CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१४५ पूर्णाङ्क

वि.सं. २०७९ श्रावण

पूर्णिमा

इतिहास-प्रधान त्रैमासिक पत्रिका

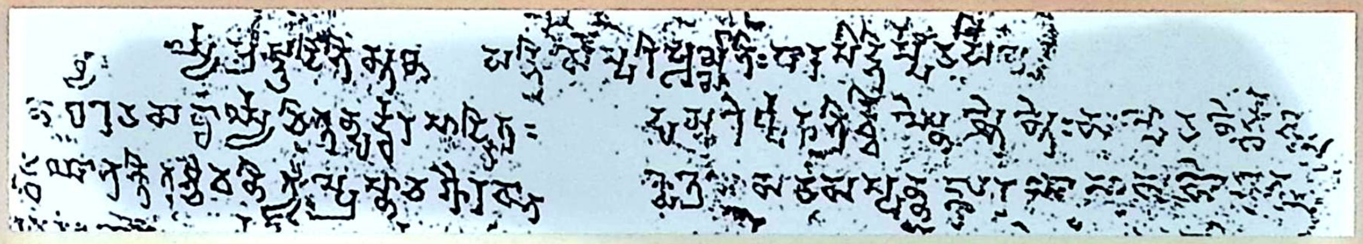

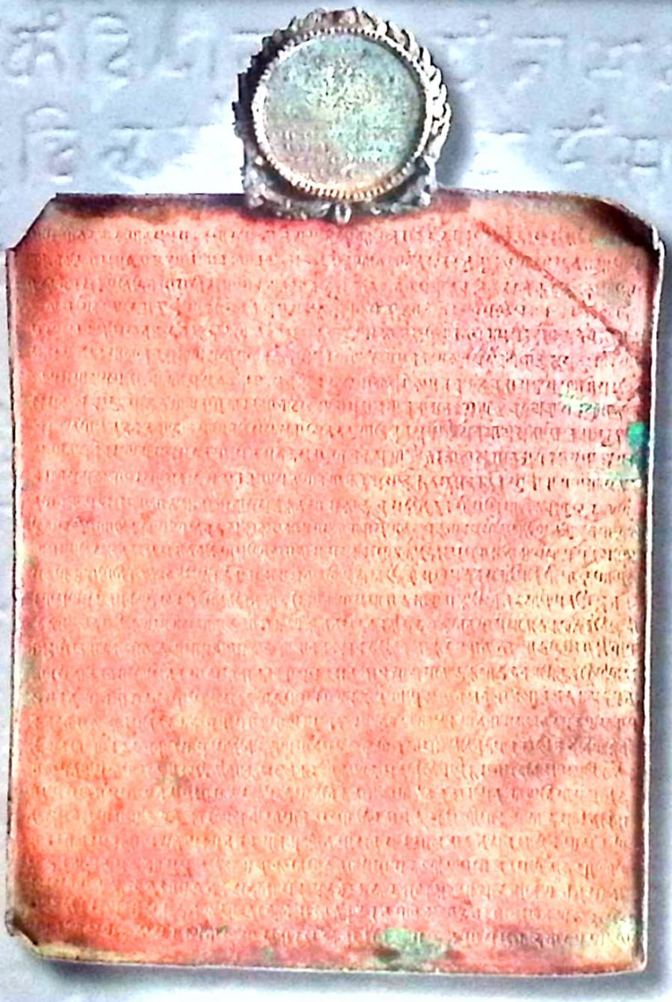

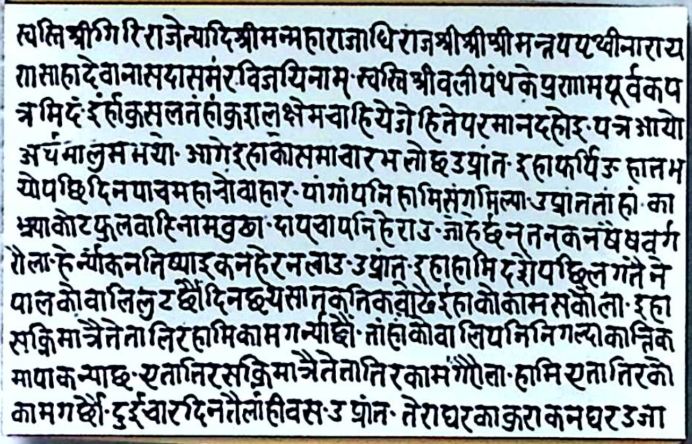

स्वस्तिश्रीगिरिराजेत्यादिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीश्रीश्रीमन्नृपपृथ्वीनाराय
णसाहदेवानांसदासमरविजयिनाम्· स्वस्तिश्रीवलीपंथकेप्रणामपूर्वकप
त्रमिदं· इहांकुसलतंहांकुशलक्षेमचाहियेजेहिनेपरमानन्दहोइ· पत्र आयो
अर्थमालुमभयो· आगेइहाकासमाचारभलोछ उप्रांत· इहाफर्पिङ हातभ
योपछि दिनपाचमहानेवाहार· पांगापनि हामिसंगमिल्या· उप्रान्त तांहां· का
भ्याकोटफुलवाहिनामतुका· दापचापनि हेराउ· जो हर्छन त नकन षेषवग
रौला· हेर्याकन निष्याइकन हेरन लाउ· उप्रान्त· इहा हामि दशैपछि लगते ने
पालकोवालिलुटछौं दिनछ्यसा क्रान्तिकवाछि इहांकोकाम सकौला· इहा
सक्रिमात्रैनेनालि र हामि काम गर्न्यांछौं· तांहांकोवालिय निनिगर्न्याकान्तिक
मापाकन्याछ· एतानिरसक्रिमात्रैतेताति र काम गौला· हामि एतातिरको
काम गर्छौं· दुइचार दिन तौलांही वस· उप्रांत· तेराघरकाकुराकनघर उजा

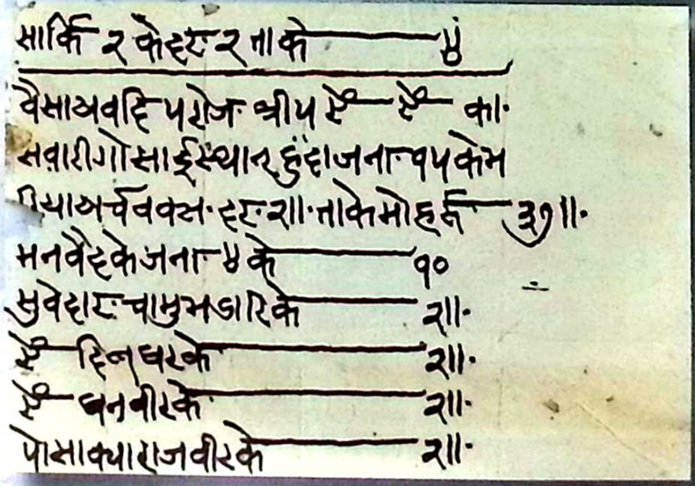

सार्कि २ कोस्ट २ ताके —— ४ं

वैसाषवदि ५ रोज श्रीप ५ — ५ का·
सवारीगोसाईस्थान हुंदा जना १५ केम
...यार्चवक्स· २१२·२॥· ताकेमोहर्‌ —— ३।॥·
मनवैरकेजना ४ के —— १०
सुवेदार चामुमडारिके —— २॥·
५ दिनधरके —— २॥·
५ धनवीरके —— २॥·
पोसाक्याराजवीरके —— २॥·

संशोधन-मण्डल

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

का.मे.अ.द.नं १५५/२४९

तदिह न गुणदोषौ योजनीयावलीकौ
कथमपि महता यत् संस्कृतोऽयं श्रमेण ।

– बापूदेव शास्त्री

[धेरै मिहिनेत गरी यो तयार गरिएको छ । यस कारण यहाँ भूटे गुण अथवा दोष नलाइदिनुहोला ।]

पूर्णिमा

(इतिहास-प्रधान त्रैमासिक पत्रिका)

३७ वर्ष

१ अङ्क

वि.सं. २०७९ श्रावण

सम्पादक–
महेशराज पन्त
दिनेशराज पन्त

प्रकाशक–
दिनेशराज पन्त
(संशोधन-मण्डलद्वारा)

मूल्य रु. ६००|-

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

विषयसूची

१.	मेरो अनुभव	१-३
२.	चाबहिलको [शक]संवत् ४२१ को शिलालेख	४-२५
३.	Preliminary Studies of the Earliest Copper-Plate Inscription from Nepal	२६-४२
४.	*रणहार* र रणजित् मल्लको जन्मकुण्डली	४३-४४
५.	श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहका २ अप्रकाशित पत्र	४५-४७
६.	Ruling Households at Rest and on the Move Notes on Servants, Goods, and Practices from a 1918 V.S. Bakas Document	४८-१५६
७.	*पूर्णिमा* ११३ अङ्कदेखि १४४ अङ्कसम्ममा छापिएका लेखको सूची	१५७-१६६

मुद्रक–
के. एम. प्रिन्टर्स
ताम्सीपाखा-१८, काठमाडौँ
मोबाइल नं. ९८५१०६६३२४

लेआउट गर्ने–
शर्मिला मल्ल कर्माचार्य
शोभाभगवतीमार्ग, काठमाडौँ
मोबाइल नं. ९८४१४२६१०२

हाम्रा कृति पाइने ठेगाना

संशोधन-मण्डल

२७ डल्लुआवासमार्ग, काठमाडौँ, नेपाल
फोन नं. ५६७०३८०, ५३०१०२५
मोबाइल नं. ९८४९६३४५९१

११६ पावनगल्ली, धुम्बाराही, काठमाडौँ, नेपाल
फोन नं. ४५३५७४९
मोबाइल नं. ९८४९२२१६४२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

मेरो अनुभव

-नयराज पन्त

मैले पढाउने पेशा लिएको छु । पढ्नु पढाउनु लेख्नु लेखाउनुबाहेक मेरो विनोदको विषय पनि अरू छैन । यसभन्दा पनि अर्को मेरो आनन्दको विषय केही छ भने पढेका विषयलाई एकान्तमा बसी मनमा खेलाउनु नै छ ।

पढेको विषय विद्यार्थीहरूको मनमा खेलोस् भन्ने चेष्टा म सधैँ गर्दछु । परन्तु यस काममा आफूलाई बिलकुलै असफल भएको म सम्झन्छु । पढेको कुरा मनमा खेलाउने कुरा त परै जाओस्, पढेको कुरा कण्ठस्थ राख्ने प्रेरणा दिँदा पनि म धेरै विद्यार्थीको अप्रिय बनेको छु । त्यस्तो किन भयो भन्ने कुरालाई पनि मैले गम्भीरतासँग विचार गरेको छु ।

दुर्भाग्यले भनूँ वा सौभाग्यले भनूँ, संस्कृतभाषा मेरो अत्यन्त प्रिय विषय बन्न गएको छ । सो हुनाको कारण म आफ्नो देशको इतिहास, आफ्नो देशको गणित बुझ्न योभन्दा अर्को साधन मैले नपाउनु हो ।

सरकारिया संस्कृतपाठशाला तथा संस्कृतमहाविद्यालयमा पढाई मेरो जीवनवृत्ति चलेको छ । संस्कृत पढ्ने विद्यार्थीहरू अत्यन्त सीमित मात्रामा हुन्छन् । शासकवर्गको यस शिक्षाप्रति विशेष रुचि छैन । यसो भन्नाको अर्थ शासकवर्गले संस्कृतविद्याको लागि केही खर्च गरेका छैनन् भन्ने होइन । वास्तवमा शासकवर्गले दिएको दानले नै संस्कृतशिक्षा चलिरहेको छ । गरीब ब्राह्मणका छोराहरूलाई खान दिई शास्त्र पढ्न लगायो भने आफूलाई धर्म हुन्छ भन्ने विचार राणा प्रधानमन्त्री (श्री ३ महाराज)हरूको नभएको भए तीनधारा पाकशाला (संस्कृतछात्रावास) खडा हुन सक्तैनथ्यो । सो छात्रावास नभए संस्कृतपाठशाला महाविद्यालय खाली हुन्छन् भन्नु अत्युक्ति हुँदैन । प्रजातन्त्रपछि बनेका सरकारहरूले पनि संस्कृतमहाविद्यालय खोल्ने र त्यसलाई विशेष सुविधा दिने उदारता देखाएका छन् । यसको अर्थ शासकवर्ग आफ्ना सन्तानलाई संस्कृत पढाउँदैन भन्ने हो ।

राणापरिवारबाट संस्कृत पढ्न भनी एक जना विद्यार्थी संस्कृतपाठशालामा आएको मलाई थाहा छ, त्यो पनि बेरोलवाला परिवारबाट । त्यसो गर्दा विद्यार्थीका पिताले र विद्यार्थीले पनि आफ्ना परिवारको घोचाइ सुन्नुपरेको थियो भन्ने मैले सुनेको छु । गुरुपुरोहितका परिवारबाट संस्कृतपाठशालामा केही विद्यार्थी पढ्न आएका थिए । आजभोलि संस्कृतपाठशाला महाविद्यालयमा गुरुपुरोहितका परिवारहरूले पनि प्रवेश गरेको देखिँदैन । साहूमहाजनहरूले आफ्ना सन्तानलाई संस्कृत पढाए भन्ने देखिएको तथा सुनिएको पनि छैन । अर्थात् सम्पन्न परिवारको रुचि संस्कृतविद्यामा बिलकुलै छैन भन्ने कुरा स्पष्ट छ ।

संस्कृत तिनै पढ्छन्, जसलाई आफ्नो घरमा बसेर पढ्ने सुविधा हुँदैन । घरमा बसेर गृहस्थीको काममा जोतिनुसट्टा दुइ चार वर्षलाई खाने चामल घरबाट ल्याई जेनतेन गरेर बाहिर बसी पढी पछि छात्रावासमा भर्ना

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

भई सुबिस्तासँग केही पढी जीवनवृत्ति पाउँला भन्ने आशा भएको ब्राह्मणवर्ग नै संस्कृतशिक्षाको स्तम्भ भएर रहिरहेछ। यस्ता विद्यार्थीहरूमा जे गरेर भए पनि उदरज्वाला शान्त गर्नु नै ठूलो लक्ष्य रहने हुनाले जे गरेर हुन्छ जागीर चाँडै पाइयोस् भन्ने इच्छा रहनु स्वाभाविक हुन्छ। संस्कृत पढेर भन्दा अङ्ग्रेजी पढ्दा विशेष जागीर पाउन सुविधा हुने हुनाले छात्रावासका विद्यार्थीहरूलाई संस्कृतशिक्षा ओखती र अङ्ग्रेजी शिक्षा मिठाइ भइरहेछ। यस कारण छात्रावासका विद्यार्थीहरूलाई गणित पढाएर जीवनवृत्ति गरेको छु तापनि उनीहरूमा उच्च गणितको ज्ञान पैदा गराउन म सफल हुन सकेको छैन। अवश्य नै मलाई केही ग्रन्थ कण्ठस्थ आउने भएकोले परीक्षामा चाहिने जति ग्रन्थ हाट्हुट गरी सिक्न चाहने विद्यार्थीहरूले मेरो उपेक्षा पनि गर्न सकेका छैनन्।

संस्कृतभाषा राम्ररी आओस् र त्यसबाट मानिसहरू विचार गर्न सकून् भन्ने इच्छा मेरो अत्यन्त ठूलो छ। यसैले संस्कृतभाषाको पढाइमा मैले जोड दिएको छु। यही पढाइ चलाउने उद्योग गर्दा मैले धेरै आफन्तलाई परचक्री जस्तै बनाएको छु। यसको कारण पनि स्पष्ट छ। अलिकता नेपाली, अलिकता संस्कृत, अलिकता गणित पढाई अङ्ग्रेजी शिक्षामा हाल्दा चाँडै पढाइ चल्छ भन्ने विश्वास विशेष रूपले फैलिएको छ। यस कारण केही चतुरा मानिसहरूले आफ्ना सन्तानलाई मकहाँ पढ्न पठाए। संस्कृतभाषातिर मेरो एकोहोरो रुचिसँग उनीहरूलाई केही मतलब रहेनछ। मैले अघिबाटै स्पष्टसँग आफ्नो कुरा भनिदिएको थिएँ तापनि भन्ने कुरा एउटा, गर्ने कुरा एउटा हुन्छ भन्ने सम्झी उनीहरूले मबाट काम लिए। तर अलि पर पुगेपछि उद्देश्य फरक हुँदा छुट्टिनु स्वाभाविक थियो।

अहिले रहेका संशोधन-मण्डलका सदस्यहरू मेरो यही रुचिले बटुलिएका मनुष्य हुन्। यिनीहरूको योग्यता विभिन्न प्रकारको छ। कसैको योग्यता इतिहासको विषयमा मेरो जत्तिकै छ। कसैको धेरै तलको छ। संस्कृतभाषाको योग्यता कसैले मेरो जत्तिकै सम्पादन गरेका छन्। कसैले आफ्नो योग्यतालाई विशेष रूपमा बढाएका छैनन्। कच्चा उमेरका विद्यार्थीहरूले दुवैतिर आफ्नो योग्यता बढाउने पर्याप्त मौका छ। काम गर्दै गए उमेर पुगेकाले पनि बिस्तारैसँग आफ्नो योग्यता बढाउन सक्तछन्। गणितविषयमा भने मेरो कुरा बुझिदिने मानिस पनि मैले अहिलेसम्म तयार गर्न सकेको छैन तापनि यस विषयमा म कोशिश गर्दैछु।

हामीहरू मिली पत्रिका निकालौँ भन्ने इच्छा मैले अहिलेभन्दा १० वर्ष जतिअगाडि विद्यार्थीहरूसँग गरेथेँ। तर

उत्पद्यन्ते विलीयन्ते दरिद्राणां मनोरथाः।

(गरीबहरूको मनको लहड उठ्छन् पनि, बिलाउँछन् पनि।)

भने जस्तै त्यो कुरा त्यसै सेलाएर गयो। अहिले ११ वर्षसम्म *इतिहास-संशोधन*हरू प्रकाश गर्दै आएका, पाँचवटा पुस्तकहरू पनि प्रकाश गरिसकेका, अढाइ वर्षसम्म लगातार *अभिलेख-संग्रह* प्रकाश गर्दै आएका संशोधन-मण्डलका कार्यकर्ताहरूको मनमा हामी पनि काम गरौँ भन्ने भावनाले *पूर्णिमा*नामक इतिहास-प्रधान हस्तलिखित मासिक पत्रिका निकाल्ने इच्छा भएछ। यो कुरा उनीहरूले मसँग गरेका थिएनन्, आफू आफू मिली लेख पनि तयार गरेछन्। उनीहरूले कस्तो लेख तयार गरेका छन्, सो मैले हेरेको छैन। सो पत्रिकाका सम्पादक गौतमवज्र वज्राचार्यले सो पत्रिकाको लागि मसँग लेख मागेकाले मैले इतिहासविषयकै लेख लेख्ने

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

विचार गरेको थिएँ । तर ठीक उपकरण अहिले नपाउँदा र त्यस कामको लागि चाहिने उपकरण बटुल्न १०, ११ दिनको समय दिँदा छापाखानामा छापिन गइरहेको *श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहको उपदेश*नामक पुस्तकको मुद्रणमा बाधा पर्ने देखिएकोले मेरो मनमा खेलिरहेको तथा संशोधन-मण्डलका सदस्यहरूलाई मैले धेरैबाजि सुनाएको यस विचारलाई लिपिबद्ध गराएको छु । यसमा संशोधन-मण्डलका सदस्यहरूले गम्भीरतासँग विचार गर्नु आवश्यक छ । संस्कृत नपढी टप्पर्टुय्याँ वृत्तिका भरमा नेपालको इतिहास लेखी भुँडी भर्न पल्केका छट्टूहरू सच्चा विद्याका कस्ता बाधक हुन्छन् भन्ने कुरा **मेरो बुद्धि कुटिल छ, म चाणक्य हुँ** भन्ने अखबारमा छपाई मानिसलाई तर्साई संशोधन-मण्डललाई संशोधनको कामबाट विचलित गराउन कस्तो प्रयत्न गरिरहेछन् तथा उनीहरूका गोलका मनुष्यहरूले संशोधन-मण्डललाई उठ्न नदिन कस्तो काम गरिरहेछन् भन्ने कुरा उमेर पुगेका संशोधन-मण्डलका सदस्यहरूलाई मैले बुझाउनुपर्ने होइन । आफ्नो गृहस्थीको भार आफ्नो टाउकोमा परेका तथा पर्न लागेका संशोधन-मण्डलका सदस्यहरूले मेरो विचारधारालाई राम्ररी बुझ्नुपर्छ तथा यसअनुसार चल्न आँटेपछि यस्तो काम कसरी चल्दछ भन्ने कुरामा पनि गम्भीरतापूर्वक विचार गर्नुपर्छ । मैले त यस किसिमको पढाइ चलाउने र यस किसिमका पत्रिका चलाउने काम हामीले नगरे हामी विदेशीका कुटिल जालबाट उम्कन सक्तैनौँ भन्ने स्पष्ट सम्झेको छु । संशोधन-मण्डलका सदस्यहरूले यस विषयमा विचार गरून् र त्यसअनुसार काम गरून् भन्ने मेरो ठूलो इच्छा छ ।[१]

(वि.सं. २०२० श्रावणमा तयार भएको, संशोधन-मण्डलको हस्तलिखित, इतिहास-प्रधान मासिक पत्रिका *पूर्णिमा*को पहिलो लेख)

१. यस लेखको खेस्रा साफी गरिदिएकोमा नानी गौतमवज्र वज्राचार्य धन्यवादका पात्र छन् ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

चाबहिलको [शक]संवत् ४२१ को शिलालेख✦

-महेशराज पन्त

हरेक शनिवार अभिलेखको खोजीको लागि संशोधन-मण्डलका हामीहरूले गर्ने गरेको यात्राको क्रममा चाबहिलमा पाइएको लिच्छविकालको यो शिलालेख भेट्टिएको थियो । वि.सं. २०२० मा *अभिलेख-संग्रह* ९ भाग (रामजी तेवारी आदि २०२०:१८)मा यस शिलालेखको पाठ छापियो । *अभिलेख-संग्रह*को यस भागका सम्पादकमा ४६ वर्ष नाघिसकेका रामजी तेवारी (वि.सं. १९७३-२०४०) र भरखर १७ वर्ष पुगेका नयनाथ पौडेल (वि.सं. २००२ मा जन्म)लगायत ४४ वर्ष पुग्न पुग्न आँटेका देवीप्रसाद भण्डारी (वि.सं. १९७६-२०५६), ४२ वर्ष पुग्न आँटेका भोलानाथ पौडेल (वि.सं. १९७८-२०६६), ३८ वर्ष भरखरै पुगेका शङ्करमान राजवंशी (वि.सं. १९८१-२०५६), ३१ वर्ष भरखरै कटेका धनवज्र वज्राचार्य (वि.सं. १९८८-२०५१), २३ वर्ष नपुगेका गौतमवज्र वज्राचार्य (वि.सं. १९९७ मा जन्म) र १९ वर्ष नपुगेका महेशराज पन्त (वि.सं. २००१ मा जन्म) गरी आठ जना थिए। ३ वर्षसम्म लगातार चलेको *अभिलेख-संग्रह*को नीतिअनुसार यो शिलालेख छाप्दा यसको उल्था र व्याख्या नगरी सामान्य परिचय दिई मूलपाठ मात्र छपाइएको थियो । यस शिलालेखमा साल नदेखिई **माघवर्षे काले** लेखेर त्यसपछि महीना, पक्ष र तिथि दिइएकोले **यहाँ संवत् को अङ्क देखिंदैन, तर 'माघवर्षकाल' भन्ने उल्लेख भएको हुनाले गणनाद्वारा यसको आसन्न समय पत्ता लाउन सकिन्छ । यहाँको लिपि मानदेवको ताकाको छ** भनी त्यहाँ लेखिएको थियो (रामजी तेवारी आदि २०२०:१८) ।

चाबहिलको लिच्छविकालको यो शिलालेख छापिएपछि नेपालको प्राचीन इतिहासमा रुचि राख्नेहरूमा यसको निकै चर्चा भयो । यो शिलालेख खण्डित भएकोले सबै कुरा त स्पष्ट भएन, तर कुनै स्त्रीले *किन्नरीजातक*को चित्र भएको बुद्धको भवन बनाई ४५ मानिका (परिमाणविशेष) धान आयस्ता हुने खेत गूठी राखेको, सङ्घको भोजनको लागि र महामुनि (बुद्ध)को पूजाको लागि अर्को २८ मानिका आयस्ता हुने खेत गूठी राखेको, यस दानको पुण्यले गर्दा स्त्रीत्व छोडी पुरुष हुन पाऊँ भनी दात्रीले भनेकोचाहिँ स्पष्टसँग बुझियो ।

यो शिलालेख टुक्रिँदा त्यहाँ साल नदेखिई **माघवर्षे काले**, त्यसपछि महीना, पक्ष र तिथि मात्र देखिएको थियो तथा राजाको नाउँ पनि फुटी खालि उनको उपाधि मात्र बाँकी रहेको थियो । व्यवहारमा ज्यादा चलेको संवत् त्यस शिलालेखमा नदेखिई अहिले चलनचल्तीमा नभएको, बाह्रवर्षे बार्हस्पत्य संवत्सर मात्र बाँकी रहेकोले र राजाको नाउँ पनि नदेखिएकोले यो शिलालेख कहिलेको हो भन्ने निर्णय गर्न गाह्रो पऱ्यो ।

चाबहिलको यस शिलालेखको पाठ *अभिलेख-संग्रह*मा छापिएको २१ महीना हुँदा *गोरखापत्र*मा छापिएको पुरातत्त्वसम्बन्धी एउटा खबर (*काठमाडौं उपत्यकाको प्रथम पुरातात्विक*[१] *उत्खनन ...* २०२१:१२)तर्फ आपत्ति जनाएर संशोधन-मण्डलले उत्तिखेर जस्तो पुरातत्त्वविभागका निर्देशकलाई सम्बोधन गर्दै चिठी

✦ महेशराज पन्त २०७५, २०७५ क र २०७६ को परिष्कृत रूप ।

१. यहाँ जहाँ जहाँ यस्तो * चिह्न दिइएको छ, त्यसको अर्थ गल्ती जस्ताकोतस्तै सारिएको भन्ने हो ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

पठायो । गत पौष २६ गते शनिवारको गोरखापत्रमा पुरातत्त्वविभागसम्बन्धी समाचारमा "चाबहिल स्तूपदेखि पश्चिम बुद्ध मूर्तिको अगाडिको ढुङ्गामा एउटा अप्रकाशित लिच्छवी* अभिलेखको* पत्ता लगाइएको कुरा पनि ज्ञात भएको छ" भनी छापिएको छ । गो.प.मा दिइएको उक्त हुलियासँग ठ्याक्क मिल्ने चाबहिलको लिच्छविकालको अभिलेख हाम्रो 'अभिलेख-संग्रह' ९ भागको १८ पृष्ठमा छापिसकेको छ । यस कारण सो अभिलेख पत्ता लाएको तथा पाठ पढेको श्रेय:को हकदार संशोधन-मण्डल छ भन्ने कुरा स्पष्ट छ । बाहिर प्रकाशित रूपमा यसको विरोध गर्नुभन्दा पहिले यहाँसँग यस विषयमा सोधपूछ गर्नु बढिया देखिएकोले यो पत्र लेख्दै छौं । पुरातत्त्वविभागले उक्त अभिलेख कसरी कुन आधारमा अप्रकाशित भनी प्रचार गराएको हो, यसको स्पष्टीकरण दिनुहुनेछ भन्ने हामीलाई आशा छ । अन्यथा 'सावधान-पत्र'द्वारा यसको विरोध गर्न हामी विवश हुनेछौं भनी वि.सं. २०२१ पूस २८ गते शनिवारको त्यस चिठीमा लेखिएको थियो । यो घटना हुनुभन्दा भ्ण्डै ८ वर्षअघि पनि पुरातत्त्वविभागबाट यस्तै काम भएकोले (*पुरातत्व* विभागको विज्ञप्ति* २०१३) त्यसको प्रतिवाद गर्न नयराज पन्त (वि.सं. १९७०-२०५९)का ३ जना प्रशिष्यका नाउँ हाली एउटा पर्चा छपाइएको थियो (मोहननाथ पाण्डे, गौतमवज्र वज्राचार्य र महेशराज पन्त २०१३) । त्यही घटना दोहरिएकोले प्रतिवादको पहिलो कदमको रूपमा संशोधन-मण्डलबाट त्यो चिठी लेखिएको थियो । संशोधन-मण्डलबाट जुन दिन यो चिठी गयो, त्यही दिन **पठाउनु भएको पत्राङ्क २०० मिति २०२१।९।२८ को पत्र प्राप्त भयो । पौष २६ गते शनिवारको *गोरखापत्र*मा प्रकाशित समाचारबारे लेख्नु भएको कुरा विदित भयो । उल्लिखित अभिलेख संशोधनमण्डलको ९ भागको १८ पृष्ठमा भएको कुरासँग हामी सहमत छौं र खेदपूर्वक "अप्रकाशित" भन्ने शब्दलाई फिर्ता लिंदै संशोधनमण्डलले समयमा नै सूचित गरेकोमा हार्दिक धन्यवाद दिन्छौं । यस्तै गरी भविष्यमा पनि सहयोगको आदानप्रदान हुंदै रहने छ भन्ने विश्वास छ** भन्ने चिठी पुरातत्त्वविभागका तात्कालिक फील्ड टेक्निसियन तारानन्द मिश्र (वि.सं. १९९२-२०७६)को नाउँबाट आयो ।[२]

यसपछि साढे ८ वर्ष बित्यो । वि.सं. २०३० मा धनवज्र वज्राचार्यको महत्तम कृति *लिच्छविकालका अभिलेख* छापिँदा चाबहिलको यस शिलालेखलाई सबभन्दा अगाडि राखियो (धनवज्र वज्राचार्य २०३०: १ संख्या) । त्यहाँ राजाको नाउँ फुटेको, खालि महीना, पक्ष र तिथि मात्र बाँकी रहेको र 'माघवर्ष काल' भन्ने अनौठो वर्षाङ्कनपद्धति भएकोले धनवज्र वज्राचार्यले तीन थरी तर्क गरी यसलाई पाइएसम्मका अभिलेखमध्ये सबभन्दा पुरानो भनी ठह्याए–

---

२. पुरातत्त्वविभागले यसरी खेद प्रकट गरे पनि *गोरखापत्र*मा छापिएको यही खबरमा **उपत्यकाको लामो इतिहासलाई टूची, नोली, भगवान*लाल, ईन्द्रजीत* सिल्वां* लेभी तथा जयसवाल* आदि विशिष्ट विद्वान*हरूले भग्नावशेष, शिलालेख, मन्दीर* मूर्ति र अन्य कागजातहरूका आधारमा प्रमाणित गर्न खोजेको भएतापनि व्यवहारिक* रूपमा पुरातात्विक* उत्खनन गरी उपत्यकाको इतिहासको कालक्रम छुट्याउने काम आजसम्म कसैद्वारा गरिएको थिएन** (*काठमाडौं उपत्यकाको प्रथम पुरातात्विक उत्खनन* ... २०२१:१)भनी लेखिएको देख्दा विदेशी अन्वेषकहरूको मात्र नाम लिई संशोधन-मण्डल र अरू नेपाली अन्वेषकहरूले गरेको कामको चर्चा नगरिएकोले स्वदेशी विद्वान्हरूको उपेक्षा गरेको देखिन्छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१) **अहिलेसम्म पाइएका लिच्छविकालका अभिलेखमा संवत्सहितको पहिलो अभिलेख मानदेवको चाँगुको स्तम्भलेख हो । त्यसको लिपि र यसको लिपिको तुलना गरी हेर्दा यो अभिलेख चाँगुको स्तम्भलेखभन्दा अलि पुरानो देखिएको छ ।** (उही : ३)

२) **प्रचलित वंशावलीमा राजा वृषदेवको पालामा चाबहिलको चैत्य बनेको हो भन्ने वर्णन परेको छ । यस अभिलेखमा 'सङ्क्लिद्य सुचिरङ्कालम्भवनम्भवविच्छिदः* = धेरै कालसम्म कष्ट गरीकन चैत्य बनाइएको छ' भन्ने उल्लेख परेको छ । यताबाट निकै ठूलो चैत्य बनाइएको थियो भन्ने संकेत पाइन्छ । यस अभिलेखमा उल्लिखित चैत्य चाबहिलको प्रसिद्ध चैत्य नै हो भन्ने कुरा प्रसङ्ग विचार गर्दा थाहा पाइन्छ ।**

यताबाट यो अभिलेख वृषदेवको पालाको हो कि भन्ने मलाई लागेको छ । यसै हुँदा यो अभिलेख यहाँ सबभन्दा माथि राखिएको हो । (उही)

३) [...] **यसमा उल्लिखित *माघवर्षे काले आषाढशुदिव १०' यस वचनको आधारमा गणना गरी हेर्न सके यसको समय-निर्णय हुने सम्भावना छ । "माघवर्ष काल' आदि लेख्ने चलन मानदेव यता देखिएको छैन । यसबाट पनि यो अभिलेख मानदेवभन्दा केही अघिको हो भन्ने संकेत पाइन्छ ।** (उही)

आफूले लेखेको *लिच्छविकालका अभिलेख* आफ्ना गुरु नयराज पन्तलाई वि.सं. २०३० गुरुपूर्णिमाको दिन धनवज्र वज्राचार्यले दिएपछि त्यस पुस्तकका ठाउँठाउँमा पानाका किनारा नयराज पन्तका टिप्पणीले रङ्गिए । चाबहिलको यस शिलालेखको **माघवर्ष काल**को विषयमा **बृहत्संहिताको बृहस्पतिचाराध्यायमा २०, २१, १ श्लोक पठनीय छन्** भनी उनले लेखेको टिप्पणीबाट यो संवत् बार्हस्पत्य मानअनुसारको हो भन्ने उनको विचार देखिन्छ ।

वि.सं. २०३० मै हरिराम जोशी (वि.सं. १९९२ मा जन्म)को *नेपालको प्राचीन अभिलेख* छापियो । त्यहाँ मानदेवको पालाका जम्मै शिलालेख दिइसकेपछि अनुपरमको हाँडीगाउँको शिलास्तम्भलेख र मानदेवका नाति वसन्तदेवको [शक]संवत् ४२८ को शिलालेखको बीचमा यो शिलालेख राखिएको छ (हरिराम जोशी २०३०: २२ संख्या) । शकसंवत् ४२५ को पलाञ्चोकको शिलालेखमा लिच्छवि राजा मानदेवको प्रशस्तिमा **भट्टारकमहाराज** शब्दको प्रयोग भएको र त्यसभन्दा अगाडिका संवत् वा राजाको नाम भएका कुनै पनि अभिलेखमा त्यो प्रशस्ति नआएको हुनाले राजाको नाउँ फुटिसकेको भए पनि चाबहिलको यस शिलालेखमा भने त्यो प्रशस्ति हुँदा यसलाई मानदेवभन्दा अघिको हो भनी मान्न गाह्रै पर्छ, किनभने मानदेवका बाबुबाजेको समयमै त्यो प्रशस्ति चल्तीमा आइसकेको भए मानदेवको अन्तिम समयतिरको अभिलेखमा मात्र सो प्रशस्ति नआई उनको शासनको प्रारम्भदेखिकै अभिलेखमा उनको नामको अगाडि त्यसको प्रयोग हुनपर्ने हो, उल्टो, माथि चर्चित शकसंवत् ४२५ को अभिलेखपछिका धेरैजसो अभिलेखमा त्यस प्रशस्तिको प्रयोग भएको पाइन्छ, यस कारण चाबहिलको यो अभिलेख मानदेवको अन्तिम समयतिरको हो भनी सजिलैसँग भन्न सकिन्छ भन्ने तर्क हरिराम जोशीले गरेका छन् । यस शिलालेखमा आएको माघवर्षको उल्लेख यसभन्दा अघिका नेपालका र भारतका कुनै पनि अभिलेखमा नआएको कुरा पनि उनले उठाएका छन् (उही:६७-६८) ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

लिच्छविकालका अभिलेखमध्ये सबभन्दा पुरानो कुन हो भनी विचार गर्ने प्रसङ्गमा शङ्करमान राजवंशीले चाबहिलको यस शिलालेखमा आएको **माघवर्ष काल**को विषयमा आफ्नो विचार ज्यौतिषशास्त्रको ढङ्गले वि.सं. २०३४ मा प्रकट गरे (शङ्करमान राजवंशी २०३१-२०३४:११३-११८)। सोह्रौँ शताब्दीका गणेश दैवज्ञको *ग्रहलाघव*, त्यही ताकाका मकरन्द भन्ने ज्योतिषीले आफ्नै नाउँमा रचेको ग्रन्थ र सत्रौँ शताब्दीका विश्वनाथको *मकरन्दसारणी*को आधारमा यो वर्षाङ्कनपद्धति बृहस्पतिको उदयको गणनाबाट गरिएको गुरुवर्ष हो भनी उनले त्यहाँ लेखे। यसै सिलसिलामा नेपालका पञ्चाङ्गमा वर्षफलप्रकरणमा गुरुवर्ष लेख्ने चलन अद्यापि चलेकै छ भनी वि.सं. १९६५ को पात्रोमा पौषवर्ष, वि.सं. १९६६ को पात्रोमा फाल्गुनवर्ष, वि.सं. २०१२ को र २०२४ को पात्रामा माघवर्ष लेखिएको उदाहरण उनले दिए। यो देख्दा गौरीशङ्कर हीराचन्द ओझा (वि.सं. १९२०-२००४)ले आफ्नो *भारतीय प्राचीन लिपिमाला* (१९७५)मा बाह्रवर्षे बार्हस्पत्य संवत्सर (१८७ पृ.)को प्रसङ्गमा वि.सं. १९७४ को पात्रोमा **वर्षनाम आश्विन** र वि.सं. १९७५ को पञ्चाङ्गमा **वर्षनाम कार्तिक** लेखिएको कुराको चर्चा गरी यी वर्षनाम बाह्रवर्षे बार्हस्पत्य संवत्सरकै हुन् भनी लेखेको कुराको सम्झना हुन्छ। चाबहिलको शिलालेखको समय आफ्नो ढङ्गले गणना गरेर वि.सं. ५५३ को हो भनी शङ्करमान राजवंशीले ठह्र्याए र यस शिलालेखको लिपि वसन्तदेवको समयको शिलालेखका लिपिसँग मिल्न आउँछ भनी उनले आफ्नो मत व्यक्त गरे। अनि, आजसम्म पाइएका लिच्छविकालका अभिलेखमा चाँगुको मानदेवको स्तम्भाभिलेखभन्दा पुरानो अर्को अभिलेख देखिन आएको छैन भनी उनले निष्कर्षमा लेखे।

वि.सं. २०४० मा छापिएको आफ्नो प्राचीन नेपालका उत्कीर्ण अभिलेखको १ ठेलीमा डिल्लीरमण रेग्मी (वि.सं. १९७०-२०५८)ले यो शिलालेख छपाउँदा मानदेवको पालाको [शक]संवत् ४१३ को शिलालेखभन्दा पछि र [शक]संवत् ४१९ को शिलालेखभन्दा अगाडि राखे (डिल्लीरमण रेग्मी २०४०:१२ संख्या)। यस शिलालेखमा आएको **माघवर्ष काल**को व्याख्या त्यही पुस्तकको तेस्रो ठेलीमा उनले गरेका छन् (उही २०४० ख:३१-३४)।

गुप्तसंवत् र बाह्रवर्षे बार्हस्पत्य संवत्सर दुवैमा मिति दिइएका, परिव्राजकवंशका महाराज हस्तीका र उनका उत्तराधिकारीको अभिलेख यस प्रसङ्गमा डिल्लीरमण रेग्मी सम्झन पुगेका छन् (उही: ३१-३२)। महाराज हस्तीका गुप्तसंवत् १५६ महावैशाखसंवत्सर कार्तिकशुक्लतृतीया (जोन फेथ्फुल फ्लीट १९४५:२१ संख्या), गुप्तसंवत् १६३ महाश्वयुजसंवत्सर चैत्रशुक्लद्वितीया (उही:२२ संख्या), गुप्तसंवत् १९१ महाचैत्रसंवत्सर माघकृष्णतृतीया (उही:२३ संख्या), उनकै पालाको महामाघसंवत्सर कार्तिक महीनाको १९ दिन (उही:२४ संख्या)का ताम्रपत्र र उनका छोरा महाराज संक्षोभको गुप्तसंवत् २०९ महाश्वयुजसंवत्सर चैत्रशुक्लत्रयोदशीको शिलास्तम्भलेख (उही:२५ संख्या) वि.सं. १९४५ मा जोन फेथ्फुल फ्लीट (वि.सं. १९०४-१९७३)ले गुप्त-अभिलेखसम्बन्धी आफ्नो पुस्तकमा छपाउँदा ती अभिलेखको कालमानको गणना र बाह्रवर्षे बार्हस्पत्य संवत्सरको विषयमा शङ्कर बालकृष्ण दीक्षित (वि.सं. १९१०-१९५५)को लेख त्यही पुस्तकको *इन्ट्रडक्शन्*मा तेस्रो परिशिष्टको रूपमा गाभेका छन्। तिनै दीक्षितद्वारा गणना गराएर र आफैँले पनि विवेचना गरी महीनाको नाउँबाट चलेको यो संवत् बाह्रवर्षे बार्हस्पत्य कालचक्र हो भनी फ्लीटले त्यहाँ सिद्ध गरेका छन् (उही:

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

इन्ट्रडक्शन्, १०१-१२४) । शङ्कर बालकृष्ण दीक्षित र जोन फेथ्फुल फ्लीटका ती लेख शब्दान्तरमा पछि फ्लीटको नाउँमा छापिएको छ (१९४५ क) ।

बार्हस्पत्य संवत्सरको चर्चा गर्दा यस्ता अभिलेख ७ वटा छन् र तिनमा ६ वटा हस्तीको र एउटा संक्षोभको हुन् भनी डिल्लीरमण रेग्मीले लेखेका छन् । त्यस्ता अभिलेखको फेहरिस्त दिँदा जोन फेथ्फुल फ्लीटको गुप्त-अभिलेखसम्बन्धी सङ्ग्रहमा नपरेका ३ वटा थप अभिलेख अर्थात् गुप्तसंवत् १७० महाज्येष्ठसंवत्सर फाल्गुनशुक्लपञ्चमीको, हस्तीको नवग्राम भन्ने ठाउँको गुप्तसंवत् १९८ महाश्वयुजसंवत्सरको (यसमा महीना, पक्ष र तिथि फुटिसकेका छन्) र बेतुल भन्ने ठाउँको गुप्तसंवत् १९९ महामार्गसंवत्सर कार्तिक १० दिनको चर्चा उनले गरेका छन् (डिल्लीरमण रेग्मी २०४०ख:३१-३२), यी अभिलेख कहाँ छापिएका हुन् भन्ने कुरा भने उनले खुलाएका छैनन् । खोज्दै जाँदा तेस्रो अभिलेखको विषयमा थाहा भए पनि अघिल्ला २ अभिलेखको भने अत्तोपत्तो पाउन सकिएन ।

जोन फेथ्फुल फ्लीटको २४ संख्याको अभिलेखमा बार्हस्पत्य संवत्सर मात्र छ, गुप्तसंवत् छैन भन्ने हेक्का पनि नराखी सबैमा बार्हस्पत्य संवत्सर र गुप्तसंवत् छ भनी डिल्लीरमण रेग्मीले लेखेको मिल्दैन । जोन फेथ्फुल फ्लीटको पुस्तकबाट सार्दा उनले २५ सङ्ख्याको अभिलेखमा **कार्त्तिकमासशुक्लपक्षतृतीयायाम्** हुँदा हुँदै भ्रमवश **द थर्ड् अफ् लूनर् ब्राइट् फोर्ट्नाइट् अफ् द मन्थ् अफ् वैशाख** अर्थात् **वैशाख महीनाको शुक्लपक्षको तृतीया** र बेतुलको ताम्रपत्रको तिथि **चैत्रमासशुक्लपक्षत्रयोदश्याम्** हुँदा हुँदै ताम्रपत्रको तिथिमिति **चैत्र शुक्ल ३** भ्रमवश लेखेको कुरा यहाँनिर भन्नुपर्छ । द *हिस्टरिकल् क्वार्टर्लि* भन्ने पत्रिकामा ई.सं. १९६३ मा छापिएको, परमेश्वरीलाल गुप्त (वि.सं. १९७१-२०५८)को लेखबाट बार्हस्पत्य संवत्सरका तिथिमितिको गणना कहीं कहीं नमिलेको थाहा पाइने कुरा पनि उनले यहाँ लेखेका छन् (उही:३२) । परमेश्वरीलाल गुप्तको त्यो लेख मैले नभेट्टाएकोले यस विषयमा अहिले बढी बोल्न म सक्दिनँ ।

*बृहत्संहिता*मा र उत्पलले लेखेको त्यसको टीकामा बाह्रवर्षे बार्हस्पत्य संवत्सरको चर्चा गरेको कुरा डिल्लीरमण रेग्मीले लामो गरी लेखेका छन् । चाबहिलको यस शिलालेखको मितिको विषयमा शङ्करमान राजवंशीले लेखेको कुराको चर्चा गर्दा यस शिलालेखमा आएको जस्तो बाह्रबर्षे बार्हस्पत्य कालचक्र भारतका अभिलेखमा र *बृहत्संहिता*मा पनि भएको कुरा शङ्करमान राजवंशीलाई थाहा रहेनछ भनी उनले लेखेका छन् (उही:३२-३३) ।

चाबहिलको यस शिलालेखको मिति बार्हस्पत्य मानअनुसारको हो भनी शङ्करमान राजवंशीले नलेखेसम्म धनवज्र वज्राचार्यलाई यस पद्धतिको विषयमा कुनै ज्ञान थिएन भनी डिल्लीरमण रेग्मीले लेखेका कुरा (उही:३३)मा केही टिप्पणी गर्नुपर्छ । वि.सं. २०२० मा धनवज्र वज्राचार्यसमेत सम्पादक भई प्रकाशित *अभिलेख-संग्रह* ९ भागमा चाबहिलको यो शिलालेख छाप्दा **यहाँ संवत् को अङ्क देखिँदैन, तर 'माघवर्षकाल' भन्ने उल्लेख भएको हुनाले गणनाद्वारा यसको आसन्न समय पत्ता लाउन सकिन्छ** भनी लेखेकोबाट र त्यही कुरा उनको *लिच्छविकालका अभिलेख*मा पनि दोहऱ्याइएकोले पनि उनलाई बार्हस्पत्य संवत्सरको विषयमा थाहै नभएको

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

होइन भन्ने स्पष्ट हुन्छ। खालि, आफूमा ज्यौतिषशास्त्रको प्रामाणिक ज्ञान नहुँदा बार्हस्पत्य संवत्सरको विषयमा नलेखी उनी पन्छेको मात्र हो जस्तो मलाई लाग्छ।

चाबहिलको यस शिलालेखलाई वृषदेवको पालाको मान्ने हो भने, परिव्राजकवंशले शासन गरेको देशमा भन्दा पहिले बार्हस्पत्य मानको संवत्सरपद्धति नेपालमा चलेको थियो भनी मान्नुपर्छ, नेपालमा यो वर्षमान चलेपछि परिव्राजकवंशले त्यसको अनुसरण गऱ्यो भनी कल्पनासम्म पनि गर्न सकिन्न, यहाँ यस्तो वर्षमानको उदाहरण यो एउटा मात्र पाइएकोले यसको यहाँ प्रयोग परिव्राजकवंशको प्रभावमा मात्र गरिएको हो, चल्न भने सकेन, यसैले यसलाई म प्राचीनतम अभिलेख भनी मान्न सक्दिनँ, लिपिको आधारमा भन्ने हो भने यसलाई मानदेवदेखि वसन्तदेवको पालाभित्र राख्न सकिन्छ, त्यसैले मैले यस अभिलेखलाई १२ संख्यामा राखेको हुँ भनी डिल्लीरमण रेग्मीले लेखेका छन् (उही:३३-३४)।

ठाकुरप्रसाद वर्मा (वि.सं. १९९० मा जन्म)ले वि.सं. २०५१ मा लिच्छविकालका अभिलेखसङ्ग्रह छपाउँदा चाबहिलको यस शिलालेखलाई हरिराम जोशीले गरेको जस्तै तर्क गरी पलाञ्चोकको मानदेवको पालाको अभिलेखमा जस्तै यहाँ पनि **भट्टारकमहाराज** भन्ने पदवी आएकोले यसलाई मानदेवकै पालाको भनी ठहऱ्याएका छन् (ठाकुरप्रसाद वर्मा २०५१:१५)। यस पुस्तकमा मानदेवको पालाका जम्मै अभिलेख दिइसकेपछि चाबहिलको यो शिलालेख (२० संख्या) राखिएको छ र त्यसपछि पशुपतिको छत्रचण्डेश्वरको तिथिमिति नष्ट भइसकेको शिलालेख राखी अनि वसन्तदेवको पहिलो अभिलेख अर्थात् [शक]संवत् ४२८ को राखिएको छ।

अखिल भारतवर्षका अभिलेखसम्बन्धी विषय समेटी नेपालबाहिरबाट छापिने कृतिमा नेपालका अभिलेखको चर्चा हुँदै हुँदैन भने पनि हुन्छ। तर त्यसको अपवादमा वि.सं. २०५५ मा प्रकाशित रिचर्ड सालोमेनको भारतीय अभिलेखशास्त्रसम्बन्धी पुस्तक उभ्याउन सकिन्छ। त्यस पुस्तकमा बाह्रवर्षे बार्हस्पत्य कालचक्रको विषयमा लेख्दा **उत्तर, दक्षिण र पूर्व भारतसमेत विभिन्न प्रदेशका संस्कृत अभिलेखमा बाह्रवर्षे बार्हस्पत्य कालचक्रको आकलझुकल उल्लेख पाइन्छ** (१९७ पृ.बाट उल्था) भनी मूलमा लेखी **नेपालबाट पनि एउटा शङ्कास्पद उदाहरण पाइएको छ, डिल्लीरमण रेग्मी, *इन्स्क्रिप्शन्ज् अफ् एन्शेन्ट् नेपाल्* ३ ठेली, ३१-३२ पृ. (चाबहिलको अभिलेख) हेर्नू** (उहीबाट उल्था) भनी त्यसको टिप्पणीमा लेखिएको छ।

वि.सं. २०५६ मा पशुपति र पशुपतिवरपरका अभिलेख प्रकाशन गर्ने क्रममा गोविन्द टण्डन (वि.सं. २०१२ मा जन्म)ले चाबहिलको यो शिलालेख पशुपतिको पटाङ्गिनीको [शक]संवत् ३८९ को शिलालेखभन्दा अगाडि राखेकाले धनवज्र वज्राचार्यको मतको अनुसरण उनले गरेको स्पष्ट हुन्छ (गोविन्द टण्डन २०५६:१)।

चाबहिलको यस शिलालेखमा वर्णात्मक पद्धतिअनुसार **माघ** लेखी संवत्को अङ्क हालिएको हो भनी काशीनाथ तमोट (वि.सं. २००१ मा जन्म)ले वि.सं. २०६० मा लेखेको कुराको सम्झना पनि यस प्रसङ्गमा गर्नुपर्छ। खुलाएर भन्दा, म्+आ+घ्+अ मिली 'माघ' शब्द बनेकोले 'म्' पच्चीसौँ व्यञ्जन र 'घ्' चौथो व्यञ्जन भएकोले 'म्' भनेको २५ र 'घ्' भनेको ४ हुन्छ, वर्णाङ्कअनुसार 'अ'ले १०० र 'आ'ले २०० बुझाउने हुँदा

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

२५+४+१००+२००=३२९ हुने हुनाले यो शिलालेख (शक)संवत् ३२९ को हो भन्ने अनौठो निष्कर्ष उनले निकालेका छन् ।

काशीनाथ तमोटको यो निष्कर्ष नमान्दा नमान्दै पनि वि.सं. २०२० देखि २०६० सम्मको ४० वर्षको अन्तरालमा यस शिलालेखको तिथि **१०** अर्थात् **दशमी** पढिँदै आएकोमा उनले त्यहाँ तिथिको अङ्क **१२** भएकोतर्फ औँल्याएकाले तिथि **द्वादशी** ठहरिन गयो । खुलाएर भन्दा, शून्यको प्रयोग गरी अङ्क लेख्ने पद्धति नचलेको त्यस जमानामा **१०** को अङ्क मात्र पढी त्यसपछिको **२** को अङ्क स्पष्ट देखिँदा देखिँदै पनि छोडिएको थियो ।

चाबहिलको यस शिलालेखको विषयमा गहिरो विचार गर्ने काम वि.सं. २०६५ मा दिवाकर आचार्य (वि.सं. २०२६ मा जन्म)बाट लिच्छविकालका पुराना उत्कीर्ण लेखबाट बौद्ध धर्मसम्बन्धी सूचना सङ्ग्रह गर्ने प्रसङ्गमा भयो (२०६५:२६-३५) ।

चाबहिलको यो शिलालेख वृषदेवको पालाको हो भन्ने धनवज्र वज्राचार्यको तर्क नमान्दा नमान्दै पनि यो शिलालेख कति पुरानो हो भन्ने विषयमा धनवज्र वज्राचार्यभन्दा त्यति पर दिवाकर आचार्य जान सकेका छैनन् (उही, २८-२९ पृ.) । यस शिलालेखमा तिथिमिति दिइसकेपछि **अस्यान्दिवसपूर्व्वायाम्** भन्ने जुन पद आएका छन्, ती पद मानदेवको पालाभन्दा पछिका अभिलेखमा नआएकाले यो अभिलेख मानदेवको पालाको वा यसभन्दा अगाडिको हुनुपर्छ भन्ने उनको एउटा तर्क छ (उही, २८ पृ.) ।

धनवज्र वज्राचार्यको *लिच्छविकालका अभिलेख* छापिएको १६ वर्ष नाघिसकेपछि मात्र प्रकाशमा आएको, [शक]संवत् ३८१ को खण्डित शिलालेख (श्यामसुन्दर राजवंशी २०४३:१-२)लाई दिवाकर आचार्यले मानदेवको पहिलो अभिलेख मानेका छन् । त्यस शिलालेखमा बार्हस्पत्य संवत्सरको चर्चा नआएकोले त्यस मितिभन्दा अगाडि कहाँ कहाँ माघवर्ष परेका छन् भनी वेङ्कटेश रामकृष्ण केतकर (वि.सं. १९१०-१९८७)ले तयार गरेको सारणी (१९८०)अनुसार गणना गर्दै जाँदा शकसंवत् ३७१, ३५९, ३४७ र ३३५ मा परेको देखिएकोले चाबहिलको यो शिलालेख यी ४ संवत्मध्ये कुनै एकको हुनुपर्छ भन्ने उनको तर्क छ (दिवाकर आचार्य २०६५:२९) ।

यस शिलालेखमा **भट्टारकमहाराजश्री** मात्र बाँकी रही राजाको नाउँ नष्ट भइसकेकोले ती राजा को हुन् भन्ने निर्णय गर्न दिवाकर आचार्यले गरेको प्रयासको चर्चा पनि यहाँनिर गर्नुपर्छ । मानदेवका बराजु वृषदेवको आसन्न समय ई.सं. ४१० (वि.सं. ४६७) मानेर शकसंवत् ४२५ को अभिलेखमा **भट्टारकमहाराजश्रीमानदेवस्य साग्रं वर्षशतमाज्ञापयतः सम्राड्गृहपतेस्पत्न्या विजयस्वामिन्या प्रतिष्ठापिता देवी भगवती विजयेश्वरी** आए जस्तै चाबहिलको यस शिलालेखमा पनि यस्तै कुरा आउनुपर्छ भन्ने ठानी **वृषदेवस्य साग्रं वर्षशतं समाज्ञापयतः चारुमत्या स्थापितो भगवान् महामुनिः** भनी खण्डित अंश भर्न उनी पुग्छन् (उही:३१-३२) । यसो गर्दा खालि राजाको नाउँ मात्र नदिई चारुमतीले बनाएको भनी प्रसिद्ध चाबहिलमा पाइएको यो शिलालेख पनि चारुमतीकै हो भन्ने उनको विचार देखिन्छ ।

दिवाकर आचार्यको यस लेखबाट चाबहिलको शिलालेखको पाठ एक ठाउँमा सच्चिएको कुरा पनि यस प्रसङ्गमा भन्नुपर्छ । *अभिलेख-संग्रह*देखि जहाँ जहाँ यस शिलालेखको पाठ छापिएको छ, त्यहाँ त्यहाँ

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

जातकाकीर्ण्णन्नाना (३ पङ्क्ति) भएकोमा मूल शिलालेखमा चाहिँ **जातकाकीर्ण्णङ्नाना** भएकोतर्फ उनले आँल्याएको ठीक छ (उही:३०)।

*लिच्छविकालको नेपाल*मा बौद्ध धर्मको अवस्थामा प्रकाश पार्ने यस शिलालेखमा चलनचल्तीमा भएका संवत्मा भन्दा फरक संवत्को प्रयोग भएको हुनाले र राजाको नाउँ पनि फुटिसकेकोले थरीथरीका विद्वान्ले यसको कालनिर्णयको लागि थरीथरीको ढङ्गले प्रयास गरे पनि त्यो खालि विद्याविलास मात्र हुन गयो भन्ने यतिसम्मका कुराबाट स्पष्ट हुनुपर्छ।

चाबहिलको लिच्छविकालको शिलालेखको एउटा खण्ड वि.सं. २०२० मा प्रकाशमा आए पनि त्यसको अर्को खण्ड भने वि.सं. २०७५ को हिउँदमा फेला परेको रहेछ। यो कुरा चारुमती बुद्धिष्ट मिशन नेपालका भिक्षु तपस्सी धम्म (वि.सं. २०२७ मा जन्म) मार्फत पाटन संयुक्त क्याम्पसको इतिहास तथा बौद्ध अध्ययनविभागकी लेक्चरर डा. जुनु बासुकला रञ्जितकार (वि.सं. २०३३ मा जन्म)ले यही पूस महीनाको आधाआधीतिर थाहा पाइछन् र उनीले मलाई खबर गरिन्। अनि हामी २ जना यो शिलालेख हेर्न जाने तयारीमा थियौँ। यत्तिकैमा बाहिरियालाई यो शिलालेख अहिलेको लागि नदेखाउने भएको छ भनी त्यहाँका प्रबन्धकहरूले निर्णय गरेका छन् भन्ने खबर आएकोले मन मोसेर बसिरहेको थिएँ।

चाबहिलको लिच्छविकालको शिलालेखको अर्को खण्ड पाइएको खबर *गोरखापत्र*मा जुन दिन छापियो (यलु जोशी २०७५:२), सञ्जोगको कुरा, त्यही दिन ५४ वर्षअगाडि चाबहिलको यस शिलालेखको पहिलो खण्ड पुरातत्त्वविभागले फेला पारेको भन्ने खबर त्यही अखबारमा छापिएको थियो (*काठमाडौं उपत्यकाको प्रथम पुरातात्विक* उत्खनन* २०२१)। **राष्ट्रिय अभिलेखालयको अभिलेख सङ्कलन कार्यक्रमअन्तर्गत पुरातत्त्वविद् प्रकाश दर्नालको नेतृत्वमा लिपिविद् श्यामसुन्दर राजवंशी तथा अन्वेषक कुलनाथ केसीको सक्रियतामा** अर्को खण्ड भेट्टाइएको रहेछ। **पहिलेको शिलाखण्डमा संवत् ४२१ (तदनुसार विसं ५५५ हुने) समेत स्पष्ट उल्लेख छ** भनी त्यहीँ लेखिएकोले पहिले भेट्टिएको शिलाखण्डमा **संवत् ४२१** नभएको हुँदा **भरखर भेटिएको शिलाखण्डमा** भन्नुपर्नेमा भ्रमवश **पहिलेको शिलाखण्डमा** भनी लेखिएको हुनुपर्छ भन्ने लाग्यो र यस शिलालेखको संवत्लाई प्रतिष्ठित सिद्धान्तअनुसार शकसंवत् मान्दा मान्दै पनि वि.सं.मा परिवर्तन गर्दा अलिकति गल्ती भएको देखिन गयो।

*गोरखापत्र*मा जुन दिन खबर छापियो, त्यही दिन दिउँसो जुनु र म चाबहिल गयौँ। चाबहिल अर्थात् थथुबहिलभित्र भेट्टाइएको यो शिलालेख बाहिर पेटीमा राखिएको रहेछ। त्यहाँको वज्रपाणिलोकेश्वर-संरक्षणसमितिका उपाध्यक्ष परमानन्द शाक्य (वि.सं. २०२२ मा जन्म)ले चाँजोपाँजो मिलाइदिएपछि म ढुङ्गैबाट अभिलेख पढ्न थालेँ र फोटो खिच्ने काम जुनुबाट भयो। २ घण्टा जतिभित्र हरेक पङ्क्तिबाट अलि अलि अंश पढ्ने काम गरियो।

नयाँ पाइएको खण्डको फोटो थरीथरीको ढङ्गले परमानन्द शाक्यले खिचेका रहेछन् र ती फोटो उनले ईमेलद्वारा मकहाँ पठाइदिए। त्यसपछि कम्प्युटरबाट हेरेर र यसको प्रिन्ट्आउट गरेर म पढ्न थालेँ। २ टुक्रा भएको यस शिलालेखका दुवै खण्ड जोड्दा पनि कहीँ कहीँ २ अक्षरदेखि आधा अक्षरसम्म नष्ट भइसकेको

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

थाहा भयो । अझ, पहिलेपल्ट पहिलो खण्डको पाठ छापिँदा दायाँपट्टि सबभन्दा छेउमा रहेका एकाध अक्षर अहिले साबूत नभएका देखिन आयो । पछिल्लो पङ्क्तिमा दायाँपट्टि अन्त्यमा डेढ दर्जन जति अक्षर शिरोभाग अलिकति मात्र देखिने गरी फुटिसकेको स्पष्ट भयो ।

चाबहिलको यस शिलालेखको पहिलो खण्ड पाइएदेखिको एकसरो वृत्तान्त र अहिले पाइएको खण्डको वृत्तान्त पनि रोचक ढङ्गले काशीनाथ तमोटले लेखेको कुरा वि.सं. २०७५ माघ २ गते अन्लाइनमा पोस्ट गरियो । त्यहाँ दुवै खण्डका अलग अलग फोटो र दुवै खण्ड जोडेर पनि यस शिलालेखको फोटो दिइएको छ । चाबहिलको शिलालेखको पहिले भेट्टिएको खण्डमा देवताको नाउँ **महामुनि** लेखिएको र अहिले भेट्टिएको खण्डमा **विग्रहं शैलं** अर्थात् **शिलामूर्ति** (नयनाथ पौडेलले पढेको पाठ) लेखिएकोले महामुनिको शिलामूर्ति स्थापना गरिएको भन्ने प्रमाणित भयो, शिलालेखको यो खण्ड पाइनाले यस शिलालेखको समयको विषयमा पहिले अनुमान गरिएका केही कुरा गलत ठहरिए र केहीचाहिँ ठीक ठहरिए भनी तिनका उदाहरण पनि त्यस लेखमा दिइएका छन् । *लायक्* पाक्षिक पत्रिकाको वि.सं. २०७५ माघ १६-२९ गतेको अङ्क (काशीनाथ तमोट २०७५कः५, १०)मा पनि त्यही लेख केही फरक पारी नेपाली भाषामा उल्थासहित छापिएको छ ।

केही दिनको परिश्रमबाट यस शिलालेखको पाठ पूरा गरे पनि कहीँ कहीँ अक्षर त्यति स्पष्ट नभएकोले केही ठाउँमा अर्थसङ्गति अझै मिलाउन सकिरहेको थिइनँ । यसैबीचमा योगेश राज (वि.सं. २०२६ मा जन्म)सँग यस शिलालेखको विषयमा प्रसङ्गवश कुरा हुँदा आफूले पढेको पाठमा कहीँ कहीँ अर्थ नखुलेकोले सुधार गर्नुपर्ने ठाउँ अझ छ भनी मैले उनलाई भनेँ । उसो भए म पनि पाठतिर दृष्टि दिऊँ कि भनी उनले भन्दा यस शिलालेखको प्रतिच्छवि र मैले पढेको पाठ उनलाई दिएँ । म अड्केका ठाउँमध्ये उनको प्रयासबाट कहीँ कहीँ पाठ सच्चिएकोले उनलाई धन्यवाद छ ।

पहिले पाइएको खण्डमा अनुष्टुभ् छन्दका ६ श्लोक र अहिले पाइएको खण्डमा त्यही नै छन्दका ६ श्लोक छन् । आयताकार लामो ढुङ्गामा आधा श्लोक कुँदेपछि अर्को श्लोकार्ध थाल्नुभन्दा अगाडि केही ठाउँ छोडी एक पङ्क्तिमा दुइ श्लोक अट्टाउने गरी यो शिलालेख कुँदिएको रहेछ । छैटौँ पङ्क्तिमा बाह्रौँ श्लोक टुङ्गिएपछि दुइवटा दण्ड दिई त्यही पङ्क्तिमा गद्यमा संवत् दिई अरू थोक गद्यमै लेख्न थालिएको छ । सातौँ पङ्क्तिमा बायाँपट्टि निकै ठाउँ छोडी बीचबाट पूरा तिथिमिति दिई राजाको पदवीसहित लेखिएको छ र त्यहाँनिर अक्षर फुटेको छ ।

यस शिलालेखमा **बुद्ध**लाई बुझाउन **महर्षि** (२ श्लोकको ४ पाउ, १० श्लोकको ४ पाउ), **भवविच्छिद्** (५ श्लोकको २ पाउ), **महामुनि** (९ श्लोकको २ पाउ) र **विग्रहच्छिद्** (१० श्लोकको ४ पाउ) शब्दको प्रयोग भएको छ । त्यसै गरी, **बुद्ध हुनु** भन्नुपर्दा **बुद्धत्व** (१२ श्लोकको ३ पाउ) र **बुद्धसम्बन्धी** भन्नुपर्दा **सौगत** (६ श्लोकको ४ पाउ) शब्द लेखिएको छ । गौतम बुद्धलाई **महर्षि** शब्दले बुझाएको झट्ट हेर्दा अनौठो लागे पनि त्यस शब्दको प्रयोग अन्त पनि नभेट्टिने होइन ।[३]

---

३. उदाहरणको लागि,

श्रुत्वा महर्षेः स गृहप्रवेशं सत्कारहीनं च पुनःप्रयाणम् ।
चचाल चित्राभरणाम्बरस्रक् कल्पद्रुमो धूत इवानिलेन ।।

(सौन्दरनन्द ४।३१)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

महामुनि शब्दको प्रयोग खास गरी गौतम बुद्धको विशेषणको रूपमा हुने भए पनि **शाक्यमुनि**को प्रयोग संज्ञाको रूपमा भए जस्तै चाबहिलको अभिलेखमा **महामुनि** शब्द संज्ञाको रूपमा आउनु धेरै सम्भव छ, भरखरै प्रतिष्ठापित मूर्ति चिनाउन खास नाउँको प्रयोग गरिने हुनाले यहाँ **महामुनि** शब्दको प्रयोग संज्ञाकै रूपमा भएको हुनुपर्छ, यसैले **महामुनि**कै रूपमा चाबहिलमा प्रतिष्ठापित मूर्तिको पूजा गरिन्थ्यो, *महावस्तु*को दोस्रो *बहुबुद्धसूत्र*मा **महामुनि**लाई बुद्धमध्ये एक भनी मानिएको छ र *महावस्तु*कै *दशभूमिकखण्ड*को छन्दोबद्ध भागमा **शाक्यमुनि** शब्द एकपल्ट मात्र आएको र **महामुनि** शब्द भने १५ पल्ट आएको छ भनी दिवाकर आचार्यले लेखेका छन् (२०६५:२६-२७) । तर यस शिलालेखको अहिले पाइएको खण्डमा बुद्धलाई बुझाउन **महर्षि** शब्दको पनि २ पल्ट प्रयोग भएकोले यस विषयमा फेरि विचार गर्नुपर्छ जस्तो मलाई लाग्छ । *मञ्जुश्रीनामसङ्गीति*मा **महावैरोचन**, **बुद्ध** र **महामौनी** शब्दपछि **महामुनि** शब्द आएको कुरा पनि यस प्रसङ्गमा भन्नुपर्छ (*सुविशुद्धधर्मधातुज्ञान* १ श्लोक) । **ब्रह्मा** अर्थात् अहिलेको भाषामा **म्यानमार**को माण्डले शहरभन्दा दक्षिणपश्चिममा रहेको महामुनिनाउँको बौद्ध मन्दिरमा बुद्धको कुन रूपको मूर्ति छ भन्ने विषयमा बुझ्नु पनि यस सन्दर्भमा उपयुक्त होला ।

यस खण्डित शिलालेखको दोस्रो खण्ड नपाइँदै त्यसका केही अक्षर पहिलो खण्डसँगै देखिएको आधारमा अपूरो भाग पूरा गर्ने प्रयत्न दिवाकर आचार्यले कहीँ कहीँ गरेका छन् र उनको यो प्रयास कतै कतै सफल पनि छ । जस्तै, पहिलो श्लोक सिद्धिएपछि **दानशील** पहिलो खण्डसँगै देखिएकोमा **क्षमावीर्यध्यानप्रज्ञानिषेवणात्** कोष्ठमा थपी त्यो श्लोकार्ध उनले पूरा गरेका छन् (दिवाकर आचार्य २०६५:२९) । अहिले पाइएको खण्डमा त्यस श्लोकार्धका पाँचौँ र छैटौँ अक्षर नदेखिए पनि सातौँ अक्षर **ध्य** देखिई त्यसपछिको एउटा अक्षर नदेखिई अनि **व** मात्र देखिई त्यसको ईकार नदेखिएको र त्यसपछि **र्य्यप्रज्ञा** देखिँदा अब यसको पाठ पारमिताहरूका नाउँसम्म **दानशील[क्षमा]ध्य[ानव]ीर्य्यप्रज्ञा** भएकोले उनले कोष्ठमा पढेको पाठ धेरै अंशमा सत्य ठहर्छ, खालि उनले शास्त्रीय क्रमअनुसार कोष्ठमा पढेको पाठमा **वीर्यध्यान** भएकोमा वास्तव पाठ **ध्यानवीर्य्य** छ ।

(महर्षि घरमा पसेको र आदरसत्कार नभईकनै फेरि गएको सुनेर चित्रविचित्रका गहना, लुगा र माला लगाएका ती (नन्द) हावाले हल्लाएको कल्पवृक्ष जस्तै हल्लिए ।)

अथ प्रमादाच्च तमुज्जिहीर्षन्मत्वागमस्यैव च पात्रभूतम् ।
प्रव्राजयानन्द शमाय नन्दमित्यब्रवीन्मैत्रमना महर्षिः ॥

(उही ५।३४)

(अनि प्रमादबाट तिनको उद्धार गर्न खोज्दै, तिनलाई शास्त्रकै पात्र भएको ठानी मित्रताको मन भएका महर्षिले भन्नुभयो- हे आनन्द, शान्तिको लागि नन्दलाई जोगी बनाइदेऊ ।)

तस्मिन् विमोक्षाय कृतप्रतिज्ञे राजर्षिवंशप्रभवे महर्षौ ।
तत्रोपविष्टे प्रजहर्ष लोकस्तत्रास सद्धर्मरिपुस्तु मारः ॥

(*बुद्धचरित* १३।१)

(राजर्षिवंशमा जन्मेका, मोक्षका लागि प्रतिज्ञा गरेका ती महर्षि त्यहाँ बस्दा दुनियाँ खुशी भयो, सद्धर्मको शत्रु मार त्यहाँ तर्सियो ।)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

पहिले पाइएको खण्डमा नभएको अंश भर्दै जाने प्रसङ्गमा दिवाकर आचार्यले दोस्रो श्लोकका तेस्रो र चौथो पाउ नभरे पनि चौथो पाउ **प्राप्तं ज्ञानमनुत्तमम्** हुन सक्ने कुरा तेस्रो श्लोक **सम्प्राप्यानुत्तमं ज्ञानं**बाट शुरू भएकोले अनुमान गरेका छन् (उही:३०) । तर त्यो श्लोकार्ध **षड्भिः सम्परिपूर्णाभिः पारमिद्भिर्म्महर्षिणा** भन्ने भएकोले अब अनुमानको जरूरत भएन ।

चाबहिलको यस शिलालेखमा **पारमिता**को ठाउँमा **पारमित्** लेखिएकोमा अब केही टिप्पणी गर्नुपरेको छ । **जातकाकीर्ण्णङ्गना** (५ श्लोकका ३-४ पाउ), **प्रेम्ना** (६ श्लोकको २ पाउ),[४] **कारितं विग्रहं शैलम्** (१० श्लोकको ३ पाउ) **विराग्य** (११ श्लोकको ३ पाउ) जस्ता अपाणिनीय रूपको प्रयोग यस शिलालेखमा भएकोले **वाच्, निश्, दिश्, प्रतिपद्, समिध्** र **सम्पद्**को पर्यायमा क्रमशः **वाचा, निशा, दिशा, प्रतिपदा, समिधा** र **सम्पदा** शब्द लोकमा चलेको देखेर[५] शब्दरचनाको प्रक्रिया नबुझी खालि रूप मात्र हेरी **पारमिता**को पर्यायमा **पारमित्** लेख्ने आँट यी पद्य रच्नेले छन्दोऽनुरोधले गरेको हो कि जस्तो मलाई लाग्छ ।

धेरै कालसम्म परिश्रम गरेर किन्नरीजातकका थरीथरीका चित्र भएको भवविच्छित्‌को भवन (५ श्लोक) भनी पहिले नै प्रकाशमा आएको खण्डबाट बुझिएको हो । *अभिलेख-संग्रह*लगायत जहाँ जहाँ यो शिलालेख छापियो, त्यहाँ त्यहाँ त्यस श्लोकपछिको पहिलो अक्षर **श्री** पढिएको थियो । तर त्यहाँ **श्री** अक्षर देखिनँ भनी दिवाकर आचार्यले लेखेका छन् (उही:३१) । पूरै अक्षर त्यहाँ नदेखिए पनि अक्षरको बायाँपट्टिको अलिकति भाग तल लगाइएको **र**समेत अहिले पनि देखिँदैछ । **श्री** पढिएको त्यस अक्षरको ईकारबाहेकको भाग देखिँदा खालि **श्र**को अर्थको कल्पना गर्न नसकिएकोले त्यसलाई **श्री** पढिएको थियो कि जस्तो मलाई अहिले लाग्छ । अहिले पाइएको खण्डमा **द्धया भक्तितश्चैव नित्यम्प्रेम्ना च गौरवात्** स्पष्ट देखिएकोले समग्र पाठ **श्रद्धया भक्तितश्चैव नित्यम्प्रेम्ना च गौरवात्** (६ श्लोकका १-२ पाउ) हुन्छ भनी भनिरहनु नपर्ला ।

बर्सेनि ४५ मानिका धान उब्जनी हुने खेत दिइयो (७ श्लोक) भनी पहिलो खण्डबाट बुझिएकोमा **चन्दन र माला चढाउनको लागि, तेल र धूपको लागि, बढारकुढार गर्न र लिपपोत गर्नको लागि** (**गन्धमाल्योपहारार्थन्तैलधूपार्थमेव च सम्मार्ज्जनोपलेपार्थं सदा ज्ञेयं मुमुक्षुभिः**) (८ श्लोक) त्यो खेत दिइएको कुरा अहिले पाइएको खण्डबाट स्पष्ट हुन्छ ।

सङ्घको भोजनको लागि र महामुनिको पूजाको लागि दात्रीले २८ मानिका आयस्ता हुने खेत दिएको कुरा (९ श्लोक) पहिलो खण्डबाट बुझिएकोले **धान्यस्य मानिकाः वर्षे वर्षेथ जायन्ते** भन्ने पद सातौँ श्लोकमा भए

---

४. **प्रेम्ना** यही रूप मानदेवको चाँगुको शिलास्तम्भलेखको ८ श्लोकको १ पाउमा पनि आएको छ–

प्रेम्ना पुत्रमुवाच साश्रुवदना यातः पिता ते दिवम्

(धनवज्र वज्राचार्य २०३०:२ संख्या)

५. **वष्टि भागुरिरल्लोपमवाप्योरुपसर्गयोः ।**
आपं चैव हलन्तानां यथा वाचा निशा दिशा ॥

(वैयाकरणनिकायमा प्रसिद्ध श्लोक)

(**भागुरि अव र अपि उपसर्गको अकारको लोप इच्छा गर्छन् । उनी हलन्त शब्दहरूको आप् पनि इच्छा गर्छन्- जस्तै वाचा निशा दिशा ।**)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

जस्तै दशौँ श्लोकमा पनि यस्तै भाव हुनुपर्छ भनी दिवाकर आचार्यले लेखेका छन् (२०६५:३१)। **मातापित्रोर्हितार्थाय जगतोर्थाय सर्व्वदा कारितं विग्रहं शैलम्महर्षेर्व्विग्रहच्छिदः** (१० श्लोक) अर्थात् **सधैँ आमाबाबुको हितको लागि र जगत्को लागि महर्षि विग्रहच्छित्को शिलाको मूर्ति तिनीद्वारा बनाउन लगाइयो** भन्ने श्लोक अहिले भेट्टाइएको खण्डमा भएकोले अब अडकल गर्नुपर्ने भएन।

विचित्रको दानधर्म यहाँ गरेर जुन शुभ मलाई हुन्छ; त्यसद्वारा स्त्रीत्व छोडी, मैले पुरुषत्व पाई (११ श्लोक) भनी पहिलो खण्डमा लेखिएकोले पूरा वाक्य नआएको स्पष्ट छ। त्यसपछि त्यही खण्डमा **शोकक्काममया** मात्र देखिएको थियो। त्यसपछिको पहिलो अक्षर अरूले नपढे पनि दिवाकर आचार्यले **त्प** पढी *अष्टसाहस्रिका*मा बोधिसत्त्वहरूलाई **उत्तीर्णपङ्काः** भनिएकोले त्यहाँसम्म **शोकक्काममयात्पङ्कात्** हुनुपर्छ भन्ने उनको जिकिर छ (२०६५:३१)। त्यस श्लोकमा **शोकक्काममया**पछि ४ अक्षर पढ्न सकिँदैनन्। त्यसपछि अहिले पाइएको खण्डमा **दुःखमहार्ण्णवात् बुद्धत्वम्प्राप्य तेनाहन्तारयेयम्प्रजामिमाम्** (१२ श्लोक) भएकोले दिवाकर आचार्यले गरेको पदपूर्तिको पुष्टि भएको छ।

पहिलो खण्डबाट बार्हस्पत्यसंवत्सर, महीना, पक्ष, तिथि र राजाको पदवी थाहा पाइएकोमा अहिले पाइएको खण्डबाट बढी चलनचल्तीमा भएको संवत्को अङ्क, बार्हस्पत्य संवत्सरको अगाडि महीनाको नाउँमा अक्सर अगाडि जोडिने **महा** र राजाको नाउँको उत्तरपद अर्थात् **देव** स्पष्ट भएको छ। यहाँको [शक]संवत् ४२१ भएको र मानदेवले [शक]संवत् ४२७ सम्म राज्य गरिरहेको अरू तात्कालिक शिलालेखबाट थाहा भएकोले (धनवज्र वज्राचार्य २०३०: १९-२० संख्या) चाबहिलको यस शिलालेखमा राजाको नाउँ फुटी नाउँमा जोडिने **देव** मात्र बाँकी रहन गए पनि यी राजा मानदेव नै हुन् भनी ठोकेर भन्न नसकिने होइन।

बाह्रवर्षे बार्हस्पत्य संवत्सरमा वर्ष लेख्दा महीनाको नाउँअगाडि **महा** जोड्ने नियम भए पनि ईसवी संवत्को पाँचौँ शताब्दीको मध्यतिरका कदम्बवंशका २ अभिलेखमा महीनाको अगाडि **महा** नजोडिएको र चाबहिलको अभिलेखमा पनि महीनाको अगाडि **महा** नजोडिएकोले यसको लेखाइ कदम्बवंशको नजीक छ भनी दिवाकर आचार्यले लेखेको (२०६५:२८) शिलालेखको यो खण्ड नभेट्टिएसम्म यो अनुमान ठीकै जँच्दथ्यो। तर अहिले भेट्टाइएको खण्डमा छैटौँ पङ्क्तिको पुछारमा **महा** देखिएकोले सातौँ पङ्क्तिको शुरूमा आएको **माघवर्षे**सँग त्यसको मिलान हुन्छ भनी भनिरहनुपर्दैन।

उन्नाइसौँ शताब्दीमा रचिएका वंशावलीको आधारमा धनवज्र वज्राचार्यले चाबहिलमा पाइएको यस शिलालेखलाई त्यहीँकै प्रसिद्ध चैत्यसँग जोडेर यसको पहिले पाइएको खण्डमा आएको **भवनम्** (५ श्लोकको २ पाउ)को अर्थ **चैत्य** (धनवज्र वज्राचार्य २०३०:२) भनी गरे पनि **महर्षि विग्रहच्छित्को शिलाको मूर्ति तिनीद्वारा बनाउन लगाइयो** (१० श्लोकका ३-४ पाउ) भनी अहिले पाइएको खण्डमा लेखिएकोले शिलाको बुद्धमूर्ति बनाइएको कुरा स्पष्ट हुँदा चाबहिलको चैत्यसँग यस शिलालेखको कत्ति पनि सम्बन्ध छैन भनी निर्धक्क भन्न सकिन्छ। बरु, त्यतातिर पाइने बुद्धको कुनचाहिँ मूर्ति त्यस वेला बनाइएको हो भन्नेतर्फ खोजी गर्नु जरूरी छ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

धनवज्र वज्राचार्यको नाउँ नलिए पनि उनको अर्थगराइको प्रभावमा परी डिल्लीरमण रेग्मीले यस शिलालेखको पहिलो खण्डमा आएको **भवनं**को अर्थ **दिस् स्ट्रक्चर्** अर्थात् **यो निर्माण** मात्र नगरी त्यसको व्याख्यामा **अब्भिअस्लि अ स्तूप अफ् दि इम्यान्सिपेटर्** (डिल्लीरमण रेग्मी २०४०क:८) अर्थात् **स्पष्टतः मुक्तिदाताको स्तूप** भनी लेखेको कुराको सम्झना सहसा हुन्छ ।

बार्हस्पत्य संवत्सरमा मिति दिइएको अभिलेख विशाल भारतमा पनि मलाई थाहा भएसम्म धेरै नै थोरै मात्र पाइएका छन् । बार्हस्पत्य संवत्सर र अर्को कुनै संवत् दुवैमा मिति दिइएको एक थरी, बार्हस्पत्य संवत्सर र कुनै राजाको राज्यवर्षमा मिति दिइएको अर्को थरी र खालि बार्हस्पत्य संवत्सरमा मात्र मिति दिइएको झन् अर्को थरी गरी ती अभिलेखलाई ३ भागमा बाँड्न सकिन्छ ।

तिनमध्ये बार्हस्पत्य संवत्सर र अर्को कुनै संवत् दुवैमा मिति दिइएका ७ वटा अभिलेख छन्–

१) **षट्पञ्चाशोत्तरेब्दशते गुप्तनृपराज्यभुक्तौ महावैशाखसंवत्सरे । कार्तिकमासशुक्लपक्षतृतीयायाम्** (जोन फेथ्फुल फ्लीट १९४५:२१ संख्या) = **गुप्त राजाको राज्यभोग १५६ मा, महावैशाखसंवत्सरमा, कार्तिक महीनाको शुक्लपक्षको तृतीयामा ।**

२) **त्रिषष्ट्युत्तरेब्दशते गुप्तनृपराज्यभुक्तौ महाश्वयुजसंवत्सरे चैत्रमासशुक्लपक्षद्वितीयायाम्** (उही:२२ संख्या) = **गुप्त राजाको राज्यभोग १६३ मा, महाश्वयुजसंवत्सरमा, चैत्र महीनाको शुक्लपक्षको द्वितीयामा ।**

३) **सम्वत्सरष[ते]ष्टषष्ट्युतरे महामाघसम्वत्सरे श्रावण(पञ्च)म्यां** (पृथ्वीकुमार अग्रवाल २०४०:५५ संख्या) = **[गुप्तसंवत्] १६८ मा, महामाघसंवत्सरमा, श्रावण ५ मा** । पहिलोपटक यो ताम्रपत्र छाप्ने बालचन्द्र जैन (२०३४:६२-६६)ले यसको संवत् **संवत्सर[श]ते सट्सष्ट्युत्तरे** (पृथ्वीकुमार अग्रवाल २०४० द्वारा उद्धृत) = **गुप्तसंवत् १६६** पढेका छन् । परमेश्वरीलाल गुप्त २०६५:१८५ मा रमेशले यस अभिलेखको संवत् **संवत्सरशतेष्टषष्ट्युत्तरे** पढेको चर्चा छ ।

४) **एकनवत्युत्तरेब्दशते गुप्तनृपराज्यभुक्तौ श्रीमति प्रवर्द्धमानमहाचैत्रसंवत्सरे माघमासबहुलपक्षतृतीयायाम्** (जोन फेथ्फुल फ्लीट १९४५:२३ संख्या) = **गुप्त राजाको राज्यभोग १९१ मा, बढिरहेको श्रीमहाचैत्रसंवत्सरमा, माघ महीनाको कृष्णपक्षको तृतीयामा ।**

५) **संवत्सरशते नवनवत्युत्तरे गुप्तनृपराज्यभुक्तौ महामार्गशीर्षसंवत्सरे कार्त्तिकमासदशम्यां संवत्सर १९९ महामार्गवर्षे कार्त्तिकदि १०** (हीरालाल १९६२-१९६३: २८४-२९०) = **गुप्त राजाको राज्यभोग १९९ मा, महामार्गशीर्ष-संवत्सरमा, कार्तिकको १० दिनमा ।**

६) **नवोत्तरेब्दशतद्वये गुप्तनृपराज्यभुक्तौ श्रीमति प्रवर्द्धमानविजयराज्ये महाश्वयुजसंवत्सरे चैत्रमासशुक्लपक्ष-त्रयोदश्याम्** (जोन फेथ्फुल फ्लीट १९४५:२५ संख्या) = **गुप्त राजाको राज्यभोग २०९ मा, बढिरहेको श्रीविजयराज्यमा, महाश्वयुजसंवत्सरमा, चैत्र महीनाको शुक्लपक्षको त्रयोदशीमा ।**

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

७) **आषाढसंवत्सरे चैत्रामावास्यायां [...] संवत्सरशतत्रये द्वाविङ्शे कार्तिकशुदि ५** (वासुदेव विष्णु मिराशी २०१२:१२० संख्या) = **आषाढसंवत्सरमा चैते औँसीमा । [चेदि]संवत् ३२२ मा, कार्तिकशुक्लपञ्चमीमा ।**

बार्हस्पत्य संवत्सर र कुनै राजाको राज्यवर्षमा मिति दिइएका ३ वटा अभिलेख छन्–

१) **राज्यसंवत्सरे पञ्चदशे भाद्रपदे कार्त्तिकस्य बहुलपञ्चम्यां सं १५ कार्तिकब ५** (वासुदेव विष्णु मिराशी २००१:३६-५०) = **राज्यसंवत् १५ मा, भाद्रपद[संवत्सर]मा, कार्तिकको कृष्णपञ्चमीमा, संवत् १५ मा, कार्तिकबदि ५ मा ।**

२) **आत्मनः राज्यस्य तृतीये वर्षे पौषे संवत्सरे कार्त्तिकमासबहुलपक्षे दशम्यां तिथौ उत्तराभद्रपदे नक्षत्रे** (जोन फेथ्फुल फ्लीट १९३५:३५-३७) = **आफूले राज्य गर्न थालेको तेस्रो वर्षमा, पौषसंवत्सरमा, कार्तिक महीनाको कृष्णपक्षमा, दशमी तिथिमा, उत्तरभद्रनक्षत्रमा ।**

३) **स्ववैजयिके अष्टमे वैशाखे संवत्सरे कार्त्तिकपौर्ण्णमास्याम्** (जोन फेथ्फुल फ्लीट १९३४:२४-२५) = **आफ्नो विजयराज्यको आठौँ [वर्ष]मा, वैशाखसंवत्सरमा, कार्तिकपूर्णिमामा ।**

खालि बार्हस्पत्य संवत्सरमा मात्र मिति दिइएका अभिलेख २ वटा मात्र छन्–

१) **महामाघे संवत्सरे कार्त्तिकमासदिवस १९** (जोन फेथ्फुल फ्लीट १९४५:२४ संख्या) = **महामाघसंवत्सरमा, कार्तिक महीनाको १९ दिनमा ।**

२) **महाश्वयुजसंवत्सरे माघमासपौर्ण्णमास्याम्** (जी.भी. श्रीनिवास राव १९९४-१९९५:४७-५२) = **महाश्वयुज-संवत्सरमा, माघ महीनाको पूर्णिमामा ।**

बार्हस्पत्य संवत्सर र अर्को एउटा संवत्मा मिति दिइएको चाबहिलको शिलालेखमा त्यो अर्को संवत् शकसंवत् भनी मानिएकोले त्यो संवत् ४२१ आषाढ महीनालाई वि.सं. मा परिवर्तित गर्दा ५५७ हुन जान्छ । भारतमा पाइएका बार्हस्पत्य संवत्सरको पहिलो अभिलेखमा गुप्तसंवत् १५६, दोस्रोमा १६३, तेस्रोमा १६८ र चौथोमा १९१ भएकोले तिनलाई वि.सं.मा बदल्दा क्रमशः ५३२, ५३९, ५४४ र ५६७ हुन जान्छ । यसैले अखिल भारतवर्षका अभिलेखलाई दृष्टिगत गर्दा चाबहिलको शिलालेख बार्हस्पत्य संवत्सरको प्रयोगको चौथो उदाहरण बन्न गएको छ ।

राजा जयवर्माको सालिकमा कुँदिएको अभिलेखलाई नगन्ने हो भने, राजा मानदेवको पालादेखि मात्र अनवरत रूपले अभिलेख पाइन्छन् । उनको पालाका वैष्णव, शैव, सौर र शाक्त सम्प्रदायका मात्र अभिलेख अहिलेसम्म पाइएका थिए । बौद्ध धर्मसँग सम्बद्ध चाबहिलको यस शिलालेखको समय निश्चित नभइरहेको अवस्थामा यो शिलालेख [शक]संवत् ४२१ तदनुसार वि.सं. ५५७ को हो भन्ने कुरा यसको हालै पाइएको खण्डबाट थाहा भएकोले प्राचीन कालदेखि नै यहाँ बौद्ध धर्म चलेको कुरा प्रामाणिक ढङ्गले सिद्ध भएको छ ।

शङ्करमान राजवंशीले र दिवाकर आचार्यले चाबहिलको शिलालेखमा पाइएको बार्हस्पत्य संवत्सरको गणना आआफ्ना ढङ्गले गरेको कामको बैठान अब यस शिलालेखको हालै भेट्टाइएको खण्डमा प्रचलित संवत् पनि भएकोले दुवै संवत्को मिलान गरी यसको गणना गर्नुपर्ने भएको छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

यस शिलालेखका दुवै खण्ड जोडिएकोले यसको मूलपाठ र उल्था तल प्रकाश गरिन्छ। यसको पाठनिर्णयमा योगेश राज र दिवाकर आचार्यबाट कहीँ कहीँ मदत मिलेकोले दुवैलाई धन्यवाद छ।

मूलमा फुटिसकेका वा अस्पष्ट अक्षर र त्यसका अंश प्रसङ्ग मिलाई थप्दा यस्तो [ ] कोष्ठको प्रयोग गरिएको छ। उल्था स्पष्ट पार्न थपिएका शब्द पनि त्यस्तै कोष्ठभित्र राखिएका छन्। श्लोक गन्न सजिलो होओस् भनी हरेक श्लोकको अन्त्यमा यस्तो ( ) कोष्ठभित्र श्लोकसंख्या थपिएको छ। कुनै शब्दको अर्थ खुलाउन थपिएको शब्द पनि त्यस्तै कोष्ठभित्र राखिएको छ।

मूलपाठ

१ पङ्क्तिमा– **दुर्द्धरैरिन्द्रियैः कृत्स्ना वाह्यते यैरियम्प्रजा**
दासवत्तानि सन्धार्य्य कृपया परिपीड्य ता (१ श्लोक)
दानशील[क्षमा]ध्य[ानव]ीर्य्यप्रज्ञादिभिस्तथा
षड्भिः सम्परिपूर्णाभिः पारमिद्भिर्म्महर्षिणा (२ श्लोक)

२ पङ्क्तिमा– **सम्प्राप्यानुत्तरं ज्ञानं प्रजा दुःखात्प्रमोचिता**
प्रमोच्य सर्व्वदुःखेभ्यो योसौ शान्तम्पदङ्गतः (३ श्लोक)
मनोधरेह सन्धार्य्य चित्तन्दुर्द्धरमादितः
दुष्करैर्ब्बहुभिर्व्विघ्नैस्तैस्तैः सम्मोहनैर्भृशम् (४ श्लोक)

३ पङ्क्तिमा– **सच्छिद्य सुचिरङ्कालम्भवनम्भवविच्छिदः**
किन्नरीजातकाकीर्णङ्नानाचित्रविराजितम् (५ श्लोक)
श्रद्धया भक्तितश्चैव नित्यम्प्रेम्ना च गौरवात्
क्षेत्रेण सह सम्पन्नङ्कारयामास सौगतम् (६ श्लोक)

४ पङ्क्तिमा– **चत्वारिंशत्सपञ्चेह यत्र धान्यस्य मानिकाः**
वर्षे वर्षेथ जायन्ते क्षेत्रन्तत्तादृशन्ददौ (७ श्लोक)
[ग]न्धमाल्योपहारार्थन्तैलधूपार्त्थमेव च
सम्मार्ज्जनोपलेपार्त्थं सदा ज्ञेयं मुमुक्षुभिः (८ श्लोक)

५ पङ्क्तिमा– **भूयः सङ्घस्य भक्तार्थं पूजार्थञ्च महामुनेः**
क्षेत्रन्दत्तन्तया यत्र ह्यष्यविंशतिमानिकाः (९ श्लोक)
मातापित्रोर्हितार्त्थाय जगतोर्त्थाय सर्व्वदा
कारितं विग्रहं शैलम्महर्षेर्व्विग्रहच्छिदः (१० श्लोक)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

६ पङ्क्तिमा– विचित्रं देयधर्म्मम्मे कारयित्वेह यच्छुभम्
स्त्रीभावं हि विराग्याहं पुरुषत्वमवाप्य च (११ श्लोक)
शोकक्काममया[त्पङ्कात्सर्व्व]दुःखमहार्ण्णवात्
बुद्धत्वम्प्राप्य तेनाहन्तारयेयम्प्रजामिमाम् ।। (१२ श्लोक)
संवत् ४०० २० १ महा-

७ पङ्क्तिमा– माघवर्षे काले आषाढशुदिव १० २ अस्यान्दिवसपूर्व्वायाम्भट्टारकमहाराजश्र[ीमान]देवस्य साग्रं वर्षशतं [समाज्ञापयतो मनोधरया प्रतिष्ठापितो महामुनिः]

उल्था

कज्याउन गाह्रा जुन इन्द्रियद्वारा यी मानिस डोऱ्याइन्छन्; दासले जस्तै ती [इन्द्रिय] कब्जामा राखी तिनीहरूलाई (मानिसहरूलाई) कृपाले अँगालेर; राम्रोसँग परिपूर्ण दान, शील, क्षमा, ध्यान, वीर्य, प्रज्ञा आदि ६ पारमिताद्वारा त्यसरी अनुत्तर ज्ञान पाई महर्षिले मानिसहरूलाई दुःखबाट छुयउनुभयो। सबै दुःखबाट छुयएर जो उहाँ शान्त पदमा जानुभयो। (१-३ श्लोक)

कज्याउन गाह्रो चित्त शुरूदेखि कज्याएर; गर्न गाह्रा, मोह पार्ने, ती ती धेरै विघ्नद्वारा धेरै कालसम्म कष्ट गरी किन्नरीजातकले ढाकिएको, नाना थरी चित्रले सुहाएको भवविच्छित्को भवन मनोधराले यहाँ [बनाई] श्रद्धाले, भक्तिले, नित्य प्रेमले र गौरवले बुद्धको [भवनलाई] खेतले सम्पन्न गराइन्। (४-६ श्लोक)

वर्षवर्षमा जहाँ ४५ मानिका धान उब्जनी हुन्छ; त्यस्तो त्यो खेत चन्दन र माला चढाउनको लागि, तेल र धूपको लागि, बढारकुढार गर्न र लिपपोत गर्नको लागि [तिनीले] यहाँ दिइन् भनी मुमुक्षुहरूले सधैँ थाहा पाउनुपर्छ। (७-८ श्लोक)

फेरि, सङ्घको भोजनको लागि र महामुनिको पूजाको लागि तिनीले जहाँ २८ मानिका [उब्जनी हुने खेत] दिइन्। (९ श्लोक)

सधैँ आमाबाबुको हितको लागि र जगत्को लागि महर्षि विग्रहच्छित्को शिलाको मूर्ति [तिनीद्वारा] बनाउन लगाइयो। (१० श्लोक)

विचित्रको दानधर्म यहाँ गरेर जुन शुभ मलाई [हुन्छ; त्यसद्वारा] स्त्रीत्व छोडी, मैले पुरुषत्व पाई, सबै दुःखको महासागर भएको, शोक र कामबाट बनेको हिलोबाट बुद्धत्व पाएर त्यसद्वारा यी मानिसहरूलाई म तारुँला। (११-१२ श्लोक)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

संवत् ४२१ महामाघवर्ष काल आषाढशुक्ल १२ यस दिन, सय वर्षभन्दा बढी [हुकूम चलाउने], भट्टारक महाराज श्री[मान]देवको पालामा [मनोधराद्वारा प्रतिष्ठा गरिएका महामुनि]।

यो लेख तयार पार्दा काम लिइएका साधनको तालिका

अश्वघोष *बुद्धचरित*

= ई.सं. १९३६ (वि.सं. १९९३)मा लाहुरबाट मोतीलाल बनारसीदासद्वारा प्रकाशित; एड्वर्ड ह्यामिल्टन जोन्स्टनद्वारा सम्पादित र अनूदित *अश्वघोष'ज़् बुद्धचरित, अर् याक्ट्स् अफ्* द बुड्ह (अश्वघोषको *बुद्धचरित*)।

अश्वघोष *सौन्दरनन्द*

= ई.सं. १९२८ (वि.सं. १९८५)मा लाहुरबाट मोतीलाल बनारसीदासद्वारा प्रकाशित; एड्वर्ड ह्यामिल्टन जोन्स्टनद्वारा सम्पादित र अनूदित द *सौन्दरनन्द अफ् अश्वघोष* (अश्वघोषको *सौन्दरनन्द*)।

काठमाडौं उपत्यकाको प्रथम पुरातात्विक उत्खनन ... २०२१*

= वि.सं. २०२१।९।२६।७ मा काठमाडौँबाट गोरखापत्र कर्पोरेशनद्वारा प्रकाशित *गोरखापत्र* ६७ संख्या २४१ अङ्कका १, १२ पृष्ठमा छापिएको *काठमाडौं उपत्यकाको प्रथम पुरातात्विक* उत्खनन पौष २९ गते प्रारम्भ हुने*।

काशीनाथ तमोट २०६०

= ई.सं. २००४ मार्च २९ (वि.सं. २०६०।१२।१६)मा www.nepalmandal.com.np मा पोस्ट गरिएको, काशीनाथ तमोटको *दि अर्लिएस्ट् लिच्छवि इन्स्क्रिप्शन् फ्रम् चाबहिल्* (सबभन्दा पुरानो लिच्छवि उत्कीर्ण लेख, चाबहिलको)।

काशीनाथ तमोट २०७५

= ई.सं. २०१९ जनवरी १६ (वि.सं. २०७५।१०।२।४)मा https://medium.com/nepalmandal मा पोस्ट गरिएको, काशीनाथ तमोटको *चाबहीया महामुनि मूर्तिलेख प्राप्तिया वृत्तान्त* (चाबहिलको महामुनिमूर्तिलेख पाइएकोको वृत्तान्त)।

काशीनाथ तमोट २०७५ क

= वि.सं. २०७५।१०।१६-२९ मा काठमाडौँबाट नरेश वीर शाक्यद्वारा प्रकाशित *लायकू* (राजदरबार) १६ वर्ष ८ अङ्कका ५, १० पृष्ठमा छापिएको, काशीनाथ तमोटको *चाबहीया महामुनि मूर्तिलेख प्राप्तिया वृत्तान्त* (चाबहिलको महामुनिको मूर्तिमा पाइएको लेखको वृत्तान्त)।

गोविन्द टण्डन २०५६

= वि.सं. २०५६ मा काठमाडौँबाट झरेन्द्र शम्शेर ज.ब.रा र मञ्जु राणाद्वारा प्रकाशित गोविन्द टण्डनको *पशुपति क्षेत्रको सांस्कृतिक अध्ययन* २ भाग।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

गौरीशङ्कर हीराचन्द ओझा १९७५

= वि.सं. १९७५ मा अजमेरबाट प्रकाशित, गौरीशङ्कर हीराचन्द ओझाको *भारतीय प्राचीन लिपिमाला* २ संस्करण।

जी.भी. श्रीनिवास राव १९९४-१९९५

= ई.सं. १९३७-१९३८ (वि.सं. १९९४-१९९५)मा कलकत्ताबाट सुपरइन्टेन्डेन्ट अफ गभ्अर्न्मेन्ट प्रिन्ट्इङद्वारा प्रकाशित *इपिग्रफिय इन्डिक* (भारतीय अभिलेखसङ्ग्रह) २४ ठेलीका ४७-५२ पृष्ठमा छापिएको, जी.भी. श्रीनिवास रावको *सिरिपुरम् प्लेट्स् अफ् अनन्तवर्मन्, लर्ड अफ् कलिङ्ग* (कलिङ्गाधिपति अनन्तवर्माका सिरिपुरम्का ताम्रपत्र)।

जोन फेथ्फुल फ्लीट १९३४

= ई.सं. १८७७ (वि.सं. १९३४)मा बम्बईबाट प्रकाशित *दि इन्डिअन् यान्टिक्वरि* (भारतीय प्रलतत्त्व) ६ ठेलीका २२-३२ पृष्ठमा छापिएको, जोन फेथ्फुल फ्लीटको *स्यान्स्क्रिट् यान्ड् ओल्ड् कनारीज् इन्स्क्रिप्शन्ज्* (संस्कृत र कन्नड उत्कीर्ण लेख)।

जोन फेथ्फुल फ्लीट १९३५

= ई.सं. १८७८ (वि.सं. १९३५)मा बम्बईबाट प्रकाशित *दि इन्डिअन् यान्टिक्वरि* ७ ठेलीका ३३-३८ पृष्ठमा छापिएको, जोन फेथ्फुल फ्लीटको *स्यान्स्क्रिट् यान्ड् ओल्ड् कनारीज् इन्स्क्रिप्शन्ज्*।

जोन फेथ्फुल फ्लीट १९४५

= ई.सं. १८८८(वि.सं. १९४५)मा कलकत्ताबाट सुपरइन्टेन्डेन्ट अफ गभ्अर्न्मेन्ट प्रिन्ट्इङद्वारा प्रकाशित *इन्स्क्रिप्शन्ज् अफ् दि अर्लि गुप्त किङ्ज् यान्ड्* दे् *सक्सेश्अर्ज्* (पुराना गुप्त राजाहरू र तिनीहरूका उत्तराधिकारी)।

जोन फेथ्फुल फ्लीट १९४५ क

= ई.सं. १८८८ (वि.सं. १९४५)मा बम्बईबाट प्रकाशित *दि इन्डिअन् यान्टिक्वरि* १७ ठेलीका ३३१-३३९ पृष्ठमा छापिएको, जोन फेथ्फुल फ्लीटको *द् यूस् अफ् द् ट्वेल्भ्-यर् साइक्ल् अफ् जूपिटर् इन् रेक्अर्ईज् अफ् दि अर्लि गुप्त पीरिइअड्* (पुरानो गुप्तकालका अभिलेखमा बृहस्पतिको १२ वर्षे चक्रको प्रयोग)।

ठाकुरप्रसाद वर्मा २०५१

= ई.सं. १९९४ (वि.सं. २०५१)मा नयाँ दिल्लीबाट रामानन्दविद्याभवनद्वारा प्रकाशित ठाकुरप्रसाद वर्मा र अरविन्द कुमार सिंहको *अ करपस् अफ् द लिच्छवि इन्स्क्रिप्शन्ज् अफ् नेपाल्* (नेपालका, लिच्छवि[हरूका] उत्कीर्ण लेखको सङ्ग्रह)मा छापिएको, ठाकुरप्रसाद वर्माको *इन्ट्रडक्शन्* (उपोद्घात) (१-५२ पृ.)।

डिल्लीरमण रेग्मी २०४०

= ई.सं. १९८३ (वि.सं. २०४०)मा नयाँ दिल्लीबाट अभिनव पब्लिकेशन्जद्वारा प्रकाशित, डिल्लीरमण रेग्मीको *इन्स्क्रिप्शन्ज् अफ् एन्शेन्ट् नेपाल्* (प्राचीन नेपालका उत्कीर्ण लेख)को १ ठेली।

डिल्लीरमण रेग्मी २०४० क

= ई.सं. १९८३ (वि.सं. २०४०)मा नयाँ दिल्लीबाट अभिनव पब्लिकेशन्जद्वारा प्रकाशित, डिल्लीरमण रेग्मीको *इन्स्क्रिप्शन्ज् अफ् एन्शेन्ट् नेपाल्*को २ ठेली।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

डिल्लीरमण रेग्मी २०४० ख

= ई.सं. १९८३ (वि.सं. २०४०)मा नयाँ दिल्लीबाट अभिनव पब्लिकेशन्ज़द्वारा प्रकाशित, डिल्लीरमण रेग्मीको *इन्स्क्रिप्शन्ज् अफ् एन्शेन्ट् नेपाल्*को ३ ठेली ।

दिवाकर आचार्य २०६५

= वि.सं. २०६५ (ई.सं. २००८)मा जर्नल् *अफ् दि इन्टर्न्याशअन्अल् असोशिएशन् अफ् बुड्इस्ट् स्टड्इज्* (बौद्ध परिशीलनसम्बन्धी सार्वदेशिक सङ्घ)को ३१ ठेली, १-२ अङ्कका, २३-७५ पृष्ठमा छापिएको, दिवाकर आचार्यको *एभ्इडेन्स् फर् महायान बुड्इज्म् यान्ड् सुखावती कल्ट् इन् इन्डिअ इन् द मिड्ल् पीर्इअड्: अर्लि फिफ्थ् टु लेट् सिस्क्थ् सेन्चुर्इ नेपालीज् इन्स्क्रिप्शन्ज्* (मध्यकालमा भारतवर्षमा महायानी बौद्ध मत र सुखावती सम्प्रदायको प्रमाण- पाँचौँ शताब्दीको उठानदेखि छैटौँ शताब्दीका अन्तसम्मका नेपाली उत्कीर्ण लेख) ।

धनवज्र वज्राचार्य २०३०

= वि.सं. २०३० मा काठमाडौँबाट नेपाल र एशियाली अध्ययनसंस्थानद्वारा प्रकाशित, धनवज्र वज्राचार्यको *लिच्छविकालका अभिलेख* ।

परमेश्वरीलाल गुप्त २०६५

= ई.सं. २००८ (वि.सं. २०६५)मा वाराणसीबाट विश्वविद्यालयप्रकाशनद्वारा प्रकाशित *प्राचीन भारत के प्रमुख अभिलेख* (प्राचीन भारतका मुख्य मुख्य उत्कीर्ण लेख) ५ संस्करण ।

पुरातत्व विभागको विज्ञप्ति* २०१३

= वि.सं. २०१३।११।२५।६ मा काठमाडौँबाट गोरखापत्र छापाखानाद्वारा प्रकाशित *गोरखापत्र* ५६ वर्ष १२३ अङ्कको ४ पृष्ठमा छापिएको, *पुरातत्व* विभागको विज्ञप्ति- पुरातत्व* विभागको नयाँ खोज* ।

पृथ्वीकुमार अग्रवाल २०४०

= ई.सं. १९८३ (वि.सं. २०४०)मा वाराणसीबाट बुक्स एशियाद्वारा प्रकाशित *इम्पीर्इअल् गुप्त एपृइग्राफ्ज्* (गुप्त सम्राट्हरूका उत्कीर्ण लेख) ।

बालचन्द्र जैन २०३४

= ई.सं. १९७७ (वि.सं. २०३४)मा मैसूरबाट छापिएको *जर्नल् अफ् दि एपृइग्राफ्इक्ल् ससाइइटि अफ् इन्डिअ* (भारतको उत्कीर्ण लेखसम्बन्धी संस्थाको पत्रिका)को ४ ठेलीका ६२-६६ पृष्ठमा छापिएको, बालचन्द्र जैनको लेख (त्यस अङ्कको १० संख्याको लेख) ।

मञ्जुश्रीनामसङ्गीति

= ई.सं. १९९४ (वि.सं. २०५१)मा सारनाथबाट केन्द्रीय* उच्च तिब्बती शिक्षासंस्थानद्वारा प्रकाशित, बनारसीलाल-द्वारा सम्पादित *आर्यमञ्जुश्रीनामसङ्गीतिः भिक्षुरविश्रीज्ञानविरचितया अमृतकणिकाख्यटिप्पण्या आचार्यविभूतिचन्द्र-विरचितेन अमृतकणिकोद्योतनिबन्धेन च सहिता* (*आर्यमञ्जुश्रीनामसङ्गीति*– भिक्षु रविश्रीज्ञानले बनाएको *अमृतकणिका* नाउँ भएको टिप्पणी र आचार्य विभूतिचन्द्रले बनाएको *अमृतकणिकोद्योतनिबन्ध*सहित) ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

महेशराज पन्त २०७५
= वि.सं. २०७५।११।१८।७ मा काठमाडौँबाट नयाँ प्रकाशन प्रा.लि.द्वारा प्रकाशित *नयाँ पत्रिका* १२ वर्ष ३१५ अङ्कको १४ पृष्ठमा छापिएको, महेशराज पन्तको *चाबहिलको लिच्छविकालिक शिलालेख-१*।

महेशराज पन्त २०७५ क
= वि.सं. २०७५।१२।२।७ मा *नयाँ पत्रिका* १२ वर्ष ३२९ अङ्कको १३ पृष्ठमा छापिएको, महेशराज पन्तको *चाबहिलको लिच्छविकालिक शिलालेख-२*।

महेशराज पन्त २०७६
= वि.सं. २०७६।१।१५।१ मा काठमाडौँबाट कान्तिपुर पब्लिकेसन्स (प्रा.)लिद्वारा प्रकाशित *नेपाल* १९ वर्ष ३८ अङ्कका ४०-४१ पृष्ठमा छापिएको, महेशराज पन्तको *'जो शान्त पदमा जानुभयो'– लिच्छविकालिक चाबहिल शिलालेखको मूलपाठ र उल्था*।

मोहननाथ पाण्डे, गौतमवज्र वज्राचार्य र महेशराज पन्त २०१३
= वि.सं. २०१३।११।२६।७ मा काठमाडौँबाट मोहननाथ पाण्डे, गौतमवज्र वज्राचार्य र महेशराज पन्तद्वारा प्रकाशित, उनीहरूको *पुरातत्त्व-विभाग सावधान भई काम गरोस्*।

यलु जोशी २०७५
= वि.सं. २०७५।९।२६।५ मा काठमाडौँबाट गोरखापत्रसंस्थानद्वारा प्रकाशित *गोरखापत्र* ११८ वर्ष २४२ अङ्कको २ पृष्ठमा छापिएको, यलु जोशीको *धन्दो चैत्यको शिलालेख भेटियो*।

रामजी तेवारी आदि २०२०
= वि.सं. २०२० वैशाख-संक्रान्तिको दिन संशोधन-मण्डलद्वारा प्रकाशित; रामजी तेवारी, देवीप्रसाद भण्डारी, भोलानाथ पौडेल, शङ्करमान राजवंशी, धनवज्र वज्राचार्य, गौतमवज्र वज्राचार्य, महेशराज पन्त र नयनाथ पौडेलको *अभिलेख-संग्रह* ९ भाग।

रिचर्ड सालोमेन २०५५
= ई.सं. १९९८ (वि.सं. २०५५)मा न्यू योर्कबाट अक्स्फोर्ड यूनिभर्सिटि प्रेसद्वारा प्रकाशित रिचर्ड सालोमेनको *इन्डिअन् इपिग्रफि* (भारतीय अभिलेखशास्त्र)।

वासुदेव विष्णु मिराशी २००१
= ई.सं. १९४४ (वि.सं. २००१)मा *यानूअल्ज् अफ् द भाण्डार्कर् अर्इअन्टल् रिसर्च् इन्स्टिट्युट्* (भाण्डारकर प्राच्यविद्यामन्दिर[बाट प्रकाशित] इतिवृत्त) २५ ठेलीका ३६-५० पृष्ठमा छापिएको, वासुदेव विष्णु मिराशीको *द राष्ट्रकूटस् अफ् मानपुर* (मानपुरका राष्ट्रकूट)।

वासुदेव विष्णु मिराशी २०१२
= ई.सं. १९५५ (वि.सं. २०१२)मा ऊतक्यामन्दबाट गभ्अर्न्मेन्ट इपिग्राफ्इस्ट फर इन्डिअद्वारा प्रकाशित *इन्स्क्रिप्शन्ज् अफ् द कलचुरि-चेदि ईर्अ* (कलचुरि-चेदिकालका उत्कीर्ण लेख) २ भाग।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

वेङ्कटेश रामकृष्ण केतकर १९८०

= ई.सं. १९२३ (वि.सं. १९८०)मा बम्बईबाट ब्रिट्इश इन्डिअ प्रेसबाट प्रकाशित, वेङ्कटेश रामकृष्ण केतकरको *इन्डिअन् यान्ड् फर्इन् क्रोन्अल्अजि* (भारतीय र विदेशी कालनिर्णय)।

शङ्कर बालकृष्ण दीक्षित १९४५

= ई.सं. १८८८(वि.सं. १९४५)मा कलकत्ताबाट सुपरइन्टेन्डेन्ट अफ गभ्अर्न्मेन्ट प्रिन्ट्इङ्द्वारा प्रकाशित *इन्स्क्रिप्शन्ज् अफ् दि अर्लि गुप्त किङ्ज् यान्ड् देर् सक्सेश्अर्ज्*को इन्ट्रडक्शन् (उपोद्घात)का १६१-१७६ पृष्ठमा छापिएको, शङ्कर बालकृष्ण दीक्षितको द *ट्वेल्भ्-यर् साइक्ल् अफ् जूपिटर्* (बृहस्पतिको बाह्रवर्षे चक्र)।

शङ्करमान राजवंशी २०३१-२०३४

= वि.सं. २०३१-२०३४ मा काठमाडौंबाट पुरातत्त्वविभागद्वारा प्रकाशित *प्राचीन नेपाल* ३०-३९ संख्या, नेपाली खण्डका ११३-११८ पृष्ठमा छापिएको *आज सम्म प्राप्त नेपालका लिच्छवी* अभिलेखमा सर्व प्रथम कुन ?*

श्यामसुन्दर राजवंशी २०४३

= वि.सं. २०४३ मा काठमाडौँबाट श्री ५ को सरकार शिक्षा तथा संस्कृतिमन्त्रालय, पुरातत्त्वविभागद्वारा प्रकाशित *प्राचीन नेपाल* ११५ संख्या, नेपाली खण्डका १-२ पृष्ठमा छापिएको, श्यामसुन्दर राजवंशीको *पशुपतिनाथ प्राङ्गणमा प्राप्त अप्रकाशित लिच्छवि शिलालेख*।

हरिराम जोशी २०३०

= वि.सं. २०३० मा काठमाडौँबाट नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानद्वारा प्रकाशित, हरिराम जोशीको *नेपालको प्राचीन अभिलेख*।

हीरालाल १९६२-१९६३

= ई.सं. १९०५-१९०६ (वि.सं. १९६२-१९६३)मा कलकत्ताबाट सुपरइन्टेन्डेन्ट अफ गभ्अर्न्मेन्ट प्रिन्ट्इङ्द्वारा प्रकाशित *इपिग्राफिय इन्डिक* ८ ठेलीका २८४-२९० पृष्ठमा छापिएको, हीरालालको *बेतुल् प्लेट्स् अफ् संक्षोभ* (संक्षोभका, बेतुलमा भेट्टाइएका ताम्रपत्र)।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

[शक]संवत् ४२१ (वि.सं ५५७)को, चाबहिलको शिलालेख दुवै खण्ड जोडिएपछि

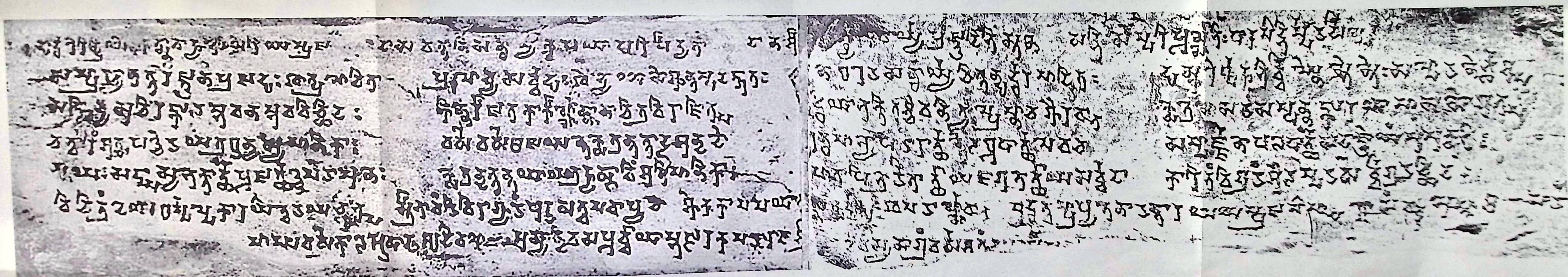

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

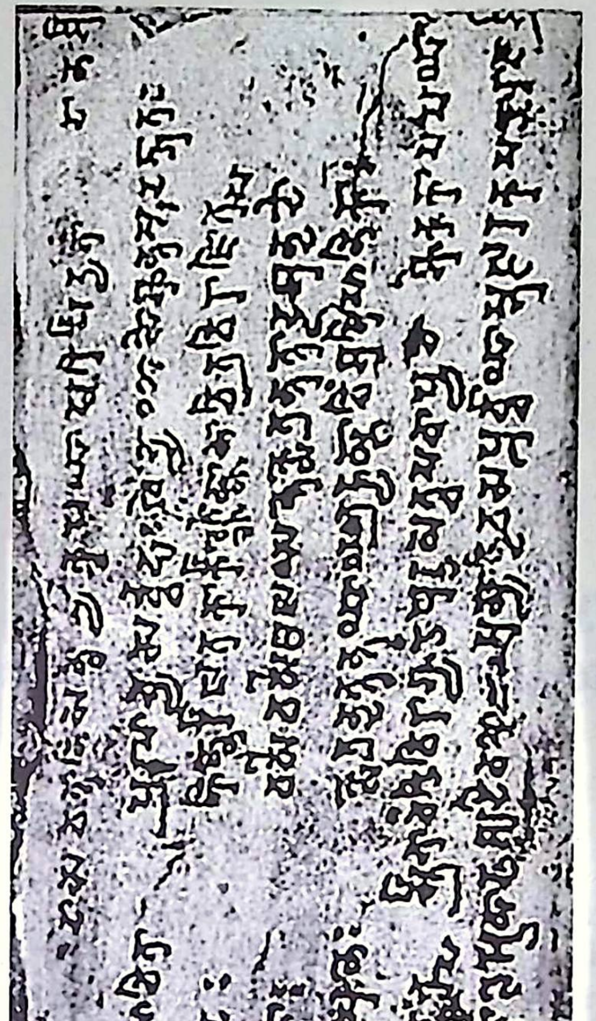

चाबहिलको शिलालेखको पहिलो खण्ड

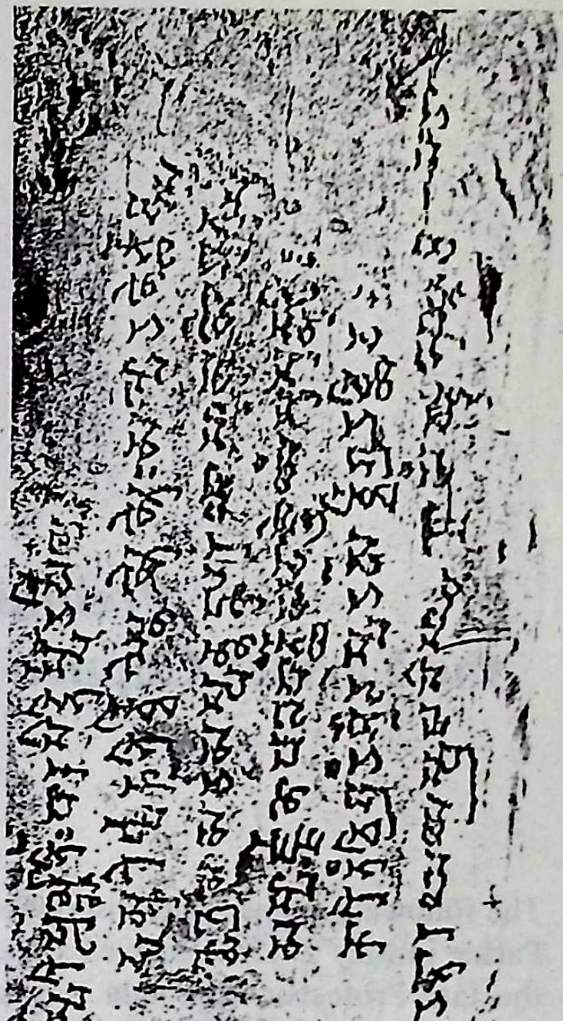

चाबहिलको शिलालेखको दोस्रो खण्ड

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Preliminary Studies of the Earliest Copper-Plate Inscription from Nepal

-Mahes Raj Pant

The following copper-plate inscription was found in the treasury of the Hanuman Dhoka Palace in May 2013. I received a photo of it in March 2015 through the good offices of the late Professor Mukunda Raj Aryal (1944-2020). Though I started reading the inscription almost immediately, I could not satisfactorily decipher the entire text because the plate was hopelessly effaced in some place and affected by patina in many spots.[1] However, I continued the work by the end of July. In April 2016, I went back to the inscription after eight months. In February-March and finally in May 2022, I returned to the inscription after a long gap of almost six years. At this time, I decided I would complete an article using my preliminary reading of the inscription. I had originally planned a full edition of the inscription resembling the work I did in 1977 on two other copper-plates (Pant and Sharma 1977). Later, I changed my mind as I do not yet have access to the original plate without which my reading remains incomplete. I am publishing this essay together with the facsimile of the photo in the hope that other scholars will improve my admittedly incomplete reading and preliminary understanding of the copper-plate. In the transcription, I have omitted some identifiable *akṣara*-s as I cannot indicate how they relate to the words which precede and follow them.

1. I am grateful to Roshani Shrestha for her help in deciphering the text in the early days after I received the photo.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

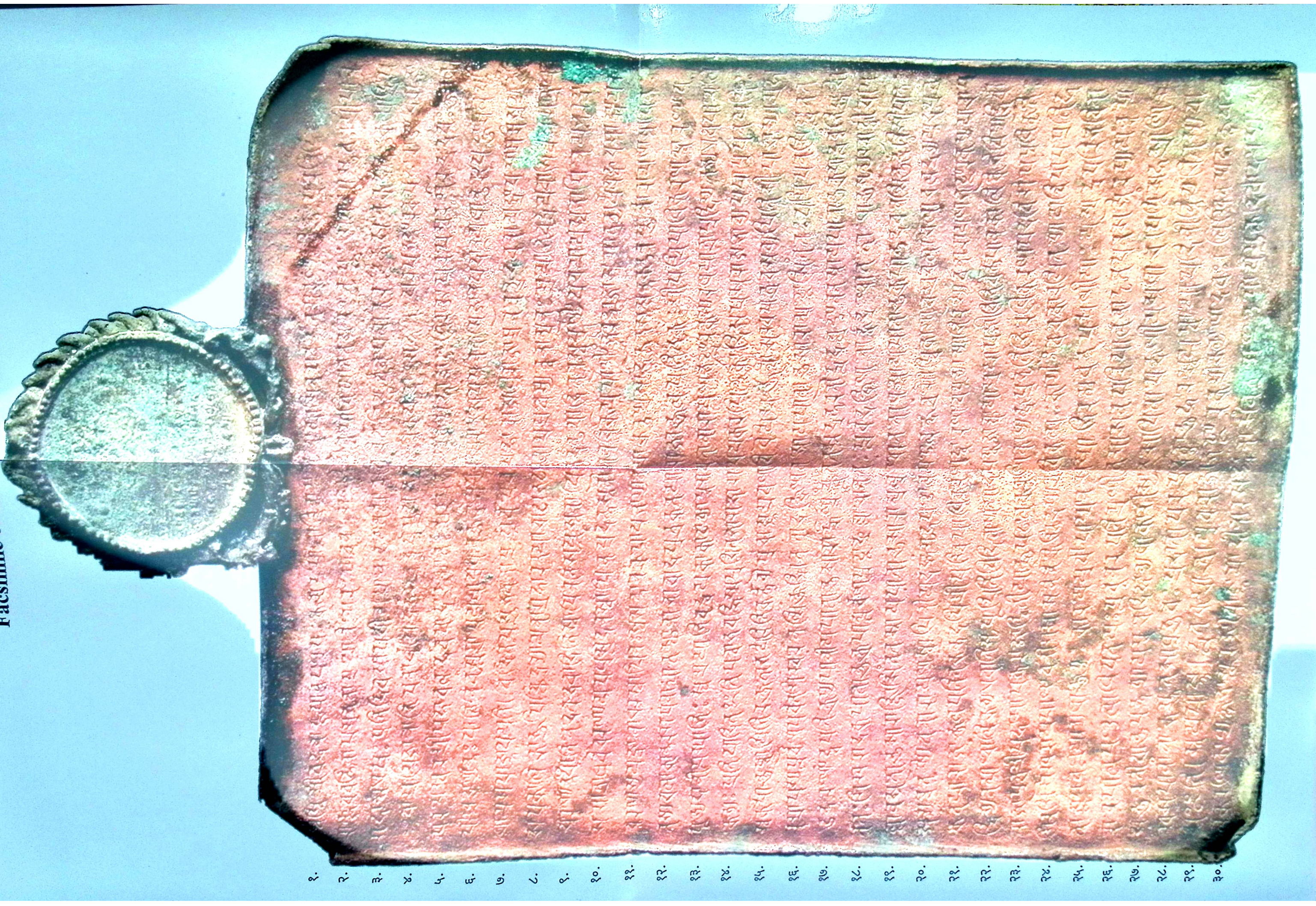

Facsimile of the copper-plate's photo

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Signs used in Textual Part

- *akṣara* which I could not read.
() *akṣara* restored in contextual basis.

Text

१. ८ स्वस्ति श्रीवदनाब्जपानमधुपः कल्पद्रुमो ---
कृच्छ्राध्यासितसर्व -------------
संसा-
२. राणर्ववर्त्तिनाम ----- परः पावनः
---------- यतः कृष्णः शिवायास्तु वः।
श्रीमान-
३. गृहात्स एषः प्रतिदिवसोपचीयमानो---- रविरिव लिच्छविकमलाकरविकसनैकदक्षः ----
४. इवाश्रयिजनाभिमतार्थसिद्ध(भग)वच्छ्रीपशुपतिभट्टारकपदानुगृहीतः परमभट्टारकमहाराजाधिराज-
५. परमेश्वरश्रीमहाबलदेवपादानुध्यातः परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीरुद्रदेवः कुशली
६. मीखूद्रोण्यन्तःपातिनि वंसूग्रामे यथाप्रधान --------समस्तनिवासिजानपदान् यथानु-
रूपङ्कुशलमभि-
७. धाय समाज्ञापयति। विदितमस्तु भवताम् पूर्वमेव महाराजाधिराजश्रीनरेन्द्रदेवेनायङ्ग्रामस्तु
शशिसूर्यक्षिति-
८. समकालिको भूमिच्छिद्रन्यायेनाग्रहारतया चाटभटानामप्रवेश्यत्वेनात्मनः श्रेयोभिवृद्धये वासिष्ठ-
सगोत्राथर्व-
९. चरणान्तपातिने देवदेवादितिस्वामिनेतिसृष्टस्ततोपि तदनुमोदितेन स्वपुण्योपचयाय स्वभागिनेय-
भरद्वाज-
१०. सगोत्राथर्वचरणाय मधुसूदनस्वामिने प्रदत्तस्ततोनेन ----- भरद्वाजसगोत्र --- बह्वृचशाङ्खायन-
११. चरणस्य यज्वा नाएरस्वामिनः स्वसन्तानक्रमोपभोग्यतया त्रैतुम्प्रसादीकृतस्त -------
नारायणस्वामिनः
१२. तस्य वलाकान्तरगमना -- स्थानाभावादपुत्रकतया राजकुलपतितकः श्रीपश्चिमाधिकरणद्वारेणाय
१३. ------- स्वश्रेयोभिवृद्धये ------ नारायणभट्टारकस्य रथयात्रामुद्दिश्य तेभ्य एव पाञ्चालि-

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१४. केभ्यः प्रतिपादित इति मत्वा भवद्भिस्समुचितभागभोगमेयकरपिण्डकादिसमस्तराजभाव्य--
मुपनयद्भिः

१५. स्वकर्मान्त--यिभिरकुतोभयैरितिकर्त्तव्ये पूर्वाज्ञाश्रवणविधेयैश्च भूत्वा सुखमत्र वस्तव्यमिति सीमा
चास्याग्रहा-

१६. रग्रामस्य पूर्वेण पर्वतशिखरे नेल्शिकूदि। ततो दक्षिणतस्तोयपातानुसारात्पट्टोसिं ततः पश्चिमेन
सिङ्गू ततः

१७. उत्तरेणा-मतिक्रम्य पानीयपातानुसाराङ्गण्यच्छूं ततस्तदुत्तरतो दूदब्लहा ततस्तोयपातानुक्रमादूर्ध्वं
भिङ्गाचो

१८. ततः शिखरोदकपातानुक्रमात्पूर्वेण पुट्टो फुल्लाचो ततः पूर्वदक्षिणतोर्ह्दुञ्चो ततोधोनुसृत्य खाह्नीचो
प-

१९. ल्लानस्ततो तुषाराञ्जिसिं ततस्तोयपातानुसारात्पुलुञ्चो ततोधस्तोयपातानुक्रमात्तदेव नेल्शिकूर्दतिसीमान्तः

२०. अन्यच्च तस्यैव नारायणस्वामिनो यदङ्गं गृहमण्डलं मण्डलक्षेत्रं -------चलाचलद्रव्यं यदपुत्र-

२१. कतया राजकुलपतितकन्तदपि श्रीपश्चिमाधिकरणद्वारेणावष्टभ्यास्माभिरस्यैव नारायणभट्टारकस्य
यात्रामु-

२२. द्दिश्य तत्पाञ्चालिकेभ्य एवातिसृष्ट यिति विदित्वास्मत्पादपङ्कजच्छायाप्रसापजीविभिर्वर्त्तमान-
कालिकैर्भविष्यद्भिर्वा

२३. राजपुत्रश्रीमहासामन्तराजद्वितीयाक्षपटलकरणिकाध्यक्षप्रभृतिभिरधिकरणपदविशेपेप्वधिकृतैः

२४. शिरसि --------- शासनैर्न कैश्चिदप्यत्र विकल्पः कार्यो नैव च कारयितव्यो ----------

२५. ------ न्यथा कुर्युः कारयेयुर्वा पाप्मन------ न्न मर्षणीयाः येस्मदुपरि भविता-

२६. रो नेपालमण्डलाधिपतयः पूर्व्वनरपतिप्रणीतशासनपरिपालनादृतमनसस्तैरप्यय--

२७. ------ मन्तव्यो यश्च चेदिहान्यथाकारी स्यात् सोपि नोपेक्षणीयस्तथा च।

षष्टिसहस्राणि स

२८. ------- ते साधु भुवः प्रदाता

परप्रदत्तन्तु हरेत्स्वयञ्च ----- (नरकस्य) वा-

२९. स इति।

स्वयमाज्ञा दूतकश्चात्र। युवराजभट्टारकश्रीकल्याणदेवः। लिखित माहाक्षपट-

३०. लकरणिकाध्यक्षभास्करजीवाज्ञया दीनारसङ्केन। संवत् १०० ९० ८ पौषशुक्लदिवादशम्याम्॥

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Gloss

Given that the reading of the inscription is incomplete, I do not provide a line-by-line translation of the whole text. Instead, I summarize the portions of the text which are fragmentary and those which are beyond my full comprehension. Where the reading is more complete, I present a full translation of the text. In both cases, I give the line references of the original.

The first two lines, barring a few *akṣara*-s, comprise a *maṅgalācaraṇa* in which lord Kṛṣṇa is elequently invoked (ll. 1-2). They consist of a verse in the *Śārdūlavikrīḍita* metre. Though I could not decipher the verse adequately, it describes Kṛṣṇa, in one of his epithets, as 'the bee drinking the lotus-mouth of Śrī'. Since the inscription deals with the chariot procession of Lord Nārāyaṇa (ll. 13, 21-22), the Kṛṣṇa invoked does not refer to the well-known divine figure in the *itihāsa-purāṇa* tradition and this is only *metri causa*. Rather, Kṛṣṇa is invoked for the glorification of the god Nārāyaṇa or Hari. This is substantiated by the fact that the verse that describes him as 'the bee drinking the lotus-mouth of Śrī, i.e. Lakṣmī'.

The next lines, which have comparatively less lacunae, read as follows (ll. 2-10):

> 'From the auspicious Mānagṛha, he who, like the sun, is the only person able to make the masses of lotuses which is the Licchavi Dynasty blossom, he who is favoured by the feet of the venerable Lord Pashupati who fulfills the wishes of his dependents, he who is favoured by the feet of the supreme lord (*parama-bhaṭṭāraka*) supreme king of great kings (*māhārājādhirāja*) the supreme lord (*parameśvara*) [his predecessor] the illustrious Mahābaladeva, he who is the supreme lord, the supreme king of great kings, the supreme lord the illustrious Rudradeva, in good health, asking them about their health, addressing them in accordance with their rank, commands all the countrymen residing in the village of Vaṃsū which lies within the valley of Mīkhū.
>
> Let it be known to you that previously, the supreme king of great kings, the illustrious Narendradeva, to increase his own merit, had bestowed this village, for as long as the moon, sun, and earth last, as an *agrahara* through the maxim of *bhūmicchidra*, forbidding the entrance of *cāṭa* and *bhaṭa*, to the Brahmin Aditisvāmin belonging to the *Vāsiṣṭhagotra* and falling within the *Atharvacaraṇa*. Thereafter, he (Aditisvāmin) with the approval of him (the king) granted, to increase his own merit, [this *Agrahāra*] to his own sister's son Madhusūdana-svāmin belonging to the *Bharadvajagotra* and falling within the *Atharvacaraṇa*.

As there are many undeciphered *Akṣara*-s in the next passage (ll. 10-14), I provide a tentative summary. In the course of time, Madhusūdanasvāmin sold the village to Nāerasvāmin belonging to the *Bharadvājagotra* and falling within the *Bahvṛca*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Śāṅkhāyanacaraṇa so that the buyer's descendents could also enjoy it for generations. As Nārāyaṇasvāmin took a lover and had no sons, the village was granted by King, via the *Paścimādhikaraṇa,* to the *Pāñcālika*-s to carry out the chariot procession of Lord Nārāyaṇa.

I offer almost a full translation of the next sentence (ll. 14-15), where the King commands the residents of the donated village thus: 'You should pay all the appropriate taxes to be taken by the King, such as *bhāga*, *bhoga*, *meya*, *kara* and *piṇḍaka*. You should remain in this village happily being engaged in your work without being frightened from anywhere and being compliant with the command issued earlier'.

Then the copper-plate marks the boundaries of the donated village in detail (ll. 15-19). I do not translate this section.

The edict returns a second time to why Nārāyaṇasvāmin was divested of his property (ll. 20-22). This time, it makes no mention of his lover but specifies that as he had no sons, the King granted his house, homestead and other movable and immovable properties to the *Pāñcālika*-s through the *Paścimādhikaraṇa* in order to operate the chariot procession of Lord Nārāyaṇa.

Finally, the King proclaims: 'Knowing this, those seeking the favour of the shadow of our lotus-feet, the current and future king's sons (*rājaputra*), the king's illustrious *Mahāsāmanta* (*śrīmahāsāmantarājadvitīya*), the superintendent of the *akṣapaṭala-karaṇa* (*akṣapaṭalakaraṇīkādhyakṣa*) and also officials holding special positions in the *adhikaraṇa*-s, should neither themselves seek to operate nor have others operate alternatively [other than ordered by this inscription]. The sinner will not be tolerated [by us]. Whoever become the kings of Nepālamaṇḍala after us should honour the edict made by the former kings' (ll. 22-27).

I could not satisfactorily decipher the passage containing the *dānaśloka* placed, as is usual, at the end of the proclamation (ll. 27-29).

The plate ends with the following statement: 'This is the command of himself (i.e. of the King). The *dūtaka* here is the Crown Prince (*yuvarāja*), the lord (*bhaṭṭāraka*) illustrious Kalyāṇadeva. Written by Dīnārasaṅgha by the order of Bhāskarajīva, the superintendent of *mahākṣapaṭalakaraṇa*. In the year 198, on the tenth of the waxing moon of Pauṣa' (ll. 29-30).

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Context

Until the discovery of this copper-plate in 2013, for over three and a half decades, a N.S. 221 (1100 C.E.) inscription was regarded as the oldest inscription on copper. When we published the N.S. 221 inscription in *The Two Earliest Copper-plate Inscriptions from Nepal* in 1977, Wolfgang Voigt (1911-1982), head of the German Oriental Society, wrote in its Preface that '[...] we hope that these two inscriptions may not for long remain 'The two earliest copper-plate inscriptions from Nepal' ' (Pant and Sharma 1977).

There is a difference between the N.S. 221 copper-plate and the present one. The former is a donative inscription issued by a local governing body, a *Pāñcālī*. The present inscription is the only available Licchavi royal edict on copper. Licchavi royal edicts on stone are available from the reign of King Vasantadeva (re. 506-534 C.E.) to the reign of King Jayadeva II (re. 714-733 C.E). Before the discovery of the present copper-plate, no royal edicts existed for over six centuries thereafter. The next royal edict, on palm leaf, dates to King Arjunadeva in N.S. 485 corresponding to 1365 C.E. (Pant 1994:68).

Out of some 250 inscriptions of Licchavi Nepal discovered so far, none are engraved on a copper-plate. None the less, a stone inscription of King Narendradeva, dated [Mānadeva]saṃvat 71 and corresponding to 647 C.E., mentions the issuance of a copper edict (*tāmraśāsana*) (Vajrācārya 1973: no. 126). The present discovery is concrete proof that copper-plate inscriptions were issued in Licchavi times.

The present copper-plate is longer than it is wide. According to the scale placed alongside the object by the photographer, it measures 44.5 × 30 cm. The seal fixed on top has a radius of 4.25 cm. excluding the floral motif surrounding it.

The inscription has 30 lines. Each line has an average of 43 characters. Judging from the photo, it does not seem to be deeply engraved. The plate is fairly well preserved, though some letters are effaced and it is affected by patina in many spots. These two factors render many *akṣara*-s undecipherable.

The *akṣara*-s of this inscription belong to the late variety of the *Kuṭilā* script, a more scientific study of which is a desideratum. In some places, the script is similar to the manuscript of *Yogayājñavalkya* copied in [Mānadeva]saṃvat 144 corresponding to 721 C.E. (Upadhyaya 2010: 48). There is also some resemblance with the *Skandapurāṇa* manuscript copied in [Mānadeva]saṃvat 234 corresponding to 811 C.E. (Shankar Man Rajbanshi 1974: plate 20).[2]

---

2. The facsimile of the folio with the post-colophon statement of the manuscript (R. Adriaensen, *et al*. 1998: facsimile inserted before the Introduction starts). Also see *id*. 1994: 325-331.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

On the palaeographical front, there is some difficulty in distinguishing between *ja* and *jā*. Sometimes the given *akṣara* is followed by a short stroke which is curved upward to the right. For example, in the word °*mahārājādhirāja*° (l. 4), *jā* in °*mahārājā*° and *ja* in °*rājabhāvya*° (l. 14), have the same upward stroke as described above. Sometimes a half-size vertical stroke follows *ja* which can be ignored if the *ja* is with a medial *a*: *ivāśrayijanā*° (l. 4), *rājakulapatitaka*° (l. 21), *rājaputra*° (l. 23), °*rājadvitīyākṣa*° (l. 23), °*yuvarāja*° (l. 29). But the same stroke should be taken into account if the *ja* is with medial *ā*: °*jānapadān* (l. 6). In some cases, *ja* is written with a full-length vertical stroke: *bharadvāja*° (l. 9), *bharadvāja*° (l. 10), *rājakulapatitakaḥ* (l. 12), *viditvāsmatpādapaṅkaja*° (l. 22).

The round seal sits atop the copper-plate. It resembles the seals attached to royal edicts from different parts of India.[3] The *akṣara*-s in the seal are unreadable due to patina and effacement.

The inscription is dated *saṃvat 100 90 8 pauṣaśukladivā daśamyām* which translates to 'in the year 198, on the tenth of the waxing moon of Pauṣa'. Judging from the script, it is too early for the Nepālasaṃvat. The era in this inscription is likely the [Mānadeva]-saṃvat which started in 576 C.E.

Like all other Licchavi inscriptions, this too is written in standard Sanskrit. The inscription is in prose except the *maṅgalācaraṇa* (ll. 1-2) and *dānaśloka* (ll. 27-28). The instances of dropping of a letter and doubling of a medial *ā* originate from the engraver's carelessness. I have not noted these clerical errors in this tentative edition of the text.

As in other Licchavi inscriptions, many place names are given in a non-Sanskrit language. Different ethnic groups such as Newars, Tamangs, and Kiratis, among others, claim that these words were taken from their respective tongues. The names of these languages are a topic of much debate. The language is almost certainly the old Kirati language, the progenitor of modern Newari, Tamang, and all other similar tongues.

The inscription employs two Sanskrit words not commonly attested in literature. For a 'Brahmin', it uses the very uncommon word *devadeva* (l. 9).[4] And it uses the word *valākā* (l. 12), also spelled with labial 'ba' for a 'mistress' or 'loved woman' (see e.g.

---

3. For descriptions of such seals, see Sircar 1965:150-160. For pictures of different types of seals, see *ibid.* plates 30-36.

4. Literally, *devadeva* means 'the god of gods'. It is principally an epithet of the gods Brahmā, Viṣṇu, and Śiva (see e.g. Monier-Williams 1899: s. v. under *deva*). However, a verse from the *Bhāgavatapurāṇa* (3.16.17) can be cited as proof of its usage to refer to a Brahmin:

ब्रह्मण्यस्य परं दैवं ब्राह्मणाः किल ते प्रभो ।
विप्राणां देवदेवानां भगवानात्मदैवतम् ॥

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Monier-Williams 1899: s.v. under *valākā* and *balākā*).[5] I yet do not understand the meaning of the third uncommon word *taka* which occurs twice in the context of *kulapati* (ll. 12,21).[6]

Commentary

Having contextualized the copper-plate edict among the larger landscape of Licchavi inscriptions, I now comment on its substantive content. The crux of the events noted in the inscription are as follows.

1. King Narendradeva granted a village as an *agrahāra* (revenue-free area) to a Brahmin named Aditisvāmin belonging to the *Vāsiṣṭhagotra* and *Atharvacaraṇa*. Aditisvāmin transferred the *agrahāra* to his sister's son Madhusūdanasvāmin belonging to the *Bharadvājagotra* and *Atharvacaraṇa* with the approval of the donor king (ll. 7-10). If we correctly understand the passage— not satisfactorily deciphered— the nephew sold the village to Nāerasvāmin belonging to the *Bharadvājagotra* and *Bahvṛca Śāṅkhāyanacaraṇa*. The buyer was entitled to enjoy the village for generations (ll. 10-11). It seems that the buyer is, in the first instance, addressed as Nāerasvāmin and later, twice, as Nārāyaṇasvāmin (ll. 11, 20). The name Nāera likely indicates his Keralite origin. In some cases where a Naer woman practiced hypergamy with a Nabudiri Brahmin, the Naers, being matrilineal, adopted the maternal caste. The wife in such a union was not a legally married wife, and regarded instead as a concubine. Though I do not fully understand the passage concerned, the word *valākā*, 'a loved woman', conveys the meaning of concubine. This Nāerasvāmin seems to be a Nambudiri Brahmin from Kerala. If so, this inscription shows there was a relationship between Nepal and Kerala. The Nambudiri Brahmin lived with a mistress (*valākā*) and was without a son. Thus, the King grants the village, through the *Paścimādhikaraṇa* office, to the *Pāñcālika*-s to run the chariot procession of Lord Nārāyaṇa (ll. 10-14, 20-22).

'Oh Lord, for you who are hospitable to the Brahmins they are supreme deity. Of the Brahmins who are the god among gods you are revered as the tutelary deity.'

5. The *Śabdakalpadruma* has the labial 'ba' and puts the semivowel 'va' in parentheses. Among the 14 homonyms, the 10th is *kāmukī* which can be translated as 'a libidinous woman' (s.v. *ba(va)lākā*). The *Vācaspatya* has the word with only 'ba'. Unlike the *Śabdakalpadruma* it offers only four homonyms, of which *kāmukī* (s.v. *balākā*) is the final one. Though both lexicons give the meaning which concerns us on the basis of Śāśvata, I could not locate the word in the Index appended to the Zachariae edition (1882).

6. कुलपतितकः (l. 12), कुलपतितकन्तदपि (l. 21).

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

2. The temple of lord Nārāyaṇa was administered by the *Paścimādhikaraṇa* (ll. 12-13, 21), an office which oversaw religious affair. Other Licchavi inscriptions provide proof of the *Paścimādhikaraṇa*'s jurisidiction. For example, Aṃśuvarman directs the *Paścimādhikaraṇa* to maintain a temple of Śaṅkaranārāyaṇa (Vajrācārya 1973: no. 81). Similarly, through his Deopatan edict, Aṃśuvarman informs the incumbent and future officials of the *Paścimādhikaraṇa* that the administration of a Śivaite temple consecrated by his sister, another temple of the same cult by his sister's daughter, and yet another Śivaite temple by the sister's daughter's ancestors has been entrusted to the Pāñcālika-s of the Adhaḥśālā (*ibid.*: no. 85). A highly mutilated edict in Naxal Narayanchaur in which both the name of the king and date are effaced also mentions *Śrīpaścimādhikaraṇa* (*ibid.*: no. 149).

3. This inscription states that the king on the throne is 'he who, like the sun, is the only person able to make the masses of lotuses which is the Licchavi Dynasty blossom' (l. 3). The king reigning at the time of the edict was Rudradeva. He was preceded by Mahābaladeva, whom the edict describes as 'King Rudradeva is favoured by the feet of him' (l. 5). Though the edict does not explicitly say so, the style suggests that Rudradeva was Mahābaladeva's son (ll. 3-7). However, both the father's and son's names are not attested anywhere. It is natural that until the discovery of the present inscription, Jayadeva II was regarded as the last Licchavi king whose name is known.[7] The present inscription names Narendradeva as an earlier king (l. 7). His inscriptions are available from [Mānadeva]saṃvat 67 to 103 equivalent to 643 to 679 C.E. Since the present inscription is dated in [Mānadeva]saṃvat 198 equivalent to 774 C.E., Narendradeva is remembered by his successor after the lapse of almost a century.

4. The edict eulogises King Rudradeva as 'he who, like the sun, is the only person able to make the masses of lotuses which is the Licchavi Dynasty blossom' (l. 3). Thus, based on epigraphic grounds, it can be substantiated that, even after the end of Jayadeva's reign, the Licchavi line continued at least for another 41 years.

5. This edict employs the title *mahārājādhirāja* to refer to the reigning king as well as the past two kings (ll. 4, 5, 7). The earliest Nepali inscriptions use the title *mahārāja* for the king.[8] The first inscription to use the term *mahārājādhirāja* belongs to Udayadeva.[9]

---

7. A recently published Licchavi inscription on stone dated [Mānadeva]saṃvat 173 corresponding to 749 C.E. is mutilated and the reading of the remaining portion offered by the editor is disappointingly corrupt (Shyamsundar Rajbanshi 2020 : 44-45). Though the editor claims that the inscription belongs to King Vijayadeva, the inscription does not explicitly refer to him as the incumbent king. Of course, somewhere in the inscription (l. 3) Vijayadeva's daughter (*vijayadevasyātmajā*) is mentioned.

8. King Jayavarman in the inscription dated [Śaka]saṃvat 207 is described as *mahārāja* (e.g. Di Castro and *Garbini* 1996: 308).

9. Dated [Mānadeva]saṃvat 45 Āṣāḍhakṛṣṇa 12 (Vajrācārya 1973: no. 104).

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Though Aṃśuvarman uses the title *mahāsāmanta* for himself throughout his own edicts, the coins issued in his name referred to him as *mahārājādhirāja.*[10]

6. This edict is one of a few Licchavi inscriptions which mention Nepāla (l. 26). These inscriptions simply cite the country's name[11] or add either *bhukti*[12] or *maṇḍala*[13] after the word Nepāla. This edict follows the latter model. Interestingly, all these inscriptions are from the late period. Earlier inscriptions make no mention of Nepāla. However, earlier edicts issued for Tistung and Bhatuwal, beyond the Chandragiri mountain range, were addressed from Nepāla (*svasti naipālebhyaḥ,* in oblative plural).[14]

---

10. Rhodes, *et al.* 1989: 32. Śivadeva I's edict from Banepa in which all the chronometrical particulars are broken off except the month Śrāvaṇa has *mahā--dhirājaśrī-sāmantāṃ (śuvarmmaṇā).* At first glance it looks like the two syllables that are broken off in the inscription are *rājā.* Filling in the syllables which completes the word *mahārājādhirāja,* and this is the title taken by Aṃśuvarman. As thoughtfully argued by Vajrācārya (1973: 242-243), the title *mahārājādhirāja* is not apt for Aṃśuvarman since his overlord the reigning King Śivadeva I, has the lesser title *mahārāja.* Vajrācārya also argues that both the titles *mahārājādhirāja* and *sāmanta* cannot be taken by a single person. Therefore, he offers two options for filling the gap in *mahā--dhirāja* either *mahāmātyādhirāja* or *mahāmantrādhirāja* both of which may loosely be translated as 'Chief Minister.' The latter term was in use in fourteenth century Nepal (*id.* 1965:34). I suggest that the designation *mahārājādhirāja* in Aṃśuvarman's coin indicates that the coin was issued posthumously, and the designation was given to his name as in the inscription issued by Udayadeva.
11. Bhīmārjunadeva's and Viṣṇugupta's two edicts dated [Mānadeva]saṃvat 64 and 65 corresponding to 641 and 642 C.E. guide the future kings of Nepāla (भविष्यतो नेपालभूभुजो) in pursuing the regulations established by them (Vajracārya 1973: nos. 117-118). Narendradeva's edict dated [Mānadeva]saṃvat 67 corresponding to 644 C.E. guides the future kings of Nepāla (भविष्यतो नेपालराजान्) in following the regulations established by him (*ibid.*: no. 124). Narendradeva's edict dated [Mānadeva]saṃvat 8 × (the last digit is effaced off) commands the present and future government officials who are inside the boundary of Nepāla (नेपालसीमान्त:पातिन:) to follow the regulations established by him (*ibid.*: no. 129). Śivadeva II's edict dated [Mānadeva]saṃvat 121 corresponding to 698 C.E. addresses the government officials who dwell in *Nepāla* (नेपालान्तवर्तिन:) (*ibid.*: no. 140).
12. Śivadeva II's edict dated [Mānadeva]saṃvat 129 corresponding to 705 C.E. addresses the government officials in the *Nepālabhukti* (नेपालभुक्तौ) (*ibid.*: no. 143).
13. An edict in which the king's name (no doubt Jayadeva II) and date are effaced addresses the government officials who dwell inside the *Nepālamaṇḍala* (नेपालमण्डलान्तर्निवासिनो) (*ibid.*: no. 150).
14. Vasantadeva's edict dated [Śaka]saṃvat 434 corresponding to 512 C.E. issued for the inhabitants of Testuṅgagrāma (*ibid.*: no. 23). Aṃśuvarman's edict from Bhatuwal, dated [Mānadeva]saṃvat 31 corresponding to 607 C.E. (*ibid.*: no. 73). Aṃśuvarman's edict from

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

7. The donated village named Vaṃsūgrāma, lay within the boundaries of Mīkhūdroṇī (l. 6). Needless to say, the names of both the *droṇī* and village are not Sanskrit words. *Droṇī* means 'a valley between the mountain range' and the last component 'dun' in the compound word in the well-known place name Deharadun derives from the same *droṇī.*[15]

8. We do not know where the Mīkhū valley and Vaṃsū village lie within Nepālamaṇḍala. However, there is a vaguely suggestive clue. The place name *khāhrīco* mentioned in this inscription (l. 18) also occurs in an inscription from Pharping dated [Śaka]saṃvat 479 equivalent to 558 C.E. with a slight difference in spelling as *khāhrico* (Vajrācārya 1973: no. 42). Though the Pharping inscription is highly mutilated, it can be surmised that this place name is given in delineating the boundary of a certain area. Since *khāhrīco* in the present copper-plate occurs while marking the boundary of the donated village, the village of Vaṃsū lay in the southern part of the Kathmandu Valley.

9. Besides Mīkhū and Vaṃsū, the inscription has at least 11 non-Sanskrit place names (ll.16, 17, 18, 19). Among the 11 names, five end in *co*: Bhiṅśrāco (l.17), Phullāco (l. 18), Hvaduñco (l. 18), Khāhrīco (l. 18), Puluñco (l. 19). It is tempting to relate this word with the Newari *co*, meaning 'a hill'. The modern-day Phulchoki, in all probability, derives from the Phullāco mentioned in the present inscription (l. 18).

10. Since this edict was issued from the Mānagṛha palace, it raises the issue of where the chancery was located in Licchavi times. It is well known that the Licchavi rulers before Aṃśuvarman (ruled 606-621 C.E.) issued their edicts from the Mānagṛha palace. Aṃśuvarman's edicts were issued from the Kailāsakūṭabhavana palace. Though an edict of Udayadeva dated [Mānadeva]saṃvat 45 equivalent to 622 C.E. has been published, the line in which the place of issue is usually mentioned is unfortunately effaced (Vajrācārya 1973: no. 104). In the following series of Dhruvadeva's and Jiṣṇugupta's joint edicts dated starting from [Mānadeva]saṃvat 48 corresponding to 624 C.E. the former's chancery is again Mānagṛha whereas the latter's is Kailāsakūṭabhavana (*ibid*: nos. 105-109). Joint edicts belonging to Bhīmārjunadeva who succeeded Dhruvadeva and Jiṣṇugupta likewise were issued, respectively, from the Mānagṛha and the Kailāsakūṭabhavana (*ibid*: nos. 111, 115). But with the emergence of Viṣṇugupta as a sole ruler, his edict was issued from the Kailāsakūṭabhavana (*ibid*: no. 116). Again, the jointly issued edicts by Bhīmārjunadeva and Viṣṇugupta dated [Mānadeva]saṃvat 64

Tistung in which the year is broken off (*ibid*.: no. 74). The earlier reading of the inscription by Chittaharsha Vajracharya has the month, fortnight and day: फाल्गुनशुक्लदिवा सप्तम्याम् (Nepal-German Manuscript Preservation Project K 91/18 B)

15. See Vidyalankar 1959:485 for the occurrence of the word *droṇī* in the meaning of 'a valley' in classical Sanskrit literatue, and now the word also occurs in modern languages based on Sanskrit. See also Nepal 1998:287-289, 302-303 for additional references. I suggest adding one more reference from *Daśakumāracarita*, ucchvāsa 8 (p. 199 in the Kale edition).

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

and 65 corresponding to 641 and 642 C.E. similarly bear the names of two palaces (*ibid*: nos. 117-118). Narendradeva's earlier edicts, dated [Mānadeva]saṃvat 67 to 83 corresponding to 643 to 660, were issued from the Kailāsakūṭabhavana (*ibid*: nos. 123-129) and the later ones from the Bhadrādhivāsabhavana (*ibid*: nos. 132-134). His son Śivadeva II and grandson Jayadeva II issue their respective edicts from the Kailāsakūṭabhavana (*ibid*: nos. 139-141, 143-144, 150-151). But this edict of Rudradeva proves the revival of the custom of issuing an edict from the Mānagṛha which was first seen in Vasantadeva's edicts. The practice of issuing edicts from the Mānagṛha, proves the continuation of the recognition of the Mānagṛha as the royal chancery for at least 268 years.

11. In the Indian edicts, the reigning king's father's and grandfather's names are usually mentioned.[16] Licchavi lithic edicts do not follow this practice. Exceptionally, this copper edict names the reigning king's father (ll. 4-5).[17] Perhaps the Licchavi-s only followed this practice on copper.

12. In mainland India, the title *mahārājādhirāja* came into use during the Gupta period. To be specific, the Gupta emperor Samudragupta added to the names of his grandfather and great grandfather the title *mahārāja* whereas he added the title *mahārājādhirāja* to his father's and his own names.[18] The later Gupta kings follow the suit. In Nepal, the

---

16. Harṣavardhana's edicts go even further. In addition to his father and grandfather, two further generations — his great as well as great great grandfather — are also enumerated. See, for example, his Banskhera copper-plate, dated Harṣasaṃvat 22 corresponding to 628 C.E. (ll. 1-5, 6-7):

    [...] महाराजश्रीनरवर्द्धनस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातश्श्रीवज्रिणीदेव्यामुत्पन्नᳶ परमादित्यभक्तो महाराजश्रीराज्यवर्द्धनस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातश्श्रीमदप्सरोदेव्यामुत्पन्नᳶ परमादित्यभक्तो महाराजश्रीमदादित्यवर्द्धनस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यात-श्श्रीमहासेनगुप्तादेव्यामुत्पन्नश् [...] परमादित्यभक्तᳶ परमभट्टारकमहाराजाधिराजश्रीप्रभाकरवर्द्धनस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातस् [...] देव्याम् [...] श्रीयशोमत्यामुत्पन्नᳶ परमसौगतस् [...] । परमभट्टारकमहाराजाधिराजश्रीराज्यवर्द्धनः । [...] तस्यानुजस्तत्पादानुध्यातᳶ परममाहेश्वरो [...] परमभट्टारकमहाराजाधिराजश्रीहर्षः (Bühler 1896-97:210-211).

    'Great king, illustrious Naravarddhana; his son, favoured by his feet, born of illustrious Vajriṇīdevī, supreme devotee of Sun, great king, illustrious Rājyavarddhana; his son, favoured by his feet, born of illustrious Apsarodevī, supreme devotee of Sun, great king, illustrious Ādityavarddhana; his son, favoured by his feet, born of illustrious Mahāsenaguptādevī, supreme devotee of Sun, supreme lord, supreme king of great kings, illustrious Prabhākaravarddhana; his son, favoured by his feet, born of the illustrious queen Yaśomatī, supreme devotee of the Buddha, supreme lord, supreme king of great kings, illustrious Rājyavarddhana. His younger brother, favoured by his feet, supreme devotee of Maheśvara, supreme lord, supreme king of great kings Śrīharṣa.'

17. As noted in §3, the inscription does not say the incumbent king is the son of his predecessor.
18. For instance, Allahabad stone pillar inscription of Samudra Gupta (ll. 28-29):
    महाराजश्रीगुप्तप्रपौत्रस्य महाराजश्रीघटोत्कचपौत्रस्य महाराजाधिराजश्रीचन्द्रगुप्तपुत्रस्य लिच्छविदौहित्रस्य महादेव्यां

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

mahārājādhirāja title was not used in the case of earlier Licchavi kings. It was King Narendradeva who replaced the usual title of *mahārāja* with *mahārājādhirāja*.

13. Besides *mahārājādhirāja*, the present edict uses two other titles to refer to the king— *paramabhaṭṭāraka* and *parameśvara*. Earlier Licchavi edicts use *bhaṭṭāraka*— but not *paramabhaṭṭāraka*— along with *mahārāja* as kingly titles. This practice continued up to the initial period of Narendradeva though his earlier inscriptions had discarded *mahārāja* in favour of *mahārājādhirāja*. Later he replaced the title *bhaṭṭāraka* with more high sounding *paramabhaṭṭāraka*.[19] His son Śivadeva II retained the *paramabhaṭṭāraka* (Vajrācārya 1973: nos. 139-142). With no complete edict for Jayadeva II's reign is available, whether he took these titles is unclear. These two titles along with the *parameśvara* appear in this edict by Rudradeva, which was issued 50 years after Jayadeva II's last dateable edict (*ibid*.: 146).

14. Before Aṃśuvarman, the Licchavi rulers did not describe themselves as 'favoured by the feet of the venerable Lord Paśupati'.[20] The use of this phrase (l. 4) illustrates the continued prominence of the Pashupati cult in the royal household.

15. In Licchavi edicts, it was not standard practice to adorn a crown prince with the title *bhaṭṭāraka*. Until the discovery of the present edict, there was only one edict that used the *bhaṭṭāraka* title for crown prince.[21] This is the second instance of the title being used, here with the name of a crown prince (l. 29).

कुमारदेव्यामुत्फ(sic)न्नस्य महाराजाधिराजश्रीसमुद्रगुप्तस्य (Chhabra and Gai 1981:214-215)

'Of illustrious Samudra Gupta the supreme king of great kings, son of the illustrious Candra Gupta the supreme king of great kings, the daughter's son of the Licchavi, born of the chief queen Kumāradevī, son's son of the illustrious Ghaṭotkaca the great king, the son of the son's son of the illustrious Gupta great king.'

19. Narendradeva's earliest edicts dating [Mānadeva]saṃvat 67 Pauṣaśukla 5 and Bhādraśukla 2 (Vajrācārya 1973: nos. 123-124) have the *bhaṭṭāraka* title. An inscription, not issued by him but from his reign, dating [Mānadeva]saṃvat 69 Jyeṣṭhakṛṣṇa 7 uses *paramabhaṭṭāraka* for him (*ibid*.: no. 125). His latter edicts, dating [Mānadeva]saṃvat 71 Kārttikaśukla 2, [Mānadeva]saṃvat 83 Bhādraśukla 6, [Mānadeva]saṃvat 103 Jyeṣṭhaśukla 7 and [Mānadeva]saṃvat 103 Jyeṣṭhaśukla 13 (*ibid*.: nos. 126, 128, 133-134). However, it is to be noted that his [Mānadeva]saṃvat 8× ... kṛṣṇa 10 edict has only the *bhaṭṭāraka* title (*ibid*.: no. 129).

20. In Śivadeva I's edict dated [Śaka]saṃvat 520 Caitrakṛṣṇa 5, Aṃśuvarman is described as भगवद्भवपादपङ्कजप्रणामानुष्ठानतात्पर्योपात्तायतिहितश्रेयसा (*ibid*.: no. 68). Though Paśupati is not mentioned in this eulogy, the mention of *bhava*, one of the synonyms of Śiva, may hint at Aṃśuvarman's devotion to Paśupati.

21. In Narendradeva's edict dated [Mānadeva]saṃvat 83 Bhādraśukla 6 the *dūtaka* is described as दूतकश्चात्र भट्टारकश्रीयुवराजस्कन्ददेव: (*ibid*.: no. 128). However, an edict dated [Mānadeva]saṃvat 103 Jyaiṣṭhaśukla 13 where the king's name is effaced — no doubt belonging to King Narendradeva—

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

16. Barring this copper-plate, no Nepali inscription refers to *akṣapaṭala* (ll. 23, 30), which appears in classical texts such as the *Kauṭalīya Arathaśāstra* (2.7). However, the word appears frequently in many Indian inscriptions (Sircar 1966:14-15).

17. As is usual in the edicts, this, too, mentions several taxes (ll. 14-15). Among them *meya,* attested in Indian inscriptions, (Sircar 1966:203)[22] is not recorded in other Nepali inscriptions.

18. The word *kulapati* appears twice in this inscription (ll. 12, 21). The same word is attested in the Anantaliṅgeśvara inscription of Narendradeva in which the upkeep of the temple of Lord Lokapālasvāmin is entrusted to a *kulapati* (Vajrācārya 1973: no. 129). Similarly, in the present inscription the *kulapati* is responsible for the chariot procession of Lord Nārāyaṇabhaṭṭāraka. Normally, the post of *kulapati* is restricted to the head of an *āśrama* where education is imparted (for example, *Raghuvaṃśa* 1.95). Nevertheless, both Nepali inscriptions employ the word to describe the head of a temple. Similarly, in a Bengali inscription, a *kulapati* was responsible for the Nārāyaṇa temple (Banerji 1907-08:289-290). In an Orissan epigraph a *mahākulapati* related with temple affairs also appears (Sircar 1951-52:173-174).

19. This copper-plate notes that the edict was 'written by Dīnārasaṅgha by the order of Bhāskarajīva, the superintendent in *mahākṣapaṭalakaraṇa*' (ll. 29-30). No other Licchavi edict recorded the name of the person who drafted the text. Note also that the scribe was ordered by the superintendent in *mahākṣapaṭalakaraṇa* to write the edict. This is noteworthy because the *Arthaśāstra* suggests that the drafting of an edict does not come under the sphere of the *akṣapaṭalakaraṇa*'s superintendent (*Kauṭalīya Arthaśātra* 2. 7). Rather, there is a separate chapter, entitled *śāsanādhikāra* (2. 10), with instructions on how to draft an edict.

20. While the text, as is standard, contains a *dānaśloka* (ll. 27-29), I have not been able to fully decipher the text.

21. The name of the person who drafted the text of this inscription ends with the word *saṅgha* (l. 30). This reminds of us several names as Ratnasaṅgha (Vajrācārya 1973: nos. 10,11), Prabhusaṅgha (*ibid.* no. 11), and Vimalasaṅgha (Nepal 2004:62-63) during Mānadeva I's reign. Interestingly, the *Saṅgha* family, in the case of Prabhusaṅgha and Vimalasaṅgha, is described as belonging to the lineage of *sārthavāha* (leader of a caravan).

---

prefixes the title *bhaṭṭāraka* instead of *yuvarāja* to the name of a *dūtaka*: दूतकश्चात्र । भट्टारकश्रीशिवदेवः (*ibid.* no. 134).

22. Sircar (1966: 203) says *meya* is the 'same as *bhāga*'. However, the present inscription enumerates both individually (l. 14).

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Bibliography

Adriaensen, R., *et al*.
1994 'Towards a Critical Edition of the *Skandapurāṇa*'. *Indo-Iranian Journal* 37: 325-331.

Adriaensen, R., *et al*., ed.
1998 *The Skandapurāṇa Volume I, Adyāyas I-25*. Groningen: Egbert Forsten.

Banerji, R. D.
1907-1908 'Mundesvari Inscription of Udayasena. The [Harsha] Year 30'. *Epigraphia Indica* 9:289-290.

Bhāgavatapurāṇa
- *Śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam anvitārthaprakāśikākhyavyākhyā-sametam* (The venerable great *purāṇa Bhāgavata* together with the commentary entitled *Anvitārthaprakāśikā*). Ed. Rajendra Nath Sharma, 2nd ed. Delhi: Nag Publishers, 2004.

Bühler, G.
1896-97 'Banskhera Plate of Harsha'. *Epigraphia Indica* 4 :208-211.

Chhabra, Bahadurchand and Govind Swamirao Gai, ed.
1981 *Corpus Inscriptionum Indicarum, Volume III: Inscriptions of the Early Gupta Kings*. New Delhi: Archaeological Survey of India.

Daṇḍin *Daśakumāracarita*
Daśakumāracarita of Daṇḍin. Ed. and trans. M. R. Kale. Reprint of the 4th ed. Delhi/Varanasi/Patna: Motilal Banarsidass, 1979.

Daśakumāracarita See: Daṇḍin.

Di Castro, Angelo Andrea and Riccardo Garbini
1996 'An Inscribed Statue of Year 207 from Maligaon, Kathmandu'. *East and West* 46:299-317.

Kale, M.R. See Daṇḍin.

Kālidāsa *Raghuvaṃśa*
The Raghuvaṁśa of Kālidāsa, with the Commentary of Mallinātha. Ed. Gopal Raghunath Nandargikar, 5th ed. Delhi: Motilal Banarsidass, 1982.

Kauṭalīya Arthaśātra

The *Kauṭilīya Arthaśātra*, pt. 1. Ed. R.P. Kangle, 2nd ed. Bombay: University of Bombay, 1969.

The *Kauṭilīya Arthaśātra*, pt. II. Trans. R.P. Kangle, 2nd ed. Bombay: University of Bombay, 1972.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Monier-Williams, Monier
1899 *A Sanskrit-English Dictionary*, New Edition. Oxford: Clarendon Press.

Nepal, Jnanmani
1998 *Nepālanirūpaṇa* (Investigation into Nepal). Royal Nepal Academy, V.S. 2055.
2004 'Mānadevakā pālāko vimalasaṅghaḳo ablilekhako yathārtha artha ra vyākhya' (The actual meaning and explanation of Vimalasaṅgha's inscription belonging to Mānadeva's time). *Ancient Nepal* 154: 62-79.

Pant, Mahes Raj
1994 'Arjunadevako śāsanako viṣayamā' (On the edict of Arjunadeva). *Pūrṇimā* 86 (V.S. 2050 Caitra):66-71.

Pant, Mahes Raj and Aishvarya Dhar Sharma
1977 *The Two Earliest Copper-plate Inscriptions from Nepal*. Kathmandu: Nepal Research Centre.

Radha Kanta Deva *Śabdakalpadruma*
Shabda-kalpadrum; or, an Encyclopaedic Dictionary of Sanskrit Words [...], pt 3. 3rd ed. Varansi: Chowkhamba Sanskrit Seried Office, 1967.

Raghuvaṃśa See Kālidāsa.

Rajbanshi, Shankar Man
1974 'Devanāgarī lipiko vikāsa' alias 'The Evolution of *Devanāgarī* script'. *Kailash,* vol. 2. nos. 1-2 : 23-120.

Rajbanshi, Shyamsundar
2020 'Deupāṭanamā pāieko vijayadevako licchavi abhilikha prakaśa' (The publication of the Licchavi inscription found in Deopatan belonging to Vijayadeva). *Pāśupata Darpaṇa*, vol. 1. no. 2 (V.S. 2077 Vaiśākha-Jyeṣṭha): 44-45.

Rhodes, N.G., *et al.*
1989 *The Coinage of Nepal*. London: Royal Numismatic Society.

Śabdakalpadruma See: Radha Kanta Deva.

Śāśvata *Śāśvatakoṣa*
Çâçvata's Anekârthasamuccaya, ein homonymisches Sanskrit-Wörterbuch (Śāśvata's *Anekārthasamuccaya*, a homonymic dictionary). Ed. Theodor Zachariae. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1882.

Sircar, D.C.
1951-1952 'Bhadrak Inscription of Gana; Regnal Year 8'. *Epigraphia Indica* 29:169-174.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

1965 *Indian Epigraphy*. Delhi: Motilal Banarsidass.

1966 *Indian Epigraphical Glossary*. Delhi: Motilal Banarsidass.

Tarkavachaspati, Taranatha *Vācaspatya*

Vachaspatyam (A Comprehensive Sanskrit Dictionary), vol. 6. 3rd ed. 94. Varanasi: Chowkhamba Sanskri Series Office, 1970.

Upadhyaya, Jagannath

2010 'Licchavi lipiko tāḍapatragrantha yogayājñavalkya: eka carcā' (The *Yogayājñavalkya* manuscript written on palm leaf in Licchavi script: a discussion). *Abhilekha*:28 (V.S. 2067 Āśvina): 47-50.

Vācaspatya See: Taranatha Tarkavachaspati.

Vajrācārya, Dhanavajra

1965 'Śaktiśālī bhārādāra rāmavarddhnaharū ra tātkālika nepāla' (Powerful courtier Rāmavarddhna-s and contemporary Nepal). *Pūrṇimā* 7 (V.S. 2022 Kārttika):12-36.

Vajrācārya, Dhanavajra

1973 *Licchavikālakā Abhilekha* (Documents of the Licchavi period). Kathmandu: Institute of Nepal and Asian Studies, Tribhuvan University, V.S. 2030.

Vidyalankar, Jayachandra

1959 *Bhāratīya itihāsa kī mīmāṃsā athavā bhāratīya rāṣṭra kā vikāsa hrāsa au punarutthāna* (Investigation into Indian history, or evolution, decline and resurrection of Indian nation). Jalandhar/Allahalad: Hindi-Bhavan.

Zachariae, Theodor

1882 See: Śāśvata.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

रणहार र रणजित् मल्लको जन्मकुण्डली

-शिवराज खनाल

मदनपुरस्कार पाएका कृति प्रायः नछुटाई पढ्ने मेरो बानी छ । यसै क्रममा ७६ सालको जाडो बिदामा *रणहार*[1] पढ्ने निधो गरेँ । ऐतिहासिक तथ्यमा मेरो गहिरो रुचि छ । यो कृति इतिहासपरक आख्यान हुँदा यसमा मेरो रुचि अझ गहिरो भयो । *रणहार* पढ्ने क्रममा ७० पृष्ठमा गएर मेरो आँखा टक्क रोकियो किनकि त्यहाँ रणजित् मल्लको जन्मको ज्योतिषीय विवरण दिइएको छ । मलाई ज्योतिषविद्याको ज्ञान भएकोले त्यो पृष्ठ अलि गहिरिएर पढेँ । ऐतिहासिक तथ्यको आधारमा आख्यान तयार पारेको भनी लेखकले भने पनि जन्मसम्बन्धी विवरण सबै मनगढन्ते भएको पाएँ ।

भक्तपुरका राजा रणजित् मल्लको जन्मको विवरण वि.सं. २०२३ मा प्रकाशित, *पूर्णिमा*को ९ पूर्णाङ्कमा छापिएको, भोलानाथ पौडेलको *भूपतीन्द्र मल्ल* (२८ पृ.) मा छ । त्यसअनुसार उनको जन्मविवरण यस प्रकारको छ- ने.सं. ८२३ मार्गशुक्लनवमी मङ्गलवार सूर्योदयदेखि गतघटी २५।२३ नवमीको समाप्तिकाल घटी पला ०।१० छ, जन्मतिथि दशमी, नक्षत्र उत्तरभाद्र घ.प. ५८।३२ जन्मनक्षत्र उत्तरभाद्र नै, योग सिद्धि पर्छ ।

लेखकले यिनै माथिका विवरणलाई आधार मानेर लेखेको देखिन्छ । तर जन्मनक्षत्र उत्तरभाद्र हुँदा हुँदै मूल पर्‍यो कि परेन भनेर जाँच गरेको नमिल्दो लाग्छ किनकि मूलनक्षत्र त ७ दिनअगाडि नै सकिइसकेको छ । मूल नक्षत्रको गण्डान्त जाँच गर्न त कि मूल सकिएको कि शुरू हुन लागेको हुनुपर्छ अर्थात् कि त जन्मनक्षत्र पूर्वाषाढा वा ज्येष्ठा हुनुपर्छ । उत्तरभाद्रको जन्ममा मूलनक्षत्रको भुक्ति ४७ घटीदेखि ५७ घटी पर्ने कुरा त कल्पनासमेत गर्न सकिँदैन । ५७ घटी बाहिर पर्‍यो भनेर *रणहार*का पात्र सोमराज ब्राह्मणसँग सोध्न जानुपर्ला भनी यस आख्यानमा लेखिएको पनि मिल्दैन । त्यसपछि पात्रोको दाहिने कुनामा चन्द्रमा मीन राशिमा अर्थात् १२ कोष्ठमा छन् भनी लेखकले भनेका छन्, त्यसैको अन्तिम हरफमा राशि वृष भनेर लेखेका छन् । तर चन्द्रमा जुन राशिमा हुन्छन्, जातकको राशि पनि त्यही नै हुन्छ अर्थात् रणजित् मल्लको राशि मीन हुन्छ ।

१. ई.सं. २०१८ (वि.सं. २०७५)मा काठमाडौँबाट पब्लिकेसन नेपा~लयद्वारा प्रकाशित, योगेश राजको *रणहार* ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

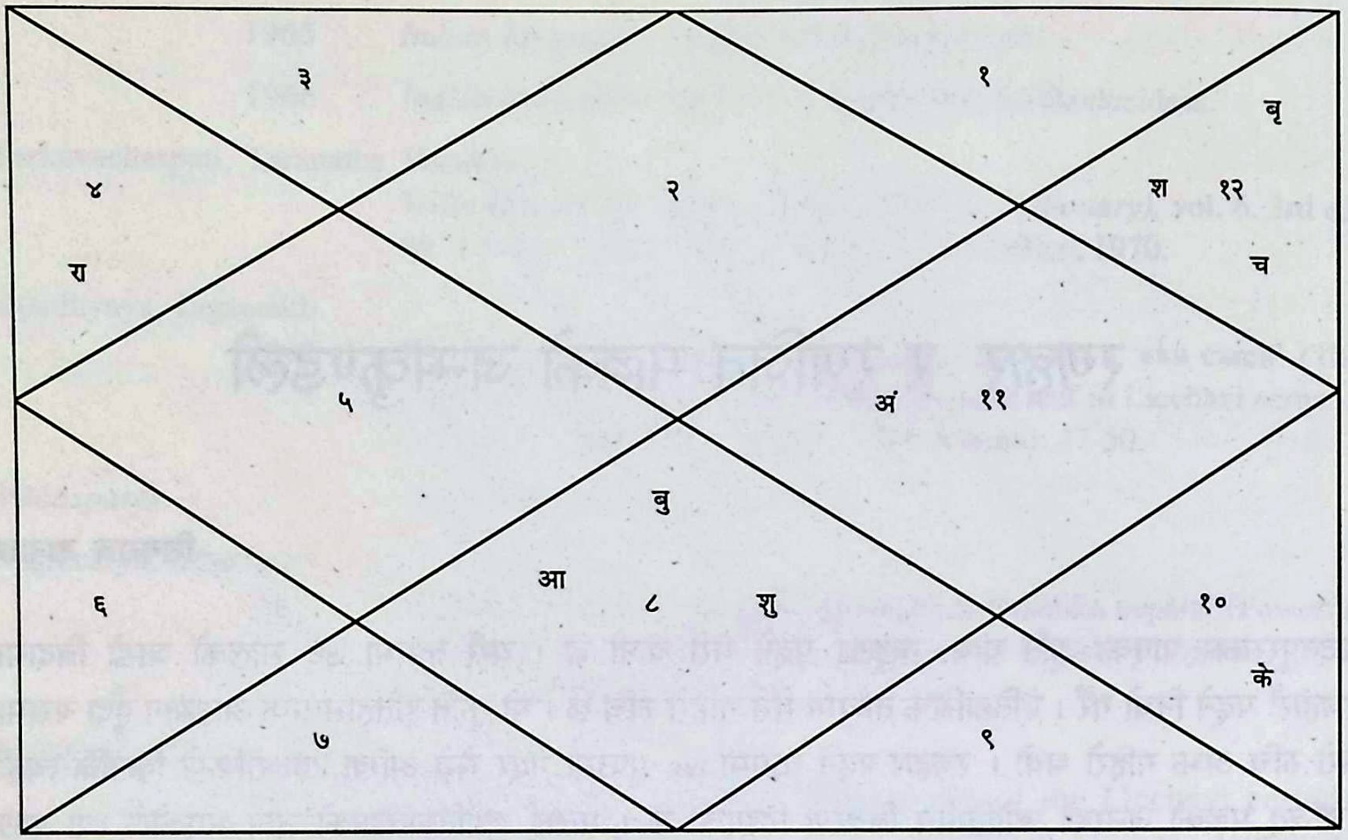

लेखकले फलादेश पनि त्यस्तै नमिल्ने गरी कल्पना गरेको पाइन्छ । **सूर्य, बुध र शुक्र एकै साथ वृश्चिकमा** (७१ पृ.) भनी लेखेको मिल्छ, **सूर्यसित शुक्र– शत्रु ग्रह** त्यो पनि मिल्छ, तर **केन्द्रमा राहु, केतु दुवै** भने मिल्दैन । राहु तेस्रोमा अर्थात् कर्कटमा र केतु नवममा अर्थात् मकरमा छन् । शुक्र खराब र यसको असर **खास गरेर ३५ नाघी ४२ वर्षसम्म** हुन्छ भनी त्यहाँ लेखिएको छ । तर ३५ देखि ४२ वर्ष सामान्यतया शनिको फल दिने वर्ष हो । त्यसपछि **राशि वृष, लग्न कुम्भ** भनी त्यहाँ लेखिएको छ । तर *पूर्णिमा*बाट माथि उद्धृत लग्नकुण्डलीअनुसार लग्न वृष जुन स्पष्ट नै छ, नवमांश कुम्भ र राशि मीन स्पष्ट नै छ । फलादेशकै क्रममा लग्नमा शनि परेको भनी *रणहार*मा लेखिए पनि शनि एकादश स्थानमा छन्, जुन फलितको हिसाबले शुभ मानिन्छ ।

यसरी लेखकले उल्लेख गरेको विवरण सत्यको नजीक हुँदा हुँदै पनि अनावश्यक कल्पनाले ग्रन्थलाई अविश्वसनीय बनाएको छ । लेखकले गरेको कल्पना यथार्थ देखिँदैन– जस्तै आगोले पोल्यो, पानीले भिजायो, हावाले उडायो जस्ता कल्पनालाई यथार्थ मान्न सकिन्छ । हुनत ग्रन्थको उपसंहारमा **यो पुस्तक शुद्ध इतिहास होइन, इतिहासमा आधारित पुनर्रचना* मात्र हो । यसमा तथ्य र कल्पनाको छ्यासमिस छ** (१४७ पृ.) भनी लेखक बच्न खोजेका छन् । तर यस्तो नमिल्दो कल्पनाले यस आख्यानमा उल्लिखित अन्य घटना, दरबार र *रणहार*का कुरा सत्यपरक होइनन् भन्ने आशङ्का बढाएको छ । यसको प्रमाण राजा रणजित् मल्ल मूलमा जन्मेका होइनन् भनेर ७० पृष्ठमा उल्लेख भएको, यसैको १२८ पृष्ठमा भने राजाले रणमा हार्नुका कारणमध्ये **ग्रह नक्षत्रले छले । उनी मूलमा जन्मेका मानिस थिए । उनीबाट कुलको नाश हुने त जन्मकुण्डलीमै लेखिएको थियो** भनेर लेख्दा ग्रन्थको विश्वसनीयता घटाएको जस्तो मलाई लाग्यो । आगामी संस्करणमा लेखकले यो विषय सच्याई ग्रन्थको महिमा बढाउनुहोला भन्ने आशा गरेको छु ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहका २ अप्रकाशित लालमोहर

-दिनेशराज पन्त

यी दुवै लालमोहरका नकल पहिले परराष्ट्रमन्त्रालयमा राखिएका थिए । अहिले तिनै नकल राष्ट्रिय अभिलेखालयमा छन् ।

१ सङ्ख्या

वि.सं. १८१२ ज्येष्ठकृष्णद्वादशी बिहीवारको पत्र

फ्याक्सिमिलि

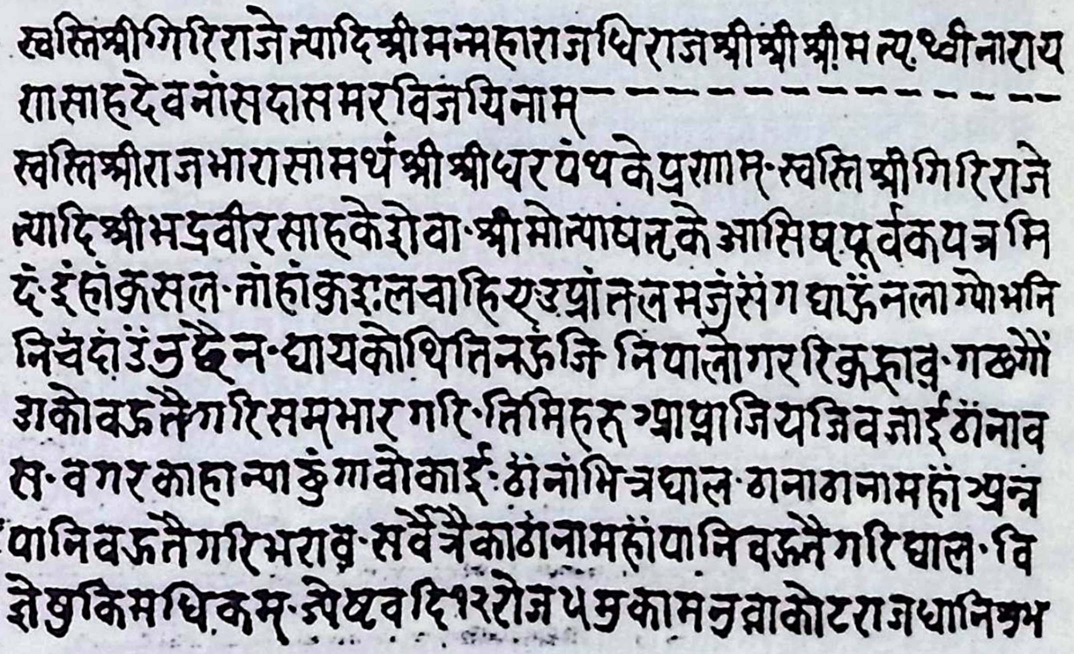
स्वस्तिश्रीगिरिराजेत्यादिश्रीमन्महाराजधिराजश्रीश्रीश्रीमत्पृथ्वीनाराय
णसाहदेवनांसदासमरविजयिनाम् ——————————
स्वस्तिश्रीराजभारासामर्थश्रीश्रीधरपंथकेप्रणाम.स्वस्तिश्रीगिरिराजे
त्यादिश्रीभद्रवीरसाहकेशेवा.श्रीमोत्याषतृकेआसिषपूर्वकपत्रमि
दं.इहांकुसल.तांहांकुशलचाहिए.उप्रांतलमजुंसंगघाहुंनलाग्योभनि
निचक्दांउंनुहैन.घायकोथितिनऊंजि नियालोगररिकुफ़ाव्.गछ्योँ
उाकोवऊतैगरिसमभारगरि.तिमिहरु ग्याप्राजियजिवज्ञाईठांनाव
स.वगरकाहान्याकुंगावोकाई.ठांनांभित्रघाल.ठनाठनामहां खन्न
पानिवऊतैगरिभराव्.सर्वैत्रैकाठांनामहांपानिवऊतैगरिघाल.वि
शेषकिमधिकम्.ज्येष्ठवदि१२रोजपमुकामनुवाकोटराजधानिशुभ

मूलपाठ

श्रीः

१. स्वस्ति श्रीगिरिराजेत्यादिश्रीमन्महाराजधिराजश्रीश्रीमत्पृथ्वीनाराय-
२. णसाहदेवानां सदा समरविजायिनाम् ——————————
३. स्वस्ति श्रीराजभारासामर्थ श्रीश्रीधर पंथके प्रणाम्. स्वस्ति श्रीगिरिराजे-
४. त्यादि श्रीभद्रवीर साहके शेवा. श्रीमोत्या षतृके आसिष्पूर्वकपत्रमि-
५. दं. इंहां कुसल. तांहां कुशल चाहिए. उप्रांत लमजुंसंग घा हुं न लाग्यो भनि

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

६. नि चंदांउंनु छैन. घायको थिति नहुंजिनि पालो गररि कुह्नाव. गढगौं-
७. डाको बहुतै गरि सम्भार गरि तिमिहरु आप्ना जिय जिब जाई ठांना ब-
८. स. बगरका हान्या ढुंगा बोकाई ठांनांभित्र घाल. ठानाठानामहां अन्न-
९. पानि बहुतै गरि भराव. सर्वेत्रैका ठांनामहां पानि बहुतै गरि घाल. वि-
१०. शेषु किमधिकम्. ज्येष्टवदि १२ रोज ५[१] मुकाम नुवाकोट राजधानि शुभ

२ सङ्ख्या

वि.सं. १८२२ आश्विनशुक्लद्वितीया मङ्गलवारको पत्र

फ्याक्सिमिलि

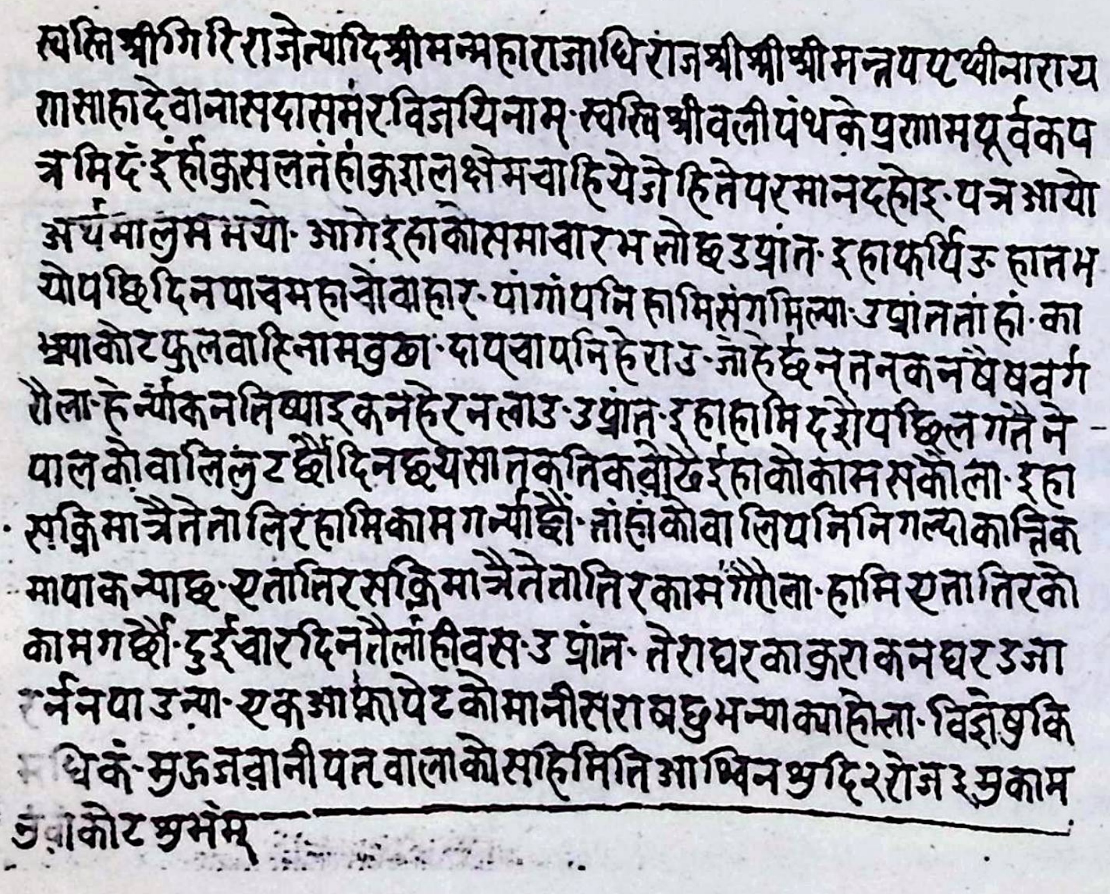
स्वस्ति श्रीगिरिराजेत्यादि श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीश्रीश्रीमन्नृपपृथ्वीनाराय
णसाहदेवानां सदासमरविजयिनाम्· स्वस्ति श्रीवली पंथके प्रणामपूर्वक प
त्रमिदं· इहांकुसल तंहांकुशलक्षेम चाहिये जो हितेपरमानन्द होइ· पत्र आयो
अर्थ मालुम भयो· आगे इहांको समाचार भलो छ उप्रांत· इहाफर्पिंङ हात भ
योपछि दिन पाव महांवो वाहार· पांगांपनि हामिसंग मिल्या· उप्रांत तांहां· का
ष्ट्याकोट फुलवाहि नाम ठूलो· दापचापनि हेराउ· जो हेर्छन तनकन षेषव गं
रौला· हेर्न्याकन लिष्याइ कन हेरन लाउ· उप्रांत· इहां हामि दशैंपछि लगत्तै ने
पालको वालि लुटछौं दिन छ यसातुकातिक वाढे इहांको काम सकौला· इहा
सक्रिमा त्रैतेनालिर हामि काम गर्न्याछौं· तांहांको वालि यनिनि गर्न्याकात्तिक
मा पाकन्या छ· एतातिर सक्रिमा त्रैतेनातिर काम गरौला· हामि एतातिरको
काम गर्छौं· दुई चार दिन तैलां हिवस· उप्रांत· तेरा घरका कुरा कन घर उजा
र्नेन पाउन्या· एक आफ्ना पेटको मानीस राष्छु भन्या क्या होला· विशेष किम
धिकं· मऊज ज्ञानी पत वालाको साहि मिति आश्विन शुदि २ रोज ३ मुकाम
नुवाकोट शुभम्

१. यस मितिको गणना यस्तो छ–

वि.सं. १८१२ ज्येष्ठकृष्ण (पूर्णान्तमानले)

	गते	वार	तिथि	घडी पला
वैशाख	२९	बृहस्पति	द्वादशी	३।५८

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

मूलपाठ

श्रीः

१. स्वस्ति श्रीगिरिराजेत्यादिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीश्रीश्रीमन्तपपृथ्वीनाराय-
२. णसाहादेवाना सदा समरविजयिनाम्. स्वस्ति श्रीबली पंथके प्रणामपूर्वकप-
३. त्रमिदं. इंर्हा कुसल तंहां कुशलक्षेम चाहिये. जेहि ते परमानद होइ. पत्र आयो.
४. अर्थ मालुम भयो. आगे इहाको समाचार भलो छ. उप्रांत इहा फर्पिङ हात भ-
५. योपछि दिन पाचमहा चोबाहार पांगां पनि हामिसंग मिल्या. उप्रांत तांहां का-
६. भ्र्याकोट फुलबारि नामबुढा दाप्‌चा पनि हेराउ. जो हेर्छन् तन्‌कन षैषबर्ग-
७. रौला. हेर्न्याकन तिष्याइकन हेरन लाउ. उप्रांत इहा हामि दशैपछि लगतै ने-
८. पालको बालि लुटछौं. दिन छय सात कतिकवोढै ईहाको काम सकौला. इहा
९. सक्नि मात्रै तेतातिर हामि काम गर्न्याछौं. तांहांको बालि पनि निगल्दा कात्तिक-
१०. मा पाकन्याछ. एतातिर सक्नि मात्रै तेतातिर काम गरौला. हामि एतातिरको
११. काम गर्छौ. दुई चार दिन तैर्लाही बस. उप्रांत तेरा घरका कुराकन घर उजा-
१२. रर्न नपाउन्या एक आफ्ना पेटको मानीस राषछु भन्या क्या होला. विज्ञेषु कि-
१३. मधिकं. मुहुजवानी पतृबालाको सहि. मिति आश्विनशुदि २ रोज ३[२] मुकाम
१४. नुंवाकोट शुभंम् ________________________

पहिलो लालमोहर पृथ्वीनारायण शाहले श्रीधर पन्त, भद्रवीर शाह र मोटे खत्रीलाई लेखेको हो । लमजुङसँग सन्धि हुन लाग्यो भनी चूप लागेर बस्नु हुँदैन, सन्धि नहुँदासम्म गढगाँडाको राम्ररी संभार गर, बगरका हान्ने ढुङ्गा ठानाभित्र हाल, ठानाहरूमा अन्नपानी संभारपूर्वक राख, सबै ठाउँमा पानी राम्ररी राख भनी यस पत्रमा लेखिएको छ । ज्येष्ठवदि १२ रोज ५ को यो पत्र वि.सं. १८१२ वैशाख २९ गतेको हो ।

दोस्रो लालमोहर पृथ्वीनारायण शाहले बली पन्तलाई लेखेको हो । फर्पिङ जितेको ५ दिनमा चोभार र पाँगा हामीसँग मिले, काभ्रेकोट फूलबारी नाम्बुढा दाप्चा पनि हेराऊ, जसले हेर्छन् तिनलाई खबर गरौँला, हेर्नेलाई तिख्याएर हेर्न लाऊ, दशैँपछि लगत्तै नेपालको बाली लुट्छौँ, कार्तिकको छ सात दिनभन्दा अघि यहाँको काम सक्छौँ, यहाँको काम सिद्धिनेबित्तिकै त्यतातिरको काम गर्नेछौँ, कार्तिक सिद्धिने वेलासम्म त्यहाँको बाली पनि पाक्नेछ, यताको काम सिद्धिएपछि त्यहाँको काम गरौँला, तिम्रो घर नबिग्रने विश्वासिलो मान्छे राख्दा बढिया होला भनी यस पत्रमा लेखिएको छ । आश्विनशुदि २ रोज ३ को यो पत्र वि.सं. १८२२ आश्विन ५ गतेको हो ।

---

२. यस मितिको गणना यस्तो छ–

वि.सं. १८२२ आश्विनशुक्लद्वितीया मङ्गलवार

	गते	वार	तिथि	घडी पला
आश्विन	५	मङ्गल	द्वितीया	६।१८

(लक्ष्मीपति-नयराजसङ्ग्रहको लेखोट पात्रोबाट)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Ruling Households at Rest and on the Move

Notes on servants, goods, and practices from a 1918 v.s. bakas document

-Surabhi Pudasaini

The following document is a month-by-month compilation of money and goods granted as *bakas* for the year 1918 v.s.[1] The document, stored as a roll, is currently in the Lakshmipati-Nayaraj Collection housed by the Samshodhan Mandal. It is part of a much larger number of documents most of which appear to be from the Kausi Tosha Khana, usually glossed as the central treasury of the Gorkhali State.[2] There is no record of how the large set of documents arrived in this collection. With the initial section missing, and no seals or signatures, there are few clues to the production and circulation trajectory of this document. The complete lack of any attesting tools throughout the pages available would perhaps suggest that it was not an official copy.[3] Yet, numerous other accounting documents from the Kausi Tosha Khana in the Lakshmipati-Nayaraj Collection also do not have any such attesting signs.[4] Following the

---

1. I am grateful to Sharmila Malla Karmacharya and Anju Maharjan for the innumerable hours they invested in laying out, rechecking, and revising the long transcription. Many thanks to Bandana Gyawali for her comments on a draft of this introduction.

2. The Nijamati Kitab Khana (NKK) 1907 v.s.: 9 confirms that the Kausi Tosha Khana office was physically located in the Nhulche area, near the current Gaddi Baithak. The office seems to have remained in that chowk till about 1976, for Vajracharya 2033 v.s.: 139, notes the office as located along the northern edge of the Nhulche Chowk. Over 700 documents from the Kausi Tosha Khana are stored in the National Archives. These documents comprise microfilm reels from DNA 10/1 to about DNA 16/ 85. A portion of these documents have been published by D.R. Pant 2025 v.s.: 17-51, *Abhilekha* 2073 v.s.: 185-194, and Neupane 2077 v.s.: 152-162. In the absence of detailed scholarship on the Kausi Tosha Khana, some contemporary impressions of its role in the third decade of the 19th century can be gleaned from Hodgson, as cited in Edwards 1975: 111. Later orders, from the 1940 v.s. onwards, to the Kausi Tosha Khana are available in the Kumari Chowk Collection, National Archives, Pokas 10 to 17 as well as Pokas 35 to 72.

3. It is possible that this entire collection, without any of the usual technologies of attestation, represents copies kept by the Kausi Tosha Khana for its own records. As the Ranas placed the Kausi Tosha Khana under the oversight of the Muluki Khana, headed by the commander-in-chief, a copy - or rather the original - of these documents, with the attestations, would perhaps have been sent to the latter office.

4. The document does seem to have gone through a review process. Near the total tally for each month, potentially a second hand writing certainly with different ink, makes two notes. One, the person writes '1 la' or 1 number, '2 la', all the way to 12, by the total for each month. Two, below each monthly tally, the person writes 'ru', which may be a shorthand for 'ruju', indicating the tally has been verified. This speculation is bolstered by the fact that in line 1300, a second hand, writes 'jamma milena', pointing to the total not adding up. The tally is given as rupees 111 whereas, the three following items in fact add up to rupees 112.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

style seen in other documents in the collection, it is possible that the first section of this document, which is missing, had a brief paragraph noting who compiled it and by whose orders.

In its dictionary meaning, the term bakas denotes a gift or donation.[5] The Persian-original loan word also has the connotation of a gift from a hierarchically superior to an inferior person.[6] Though the document does not specify who is granting the *bakas* amounts, that the king is the source of the bakas is implied. Bakas was a distinct expense category and part of the Kausi Tosha Khana's financial recordkeeping.[7] The Kausi Tosha Khana received funds from the Muluki Khana and disbursed it under various expense categories including salaries, petiya, inam, bakas, mahinawari for monthly expenses, and varshashan granted to cover annual costs for foodstuff. Many of these expenses categories are aptly described as loose purses. Their ceilings and disbursements were not fixed in advance. Bakas too constituted a loose purse used for a range of purposes. This descriptive introduction to the 1918 v.s. document starting on page 75 provides an overview of the purposes for which bakas funds were used.

This descriptive introduction contextualizes bakas as an expense category dispensed from the Kausi Tosha Khana. It provides an overview of the purposes for which bakas funds were regularly used. It characterizes bakas as one of several categories of loose purses which Gorkhali rulers wielded. As funds categorized as bakas were regularly used to fulfill the needs of the ruling households, this introduction provides glimpses into the peoples, animals, goods, and practices involved in fulfilling these needs.

---

5. See Pokharel et al. 2069 v.s.: 874 and Turner 1980: 413. Where this 1918 v.s. document mostly records money and movable goods given as bakas, land grants could also be termed bakas. Documents from E 3345/18 to E 3345/39, stored as microfilm in the National Archives, contain a series of 'Bakas Birta' or 'Guthi Bakas' land grants made by the king in the 1870s v.s. Documents numbered in the K 620s and K 630s, also stored as microfilm in the National Archives, record similar bakas land grants to various guthis during the 1850s to 1870s v.s. Documents in the Regmi Research Collection dating from the 1970s v.s. to 2007 v.s., stored at the National Archives in the microfilm reel titled E 2388, indicate that bakas birta grants were given till the fall of the Rana regime. The term continues to be in use today where an individual can transfer land ownership via a legal tool called the bakaspatra. I have not reviewed all the cited documents, drawing instead from a catalogue search of the term 'bakas' in the Documenta Nepalica portal accessible at <https://nepalica.hadw-bw.de/nepal/>.
6. See Khan 1972: 411.
7. The ensuing description of the bakas as an expense category within the Kausi Tosha Khana's recordkeeping is based on evidence from 1947 v.s. The Lakshmipati-Nayaraj Collection houses 11 large rolls, each a dhapot, detailing the money coming into, flowing out of, and remaining in the Kausi Tosha Khana for each month in 1947 v.s. In 1947 v.s., bakas grants made up a notable, but fluctuating, chunk of the total expenses flowing out of the Kausi Tosha Khana- approximately 20 percent in Vaishakh, Jyeshtha, and Ashadh, 60 percent in Shravan, and five percent in Dvitiya Bhadra. The 'dvitiya' indicates there was an intercalary month in Bhadra 1947 v.s.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Technologies of financial recordkeeping

Given the number of and variety in the grants noted in the 1918 v.s. bakas document, this section provides an overview of its organizing logics to aid readers in engaging with the transcription.[8] The document proceeds systematically through the calendar year starting in Vaishakh and ending in Chaitra. Within the monthly division, the amounts spent are further divided by the day on which the bakas was given. They were not given daily. The amounts given each month also vary significantly (see Annex for table of monthly totals).

While this document does organize bakas expenditures by month, there is a break in the organizing logic. Lines 1 to 111 of the document indicate expenses incurred during King Surendra's trip to Gosaisthan with a large entourage during the month of Vaishakh. These Gosaisthan expenses are interrupted at line 112 by a purchase by Jang Bahadur of a costly Ayurvedic medicine, seemingly not in Gosaisthan. The expenses for Vaishakh are tallied in line 164. The expenses for Jyeshtha are detailed from lines 165 to 286, and do not seem to be part of the Gosaisthan journey. Expenses for Ashadh beginning in line 287 also do not appear linked to the Gosaisthan journey. Suddenly, at line 346, after expenses till Ashadh Badi 30 are detailed, the entry notes a total expense of rupees 3924।>⁄।। - three thousand nine hundred and twenty four rupees, seven annas, and two paisa - granted as bakas during the Gosaisthan journey. Expenses incurred in Vaishakh during the Gosaisthan journey follow, with a tally of 3924।>⁄।। noted again in line 727. The next line then reverts to noting Ashadh expenses.

In the absence of scholarship on accounting procedures in the 19th century, we can only speculate about the reasons behind this break in the records. This speculation can be contextualized by information about the fiscal reporting guidelines in place for other offices. In the 1930s, the Muluki Khana was required to submit financial accounts to the Kumari Chowk regularly - every eight days as well as monthly.[9] After approval from the Kumari Chowk, the monthly records were to be returned to and stored at the Muluki Khana.

This 1918 v.s. bakas document does not follow the model of reporting where all categories of monthly expenses are noted in one roll. Instead, it indicates the existence of another record-keeping procedure which operated on an annual timescale. In this system, at the end of the year, the details for each category of expenses was perhaps extracted from the monthly

8. All explanatory notes in the transcription as well as annexed materials are provided in Nepali to ensure easy reference to and comparison with the original Nepali-language document.

9. For details on these, and other, procedures related to the Muluki Khana see Kumari Chowk Collection, Poka No. 287 ga, booklet titled 'Muluki Khana salbasali sawal sanadko nakkal'. Kumar 1967: 102 writes that the Mulki Khana and the Kausi Tosha Khana were "allied departments". According to Kumar, after it was established by Jang Bahadur, the Muluki Khana became the state treasury and the Kausitosha Khana only disbursed the funds. For an overview of these offices in the 1980s v.s., see Agrawal 1976:48-52.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

dhapots and compiled into an annual list by the Kausi Tosha Khana. Based on this theory, it would follow that the Gosaisthan expenses were not presented on time and in full to the Kausi Tosha Khana. Therefore, these expenses were integrated into the records for Ashadh, the month in which they were reported to the Kausi Tosha Khana.[10]

Besides the organization by month, another notable visual element in the document is the lines dividing clusters of entries. The logic of these lines is not evident. They do not consistently mark different dates or items. Nor do they consistently distinguish clusters of expenses. They also do not appear at regular intervals, with anywhere between three and dozens of lines of text between the diving markers. In the absence of any consistent substantive or design logic, they were perhaps used to break up and provide a rest to the eye in a very long roll.

An explanation of the different currencies which appear in the document may also aid readers in making sense of the transcription. The column detailing the bakas always indicates the currency in which cash was granted or the items given as bakas were valued. In some cases, the total amount enumerated for one bakas grant is divided into different currencies (853-860).[11] The bakas funds were given in four currencies: the Mohar Rupees, the Lathshahi Rupees, the 16 and 22.5 Gandi Rupees, and the 24 dar Asarfi. Of the total amounts expended, most of the money was given in Mohar rupees (6941011·ऽ2, sixty nine thousand four hundred and ten rupees, eight anna, and two dam). Minted within Gorkhali territory, the mohar rupees were silver coins where one mohar equalled 16 annas, 64 paisa, and 256 dams.[12]

The second largest amount of money was provided in the Lathshahi rupees (437001/2, forty-three thousand seven hundred rupees, five anna, and two dam). I have not been able to find a reliable published gloss of the Lathshahi Rupees. The word Lathsahib indicated a general, and commonly referenced the Governor General in Calcutta. Various currencies from the plains circulated widely throughout the Terai, the Valley, and the hills. After the standardization of Indian coinage by the East India Company, Gorkhali documents often refer

---

10. Whatever the process, documents such as this are useful to build up a currently lacking historiography on accounting procedures of the Gorkhali state. These procedures were reviewed and revised at regular intervals. For example, in the sprawling Kumari Chowk collection stored at the National Archives, Poka 287, particularly 287 ga, contains documents about new sawals, likely issues in the 1960s v.s., revising fiscal and logistical procedures for a range of offices. These documents often contain details about the older procedures - in this poka mostly orders dating to the 1920s and 1930s v.s. - being overridden.

11. All the numbers within brackets indicate line numbers in the transcription which follows this introduction.

12. Rhodes et al. 1989: 175. The weight of these currencies fluctuated. Relevant to this document, Rhodes et al. 1989: 124 write that Jang Bahadur Rana "maintained the 'mohar' standard, that has been used by previous rulers, of about 5.6 g, for all the minor gold denomination, as well as for all the silver coins."

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

to the Company or Kaldar Rupees. Perhaps the Lathshahi rupee was a synonym for the Company Rupee. This explanation is supported by the fact that one Lathshahi rupees is converted to 1.2 Mohar rupees (1060-1061), showing it to be a silver coinage with slightly higher value than the Gorkhali Mohar.

Following a distant third and fourth were the 16 (3183।२✓।।।, three thousand one hundred and eighty three rupees, six annas, and three paisa) and 22.5 Gandi (1048।।२✓।।।1, one thousand forty-eight rupees, eleven annas, three paisa, and one dam) rupees respectively. The Ganda was a copper piece equivalent to four paisa. In the early 19th century, "the copper coins which were initially the currency of the hills" became more popular in the Kathmandu Valley.[13] As the relative values of silver and copper fluctuated daily, in an effort to create equivalence between the Silver Mohar and Copper Ganda system, at various time 16, 18, 22.5, and 25 gandis equalled a rupee.[14] The Ganda unit was synonymous with the Paisa Rupee unit.[15]

Of the four currency systems which appear in the bakas document, the 24 dar Asarfi is the only one with special, limited usage. Asarfis were gold coins intended not for circulation but for presentation to high-ranking people.[16] Asarfis are rarely given in this bakas document, and then, with one exception, to the queens of Jang Bahadur or various Brahmin gurus and swamis (359-364; 579-582; 615-621).[17]

Recurring, mundane, and extraordinary expenses

This section provides an overview of the activities and goods bakas expenses were spent on by splitting the large number of individual entries into seven broad categories. The sum total

13. Ibid. 125.
14. Starting on 01 Vaishakh 1960, 1 Mohar was fixed to 25 Gandi rupees by order of the prime minister. See Kumari Chowk, Poka 287 ga, fourth document in bound booklet titled 'Thapathali rasad godamko marfat Dittha Lalit Man Singh Raj Bhandari'. The same order, issued on 01 Vaishakh 1960, also appears on the 15th page - counting the first page with text as page one - of the booklet titled 'Muluki Khana salbasali sawal sanadko nakkal" also stored in Poka 287 ga.
15. Rhodes et al. 1989: 175 describe the Paisa Rupee as "a unit of account based on a fixed number of copper coins" where "the number of copper 'Gandas' (1 Ganda = 1 Anna = 4 Paisa) to the 'Paisa Rupee' was defined, from time to time and from place to place, so that the 'Paisa Rupee' was roughly equivalent to the 'Mohar Rupee' ". In this document, the paisa rupee expenditures noted for the months of Jyeshtha (285) and Shravan (897), in the final calculation, are counted as 16 Gandi rupees. This document is evidence that around 1918 v.s., only 16 and 22.5 Gandi Rupees were in circulation.
16. See Rhodes et al. 1989: 149-151 for details on the various denominations of gold coins struck during the reign of King Surendra.
17. The exception lies at lines 645-648 where susares are given 10 Asarfi pieces on the journey back from Gosaisthan. I have not found an explanation for this unusual action.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

of the entries suggest that bakas was a fund through which the royal and Rana households achieved the following varied ends. Supplied cloth, clothes, ornaments to their members and as a reward to others outside the family. Provided for their household retainers. Compensated performers from musicians and dancers to wrestlers and storytellers. Gave alms to ascetics. Rewarded individuals by offsettings costs incurred during lifecycle events from birth to death as well as during illness. Drew items, particularly animals, dead and alive, and food products, from different parts of the realm to their households. Equally, the bakas was a loose purse via which miscellaneous ends could be pursued. This section assumes that all the recurring expenses as categorized below reflect recurring and widespread political practices. These mundane practices, therefore, indicate strategies and ideologies of statecraft. They bring a wide array of historical actors into focus. They draw attention to the goods which circulated. The task of categorizing and describing below is thus intended to suggest potentially fruitful lines of historiographical attention which can be opened by attending to these themes.

Supplying cloth, clothes, and ornaments

Entries related to the provision of cloth, clothing, and ornaments occur frequently and throughout the year (see annex for the full list). Senior women in the royal households were frequent recipients of grants in this category. The women recurrently receiving clothing grants (posak bakas) were the two queens, the wives of the crown prince, of Prince Upendra, and various women living in Bag Durbar (1013-1026).[18] Some grants comprised money given to purchase items of clothing. In other instances, cloth, clothing, and ornaments themselves were given (793-798).[19]

18. Rajbhandari 2059 v.s.: 30 writes that King Surendra had four wives named Trailokya Rajya Laxmi Devi, Sur Rajya Laxmi, Dev Rajya Laxmi, and Punya Kumari. The entry does not indicate which two are referenced here. The author also notes, on page 33, that Crown Prince Trailokya had two wives named Tara Kumari and Lalit Rajya Laxmi. Raj 1997: 32-33 writes that both women were Jang Bahadur's daughters with Nanda Kumari and Maiya Maharani/Hiranya Garbha respectively. Raj 1997: 37 also writes that Trailokya had a third wife, an unnamed daughter of Jagat Shamshere Rana. With regard to Prince Upendra, the entry in fact refers to the wife of Mahila Sahebjiyu, which is a reference to Prince Upendra, the younger full brother of King Surendra, who lived in Bag Durbar. A manuscript of the Bhasa Vamshavali: 367 notes the birth of the son of King Rajendra in 1888 v.s., saying the "mahila sahibjyu Upendra Bikram Shah was born." Similarly, the *Kirtimala,* see M.R. Pant 2074 v.s.: 252, glosses the relationship between Mahilya Sahibjyu Upendra Bikram and Jang Bahadur.

19. There is scant work on these subjects. See Manandhar (Fischer) 2071 v.s. on changing hairstyles and headdresses among the Kathmandu Valley Newars, Bhandari 'Sambhav' 2063 v.s. for brief descriptions of the items, mostly jewelry, attached to some 200 Guthis, and Campbell 1836 for a cursory contemporary description of weaving, spinning and dyeing methods.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Clothing and ornamentation provided as sir-o-pau was another recurring category of expense. The Perso-Mughal practice of sir-o-pau consisted of a grant of clothing and ornaments from head to foot as a sign of favour or honour. In this document, three sir-o-paus granted on the occasion of the crown prince's second marriage were all presented to vaidyas. The amounts vary from 500 for Subba Ganga Nath vaidya (944-947) to 100 for Indrananda vaidya (236-239) to 50 for Ratnaman Singh Vaidya specializing in eye ailments (328-331). Vaidyas also receive sir-o-pau on occasions outside marriage, for instance when a vaidya cured a high-ranking person (957-960). Vaidyas were the majority, but not the entirety of people received sir-o-paus (see annex for full references). Bhagivanta Udas of Asan Tol too received a sir-o-pau bakas for having fed sahme, presumably to the king. Bakas was granted to his entire household - wife, children, brother, sister-in-law, and even their family priest, servant (susarya), and naikya (1477-1494).[20]

Further down the service hierarchy, clothes and blankets were provided for a range of servants, occupying various roles. One group of servants given clothing grants moved with and were visible in the retinues of the royal and Rana family members. This includes, for example, 24 palanquin bearers (palki putwars) of the two queens (853-860), nine umbrella bearers (chatyas) of the Maharaja Prime Minister (1201-1206), and personal security guards (paltaniya) attached to the Maharaja Prime Minister's sons (1503-1506). But clothing was also provided to others less visibly associated with the person of the ruling elite. This includes, for example, dog and rhino caretakers (kukur and gaidagothala, 865-869, 1166-1171), various categories of caretakers (dwarya, kothamochya, bhansasusarya) as well as wet nurses (dhai) living inside the palace (948-950), a barber (hajam) named Puran (838-839), a babaji in the Thapathali Hattisar (1164-1165), and mahuts who ran the hattisar (1616-1618).

Offsetting costs incurred during lifecycle events, festivals, and illness

Bakas grants were widely used to offset the cost of lifecycle events for royal collaterals as well as others well-placed in the regime. For example, wedding-related bakas funds were granted to Captain Samshere Bahadur Pande for his younger son (1121-1123), the wife of Kaji Jaspau Thapa for her daughter (1388-1389), Captain Arjun Thapa Chettri for his son (1570-1571), and Dalel Singh Thapa for his daughter (892-894). Chautariya Guru Prasad Shah received the large sum of 2400 Mohar as a wedding bakas (247-248).

20. The occasion referenced here was probably the Buddhist Newar Samyak festival, which took place every 12 years. The king had an important role in the festivities. Shakya 2036 v.s.: 48 confirms that the Samyak festival took place in N.S. 982, which converts to 1918 v.s. He also notes that a Bhajuvanta Tuladhar of Jadhuche hosted, as per tradition, a Samyak feast in the open space called Bhuikhel near Syambhu. Jadhuche is a section of Ason. Tuladhar and Udas are interchangeably used. The only difference is that where Shakya writes of a Bhajuvanta, the bakas document mentions a Bhagivanta. It is possible that they were the same person.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Bakas funds were also granted to offset the death rituals of Subedar Bir Bhadra Bohara (963-965), the 'sani aama' of Captain Bal Bahadur Pande (1342-1344), the mother of Captain Juddha Ranjan Shahi (1547-1549), the wife of Subba Bakhat Singh died (313-314), and of Chautariya Amar Bhup Shah when he died in Kashi (728-730). A bakas for death rituals was even granted to the doctor at the residency when his son died (1333-1334).

Members of the Shah and Rana families received amounts, often large, as bakas to offset medical costs. The bakas is noted as given on the occasion of illness (291-292; 840-844) or for the purpose of ritual gifting on the occasion of illness (141-143; 1354-1357). The amounts given range from Mohar 100 for the son of the Prince Upendra (840-844) to Mohar 8000 given to the 'maiya maharani' of the Maharaja Prime Minister (829-831). The use the money is to be put to is not specified, disallowing a sense of amounts associated with particular illness-related practices.

In some cases, there are details which provide a glimpse of the ritual activity undertaken to cure illness. For instance, Mohar 140 was given to the ill Putali Rani of Jang Bahadur for performing the Mahamrityunjaya at Pashupati and for reciting the Chandi at Guhyeshvari (196-205). Meanwhile, of the Mohar 1550 bakas provided during the illness of Commanding General Jagat Samshere's son, 50 rupees was specifically noted for providing an elephant as a ritual gift (808-811). This son did not perhaps recover as some weeks later, a Mohar 374 bakas was granted for expenses encountered when a son of Jagat Samshere was made a swami (899-907). Presumably, the son was made a swami before his death to ensure a good rebirth as he likely did not have any sons of his own to carry out the funerary rites.

In addition to ritual costs, there were some expenses on Ayurvedic medicines (735-738) and recurring remuneration to vaidyas for treating individuals in Kathmandu (731-734; 927-928; 1070-1073) as well as covering their costs when they were part of travel entourages (1299-1306; 1262-1271; 1238-1240). Medical professionals with specializations in treating specific illnesses or organs existed as the full list in the annex indicates.[21]

Providing for the people living in their khopis

The document has a number of entries where bakas was provided to retainers in the palace khopis, with susaryas the most frequently mentioned khopi residents.[22] In addition to having

21. Notable historical materials in the form of administrative records and manuscripts exist on medical practice in the Gorkhali state. The NKK registers have detailed records on the vaidyas employed by the state and the ruling elites. For instance, see NKK 1918 v.s.: 29 for details on the composition of the Vaidya Khana in that year. For an extensive listing of the ayurveda-related manuscripts in the National Archives see Gyawali 2059 v.s.

22. The NKK registers demonstrate that the khopi residents were part of the state administrative apparatus, receiving regular grains, clothes, and/or money via the Kausi Tosha Khana. For example, see NKK 1907 v.s.: 61-76.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

the connotation of small rooms, the word khopi also indicates a secluded area for women.[23] The term susar can indicate a wide array of care and service work.[24] In this context, the susaryas were all female, though the nature of their work is not articulated.

Three entries speak of susaryas and khopis in general. One entry notes the provision of 105 rupees for Dashain expenses for all the susaryas living in the various khopis of Hanuman Dhoka (1107-1110). Another entry notes the provision of sleeping items, especially two types of heavy, coarse blankets, for 135 susaryas living in Hanuman Dhoka (1511-1515). Another entry notes the amount spent on providing meat to different categories of service people - wet nurses, door keepers/head of the khopis, kothamochya, and susaryas - living in the inner khopis on the occasion of Chaite Dasai (1636-1638).[25]

Individuals or a small group of susaryas also received money on other occasions, mostly for their postpartum expenses (117-119; 193-195; 934-936; 1104-1106). These susaryas, it appears, were pregnant and bearing children. It is unclear if this represents times when pregnant women or those with newborns were brought in to coincide with royal pregnancies. Alternately, the susaryas could have become pregnant within the khopis. Susaryas also received the standardized sum of five rupees as pasni expenses (144-153; 1207-1210; 1413-1415; 1522-1524). Curiously, all these expenses are noted as pasni costs for the daughters, never sons, of particular susaryas.

The named susaryas are all marked as attached to one of the queens. Usuri, Harki, Chandrabadan as well as Musuri's daughter, Mananaina's daughters, and Kalu's daughter are attached to the Shri 5 Bada Kancha Maharani.[26] Chandraprabha, Chunu, Ratnaprabha, Haripriya, and Tilakbadan Kumari are attached to Shri 5 Bada Sahila Maharani. The handful of named susaryas attached to the queens certainly do not not account for the 135 listed at one point in the bakas document (1511-1515). Presumably, susaryas were attached to other lesser women and had other roles as well in the royal palace. Given that the susaryas appear to be having children within the khopis, it is possible that the large number of young women in

23. Pokharel et al. 2069 v.s.: 294, defines khopi as a "secret section where the women reside; Queen's residence".

24. The susare title could encompass a wide variety of roles depending on the individual. For instance, in Document 107 of Poka 100 of the Foreign Ministry (FM) collection, King Rajendra, in setting out the terms of the party going to India to seek a royal bride, writes that once the potential bride arrived in Kathmandu, the wedding would only take place after a experienced, 'paka', susarya had approved of her in the women's quarter.

25. Kotha Mocha refers to a retainer in the inner living quarters and was a role in existence in Malla times. See M.R. Pant 2066b: 210. Long lists of dvares, ketis, dhais, and others serving in the royal khopis appear in the annual NKK registers, see for example NKK 1920 v.s.: 59-66.

26. Raj 1997: 30 writes that Deva Rajya Laxmi was known as Kancha Bada Maharani and Sur Rajya Laxmi as Sahila Bada Maharani.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

the khopis also functioned as pool of sexual partners for male members of the household as well as other elites.[27]

This section raises questions about the nature of the khopi, and its spatial and political relationship to other parts of the royal complex. The comparative literature on royal households across dynastic empires stresses the distinction between an inner part of the royal household, often the domain of women, children, and in the many societies which had them, eunuchs, and the outer part, the domain of counselors, ministers, and bureaucrats who ran the state.[28] The king, princes, and in some cases queens straddled both domains. The balance and tension between these parts was an important aspect of statecraft. If and how the khopis are placed in this conceptual formulation is a potentially valuable line of thinking.

Remunerating performers

Bakas funds were recurrently granted to performers. Some of the performances might be categorized as entertainment in the secular sense. For instance, a bakas was given to a caretaker (gothala) when a buffalo (ranga) fight was staged (932-933). In the realm of human competition, bakas was given to two pahalmans to wrestle (1595-1596). On the Gosaisthan journey (see next section), porterage costs were given to a father-son story telling duo (10-11).

Most of the bakas grants provided to performers, however, were directed at musicians and dancers for their services in ritual contexts. Alongside the animal sacrifices, performances took place at the Mul Chowk during both Chaite and Bada Dasai. Many of the performances occurred during Indra Jatra (980-992; 1026-1027; 1128-1129).[29] And different categories of performers are identified. A male dancer termed a 'chhokada' and named Ajudhya performed during Indrajatra (980-982) and at the Hanuman Dhoka Mul Chowk on two different occasions (137-140; 1351-1353).[30] Another category of male dancers called dhadi also performed during Indra Jatra (989-992; 1525-1529).

27. In a list of Jang Bahadur's wives compiled by his son Padma Jung and published by Dixit 2040 v.s.: 139-147, of the 32 women listed, nine are noted as being daughters of either a servant mother or of two servant parents. Padma Jung, whose initial list was in English, appears to have written 'servant' or 'maid servant' which Kamal Dixit translated as susarya or kamara. Therefore, it is not possible to confirm if susaryas and their daughters were particularly classed as available to elite men or if these men could draw sexual partners from a wider pool of servants. This list also raises the question of the conditions under which servant women were installed as 'wives' and when they remained servants who also provided sexual services.

28. Duindam 2016: 168-188.

29. See Koirala 2024 v.s. for more on Indrajatra.

30. In the Divya Upadesh, as published in N.R. Pant et al. 2025 v.s.: 331, chokadas and patriyas are mentioned as residents of Muglana posing an economic and security threat to the Gorkhalis.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

There were also various categories of female dancers. Troupes of women identified as Bhadyanis existed with eight dancing in a 'tasbirko jagram' in Tundikhel (265-268) and 19 dancing during Indrajatra (1051-1052).[31] A woman named Deuli, identified as a Patar, from Doti received Dasai expenses (1053-1054). The document also lists two dancers called Santakumari and Hembatkumari who are not identified as a particular category of dancer (343-345).

One recurring category of female dancer was a kasbi. A Muga Kasbi received the substantial amount of Mohar 1000 as a bakas on her farewell, presumably on her return to her home in North India (1436-1437. See 320-322; 341-342; 848-849 for more references to kasbis).[32] Interestingly, Muga Kasbi's son was a part of the royal trip to Gosaisthan (371-372), suggesting a recurring relationship.

Performers in most of these categories were regularly salaried employees of the Gorkhali state, paid via the Kausi Tosha Khana.[33] The performers were integral to the rulers' performance of their ritual duties. But the rulers also invested in performers for their own entertainment outside a ritual context, for instance by keeping wrestlers on the state payroll. Indeed, the ruling household invested in experts to teach music to women in the household.[34] Secular entertainment also took place on a more public scale on various occasions, for instance, during the festive celebration on the occasion of the installation of Jang Bahadur's statue.[35] Music, dance, storytelling, wrestling, and animal fights seem to have been regular aspects of the life of the ruling households as well as the cityscape.

These dire warnings suggest, however, that bringing musicians from the plains was an entrenched practice.

31. I have not found any glosses on dhadis or bhadyanis as categories of performers. However, Dixit 2022 v.s.: 23 notes that "women, prostitutes (radiphudi), bhadeni' - I am not sure if a comma between radiphudi and bhadeni is apt - were part of Jang Bahadur's entourage when he travelled for shikar with the Prince of Wales in 1876. Similarly, while the 'jagram' likely refers to an all-night performance, the occasion on which the 'Tasbir Jagram' took place at Tundikhel is unclear.

32. Khan 1972: 111 glosses kasbi as 'sex worker'. Mukarung 2071 v.s.: 83, provides a few lines on Gangi Kasbi, a potential contemporary of Muga Kasbi, noting that she was the most celebrated of the ustads, kasbis, bais, patars, chokadas, and nanis brought from India during Jang Bahadur's reign.

33. See NKK 1907: 9-10, 13 which list individual chokadas, dadis, bhadyani thar, and pahalmans as state employees.

34. NKK 1907 v.s.: 32 has a list of four susaryas learning music.

35. See Oldfield 1974: 408 where he briefly mentions "Niwar dancing" as part of the "general festivities".

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Drawing animals and food products from different parts of the realm to their households

Throughout this document, individuals were given bakas for presenting animals, dead and alive. Whom these animals were being presented to is not always clear. A full list of the animals in question, and in many cases where they were coming from, is provided in the Annex. Generally, many more live animals were presented. Many animals, often deers, were sent by a dittha Kalidasa Dhamala (244-246; 1211-1212; 1279-1280; 1335-1337; 1392-1393; 1475-1476; 1539-1541; 1629-1630).[36] Meanwhile, Chief Colonel Dilli Singh Basnet once sent a wild buffalo (arna), rabbit (chaughara), a kind of deer (chital), and a peacock (majur) via 11 people from the Madhesh (165-168). But animals were also brought by many people far lower in the social and administrative hierarchy. The next section contains a more detailed discussion on the process of capturing, hunting, and transporting animals.

There were also concerted official efforts to acquire and maintain three categories of animals: elephants, horses, and dogs. This document shows that bakas funds were actively used to ensure the successful operation of the Hattisar in Kathmandu. Most of the elephant-related entries are about providing bakas for food, and in a few instances clothing, to the 'Mahuts' caring for the elephants in the 'Nepal Hattisar' (1583-1587; 1610-1615; 1616-1618).[37] The food bakas is noted as a top-up to the regular allowance, which was perhaps proving inadequate for the mahuts (232-235; 929-931; 1124-1126; 1243-1245; 1276-1278; 1516-1518; 1599-1601). These 'Madhesya' mahuts were presumably people identified today as Tharus. Besides elephants, bakas funds were expended and trips organized for travel to Tibet, specifically Digarche (1329-1330) and Lhasa (819-825), to procure horses. Equally, bakas funds were also expended for procuring dogs (521-522; 1644-1645).

In addition to animals, various people also brought foodstuffs. Naike Bhairab Singh brought a basket of mangoes from Kashi (190-192);[38] an unnamed majhi brought fish (225-226); different

36. NKK 1918 v.s.: 36, lists a Dittha Kalidas Dhamala as assigned to the Guthi Kachahari.
37. As in the rest of South Asia, elephants were a status symbol, a means of transportation, as well as a source of revenue as noted by Bajracharya et al. 2071 v.s.: 96-105. Capturing and managing elephants was a job in which the Tharu people specialized. Historiographical attention to elephant management and hunt organization is a productive entry point to explore knowledge practices as well as state- Tharu relations as Locke's - see Locke 2011a and 2011b - ethnographic treatment of these themes demonstrates. Krauskopff and Meyer 2000, particularly documents 24, 28, 29, 30, 41, and Dixit 2022 v.s.: 34-35, offer evidence for historical work on similar themes.
38. Following the colloquial meaning, see Pokharel et al. 2069: 673, of the word naike as a leader or manager of a group of individuals, the naikes who appears in this document were managing different groups of service providing castes such as a 'putvar naike' or a 'dhobi naike'. In the

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

people brought pointed gourd (parwar 227-228; 993-994; 1000; 1160-1163);[39] Durga Nath Pandey from Deurali brought green maize (242-243); and Singhabir Karki, a sipahi, brought a load of limes (995-997).

Individuals and households much higher up in the hierarchy, particularly Indian royals exiled in Kathmandu in the aftermath of 1857, also gifted foodstuffs. Gannu, and two other retainers, brought sikarni from the household of Nana Bala Rao (253-255).[40] On another occasion, Parsuram brought food from the family of Nana Bala Rao (1074-1076). A Khuda Baksh, who is identified as staying with the Begum, presumably a reference to Hazrat Mahal, brought Murabba (1285-1286).

Giving Alms to Ascetics

The ruling elite gave bakas to many ascetics referred to as jogi (169-170; 258; 377-378; 495; 572), jogini (787-789), kanaphatta jogi (1403), jogi samnyasi (353; 392-393), samnyasi (1562), fakir (375; 863-864; 1594; 1602-1603; 1608), gosai (698-699), bairagi (1224; 1377; 1556; 1598), sā̃ñī (1563) and mahanta (1598).

A number of ascetics seem to have travelled to Gosaisthan with the royal party, and they were given bakas on the way (392-394). In other instances, the ruling travel party appears to have distributed bakas to ascetics they encountered along their route (495-496; 698-699; 1403). The jogis seem to have been given just a rupees each, less than the standard payment of Mohar 2.5 indicated for a variety of service providers.

Other ascetics, however, received larger amounts, many around the Pashupati area (1554-1565; 1607-1609). Fakir(s) living in Panchayan Ghat received money on two occasions, once to offset their marijuana and tobacco costs (1594; 1602-1606). Some bairagi mahants of Panchayan Ghat received the notable sum of Mohar 65 for a feast (1597-1598).

Outside Pashupati, a jogini living in a hut in Tripureshvar was given 12 Mohars to purchase straw for construction (787-789). A jogi who lived in the Thapathali Hattisar was provided

absence of scholarship on labour procurement and management in the 19th century, the role of the naike beyond the colloquial connotations are unclear. Naikes do appear to have earned slightly more than the workers as a 1896 v.s. document reproduced in Pant 2065 v.s.: 346, shows. The documents notes that the previous Madhesi chirakis were fired and eight Newar chirakis under the naike Shiva Newar from Kirtipur were appointed.

39. According to Mahes Raj Pant, till the completion of the Tribhuvan Highway in 1956, parwar was a luxury item in the Kathmandu Valley, where the vegetable did not grow. People coming from the Terai would have a few baskets brought over, sending a handful of individual pieces to friends and relations.

40. For more on the Indian rebel elites in Kathmandu in the aftermath of 1857, see Upadhyaya 2013. I thank Avash Bhandari for sharing this text with me.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

with clothing (169-172). In another instance, a jogi said to be living in a Hattisar was given a bakas of five Mohars (258-259) as well as utensils to cook rice in (1224-1225).

There is scholarship theorizing the role of ascetics in the Hindu cosmology as well as tracing the relationship between prominent Terai maths and the Gorkhali State.[41] Looking at the small amounts given to them, these ascetics do not compare to the grand mahantas controlling hundreds of bighas of land. Attending to the lives and entanglements of the numerous itinerant ascetics of various persuasions who moved across South Asia accents different realities - for instance the role of these wandering jogis as sources of information - than those highlighted by the grander mahants.[42]

Covering miscellaneous expenses

Given the size and scope of the bakas document, the above six categorizations do not account for many other categories of expenses. Yet, the entries also suggest that the bakas as a purse could be stretched and used for a range of occasions as the need arose. For instance, Jang Bahadur received a bakas to repay his gambling losses, amounting on different occasions to Lathshahi rupees 10,000 and 4000 (1676-1681). On the other side of the spectrum, on the death of Gothu Khatri Chettri, a seemingly obscure sipahi, paisa ru 5 was granted as sati costs (1572-1574).

In another example, readers may have noticed that transactions around land - a dominating theme in the historiography about institutions in the Shah and Rana periods - do not systematically appear in the bakas document. Yet, a handful of land deals do occur. In one instance, Chautariya Guru Prasad Shah was given the sizeable sum of Lathshahi Rupees 9790।।।/ (nine thousand seven hundred ninety rupees and 13 annas) to purchase the homestead, gardens, and horse stables of Commander Colonel Dip Bahadur Kunwar Rana (832-837). In another case, Mohar 1078।।२/।। (one thousand seventy eight rupees, ten annas, and two paisa) - the cost of a house he had bought - was returned to Captain Udai Bahadur Pande after he had been stripped of his property as punishment (sarvasva bhayeko). The captain, the entry noted, had bought the house in 1900 v.s. when its previous owner Kana Singh Basnyat had been stripped of his property (1427-1435). It was likely not standard practice to

41. For example, see Burghart 2016.

42. Upadhyaya 2013: 66-73 quotes from the reports of George Ramsey, British Resident in Kathmandu, who was attempting to trace Nana Bala Rao. Ramsey's servant, who was digging into the matter from him, sought out ascetics, who walked unmolested across the Nepali hills and in the Kathmandu Valley, for information. One of the fakirs the servant spoke with reported seeing Nana Bala Rao and a contingent of his fighters, now themselves disguised as ascetics, around the holy site of Muktinath.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

return any amount to a person who had been stripped of their property. The bakas funds were flexible enough to allow them to be used for this non-standard procedure.

Law and legal process, another area with a dense historiography, also does not make a mark in this document. But there are some unrelated instances with legal ramification. Five people who solved a dispute - the details of which are not given - between people only identified as westerners (paschimaharu), likely people from the western parts of Gorkhali territory, were given a sir-o-pau bakas (1379-1383). A Dittha Kunjarmani Padhya was given a bakas for pleading some issue related to the Ain (1338-1341). And 38 sipahis sent to look for two "darbarka keti" who ran away are given bakas as travel costs (1198-1200).

The document also provides casual glimpses of the mundane absurdities of everyday life. In one incident, a Brahmin conducting *hom* on the banks of the Bagmati was given a bakas of two Mohar after he had to endure the indignity of being hit four times with a stick by a chaprasi for relieving himself, presumably along the river bank (908-910).

A Journey to Gosaisthan[43]

In Vaishakh of 1918 v.s., when this document begins, King Surendra was traveling to Gosaisthan with a large entourage.[44] Presumably, given the destination, the trip was a pilgrimage though there are no bakas expenses for rituals, priests, or deities. This omission might be explained by the fact that the party appears to be returning from Gosaisthan in Vaishakh 1918.[45]

The travel party was very large. There is no entry confirming that Crown Prince Trailokya was on the trip. A number of royal women were, however, present. Both of the crown prince's wives, prince Upendra's wife, and his four daughter-in-laws received a substantial clothing allowance for the trip (120-126). Three younger unidentified royal girls were also on

43. Dixit 2022, 2023a and 2023b contain a rojnamcha, a daily record of movement and events during Jang Bahadur's 1875-1876 C.E. journey to the Western Terai to take the visiting Prince of Wales on shikar. The hunt perhaps necessitated different preparations than a pilgrimage. But the rojnamcha genre compliments the information on preparing large-scale journeys found in the bakas document. For example, the rojnamcha provides a fuller description of the military contingent and their duties, of the manner in which camps were set up, and provides clues to the problems of procuring food for the massive camp, among other topics.

44. Travel to Gosaisthan was certainly not a tradition begun by the Shahs or Ranas. There is evidence that Yaksha Malla went to Gosaikunda in 1447 C.E. He bathed in the waters, gave dan-dakshina, and spent three nights by the lake. See M.R. Pant 2066 v.s. a: 136-138.

45. Though I have not been able to consult these materials stored in London, catalogues indicate that the Hodgson Collection, volume 3, folio 96 has an item titled 'Route with stages from the Residency to *Gosainthan'* while folio 80 contains a 'Pencil sketch map of *Nuwakot* and *Gosainthan* area'.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

the trip (366-370). The wives of the Rana rulers were also a part of the travel party. Eight of Jang Bahadur's wives as well as three women identified as the wives of generals, presumably Jang Bahadur's brothers, received bakas on the trip (359-365). Jang Bahadur does not appear to have been on the trip. Instead, he is noted as returning from the Madhesh in the middle of Vaishakh (131-136).[46] But Ranoddip Singh and Dhir Shamshere were present (38-46; 406-411). Twenty one other men ranging from Guru Purohit Vamdev Pandit as well as various colonels, lieutenants, majors, the khajanchi Shivaprasad Aryal, and a writer Dipman are specifically named as receiving bakas (412-438, see Annex for full list).

Expectedly, a large number of people were present to service the needs of this upper crust of the ruling elite. The service roles can be divided, broadly, into tasks related to the transportation, eating, living, and security needs of this large entourage. None of the glimpses provided by this document capture the likely scale of service providers, finances, and supply chains required to manage a months-long journey.[47] But these glimpses suggest that working to provide a fuller picture of the full scale of activities required in planning such journeys is a fruitful line of enquiry.

Security Arrangements

There are only two clear indications of security arrangements for the travel party. The personal bodyguards of the two senior-most Ranas present consisted of 49 personal bodyguards (aathpahariyas), 16 with rifles, attached to Ranoddip Singh (38-43) and 36 aathpahariyas attached to Dhir Shamshere (44-46). An item, or some items, requiring 256 low-level army men tasked with porterage, pipah khalasis, to carry it were taken along (87-88). The Farsi-root term aswa, or asbab, can reference materials in general but also has a specialized meaning of items from an armoury. With the 265 pipah khalasis and two kotyas, individuals assigned to manage military stores, involved, the items may have been large weaponry.

There are many other mentions of various Paltans and Dals (see Annex for full list). For instance, at least 109 men of the Shri Ganesh Dal Paltan were part of the trip (15-18) as were some members of the Rifle Paltan (444-446), the Narsingh Dal (447-448), the Janganath Paltan (451-454) and Samar Jang (455-456). However, it appears that the lower rungs of the army were used for a variety of tasks such as carrying goods (94-96) including post from Kathmandu to Gosaisthan (457-462) and for carrying the king's palki (492-494) such that

---

46. There is, however, an entry in Kartik noting a bakas amount granted for Jang Bahadur's sawari to Gosaisthan (1182-1186). There are no other Gosaisthan related entries in Kartik which might explain this item.

47. Besides pilgrimages, large travel parties were annual occurrences for hunting. The Foreign Ministry collection contains a number of pokas relevant to shikar planning which are likely pertinent to further work in this field. For example, see the poka listed as serial number 35 in Register 2.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

their presence may not necessarily indicate security-specific arrangements. The lower ranks of the army were a source of labour, used for porterage (87-91), construction including building bridges (154-159; 1077-1079), and animal care (206-211; 1002-1004; 1287-1289). For carrying out these tasks, clusters of individuals are given 'bhoj bakas', presumably grants to cover their food for the duration of the work (156; 209; 871; 1003-1004; 1078-1079).[48]

Living Arrangements

Individuals with specialized roles in ensuring smooth living conditions were a part of the trip, including five people responsible for the bedding (faras 52; 54), a person handling the clothing (posakya 57), two people managing the prayer items (puja kothyas 61), three people arranging the meeting areas (baithakyas 59), two water carriers (pani putwars 65), two umbrella bearers (chatyas 66), a candle stick holder (samadan 77-78), a person to light the torches (chiraki 106), multiple washermen (dhobis 107-108), and Jog Narsingh the barber (110). Female retainers were also part of the travel party as at least twenty susaryas were present (350-351).

Beyond different categories of service people, living arrangements required setting up large camps. The party appears to have compensated local residents when their crops, mostly maize and some wheat, were destroyed in setting up camp (in Bharkhu 601-602; Bakajhanda 642-643; Betrawati 663-668; Dhaibung Uppalo Pauwa 679-681; Rabe 684-685; Jitpur 707-709).

Food Arrangements

A presumably large number of people - as they are given the notable bakas sum of 118 rupees - were organizing victuals, as well as preparing the road for travel (439-441). Twenty four people carried eating and cooking utensils (84-86). Seven people were responsible for transporting goats, presumably for eating (92-93). Two cooks (67) and two confectioners (70-72) were present to handle food preparation.

The document does show that individuals living along the route or around campsites presented food items to the party. Pranjivan Pathak brought a big white goat at Dumri Chaur (380-382), Brahmins brought jackfruit (383-384), bananas and a pheasant (472-473), as well as yogurt at different locations (482-484; 490-491), Majhis from Byasi Nuwakot (390-391) and at Bhaludanda (497-498) brought fish.

48. This is one of three phrases used to describe grants of food. In other entries, individuals ranging from umbrella bearers, hunters, cattle herders, and animals are granted 'khana kharcha'. Those manning the elephant stables and some jogis are granted 'sidha kharcha', meaning they were directly given grains and foodstuffs.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

The other form of food coming into the camp were the animals killed - mostly deer and wild boar - by the multiple sikaris on the journey. One group of sikaris appears to be part of the entourage. These sikharis are given bakas via individuals in the military hierarchy such as the 48 sikharis paid via Lieutenant Colonel Daljit Bista (22-24), 15 sikharis paid via Lahurya Gurung (25-26), and the 48 sikharis paid via Hawaldar Tej Bikram Thakuri (79-81). These sikharis were likely junior army men, in some cases hired specifically as hunters.

Another category of hunters appear to be locals bringing animals to the royal camp (543-546; 629-631; 636-639; 718-720). These individuals are marked as 'Bhotyas', perhaps indicating the people today categorized as Tamang. In some cases, it is possible that specific villages or households were under corvee obligations, or corvee in lieu of taxes, to provide animals during the sawari as well as perhaps in Kathmandu.[49]

Transportation Arrangements

Mention of 14 people from the Astabal Khana (47), nine chiruwadars to manage the horses, and four people to cut grass (ghasis) suggests the use of horses for travel (49-51). A palki was available to the king (492-494), and there was also a putwar naike (58) and 12 palki putwars (68-69). As no other beasts of burden such as donkeys or mules are noted, presumably people carried the large number of tents, clothes, cooking, and serving items required for such a large and illustrious party. The number of times bakas is given for porters only reinforces this view. Indeed, the first part of the document is organized around providing porterage costs to individuals joining the royal train. For example, 15 porters are assigned to Man Vaidya, Subedars Chamu Bhandari, Dildhar, and Dhanvir, to Rajvir who managed the clothing, a father-son storytelling duo from Panauti, and a chatte (2-14).[50] Additionally, a large amount of Mohar 1038 is noted as bhariya costs for unnamed members of the entourage (35-37).

At the going rate of approximately Mohar 2.5 per bhariya, Mohar 1038 would cover the bakas amount for over 400 people carrying loads. The document does not, however, provide

49. See Gurung 2041 v.s.: 118-119, document 4, where, in 1862 v.s. the amaldar of Thak Siklesh is ordered to send the listed animals and herbs to the royal palace annually. The document notes that the amaldar who does not meet these requirements will be punished. Meanwhile, Dixit 2022 v.s.: 41-42 provides a list of animals– 58 tigers and and 50 leopards– sent to Jang Bahadur travelling west based on previous orders to all the senior men of the western region to send such animals to impress the Prince of Wales arriving for a hunt in 1876. These men are told the Tosha Khana will reimburse any costs they incur in trapping animals. At the same time, Dixit 2022 v.s.: 20 also lists specific sikaris attached to Jang Bahadur's entourage.

50. While I have not found a reliable gloss for the word 'chatte', based on its similarity to the word 'chatak', and the presence of other entertainers on the list, 'chatte' may refer to a person who performed magic tricks.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

a reliable sense of what period of time each payment covered. Mohar 2.5 would seem too much for a single day and too little for a presumably months-long journey. Nonetheless, approximately Mohar 2.5 is the standard rate for a variety of service jobs including security (aathpahariyas, 38-40), managing horses (chiruwadars, 49-51) and bedding (faras, 52-54), as well as carrying mail (halkaras), lighting torches (chirakis), washing clothes (dhobinaikes), and cutting hair (naus 105-110). As with sikaris, there were probably a variety of relationships via which porterage worked, from junior soldiers carrying loads to corvee to bonded labour to daily wage agreements.

The information architecture of ruling households

The preceding categorization in terms of the purposes for which bakas was granted has painted a picture of the kinds of people who resided in, occasionally visited, and frequently accessed the ruling households. The hierarchies which governed these various peoples are embedded in the different ways of rendering the relationship between the grantee, purpose of grant, and monetary amount across the entries. It is useful to treat the bakas expenses made on the Gosaisthan journey separately from those made in Kathmandu. The Gosaisthan entries are explicit about the chains of command via which the funds were disbursed. This is a likely consequence of having to manage masses of service providers and logistics on the move. Haste, marfat, and patti, three words found across Shah and Rana administrative documents, are clear markers of the chains of command and fiscal accountability. While these words do occur across the document, many more are clustered while on the move.

Throughout the document, the word patti appears in referring to either army units or clusters of hunters led by a single individual (589-591). Some groups of hunters were likely low ranking members of the army. Individuals leading the hunters in one place (25-26) appear in another with army titles attached to their names (1090-1092). In these army-related entries, a single person distributed a notable chunk of money among a cluster - sometimes comprising over a 100 people - of unidentified army workers. This pool of ready labour was likely critical for the hunting, porterage, and construction works required by state and household. But this category of workers were not managed by the offices responsible for running the ruling households. Instead, they followed their own separate chains of command, serving on an as needed basis. While the word patti exclusively refers to the army, it does not exhaust all army chains of command. The words hastay and marfat too largely, but not exclusively, indicate army and hunting chains of command (22-24; 27-28).

On the Gosaisthan trip, a large group of servants, each responsible for different aspects of running a household, were granted bakas haste Lieutenant Garud Dhoj Kunwar (55-76). Enumerated lists, some long, of service providers are more common for the Gosaisthan accounts than elsewhere in the document (2-14; 47-51; 99-111). In 1918 v.s., Garud Dhoj was the top-ranking Rana in charge of the Kot Bhandar, which oversaw many categories of service

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

providers including confectioners, caretakers in the cattle farms, tailors, and washers.[51] Unlike the large pool of army labour, these service providers, paid via Garud Dhoj on the journey, were dedicated to the royal household. Even when the categories of service providers are not listed, the Gosaisthan entries tend to comprise chunks of money handled by an intermediary but to be distributed among a larger group of people (84-86).

The usual chain of command markers are, however, not widely used in the non-travel parts of this document. This is a noteworthy detail, for 19th century administrative documents - particularly in financial dealings and legal documents - are careful to establish chains of command. But, in the bakas document, in most cases, other forms of identification exist. The role or title of the person receiving the bakas are explicitly articulated. Women are identified by their relationship to a husband, son, or father, whose role or title is given (774-776). Further, barring some exceptions, the document tends to indicate the purpose for which a grant was given. Entries are identified as sidha kharcha (34), jyala bakas (130), inam (140), bhoj bakas (156), sir-o-pau bakas (1380), bhariya kharcha bakas (3-4; 20-21; 37; 100), sutkyari kharcha bakas (118), pasni kharcha bakas (1417), vivaha kharcha bakas (248), kriya kharcha bakas (964), mol bakas (938), and bhatta kharcha bakas (820). When neat expense categories do not exist, the document resorts to longer explanations. One entry notes that Dittha Revati Raman Satyal was given a bakas of after he had been scolded, though the person doing the scolding is not indicated (610-611). Though the bakas was a loose purse, it was not untethered from the information architecture of the bureaucracy at large.

Conclusion

In the conceptual toolkit available to historians of Gorkhali state and society, there is no space for the many peoples and processes which appear in the 1918 v.s. bakas document. The hundreds of women - susaryas, kothamochyas, dhais, dwaryas, bhansyas - in the khopis. The men - vaidyas, baithakyas, chirakis, palki putvars, kukurgothalas, dhobis, shikaris - who fulfilled essential roles. The patars, chokadas, kasbis, bhadyanis who sang and danced on multiple occasions. The hundreds of porters who moved to and from Gosaisthan with the royal entourage. The regular flow of animals for consumption, pleasure, and sacrifice from near and far. The granting of money, clothing, and ornaments as signs of favour. With no clear place for them, these people and processes have often been dismissed as representing the excesses of an extractive elite. Elaborating a concept of ruling households as institutions would perhaps allow us to house these myriad people and processes. Equally, the relationship between the ruling households and the bureaucratic state too would require articulation. The yet-to-be elaborated institution of the ruling household did not stand detached from the bureaucratic state apparatus. Ditthas paid susaryas Captains organized the royal travel retinue. Munshis and bahidars were as much fixtures at the Thapathali Durbar as at the

51. See NKK 1918 v.s.: 32-33.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Kumari Chowk. Expenses given to queens and princes were accounted for as they would be in any other office. And yet, ruling households were not quite like any other office. For one, they had access to loose purses such as the bakas. This introduction has attempted only a broad sketch of a single bakas document. Such source materials, when approached systematically, will afford reassessments of the institutions, practices, peoples, animals, and goods which undergird the Gorkhali political apparatus.

Bibliography

Unpublished Sources

Bhasha Vamshavali. A 486-page edition in the possession of the Samshodhan Mandal, Kathmandu.

Documenta Nepalica, <https://nepalica.hadw-bw.de/nepal/>.

Foreign Ministry, National Archives, Kathmandu.

Guthi Collection, K Series, National Archives, Kathmandu, Microfilm Section.

Hodgson Collection. British Library, London. Volume 3.

<http://catalogue2.socanth.cam.ac.uk:8080/exist/servlet/db/Hodgson/hodgson.xq>

Kausi Tosha Khana Documents, DNA Series, National Archives, Kathmandu, Microfilm Section.

Kumari Chowk Collection, National Archives, Kathmandu.

Lakshmipati-Nayaraj Collection, Samshodhan Mandal, Kathmandu.

Nijamati Kitab Khana (NKK) Registers, National Archives, Kathmandu.

Private Collections, E Series, National Archives, Kathmandu, Microfilm Section.

Regmi Research Collection, RRC, National Archives, Kathmandu, Microfilm Section.

Published Sources

Abhilekha

2073 v.s. 'Kausi Toshakhanabata prapta Lalmohar'. *Abhilekha* 34: 185-194.

Agrawal, Hem Narayan

1976 *The Administrative System of Nepal - From Tradition to Modernity.* New Delhi: Vikas Publishing House.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Bajracharya, Manik, Rajan Khatiwoda and Axel Michaels
2071 v.s. 'Six 19th-20th Century Documents on Elephants from the National Archives of Nepal'. *Abhilekha* 32: 96-105.

Bhandari "Sambhav", Ramprasad
2063 v.s. *Guthi math mandirka gargahana sambandhi kehi jankari*. Kathmandu: Srimati Mira Kadel.

Burghart, Richard
2016 *The history of Janakpurdham: A study of asceticism and the Hindu polity.* Kathmandu: Social Science Baha, Himal Books.

Campbell, A.
1836 'Notes on the State of the Arts of Cotton Spinning, Weaving, Printing, and Dyeing in Nepal'. *Journal of the Asiatic Society of Bengal* 5: 219-226.

Dixit, Kamal
2040 v.s. *Janga Gita*. Kathmandu: Jagadamba Prakashan.
2022 v.s. 'Battis salko rojnamcha'. *Nepali* 26: 3-52.
2023 v.s. 'Battis salko rojnamcha'. *Nepali* 27: 3-42.
2023 v.s. 'Battis salko rojnamcha'. *Nepali* 28: 3-42.

Dunidam, Jeoroen
2016 *Dynasties. A Global History of Power, 1300-1800*. Cambridge: Cambridge University Press.

Edwards, Daniel W
1975 'Nepal on the Eve of Rana Ascendency'. *Contribution to Nepalese Studies*. Volume 2, 1: 99-118.

Gurung, Jagaman
2041 v.s. *Nepalako ekikaranama Gurungharuko bhumika*. Pokhara: Sri Bauddha Arghau Sadan.

Gyawali, Sukadev Sharma
2059 v.s. *Ayurved visayaka hastlikhit granthaharuko suchipatra*. Kathmandu: National Archives of Nepal.

Khan, Mohammad Mustafa 'Maddaha'
1972 *Urdu-Hindi Shabdakosh*. Lucknow: Hindi Samiti.

Koirala, Kul Chandra
2024 v.s. *Indrajatra*. Kathmandu: Guthi Sansthan.

Krauskopff, Gisele and Pamela Deuel Meyer
2000 *The Kings of Nepal & the Tharu of the Tarai*. Kirtipur: Centre for Nepal and Asia Studies, Tribhuvan University.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Kumar, Satish

1967 *Rana Polity in Nepal - Origin and Growth*. Bombay: Asia Publishing House.

Landon, Perceval

1976 *Nepal*. Reprint. Kathmandu: Ratna Pustak Bhandar.

Locke, Piers

2011a 'The Ethnography of Captive Elephant Management in Nepal: A Synopsis'. *Gajah* 34: 32-40.

2011b 'The Tharu, the Tarai and the History of the Nepali Hattisar'. *European Bulletin of Himalayan Research* 38: 59-80.

Manandhar (Fischer), Sushila

2071 v.s. *Nepalka Newar samudayako paramparagat shir shringarsaili: Aitihasik ra sanskritik vivaran* (*Traditional Head Dressing Styles Among the Newars of Nepal: A Historical and Cultural Account*). Kirtipur: Nepal and Esiyali Anusandhan Kendra. 2071 v.s.

Mukarung, Bulu

2071 v.s. *Nepali sangeetko abhilekh*. Kathmandu: Palpa Books.

Neupane, Manita

2077 v.s. 'Pratap Singh Shahle aafna bhai Bahadur Shahlai lekheka kehi patra'. *Abhilekha* 38: 152-162.

Oldfield, Henry Ambrose

1974 *Sketches from Nepal*. Reprint. Delhi: Cosmo Publications.

Panchyan Prakashan

2056 v.s. *Kuwar Ranajiharuko brihat vamshavali*. Kathmandu: Panchayan Prakashan.

Pant, Dinesh Raj

2025 v.s. 'Vi. Sam. 1832 dekhi Vi. Sam. 1858 sammako Nepalko itihasma naya prakash parne kehi patraharu'. *Purnima* 17: 27-51.

Pant, Mahes Raj

2065 v.s. 'Madhiseko satta Newar chiraki'. *Purnima* 128: 346.

2066 v.s. a 'Yaksha Mallasambandhi dui vta tatkalik tipot'. *Purnima* 130: 136-144.

2066 v.s. b 'Sabbhanda pahile pracharma aaeko thyasapu'. *Purnima* 131: 193-225.

2074 v.s. '*Kirtimala* ra tyasbhitra Janga Bahadur'. *Purnima* 144: 240-288.

Pant, Naya Raj, Devi Prasad Bhandari, Gautamvajra Vajracharya and Dinesh Raj Pant

2025 v.s. *Shri Panch Prithivi Narayan Shahko upadesh*. Volume I. Kathmandu: Jagadamba Prakashan.

Pokharel, Bal Krishna et al.

2069 v.s. *Nepali Brihat Shabdakosh*. Kathmandu: Nepal Pragya Pratisthan.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Raj, Prakash A.
1997 *Queens of the Shah Dynasty in Nepal*. Kathmandu: Nabeen Publications.

Rajbhandari, Dinesh
2059 v.s. *Shah Vamshavali: The Genealogy of the Shah Dynasty*. Kathmandu: Kosheli Prakashan.

Rhodes, N.G., K. Gabrisch and C. Valdettaro Pontecorvo Della Rocchetta
1989 *The Coinage of Nepal from the earliest times until 1911*. London: Royal Numismatic Society.

Shakya, Hem Raj
2036 v.s. *Samyak mahadan guthi*. Kathmandu: Jagat Dhar Tuladhar.

Turner, Ralph Lilley
1980 *A Comparative and Etymological Dictionary of the Nepali Language*. Reprint. New Delhi: Allied Publishers Private Limited.

Upadhyaya, R.D.
2013 *Indians in Nepal During the 1857 War*. New Delhi: Kaveri Books.

Vajracharya, Gautam Vajra
2033 v.s. *Hanuman Dhoka rajdarbar*. Kathmandu: Centre for Nepal and Asian Studies, Tribhuvan University.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

मूठो पारी बेरेर राखिएको यस दस्तावेजको उठानका केही पङ्क्तिका फ्याक्सिमिलि

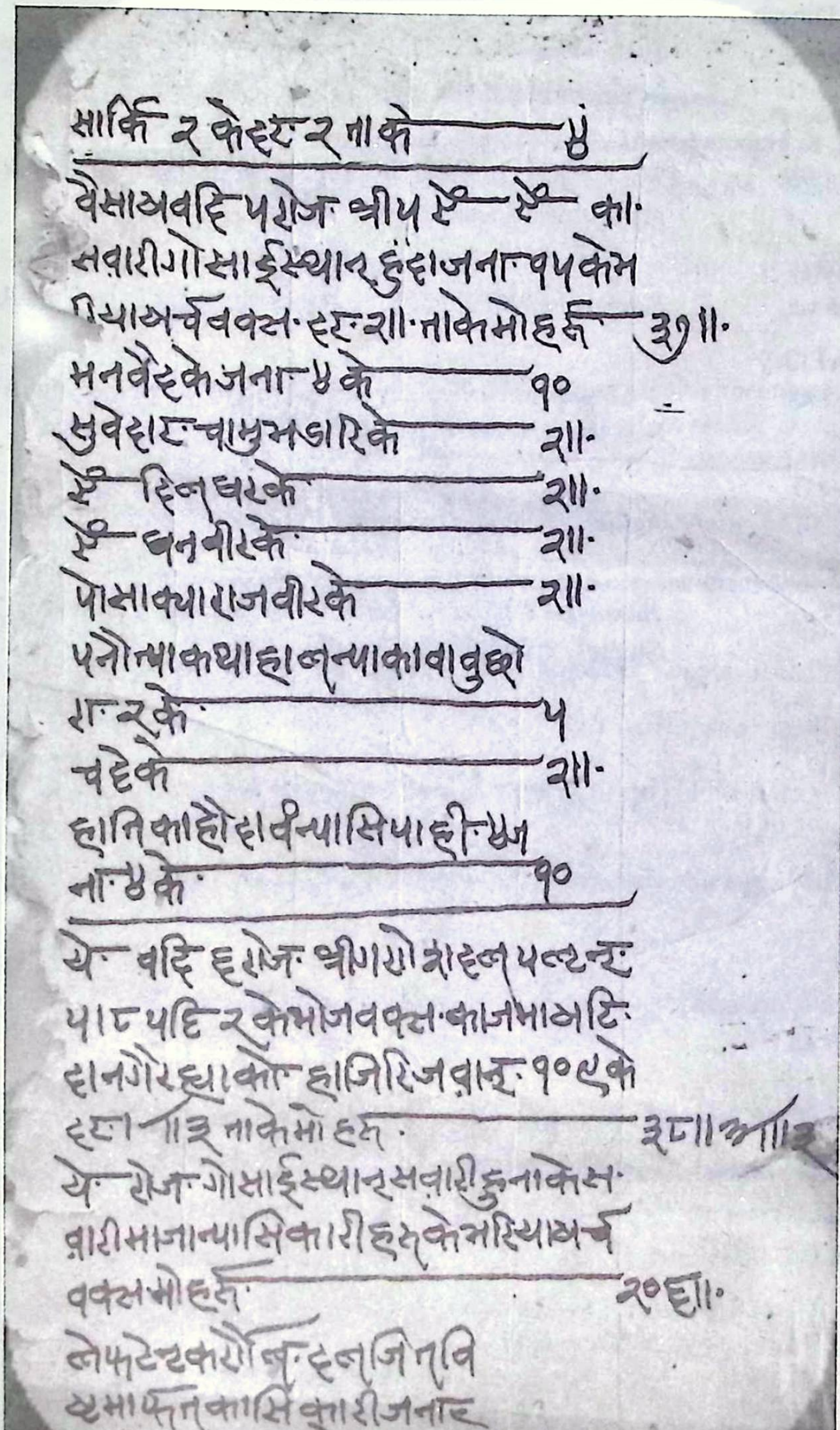

सार्कि २ के दर २ नाके ——— ५
वैसाखवदि प रोज श्रीप ५ — ५ का·
सवारीगोसाईस्थान हुँदाजना १५ केम
ष्याअर्चववस· दर रा· नाकेमोहर्‌ ——— ३७॥·
मनवैद्यकेजना ४ के ——— १०
सुवेदार चामुभण्डारिके ——— २॥·
५ दिनधरके ——— २॥·
५ धनवीरके ——— २॥·
पोसाक्याराजवीरके ——— २॥·
पनौन्याकथाहालन्याकावावुको
दा·रके ——— ५
चद्रेके ——— २॥·
हातिकाहोदावन्यासिपाही ४ज
ना·४ के ——— १०
ये· वदि द रोज· श्रीगरो ग्रहण पर्दा न्द·
पा८ पदि २ केमोजवक्स·काजभावटि·
दानगैरह्याको हाजिरिजवार १०९ के
दर ना १२ नाकेमोहर ——— ३८॥
ये· रोज· गोसाईस्थानसवारीहुनाकेस·
वारीमाजान्यासिकारीहरुकेमरियाखर्च
वक्समोहर ——— २०६॥·
लोफरेट्रकरौं ·दनजिगवि
ष्यमाफ्तकासिकारीजनार
५८ के दर रा· नाके ——— १२०

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

यही दस्तावेजको बैठानका केही पङ्क्तिका फ्याक्सिमिलि

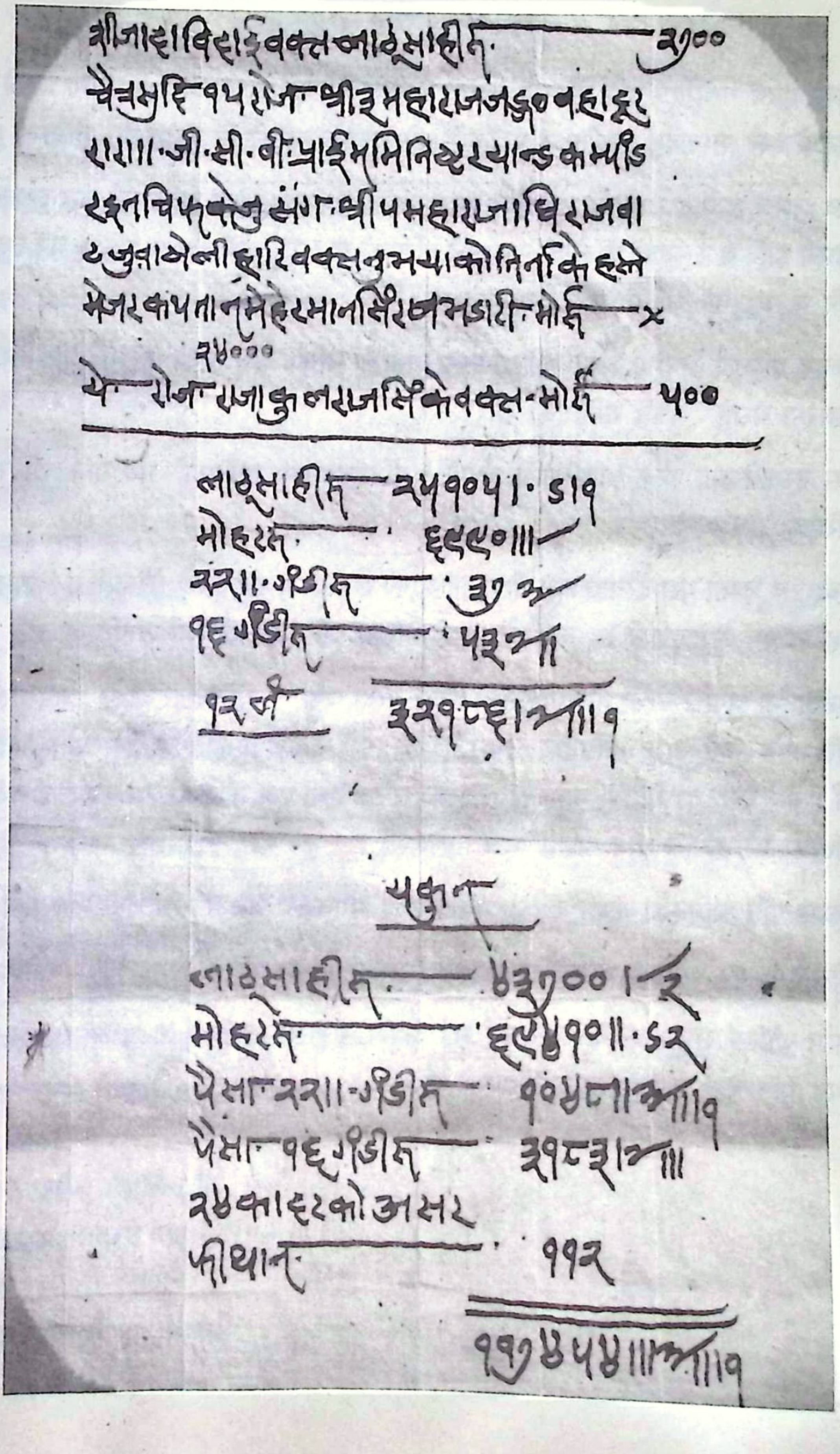

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

यस दस्तावेजको सम्पादनको विषयमा

१. डिको हाली नलेखिए पनि धेरैजसो ठाउँमा शब्दको पछिल्लो अक्षर वा अक्षरांशमा डिको हालिएको यस दस्तावेजको सम्पादन पदयोग र पदवियोगको चलनचल्तीको नियमअनुसार गरिएको छ ।

२. तल थोप्ली हाले **व** र थोप्ली नहाले **ब** पढ्ने पुरानो परम्पराअनुसार लेखिएको यस दस्तावेज उतार्दा तल थोप्ली हाले **व** र नहाले **ब** लेखी सम्पादन गरिएको छ । संस्कृत शब्दको हकमा भने तल थोप्ली नहाले पनि **व** पढ्नुपर्ने जतिमा **व** नै पढिएको छ ।

३. मूलमा पङ्क्तिको अन्तमा शब्द नटुङ्गिई त्यस शब्दको बाँकी अंश अर्को पङ्क्तिमा जाँदा अघिल्लो पङ्क्तिको पुछारमा यस्तो - चिह्न राखिएको छ ।

४. यस दस्तावेजमा हरेक प्रविष्टिपछि लामो धर्को रकमसम्म तानिएको भए पनि यहाँ त्यसलाई वास्ता गरिएको छैन ।

५. शब्दैपीछे जस्तो यस दस्तावेजमा थोपा हालिएको छ । यस्ता थोपामध्ये धेरैजसो त विरामचिह्न नभई जहाँ जहाँ कलम अडाइएको छ, त्यही नै जस्तो देखिए पनि ती सबै यहाँ उतारिएका छन् ।

६. ठाउँठाउँमा **जना** र **के**को बीचमा खाली छोडी यस्तो **जना** **के** लेखिएको छ । तपसील लेखिसकेपछि यति जना भनी अङ्क भर्नुपर्नेमा नभरी खाली ठाउँ नै छोडिएकोले हामीले पनि उतार्दा यस्तै गरेका छौँ । यसै गरी, दुइ ठाउँमा मान्छेको सङ्ख्या र नाउँ तथा एक ठाउँमा रकम नखुलाई यसरी ······· थोपा राखिएकोले हामीले पनि उतार्दा यस्तै गरेका छौँ ।

७. मूलमा पछि थपिएका अक्षर र अङ्क अलि साना भएकाले त्यसैअनुसार यहाँ पनि सानै राखिएको छ ।

८. कीराले खाएर अस्पष्ट भएको अक्षरांशलाई प्रसङ्गअनुसार यस्तो कोष्ठ {}मा राखिएको छ ।

९. **न**सँग जोडिई संयुक्ताक्षरमा आदिवर्ण भई आउने **६** यस्तो वर्णलाई **श ष स**मध्ये के पढ्ने भन्ने निधो नभए पनि यहाँ प्रसङ्गअनुसार पढिएको छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

यस दस्तावेजको पछाडि लेखिएको

१९१८ साल· वर्ष· १ के बक्स·

मूलपाठ

१. सार्कि २ के दर· २ ताके ४

---

२. वैसाषबदि ५ रोज· श्री ५ ऐं ऐंका·
३. सवारी गोसाईस्थान् हुंदा जना· १५ के भ-
४. रियाषर्च बक्स· दर· २॥· ताके मोहरु ३७॥·
५. मन वैदके जना· ४ के १०
६. सुबेदार· चामु भडारिके २॥·
७. ऐं दिल्धरके· २॥·
८. ऐं धनवीरके· २॥·
९. पोसाक्यां राजवीरके २॥·
१०. पनौत्या कथा हाल्न्याका बाबुछो-
११. रा· २ के· ५
१२. चट्टेके २॥·
१३. हातिका हौदा बंन्या सिपाही· ४ ज-
१४. ना· ४ के· १०

---

१५. ये· बदि ६ रोज· श्रीगणेशदल् पल्टन्·
१६. ५।८ पट्टि २ के भोज बक्स· काजमा षटि·-
१७. दा नगै रह्याको· हाजिरि जवान् १०९ के
१८. दर· ।⁄।।३ ताके मोहरु । ३८॥७⁄ ।।।३
१९. ये· रोज· गोसाईस्थान् सवारी हुनाके स·-
२०. वारीमा जान्या सिकारीहरुके भरियाषर्च
२१. बक्स मोहरु २०६॥·
२२. लेफटेन्ट कर्णैल् दल्जित् बि-
२३. ष्टमार्फत्का सिकारी जना८
२४. ४८ के दर· २॥· ताके १२०
२५. लाहुन्या गुरुंमार्फत्का सिकारी
२६. जना· १५ के दर ऐं ताके ३७॥·

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

२७.	सुकमान् गुरुंमार्फत्का जना·	
२८.	१४ के दर ऐं ताके	३५
२९.	नाउवैद मनिमाधौके	१०
३०.	चिराकी· २ के दर· २ ताके	४
३१.	ये· रोज· चौंरिया बस्न्या· महंत गोपाल्	
३२.	भार्तिके· १७ साल· फागुनबदि ४ रोज· दे-	
३३.	षी· चैत्रबदि ८ रोज·तक दिन· ३३ को·	
३४.	सिधाषर्च बक्स· मोहरु·	३३
३५.	वैसाषबदि ७ रोज· श्री ५ महाराजाधिराज-	
३६.	का गोसाईस्थान् सवारि हुंदा सवारीमा जा-	
३७.	न्याहरुके भरियाषर्च बक्स· मोहरु	१०३८
३८.	श्रीकम्यांडर इन चिफ जनरल रण-	
३९.	उद्दीपसिंह कुंवर राणाका आठ्प-	
४०.	हरियाके दर· २।।· ताके	१२२।।·
४१.	रैफल्का जना· १६ के	४०
४२.	आठ्पहरिया जना· ३३	
४३.	के	८२।।·
४४.	श्रीकम्यांडिङ् जनरल धिरसम्से-	
४५.	र जङ्ग कुंवर राणाका आठ्पह·-	
४६.	रिया जना· ३६ के·	९०
४७.	अस्तबलषाना जना· १४ के	२८।।·
४८.	हर्षमान्के·	२।।·
४९.	नजिकी· चिरुवादार· ९	
५०.	घासि· ४ ज्मा· १३ के दर·	
५१.	२ ताके	२६
५२.	फरास् जना· ३ के	६।।.
५३.	अमल्दार· १ के	२।।·
५४.	फरास्· २ के	४
५५.	लेफटेन् गरुडध्वज कवर हस्ते·	८१।।·

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

५६. नीज· लेफटेन्के २॥·
५७. पोसाक्या· १ के २॥·
५८. पुतवारनाईक्या· १ के २॥·
५९. बैठक्या· ३ के दर· २ त्ता·-
६०. के ६
६१. पुजाकोठ्या· २ के ४॥·
६२. सुदर्सन् पाध्या·-
६३. के २॥.
६४. कुलमान्के २

६५. पानिपुतवार· २ के ४
६६. छात्या· २ के ५
६७. भान्स्या· २ के ५
६८. पाल्किपुतवार· १२ के द-
६९. र· २ ताके २४
७०. हलुवाई २ के ४॥·
७१. नाईक्याके २॥·
७२. हलुवाईके २

७३. कार·बारिके २॥·
७४. लेषन्याके २॥·
७५. टहलुवा· ६[१] के दर· २ ताके १२
७६. महर· २ के ४

७७. श्री ५ महाराजाधिराजका सामा८-
७८. दान् समाउन्या जंगवीरके २॥.
७९. हवल्दार· तेजविक्रम् ठकुरीमा·-
८०. फर्तका सिकारी· जना· ४८ के दर
८१. २॥· ताके १२०
८२. डिठ्ठा· धर्म्मसिं बरैके· भरिया जना·
८३. ४ के दर· २॥· ताके १०

---

१. पहिले लेखिएको अङ्कमाथि ६ लेखिएको छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

८४.	कोट्भडारका· ज्यौनारका सरजा-			
८५.	म् बोकि जान्या· बाला जना· २४ के			
८६.	दर· १।।· ताके		४२	
८७.	असबाप· बोकि जान्या· २५८ के·			
८८.	हस्ते डिठ्ठा जहरसिं षड्का·		५१७	
८९.	कोत्या· २ के दर· २।।· ताके	५		
९०.	पिपा षलासी जना· २५६			
९१.	के दर· २ ताके	५१२		
९२.	षसि र· षोप्रा ली जान्या जना· ७ के			
९३.	रु		१७।।·	
९४.	षसि ली जान्या सिपाही			
९५.	नैनसिं थापास्मेत् जना·			
९६.	३ के दर· २।।· ताके	७।।·		
९७.	षोप्रा ली जान्या जना· ४			
९८.	के दर· २।।· ताके	१०		
९९.	वैसाषबदि ८ रोज· गोसाईस्थान् सवारी हु-			
१००.	दा सवारीमा जान्याहरुके भरियाषर्च बक्स·			
१०१.	मोहरु			३२
१०२.	स्यामलाल् षनाल्के		२।।·	
१०३.	डिठ्ठा रेवतीरमण सत्याल्स्मेत्·			
१०४.	जना· ४ के दर· २।।· ताके		१०	
१०५.	हल्कारा नरहरी जैसीके		२।।·	
१०६.	चिराकी बिब्बंके		२	
१०७.	धोबिनाईक्या रामनारान्स्मेत् ज-			
१०८.	ना· ४ के दर· २ ताके		८	
१०९.	कटुवाल जोगमान्के		२।।·	
११०.	जोगनरसिं नाउके		२	
१११.	बैठक्या· प्रसुराम्के		२।।·	
११२.	वैसाषबदि ९ रोज· श्रीमहाराज जङ्गबहादु-			

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

र राणा· जी·सी·बी· प्राईम् मिनिष्टर यान्ड क॰-
म्यांडर इन चिफ्के बक्स· हरिराम पंतसंग ष-
रीद भैगयाको· प्राणेश्वररस तोला· १२ के द-
र· २० ताके मोहरु २४०
ये· रोज· श्री ५ बडा कांछा महारानीतर्फ॰-
का सुसाऱ्या उसुरीके सुत्क्यारीषर्च बक्स·
मोहरु ८
ये· रोज· श्री ५ वलीअहद ज्येठा कां॰-
छा महारानी· २ श्रीमाहिला साहेबज्यूका
रानी· १ बाघका माहिला साहेबज्यूका बु-
हारी· ४ ज्मा· ७ के गोसाईथान् सवारी हु-
नाके पोसाक् बक्स १४८२।।/
लाठ्साही रु ५५।।/
मोहर रु· १४२७/

वैसाषबदि ११ रोज· लेफटेन् गंभीर॰-
सिं गुरुंमार्फत्· थापाथली जगद्दल्को
छाउनीमा· इनार बनाउन्या· कर्मिके॰
ज्याला बक्स पैसा रु ३०
ये· बदि १३ रोज· श्री ३ महाराजका म-
धेस्तर्फ्बाट सवारी फिरिबक्सनुहुंदा
तिन्पिपल्यादेषी· सवारी भित्रिदासम्म
सामेल् भयाका श्रीकालीबहादुर पल्ट-
न्का सिपाही जना· ४३ के बक्स दर· ।।·
ताके मोहरु २१।।·
वैसाषसुदि १ रोज· अजुध्या छोकडाके·
चैत्राष्टमीमा· मुल्चोक्मा बलि पऱ्याका·
ठाउमा· नाच हुंदा ईनाम् बक्स मोहरु ६०
इनाम् ३० साल बाबत् ३०

ये· सुदि ४ रोज· श्री ३ महाराजका· अंत-

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१४२. री रानि· बिरामि हुंदा· दान्दक्षिणा गर्नाके ब-
१४३. क्स मोरु ४५९।।।·ऽ।।।३
१४४. वैसाषसुदि ७ रोज· भित्र दर्बारमा रह्याका
१४५. सुसाऱ्याको छोरि· ४ के पास्नीषर्च बक्स पै-
१४६. सा रु २०
१४७. श्री ५ बडा साहिला महारानितर्फ·
१४८. सुसाऱ्या हरिप्रियाके ५
१४९. श्री ५ बडा कांछा महारानीतर्फ ज-
१५०. ना· ३ के· १५
१५१. मुसुरिकी छोरिके ५
१५२. माननैनाकी छोरिके ५
१५३. कालुका छोरीके ५

१५४. वैसाषसुदि १४ रोज· श्रीसिंहनाथ· २ प-
१५५. ट्टिका जवानके मर्स्यांदीको पुल्को काज-
१५६. मा रहदा पल्टन् सरहको· भोज बक्स भै८
१५७. नगै रह्याको· जवान्· ५५ के दर· ।/।।३
१५८. ताके रु १९।।·।।।१
१५९. मोहरु १० पै. २२।। गंडी रु ९।।·।।१

१६०. मोहर रु ६६९०।/।।
१६१. लाठ्साही रु ५५।।/
१६२. २२।।· गंडी रु ९।।·।।।१
१६३. १६ गंडी रु ५०

१६४. १ लं[2] ६८०५[3] ।/।१
रु[4]

२. लं भन्नाले लम्बर बुभिन्छ । हरेक महीनाको हिसाब जोडेपछि १,२ इत्यादि क्रमले १२ सम्म फिक्का मसीले लं लेखिएको छ ।

३. पहिले लेखेको अङ्कमाथि ५ लेखिएको छ ।

४. लं सँगसँगै १ देखि १२ महीनासम्मको हिसाब जोडी त्यसको मुनि रु लेखिएको छ । रुको अर्थ रुजु हुनुपर्छ । लं र रु सर्वत्र उही हस्ताक्षरमा फिक्का मसीले लेखिएको छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१६५. ज्येष्टबदि ३ रोज· चिफ कर्णैल् डिल्लि८ -
१६६. सिंह बस्न्यात्‌ले चह्राई पठायाको अर्ना
१६७. चौघरा चितल् मजूर ली आउन्य{ा} मधेस्या
१६८. जना· ११ के बक्स· मोहरु ५।।·
१६९. ये· रोज· थापाथलि हातिसारमा रह्याका
१७०. जोगिके बक्स· मोहरु ३।।।४।।।
१७१. मंडी· १ के २४।।।
१७२. नैनकिलाट् गज् ७ के १।।।·

---

१७३. ज्येष्टबदि ४ रोज· फनैत मस्तरामके नञा जु-
१७४. हार गज्· हातिलाई बाहाकि गर्दा· सिरोपा·-
१७५. व बक्स· मोहरु ५७२।।२
१७६. जिन्सीषानाको ५२।।।·।।२
१७७. सुनाका गोषुर जोर· १
१७८. के ।९।८ १९।।/।।२
१७९. चादिको बाला जोर· १
१८०. के तोला· २९।५। के ३३४

---

१८१. कपडाके मोहरु ४।२

---

१८२. ज्येष्टबदि ६ रोज· जना· २ के बक्स· मोहरु ११
१८३. अंग्रेजका षान्सामाके १०
१८४. बजाहारीके १

---

१८५. १[५] ये· बदि ७ रोज· चौतरीया गुरुप्रसाद साह-
१८६. के बक्स· मोहरु ४५००
१८७. श्रीजगंनाथ जादा रिण लाग्याको तिर्ना-
१८८. के १५००
१८९. सिवालय स्थापना गर्नाके ३०००

---

१९०. ज्येष्टबदि ९ रोज· नाईक्या भैरवसिंके का८ -
१९१. सीको आप टेकरी· १ चह्राउदा बक्स· मोह-

---

५. यहाँ १ र तल २४७ पङ्क्तिमा २ अङ्क लेखिएका छन्, यिनको अर्थ स्पष्ट भएको छैन ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१९२.	र रु	२५
१९३.	ये· बदि १० रोज· श्री ५ बडा कांछा महारा-	
१९४.	नीका षोपिका· सुसान्या· हर्कि· सुत्क्या-	
१९५.	री हुंदा सुत्क्यारीषर्च बक्स· मोहरु	१५
१९६.	ये· रोज· श्री ३ महाराजका पुतली रानिला-	
१९७.	ई बेरामी हुदा· श्रीपशुपति श्रीगुह्येश्वरि-	
१९८.	मा पाठ् लाग्याको दक्षिणा दिनाके बक्स	
१९९.	मोहरु	१४०
२००.	श्रीपशुपतिमा महामृत्युंजय·	
२०१.	जप हज्जार· १ का दरले दिन· ७०	
२०२.	को दर· १ ताके	७०
२०३.	श्रीगुह्येश्वरीमा सांगोपांगो चं-	
२०४.	डी आवृत्ति· १ का दरले दिन· ७०	
२०५.	को दर· १ ताके	७०
२०६.	ज्येष्टबदि १२ रोज· हातिसारमा रह्याका-	
२०७.	हाति· ६ दिन· ५ सम्म जगाउन्या राउत् माहु-	
२०८.	त्के र· श्रीजगद्दल् पल्टन्का सिपाहीहरु-	
२०९.	के भोज बक्स· मोहरु	६०
२१०.	राउत् माहुत् गैह्रके	१०
२११.	श्रीजगद्दल् पल्टन्के	५०
२१२.	ये· रोज· थापाथलीमा श्रीजगद्दल्का छाउ-	
२१३.	नीमा ईनारको हिलो फाल्न्या ज्यामिके ज्या-	
२१४.	ला बक्स मोहरु	२
२१५.	ज्येष्टबदि १३ रोज· तिष्टुंबाट· ठुलो बदेल् मारि	
२१६.	ल्याउन्या सिकारी जना· २ के बक्स· मोहरु	७
२१७.	जना· १ के ५ जना· १ के २	
२१८.	ये· रोज· रानीपोषरिमा बस्न्या· साई फकीर·-	
२१९.	लाई षुवाईबक्स्याको मिठाईको मोल् पै-	
२२०.	सा रु	५

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

२२१.	ये· रोज· कपतान्· देविदास् पाध्याके बक्स·		
२२२.	मोहरु·		६४०
२२३.	नगद मोहरु·	५००	
२२४.	साल् जोडा· १ बाबत्·	१४०	
२२५.	ज्येष्टबदि १३ रोज· माछा चह्राउन्या माझी-		
२२६.	के बक्स· मोहरु		३
२२७.	ये· बदि १४ रोज· परवर चह्राउन्या· मधेस्या-		
२२८.	के बक्स· मोहरु		२
२२९.	ये· बदि ३० रोज· भड्यानी थर· २४ के १७		
२३०.	साल फागुको मामुली ईनाम बक्स· पैसा रु		४३५
२३१.	ये रोज सेरतुंको भोट्या सिकारीके बक्स. मोरु [६]		२
२३२.	ज्येष्टसुदि २ रोज· नेपाल् हातिसारमा र·-		
२३३.	ह्याका मधेस्या माहुत् जना· २१ के रोजिन्दा		
२३४.	ठेकियाको माना· २ ले नपुग्दा थप् सिधा		
२३५.	बक्स· मोरु		१५⁄३
२३६.	ये· रोज· वैद इन्द्रानंदके श्री ५ वलीअ.-		
२३७.	हद महाराजाधिराजका दोश्रो विवाहको९--		
२३८.	सिरोपाव बक्स भयाको नगै रहन गयाको·		
२३९.	मोहरु		१००
२४०.	ज्येष्टसुदि ३ रोज· जना· २ के बक्स मोह-		
२४१.	र रु		१२
२४२.	देउराली बस्न्या दुर्गानाथ पाडेले९		
२४३.	हरियो मकै चह्राउदा बक्स·	२	
२४४.	डिठ्ठा· कालिदास् धमालामार्फ-		
२४५.	त् जिउदो मृग· १ चह्राउदा बक्स.		
२४६.	मोरु	१०	
२४७· २	ये· रोज· चौतरीया· गुरुप्रसाद साहके.		
२४८.	विवाहषर्च बक्स मोहरु		२५००

---

६. त्यही दिनको एक कलम छुटेकोले दुइ पङ्क्तिको बीचमा खाली छोडिएको ठाउँमा सानो अक्षरले त्यो थपिएको छ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

२४९. ये· सुदि ४ रोज· ललितादेवीके बक्स९
२५०. मोहरु २००
२५१. ज्येष्टसुदि ५ रोज· जफे बस्न्या बुध्या भो·-
२५२. ट्याले तित्रा· २६ चह्राउदा बक्स· मोहरु· १६
२५३. ये· सुदि ७ रोज· नाना बाला राउका घर·-
२५४. बाट· सिकर्नि बोकि आउन्या मानिस् गंनु·-
२५५. स्मेत् जना· ३ के बक्स. मोहरु १५
२५६. ये· रोज· सिकारीहरुके बक्स· हस्ते लेफ-
२५७. टेन् नैनसिं· घले· मोहरु ३०
२५८. ये· रोज· हातिसारमा रह्याका जोगिके
२५९. बक्स· मोहरु ५
२६०. ज्येष्टसुदि ८ रोज· बक्तवार चित्रकारीके९
२६१. श्री ३ महाराजका सानु तस्बीर· १ चह्राउदा·
२६२. बक्स· मोरु १०
२६३. ये· रोज· बाबुआमा नहुन्या· १।।· वर्षको बा-
२६४. लषके बक्स· मोहरु २४।।।
२६५. ज्येष्टसुदि ११ रोज· भड्यानी जना· ८ के
२६६. १७ साल चैत्रसुदि १५ रोज· टुडीषेलमा·
२६७. तस्बीरको जाग्राम्नाचको ईनाम् बक्स
२६८. पैसा रु· ४५
२६९. ये· सुदि १४।१५ रोज· जना· २ के बक्स
२७०. मोहरु १६।·।।
२७१. श्रीगुरुराज पंडीत श्रीविजयरा-
२७२. ज पंडीतज्यूका घरबाट· षान्या·
२७३. सराजाम् ली आउन्या· ब्राह्मण·-
२७४. के बक्स· ५
२७५. श्रीपशुपति आर्य्याघाट्मा ब·-
२७६. स्न्या नारान् स्वामिके भात् षा-
२७७. न्या भाडा बक्स· ११।·।।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

२७८. ढलवट्या कसौंडी· १ लोहय·
२७९. १ कयैडा· १ ज्मा· ३ के धार्नि
२८०. १ऽ१⁄॥ के दर· ४ ताके   ५॥·।।३
२८१. पितल्या थाल्· १ तस८-
२८२. ला· १ डारु· १ पन्यु· १ ज्मा
२८३. ४ के धार्नि· १ऽ॥⁄ के   ५॥⁄।।।१

---

२८४. मोहर रु·   ·८३९५[7]।/।।।१
२८५. पैसा रु   · ४८५

---

२८६. २ लं   ·८८८०[8]।/।।।१

रु

२८७. आषाढबदि २ रोज· कास्कीबाट· घुगी-
२८८. बाट गोय· १० मारि ल्याउन्या· श्रीसुर्य्य-
२८९. दल्· २ पट्टिका सिपाही· दलसूर सुनु-
२९०. वारस्मेत् जना· ३ के बक्स· मोहरु   १५
२९१. ये· बदि ३ रोज· पर्वत्या मैञा बेराम हुंदा
२९२. बेरामिषर्च बक्स· पैसा रु   १००
२९३. ये· रोज· जना· २ के सिरोपाव बक्स मो-
२९४. हर रु   ७७६।।।.
२९५. देबु पांडे वैदके   ४००
२९६. सुनाका बाला जोर. १
२९७. के तोला· १६।। के द-
२९८. र· २० ताके   ३२०
२९९. चौकडी जोर· १ बाबत्·   २८॥·
३००. सालबाबत्   ४०
३०१. पगरी कपडाबाबत्   ११॥-

---

३०२. मन वैदके   ३७६।।।.

---

७. पहिले लेखेको अङ्कमाथि ५ लेखिएको छ ।

८. पहिले लेखेको अङ्कमाथि ० लेखिएको छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

सुनाका बाला जोर· १ के
तोला· १६ के दर· २० ता-
के ३२०
साल जोडा· १ के ४५
पगरी थान्· १ के १॥·
कपडाके १०।·

बेकिंमनि कौसीमा जगेरा रह्या-
को· मोति दाना· ४ पंना दाना· २
सुना तोला·   लाग्याको चौक-
डी जोर· १ के ९

आषाढबदि ६ रोज· सुब्बा बषत्सिंकी· मुष्यानी
षस्दा क्रियाषर्च बक्स· मोहरु ५०
ये· बदि ७ रोज· जना· २ के बक्स· लाठ्सा-
ही रु २९।~।।।
कपतान् अैमान् बिष्टके फला-
मृको षल् बनाउदा बक्स· मोहर-
रु· २५ के २१ऽ·।
चंपा कस्बीको नाच लाग्दा·
इनाम् बक्स· मोरु· १० के १९
का दरले· ८।~॥

ये· बदि १० रोज· विस्वरूप सास्त्रीके ब·-
क्स मोहरु २५
आषाढबदि ११ रोज· नाईक्या· भैरवसिं-
के कासिको· आप चह्राउदा बक्स· मोहर
रु· १०
ये· रोज· आष्या वैद रत्लमानसिंके श्री
५ वलीअहद महाराजका दोश्रा विवाहको
सिरोपाव बक्स· मोरु· ५० बाबत् लाठ्-
साही रु ४२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

३३२. ये. बदि १२ रोज· श्री ३ महाराजका श्रीमि-
३३३. ना रानि साहेबका श्रीमैञा साहेबका धाई ल-
३३४. क्ष्मिके श्रीमाहिला साहेबज्यूका· विवाहमा
३३५. सिरोपाव बक्स भै नगै रहन गयाको. मोह-
३३६. र रु· ८० बाबत्· लाठ्साही रु ६७⁄।।३
३३७. आषाढबदि १४ रोज· हवल्दार· धर्म्मराज
३३८. षत्रिके बक्स· मोहरु २
३३९. ये· बदि ३० रोज· जना· २ के नाच लाग्या·
३४०. को इनाम् बक्स· लाठ्साही रु· १६
३४१. चंपा कस्बीके ८
३४२. प्रतपुके ८

---

३४३. ये· रोज· सांतकुमारि· हेमवत्कुमारि·-
३४४. को नाच लाग्याको ईनाम् बक्स· मोरु १००
३४५. बाबत्· १९ का दरले· लाठ्साहि रु ८४
३४६. गोसाईस्थान् सवारीको षर्चमा बक्स भ·-
३४७. याको ३९२४।⁄।।
३४८. १८ साल·

---

३४९. वैसाषबदि ९ रोज·

---

३५०. सुसान्या जना· २० के बक्स· मोहर
३५१. रु ८०
३५२. कर्णैल् रणसिं षत्रिको सापट् सो९-
३५३. ध· बायबायमा जोगि संन्यासी अं-
३५४. धालाई बक्स भयाको र· वानर समा-
३५५. उन्याहरुलाई बक्स भयाको स्मेत्·
३५६. मोहरु ५
३५७. जना· १९ के बक्स· हस्ते सुब्बा कि·-
३५८. र्तिराज· ३३६
३५९. श्री ३ महाराजका रानी· ८

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

३६०. जनरलहरुका रानी· ३ ज्मा·
३६१. ११ के· १७६
३६२. २४ का दरको नञा
३६३. नेपाली असर्फि८
३६४. थान् ८८
३६५. मोहरु ८८

---

३६६. श्री ५ वलीअहद महारानी
३६७. २ श्रीमाहिला साहेबज्यूका·
३६८. रानि· १ अरु साना मैञा· ३
३६९. बुहारी मैञा· २ ज्मा· ८ के
३७०. मोहरु १६०

---

३७१. मुगा कस्बीका छोराके बक्स मोहर·
३७२. रु ४०
३७३. राम पल्टंके बक्स· मोरु २॥·
३७४. कर्णैल्· त्रिविक्रमसिं थापाको सा·-
३७५. पट् सोध· बायमा फकीरफकेडा·-
३७६. लाई बक्स्याको मोहरु २॥·
३७७. डुम्रीचौरमा आपको फेदमनि ब·-
३७८. स्न्या जोगि जना· ३ के बक्स· मोह·-
३७९. र रु ३
३८०. ऐंमा· सेतो ठुलो षसि चह्राउन्या·
३८१. प्राणजीवन् पाठक्के षसिको मोल् ब-
३८२. क्स· मोरु १२
३८३. कट्हर चह्राउन्या ब्राह्मणके बक्स·
३८४. मोहरु ॥·
३८५. वैसाषबदि १० रोज·

---

३८६. काजी जंगवीर पांडेका बुहारीके ब८-
३८७. क्स· मोरु ५०

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

३८८.	ऐंका नाति· विजयेजङ् पांडेके		
३८९.	बक्स· मोर्‌		२५
३९०.	माछा मार्न्या. नुवाकोट ब्यासिका दनु-		
३९१.	वार माझिहरुके बक्स· मोर्‌		५
३९२.	काठमाडौंदेषी आयाका जोगि संन्या·-		
३९३.	सी· चौब· दुबे जना· १३ के बक्स· मो-		
३९४.	हरु		१३
३९५.	भालुडाडामा· मकै मिचियाको का-		
३९६.	लु घर्तिके बक्स· मोर्‌		२
३९७.	वैसाषबदि ११ रोज·		
३९८.	बुढा ब्राह्मण स्यामलाल्के बक्स मो-		
३९९.	हरु		२
४००.	नगद	१	
४०१.	पटुका किनिदियाको	१	
४०२.	सरज्यूदास् वैरागिके बक्स· मोहरु		५
४०३.	अघि भान्स्या हुन्या जैमंगला अर्ज्या·-		
४०४.	ल्नीके बक्स· मोहरु·		१०
४०५.	जना· के बक्स· मोहरु		१८३५।।·
४०६.	श्रीकम्यांडर इन चिफ् जनर-		
४०७.	ल रणउद्दीपसिंह कुंवर रा-		
४०८.	णाके·	४००	
४०९.	श्रीकम्यांडिङ् जनरल धी-		
४१०.	रसम्सेर जङ्ग कुंवर राणा-		
४११.	के	४००	
४१२.	कम्यांडर कर्णैल् सनकसिं		
४१३.	षत्रिके	७४	
४१४.	श्रीगुरुप्रोहीत वामदेव पंडी-		
४१५.	त्तज्यूके	६४	
४१६.	कर्णैल्· रणसिं षत्रिके	६४	

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

४१७. ऐं त्रिविक्रमसिं थापाके ६४
४१८. ऐं कुलमानसिं बस्न्यात्के ६४
४१९. ऐं कर्णवीर पांडेके ६४
४२०. ऐं हेमदलसिं थापाके ६४
४२१. ऐं जुद्धवीर अधिकारिके ६४
४२२. ऐं रणउज्वलसिं थापाके ६४
४२३. लेफ्टेन्ट कर्णैल्· जुद्धवि·-
४२४. क्रमसिं थापाके· ५०
४२५. षजांची· शिवप्रसाद अर्ज्या-
४२६. ल्के ५०
४२७. मेजर कपतान्· हेमत्बहा-
४२८. दूर साहके ५०
४२९. ऐ· गुमान्सिं कार्किके ३०।।·
४३०. ऐं रिपुभंजन् पांडेके २७।।·
४३१. कपतान्· गंभीरसिं माझी·-
४३२. के ९।।।·
४३३. ऐं हर्कबहादूर कुंवरके ९।।।·
४३४. ऐं गणेशध्वज कुंवरके ९।।।·
४३५. ऐं रंजित्के ९।।।·
४३६. ऐं रणसूर बिष्टके ९।।।·
४३७. लेफटेन्· हंवीरसिं बिष्टके २।।·
४३८. राईटर· दिप्तमान्के २।।·
४३९. बाये बनाउन जान्या र· रसद-
४४०. को ताकिति गर्न जान्याहरुके
४४१. बक्स· ११८
४४२. लेफटेन्· लेषध्वज
४४३. षत्रिके· २।।·
४४४. रैफल् पल्टन्का हु-
४४५. द्दा सिपाही जना· ११
४४६. के· २७।।.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

४४७.	नरसिंदल्को सुबे-			
४४८.	दार· १ के	२।।·		
४४९.	ऐ· का हुद्दा सिपा-			
४५०.	ही जना ६५ के	६५		
४५१.	जंगनाथ पल्टन्को			
४५२.	सुबेदार· १ के	२।।·		
४५३.	ऐंका सिपाही· २			
४५४.	के	२		
४५५.	समरजङ्का हुद्दा			
४५६.	सिपाही जना· १६ के	१६		
४५७.	काठमाडौंदेषी गोसाईट-			
४५८.	कुंडसम्म डाक् बस्न्या सुबे-			
४५९.	दार· हुद्दा सिपाही जना· ६५			
४६०.	के·		५४।।·	
४६१.	सुबेदार १ के	२।।·		
४६२.	हुद्दा सिपाही· ५२ के	५२		
४६३.	द्वान्या· २ के		५	
४६४.	वसंत गिरिके	२।।·		
४६५.	लक्ष्मिनारान् जैसी-			
४६६.	के	२।।·		
४६७.	लाहुरी भक्तरूप चंद बुढा-			
४६८.	के बक्स·		१०	
४६९.	वैसाषबदि १३ रोज·			
४७०.	सिरौंलाको चावल् चह्राउन्या भवा·-			
४७१.	नीभक्त अधिकारीके बक्स मोरु			१०
४७२.	केरा र· कालेज चह्राउन्या ब्राह्मण·-			
४७३.	के बक्स· मोरु			३
४७४.	भुरागाजाके बक्स मोरु			२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

४१७. ऐं त्रिविक्रमसिं थापाके ६४
४१८. ऐं कुलमानसिं बस्न्यात्के ६४
४१९. ऐं कर्णवीर पांडेके ६४
४२०. ऐं हेमदलसिं थापाके ६४
४२१. ऐं जुद्धवीर अधिकारिके ६४
४२२. ऐं रणउज्वलसिं थापाके ६४
४२३. लेफ्टेन्ट कर्णैल्· जुद्धवि·-
४२४. क्रमसिं थापाके· ५०
४२५. षजांची· शिवप्रसाद अर्ज्या-
४२६. ल्के ५०
४२७. मेजर कपतान्· हेमत्बहा-
४२८. दूर साहके ५०
४२९. ऐ· गुमान्सिं कार्किके ३०।।·
४३०. ऐं रिपुभंजन् पांडेके २७।।·
४३१. कपतान्· गंभीरसिं माझी·-
४३२. के ९।।।·
४३३. ऐं हर्कबहादूर कुंवरके ९।।।·
४३४. ऐं गणेशध्वज कुंवरके ९।।।·
४३५. ऐं रंजित्के ९।।।·
४३६. ऐं रणसूर बिष्टके ९।।।·
४३७. लेफटेन्· हंवीरसिं बिष्टके २।।·
४३८. राईटर· दिप्तमान्के २।।·
४३९. बाये बनाउन जान्या र· रसद-
४४०. को ताकिति गर्न जान्याहरुके
४४१. बक्स· ११८
४४२. लेफटेन्· लेषध्वज
४४३. षत्रिके· २।।·
४४४. रैफल् पल्टन्का हु-
४४५. द्दा सिपाही जना· ११
४४६. के· २७।।.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

४४७.	नरसिंदल्को सुबे-	
४४८.	दार· १ के	२॥·
४४९.	ऐ· का हुद्दा सिपा-	
४५०.	ही जना ६५ के	६५
४५१.	जंगनाथ पल्टन्को	
४५२.	सुबेदार· १ के	२॥·
४५३.	ऐंका सिपाही· २	
४५४.	के	२
४५५.	समरजङ्का हुद्दा	
४५६.	सिपाही जना· १६ के	१६
४५७.	काठमाडौंदेषी गोसाई९-	
४५८.	कुंडसम्म डाक् बस्न्या सुबे-	
४५९.	दार· हुद्दा सिपाही जना· ६५	
४६०.	के·	५४॥·
४६१.	सुबेदार १ के	२॥·
४६२.	हुद्दा सिपाही· ५२ के	५२
४६३.	द्वान्या· २ के	५
४६४.	वसंत गिरिके	२॥·
४६५.	लक्ष्मिनारान् जैसी-	
४६६.	के	२॥·
४६७.	लाहुरी भक्तरूप चंद बुढा-	
४६८.	के बक्स·	१०
४६९.	वैसाषबदि १३ रोज·	
४७०.	सिरौंलाको चावल् चह्राउन्या भवा·-	
४७१.	नीभक्त अधिकारीके बक्स मोरु	१०
४७२.	केरा र· कालेज चह्राउन्या ब्राह्मण·-	
४७३.	के बक्स· मोरु	३
४७४.	भुरागाजाके बक्स मोरु	२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

४७५.	बदेल् हांन्या· सिकारीके बक्स मोरु	१
४७६.	काहुल्यामा दह्र्या मृग चह्राउन्याके	
४७७.	बक्स· मोरु	३
४७८.	यार्साको भोट्या सिकारीहरुके दिन·	
४७९.	३ लाई षानाषर्च बक्स मोहरु	२४
४८०.	लेफटेन् कमान्सिं थापाको सापट्	
४८१.	सोध मोरु	२
४८२.	चतुर्आलेका· पौवामनि	
४८३.	दहि चह्राउन्या· ब्राह्मणके	
४८४.	बक्स·	।।·
४८५.	भालुडाडामा· तमाषु ल्या-	
४८६.	उन्या पांडेका केयके ब-	
४८७.	क्स·	।।·
४८८.	थाडेमा पानि षुवाउन्या·	
४८९.	भोट्याके बक्स	।।·
४९०.	तादिमा दहि चह्राउन्या·-	
४९१.	ब्राह्मणके बक्स·	।।·
४९२.	श्री ५ सर्कारका सवारीमा पाल्कि	
४९३.	थाम्न्या· रैफल् पल्टन्का हुद्दा·	
४९४.	सिपाहीके बक्स· मोरु	५
४९५.	धुंच्यामा जोगि जना· ५ के बक्स	
४९६.	मोरु	५
४९७.	भालुडाडामा· माछा चह्राउन्या मा-	
४९८.	झिके बक्स मोरु	१
४९९.	प्रान्ज्या भोट्याको कुकुरके आहा·-	
५००.	रा मोल् बक्स मोहरु·	१
५०१.	छात्याहरुके बक्स· मोरु	२
५०२.	देबु वैदके भरिया· २ को षर्च बक्स	
५०३.	मोरु	७।।·

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

आप्या वैदके भरिया· २ को ज्या-	
ला बक्स मोर्‌रु	७॥·
गेर्षुमा लंगडाके बक्स मोर्‌रु	॥·
जना· के बक्स· मोर्‌रु	४६
यार्साका· मिझार· भिमनर	
घलेके	५॥·
तोसाषानाको षर्च लेष-	
न्याके सरह बमोजीम्·	२॥.
घोरल् समाउन्या आठ्-	
पहरियाके	१
यार्साको भोट्या सिकारी·-	
हरुके दिन· ३ को षानाष-	
र्च·	१८
ऐं· को भोट्याहरुके बदे-	
ल् मारि ल्याउदा·	५॥·
धूम्थलिका भोट्याहरु-	
के दिन· ३ को षानाषर्च	६
यार्साली भोट्याहरुके कु-	
कुर चह्राउदा·	७॥·
वैसाषबदि १४ रोज· देषी दिन·	
२ को· छात्याहरुके बक्स· मोर्‌रु	२
वैसाषसुदि १ रोज·	
छात्याहरुके बक्स· मोर्‌रु	१
सरज्यूदास्· वैरागिके बक्स मोर्‌रु	१५
तुलसिदास्· बाबाजीके बक्स· मो-	
र्‌रु·	२
वैसाषसुदि २ रोज·	
धिम्साको भोट्याहरुले थार मा·-	
रि ल्याई चह्राउदा बक्स· मोर्‌रु	४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

५३३. वैसाषसुदि ३ रोज

५३४. डिठ्ठा· रेवतीरमण सत्याल्के ब-
५३५. क्स· मोरु २०

५३६. वैसाषसुदि ५ रोज·

५३७. धिम्सामा बजाहारिका कुकुरके·
५३८. षानाषर्च बक्स· मोरु २
५३९. भोट्या सिकारीहरुके दिन· ६ को
५४०. षानाषर्च बक्स· मोरु ५३
५४१. लेफटेन् कमान्सिं थापाको साप-
५४२. ट् सोध· मोरु २॥·
५४३. धुंच्यामा· मृगको पाठो·
५४४. चह्राउन्याके बक्स· १
५४५. ऐं· मा बदेल् मार्न्या भो-
५४६. ट्याके बक्स· १॥·

५४७. दोभास्या· लिन्दिन्के बक्स मो-
५४८. हरु ५
५४९. स्यामवदन्· र दिल्सोभा सुसा-
५५०. न्या जना· २ के बक्स· मोरु· २५
५५१. जिन्दा रानीका केटि ताकुके बक्स·
५५२. मोहरु ५
५५३. छात्याहरुके षानाषर्च बक्स मो-
५५४. हरु· ५
५५५. चिलम्या भोट्याके घोरल् चह्राउदा
५५६. बक्स· मोहरु· ३
५५७. धिम्साका सिकारमा जना· के ब-
५५८. क्स्याको मोहरु २०
५५९. लेफटेन्· नैनसिं घलेके ५
५६०. रैफल्का सिपाही· १० के १०
५६१. पिपाके· ५

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

५६२. चन्दन्बारिमा सिकारीहरुके ब-

५६३. क्स· मोहरु १।।·

५६४. कर्णैल्· त्रिविक्रमसिं थापाको सा·-

५६५. पट् सोध· मोरु ८

५६६. बजाहारीका कुकुरलाई

५६७. षानाषर्च बक्स· २

५६८. छहऱ्यामा भोट्यालाई ब·-

५६९. क्स· २

५७०. धुंच्यामा कुकुरलाई षा-

५७१. नाषर्च बक्स· २

५७२. नुवाकोट्मा जोगिहरुके

५७३. बक्स· १

५७४. ऐंमा· बुढिके बक्स ।।·

५७५. ऐंमा केरा चह्राउन्या८ -

५७६. के बक्स· ।।·

---

५७७. धुंच्यामा कोट्भडारको रोटि ल्या·-

५७८. उन्या नेवारके बक्स· मोरु १

५७९. श्री ३ महाराजका रानीहरुके ब-

५८०. क्स हस्ते लेफटेन् गरुडध्वज क-

५८१. वर· २४ का दरको· नञा नेपाली

५८२. असर्फि थान्· १०

५८३. वैसाषसुदि ६ रोज·

---

५८४. धुंच्यामा बदेल्को साप्रो चह्राउ-

५८५. न्या भोट्याके बक्स· मोरु ३

५८६. श्री· ३ महाराजबाट क्रिया हाल्दा·

५८७. कर्णैल् हेमदलसिं थापालाई ब-

५८८. क्स्याको मोहरु· ।।.

५८९. सुबेदार नाहारसिंपट्टि र· लाहु-

५९०. री· पट्टिका सिकारीके बक्स· मोह-

५९१. र रु· ८

वैसाषसुदि ७ रोज.	
×[१]	
वैसाषसुदि ८ रोज·	
सिकारीहरुके बक्स मोरु	४
लेफटेन्· हनवीर बिंष्ट·- पट्टि जना· ३ के	३
लाहुरीपट्टि जना· १ के	१
चंदन्बारीमा सिकारी लाहुरीपट्टि·- के बक्स· मोरु	१
वैसाषसुदि ९ रोज·	
भार्षुमा· बालि मिचियाको बक्स मोहरु	२५
नेपाल्मा· मृग ली जान्या पिपाहरुके बक्स· मोरु	९
वैसाषसुदि १० रोज·	
स्यामवदन् नैनवदन् सुसाऱ्या· २ के बक्स मोहरु	९
गाईका गोठालाहरुके षानाषर्च बक्स· मोरु	१॥.
डिठ्ठा· रेवतीरमण सत्याल्के गाली गरिबक्सनुहुंदा बक्स मोरु	१०
वैसाषसुदि ११ रोज·	
छात्याहरुके षानाषर्च बक्स मो·-हरु	६
जना· २ के बक्स. २४ का दरको· नव्रा नेपाली असर्फि थान्·	३
श्री ३· महाराजका छोरि·	

१. यस चिह्नले यो दिन कुनै खर्च नभएको सङ्केत गरेको छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

६१८.	मैत्राके	१
६१९.	कर्णैल्· त्रिविक्रमसिं-	
६२०.	ह थापाके सिस्नु लाईमा-	
६२१.	गुदा·	२
६२२.	ये· सुदि १२ रोज·	
६२३.	गाईगोठाला जना· ७ के षानाषर्च	
६२४.	बक्स· मोरु	२॥.
६२५.	धुंच्यामा बदेल् मारि ल्याउन्या भो৲-	
६२६.	ट्याहरुके बक्स· मोरु	३
६२७.	बकभंडामा· नेपाल् लैजान्या मृग	
६२८.	बोक्न्या पिपाहरुके बक्स मोरु·	॥·
६२९.	धुंच्यामा जिउदो मृग· १ मार्‍याको	
६३०.	बदेल्· १ ज्मा· २ चह्राउन्या भोट्या-	
६३१.	हरुके बक्स मोरु·	५
६३२.	भार्षुमा जिउदो मृग· ३ चह्राउ৲	
६३३.	न्याहरुके बक्स मोरु	१५
६३४.	रेफल्के	१०
६३५.	पिपाके	५
६३६.	ऐंमा यार्साली भोट्याहरुले·	
६३७.	जिउदो मृग· २ समाउदा बक्स मोरु	४
६३८.	धुंच्यामा· भोट्याहरुके कस्तुरि मा-	
६३९.	रि ल्याउदा बक्स· मोहरु·	४
६४०.	भार्षुमा· पुड्क्या सिकारीके बक्स·	
६४१.	मोहरु	१
६४२.	बकभंडामा बालि मिचियाको मोल्	
६४३.	बक्स मोहरु·	४०
६४४.	वैसाषसुदि १३ रोज·	
६४५.	धुंच्यामा सुसार्‍याहरुलाई बक्स-	
६४६.	नाके गयाको· प्रमानगीरहस्ते सु·-	

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

ब्बा किर्तिराज· २४ का दरको नञा ने-
पाली असर्फि थान् दस्· १०
गाईगोठ्का गोठालाहरुके षानाष-
र्च बक्स· मोरु १॥.
मृग बोकी लैज्रान्या पिपा जना· ५ के
बक्स मोहरु २॥.
धुंच्यामा· मृग बोकि लैजान्या पिपा·
जना· ६ के बक्स· मोहरु· ४॥·
वानर समाउन्या चिरुवादार जना ३
के बक्स मोहरु ४॥·
नेपाल्मा मृग लैजादा पिपाके बक्स
मोहरु ३
मेजर अजिटन्· देविबहादूर षत्रिके
सरह बमोजीम भरियाषर्च बक्स मोह-
रु २॥·
वैसाष्सुदि १५ रोज.

वेत्रावतीमा· श्रीकम्यांडर इन चिफ·
जनरल रणउद्दीपसिंह कुंवर राणा श्री-
कम्यांडीङ् जनरल धीरसम्सेर जङ्ग
कुंवर राणा· श्री ३ महाराजका पाल् प-
न्याका ठाउमा· मिचियाको मकैको
मोल् बक्स· मोहरु ६६
छात्याहरुके षानाषर्च बक्स· मोरु ३
लेफटेन्· नैनसिं घलेके बक्स· मोह-
रु· २५
नेपाल्मा मृग बोकि लैजान्या पिपाह-
रुके षानाषर्च बक्स मोहरु· ४
कपतान् रणसूर बिष्टको सापट् सो·-
ध· मोरु २८
सिकारी· नंबर घलेके बक्स· १६

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

६७७. ऐं· तारिन् लामाके बक्स ६
६७८. बाजके आहारा कुषुरा मोल्· ॥·
६७९. धैबुं उपल्लो पौवामा पाल् यगि-
६८०. दा मिचियाको बाहुन् जना· ५
६८१. को मकैको मोल् बक्स· ५॥·

---

६८२. सवारी फिर्दा· धैबुंका वहालमा बा·-
६८३. हुनीके बक्स मोरु १
६८४. राबेमा रिंज्या भोट्यानीले मकै मिचियो
६८५. भनि कराउदा बक्स मोरु २
६८६. भार्षुमा मृग मार्दा· पुड्क्या गुरुंके ब९ -
६८७. क्स मोहरु· १
६८८. पद्माकर भट्टके बक्स मोहरु ५०
६८९. बकभंडामा जना· २ के बक्स मोरु ४००
६९०. श्रीकम्प्यांडर इन चिफ जनरल
६९१. रणउद्दीपसिंह कुंवर राणाके २००
६९२. श्रीकम्प्यांडीङ् जनरल धीरस-
६९३. म्सेर जङ्ग कुंवर राणाके २००

---

६९४. पिपा गैह्रलाई सिकारमा लैजादा बक्स·
६९५. मोहरु १५५
६९६. सुब्बा गंगानाथ वैदके षानगीको·
६९७. सैकडीबमोजीम बक्स मोरु १६
६९८. गोसाईस्थान्बाट फिर्ता चंदन्बा-
६९९. रीमा गोसाईके बक्स· मोरु १
७००. श्रीगुरुज्यूके बक्सबाबत् पेडा
७०१. षायाको मोल् भर्ना· २४ का दर·-
७०२. को नञा नेपालि असर्फि थान्· १
७०३. धैबुंबाट श्री· ३ महाराज पाल्नुभ·-
७०४. याका दिन कर्णैल् त्रिविक्रमसिं
७०५. थापाको सापट् ली बक्स दिया९ -
७०६. को सट्टा भर्ना· मोरु १॥·

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

७०७. पैल्हे सवारी हुंदा जित्पूरमा श्री ५
७०८. सर्कारको पाल् फ्याका ठाउमा·
७०९. गहु र मकै मिचियाको बक्स· मोरु ८
७१०. राम्च्यामा मृग पक्री· नेपाल् प-
७११. ठाउदा· बोक्न्या पिपाके· र सिपाही-
७१२. के बक्स· मोरु ३॥·
७१३. श्रीरैफल्के बक्स· मोरु· ६००
७१४. मेजर कपतान् गुमान्सिं
७१५. कार्कि हस्ते· ५००
७१६. सुब्बा चन्द्रकान्त पंडीत ह-
७१७. स्ते· १००

---

७१८. पान्सये षोलाका भोट्या गैह्रसि-
७१९. कारीके धुंच्यामा फिरिबक्सनु·-
७२०. हुंदा बक्स मोहरु ३६
७२१. धुंच्यामा· पोट्या[१०] केयके बक्स·
७२२. मंडी· २ के मोरु· ४।~॥

---

७२३. २४ का दरको नञा
७२४. नेपाली असर्फि·
७२५. थान्· ११२
७२६. मोहर रु ३८१२।~॥

---

७२७. ३ लं [११] ३९२४।~॥
७२८. आषाढसुदि १ रोज· चौतरिया अमरभू-
७२९. प साह· कासीमा षस्दा· क्रियाषर्च बक्स·
७३०. मोहरु ५०
७३१. ये· सुदि ४ रोज· नाउवैद मनिनारान्के
७३२. श्री ५ वलीअहद महाराजाधिराजका गाथ-

---

१०. पोट्या शब्दको अर्थ लागेन । यो बकस केयलाई दिएको हुनाले यो मानिस सवारीसँगै आएको, त्यहाँको रैथाने नभएको भनी अनुमान गर्न सकिन्छ ।

११. यहाँ भुकिएर लेखिएको ३ लं मेटिएको छ, त्यही तल ७५८ पङ्क्तिमा लेखिएको छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

७३३.	मा आराम् नहुँदा आराम् गरि रोगस्नान गरा-	
७३४.	उदा बक्स· पैसा रु·	१५
७३५.	ये· रोज· नैनसंषर पाध्यासंग रससिंदुर·	
७३६.	तोला· १०।·। षरिद गरि· श्री ३ महाराजलाई	
७३७.	बक्स हुंदा· तस्को मोल् दर· तोला· १ के १३	
७३८.	ताके मोहरु·	१३०[१२]
७३९.	आषाढसुदि ५ रोज· कर्णैल् जुद्धविक्रमसिं	
७४०.	थापाके नीजका महतारीको· बर्षिषर्च बक्स	
७४१.	पैसा· २२।।· गंडी रु·	१००
७४२.	ये· सुदि ९ रोज· कपतान् सनमानसिं षत्रि-	
७४३.	मार्फत् ससिधरसंग· चिठि लिन जान्या· ठाना-	
७४४.	का सिपाहीके बक्स· मोरु·	४
७४५.	आषाढसुदि १० रोज· श्री ५ महाराजाधिराज-	
७४६.	बाट ज्याबलाषेल्मा श्रीमछिन्द्रनाथका८	
७४७.	जात्रामा पावलागनुहुदा बायेमा मागन्या अं-	
७४८.	धाके बक्स· मोरु	।।·
७४९.	ये· सुदि १२ रोज· श्री ३ महाराजका श्रीबा-	
७५०.	बुसाहेबहरुलाई· चिनिया कटौरा पिजरा किं-	
७५१.	नाके बक्स· मोरु	१।।·

७५२.	नत्रा नेपाली· अस-	
७५३.	फिं थान्·	११२
७५४.	लाठ्साही रु·	२३८।।~।३
७५५.	मोहरु·	४८७७~।।
७५६.	२२।।· गंडी रु·	१००
७५७.	१६ गंडी रु·	११५
७५८.	३ लं	५४४२।।।~।।।३ रु

७५९. श्रावणबदि ३ रोज· देठच्याके· मषौरा ^२ चर-

१२. यहाँ तोला १०।·। (दश तोला १ मासा र एक लाल) तौल भएको रससिन्दूर खरीद गरिएको भए पनि हिसाब १० तोलाको मात्र गरिएको छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

७०७. पैल्हे सवारी हुंदा जित्पूरमा श्री ५
७०८. सर्कारको पाल् फ्याका ठाउमा·
७०९. गहु र मकै मिचियाको बक्स· मोरु ८
७१०. राम्च्यामा मृग पत्री· नेपाल् प-
७११. ठाउदा· बोक्न्या पिपाके· र सिपाही-
७१२. के बक्स· मोरु ३॥·
७१३. श्रीरैफल्के बक्स· मोरु· ६००
७१४. मेजर कपतान् गुमान्सिं
७१५. कार्कि हस्ते· ५००
७१६. सुब्बा चन्द्रकान्त पंडीत ह-
७१७. स्ते· १००

७१८. पान्सये षोलाका भोट्या गैह्रसि-
७१९. कारीके धुंच्यामा फिरिबक्सनु·-
७२०. हुंदा बक्स मोहरु ३६
७२१. धुंच्यामा· पोट्या[10] केयके बक्स·
७२२. मंडी· २ के मोरु· ४।७॥

७२३. २४ का दरको नवा
७२४. नेपाली असर्फि·
७२५. थान्· ११२
७२६. मोहर रु ३८१२।७॥

७२७. ३ लं [11] ३९२४।७॥
७२८. आषाढसुदि १ रोज· चौतरिया अमरभू-
७२९. प साह· कासीमा षस्दा· क्रियाषर्च बक्स·
७३०. मोहरु ५०
७३१. ये· सुदि ४ रोज· नाउवैद मनिनारान्के
७३२. श्री ५ वलीअहद महाराजाधिराजका गाथ-

१०. पोट्या शब्दको अर्थ लागेन । यो बकस केयलाई दिएको हुनाले यो मानिस सवारीसँगै आएको, त्यहाँको रैथाने नभएको भनी अनुमान गर्न सकिन्छ ।

११. यहाँ भुक्किएर लेखिएको ३ लं मेटिएको छ, त्यही तल ७५८ पङ्क्तिमा लेखिएको छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

७३३.	मा आराम् नहुंदा आराम् गरि रोगस्नान गरा-	
७३४.	उदा बक्स· पैसा रु·	१५
७३५.	ये· रोज· नैनसंषर पाध्यासंग रससिंदुर·	
७३६.	तोला· १०।·। षरिद गरि· श्री ३ महाराजलाई	
७३७.	बक्स हुंदा· तस्को मोल् दर· तोला· १ के १३	
७३८.	ताके मोहरु·	१३०[१२]
७३९.	आषाढसुदि ५ रोज· कर्णैल् जुद्धविक्रमसिं	
७४०.	थापाके नीजका महतारीको· बर्षिषर्च बक्स	
७४१.	पैसा· २२॥· गंडी रु·	१००
७४२.	ये· सुदि ९ रोज· कपतान् सनमानसिं षत्रि-	
७४३.	मार्फत् ससिधरसंग· चिठि लिन जान्या· ठाना-	
७४४.	का सिपाहीके बक्स· मोरु·	४
७४५.	आषाढसुदि १० रोज· श्री ५ महाराजाधिराज-	
७४६.	बाट ज्याबलाषेल्मा श्रीमछिन्द्रनाथका९	
७४७.	जात्रामा पावलागनुहुदा बाटेमा माग्न्या अं-	
७४८.	धाके बक्स· मोरु	॥·
७४९.	ये· सुदि १२ रोज· श्री ३ महाराजका श्रीबा-	
७५०.	बुसाहेबहरुलाई· चिनिया कटैरा पिजरा किं-	
७५१.	नाके बक्स· मोरु	१॥·
७५२.	नञा नेपाली· अस-	
७५३.	फिर्ं थान्·	११२
७५४.	लाठ्साही रु·	२३८॥ーI३
७५५.	मोहरु·	४८७७ーI॥
७५६.	२२॥· गंडी रु·	१००
७५७.	१६ गंडी रु·	११५
७५८.	३ लं	५४४२॥।ー।।।३ रु
७५९.	श्रावणबदि ३ रोज· देठच्याके· मषौरा ८२ चर-	

१२. यहाँ तोला १०।·। (दश तोला १ मासा र एक लाल) तौल भएको रससिन्दूर खरीद गरिएको भए पनि हिसाब १० तोलाको मात्र गरिएको छ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

ह्राउदा बक्स· मोरु १०
श्रावणबदि ६ रोज· श्री ५ वलीअहद महारा-
जाधिराजका अर्बि घोडामा सवारी गरिबक्स-
नुहुँदा चिरुवादारके बक्स मोहरु· २
ये· रोज· जना· ४ के गोसाईस्थान् सवारी
हुदा बक्स भै· नगै रहन गयाको· मोहरु ३५००
श्री ५ वलीअहद ज्येठा· कांछा·
महारानी· २ के मोरु २०००
श्रीज्येठा मैत्राके· १०००
श्री ३ महाराजका· मैत्रा महारा·-
नीके· ५००

श्रावणबदि ७ रोज. धुनुछेबाट· वानर स-
माई ल्याउन्या नीज गाउका भोट्या जना ४०
के बक्स· मोहरु· २५
ये· रोज· डिठ्ठा रेवतीरमण सत्याल्का मह-
तारि· श्रीकाशीवास जादा बक्स· हुंडीयान्·-
स्मेत् लाठ्साही रु २०६
ये· रोज· श्रीकम्यांडर इन चिफ जनरल रण-
उद्दीपसिंह कुंवर राणाके· ९ ठाउका पुल्-
को ताकिति गरि· चाडो सिद्ध[१३] गराउदा बक्स·
मोहरु· ४६००
नगदि रु· ४०००
साल्बाबत्· ६००

ये· रोज· मुषतियार चौतरीया फत्यजङ्ग
साहका· मुमाके बक्स· मोहरु· २२००
ये· रोज· प्रेम् बरैके कनकचंपाको विरुवा॰
चह्राउदा बक्स· मोहरु· २०॥·
श्रावणबदि ७ रोज· श्रीत्रिपुरेश्वरमा बस्न्या

---

१३. यस अक्षरमा मसी फुलेको छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

७८८.	जोगिनी· बस्न्या छाप्रो बनाउनाके पराल मो-		
७८९.	ल् बक्स· मोहरु·		१२
७९०.	ये· रोज· मेजर अजिटन् केसर थापा गोसाई-		
७९१.	थान् सवारीको अरु सरह भरियाषर्च बक्स·		
७९२.	मोहरु·		२।।·
७९३.	ये· रोज· श्री· ३ महाराजका[१४] छोरा बाबुसाहे·-		
७९४.	बहरुका[१५] पोसाक्के· रंगरंगका· नैनसुष टुक्-		
७९५.	रा· ८ को मोल् बक्स· मोहरु·		६८।।·
७९६.	टुक्रा· ११ के थान्· २।।· के दर· १६		
७९७.	ताके	४४	
७९८.	ऐं ७ के थान्· १।।· के दर· १४ के	२४।।·	
७९९.	ये· रोज· श्रीभांजी मैञाके श्री ५ वलीअहद		
८००.	महाराजाधिराजका दोश्रा विवाहको· पोसाक्-		
८०१.	बाबत् बक्स मोरु		५०
८०२.	श्रावणबदि ८ रोज· श्रीगुरुराज पंडीतज्यूके भै·-		
८०३.	सि किंदा थपिबक्स्याको· मोहरु		१२
८०४.	ये· बदि ९ रोज· श्रीगुरुराज पंडीत श्रीविज·-		
८०५.	यराज पंडीतज्यूके· साल बसाल्· मेवा गैह्रष-		
८०६.	रीद गर्नाके बक्स· १७ सालमा गयाबमोजी-		
८०७.	म्· १८ सालको· लाठ्साही रु		४००
८०८.	श्रावणबदि १० रोज· श्रीकम्यांडिङ् जनर·-		
८०९.	ल जगत्सम्सेर जङ्ग कुंवर राणाका· श्रीबाबु-		
८१०.	साहेब· बेरामी हुंदा दान्दक्षिणा गर्नाके बक्स·		
८११.	हातिदान्को रु· ५० स्मेत् मोहरु		१५५०
८१२.	ये· रोज· हर्दियारका बाबु जैसिरिसिंकी छो-		
८१३.	रि· बलंतकुमारीके· १७ सालमा गयाबमोजी-		
८१४.	म्· १८ सालको· पोसाकबाबत् बक्स· मोह-		

१४. गल्तीले कामा दुइवटा कान्नानी लेखिएको छ ।

१५. कापछि केही लेखेर मेटिएको छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

र रु १२४७।।।१

श्रावणबदि १२ रोज· दारोगा बलभद्र पाध्यामार्फत् हातिसारका सत्ताईसाफाद· बधुवाहरुले बाट्दा षाजाषर्च बक्स· मोहरु १।।·

ये· रोज· जना· - के ल्हासामा घोडा षरीद गर्न जादा भत्ताषर्च बक्स· मोहरु ३५०

दारोगा राजवीरके मैन्हा· ४ को भत्ताषर्च दर· ५० ताके २००

ऐंका साथमा जान्या चिरुवादार जं८ ना· ३ के भत्ताषर्च दर जना जना· १ के ५० ताके १५०

श्रा[व][16]णबदि १३ रोज· चिफ कर्णैल् डिल्लिसिंह बस्न्यात्मार्फत्· मधेस् जिल्लाजिल्लाका नक्सा लेषन्या चित्रकारी· भांनारान्के बक्स· मोरु ८०

ये· रोज· श्री ३ महाराजका श्रीमैञा महारानी· बेरामि हुंदा· बेरामीषर्च बक्स प्रमानगीरहस्ते स·-र्दार सिद्धिमानसिं राजभडारी· मोहरु ८०००

ये· बदि १४ रोज· चौतरीया गुरुप्रसाद साहलाई बस्न दिनाके श्रीकम्यांडर कर्णैल्· दीपबहादूर कुंवर राणाका· घरबारि· बगैचा· तबेला षरिद हुंदा तस्को मोल् बक्स मोहर रु· ११७०० के सैकडा रु· १९।।· का दर·-ले लाठ्साही रु ९७९०।।।/

श्रावणबदि ३० रोज· पुरन हजाम्के बक्स कपडा जोर· १ बाबत्· मोरु ५

ये· सुदि ३ रोज· बागमा श्रीमाहिला साहेबका छोरा· काजिलाई· बेराम हुंदा रोगस्नान गर्नाके र· जन्मोत्सव गर्नाके बक्स· मोहरु १३०

रोगस्नानके १००

---

१६. श्रापछि केही ठाउँ छोडी ण लेखिएको छ। प्रसङ्गानुरोधले कोष्ठमा माथि व थपिएको हो।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

८४४. जन्मोत्सव गर्नाके· ३०

८४५. श्रावणसुदि ४ रोज· नगरकोट्बाट षोरमा९

८४६. पारि ल्यायाको बाघ बोकि आउन्या मानिस्·-

८४७. के बक्स· मोहरु· १

८४८. ये· रोज· भैचंपा चंपा· प्रत्तपुको नाच लाग्.-

८४९. दा ईनाम् बक्स· मोहरु· २०

८५०. ये· रोज· गोपाल् भार्तिके· १८ साल ज्येष्टब-

८५१. दि १ रोज·देषी आषाढसुदि १५ रोज·तक्

८५२. मैन्हा· २ को· षानाषर्च बक्स· मोहरु· ६०

८५३. श्रावणसुदि ५ रोज· श्री ५ बडा साहिला महारानी

८५४. श्री ५ बडा कांछा महारानीका· पाल्किषानाको

८५५. नाईक्या हवल्दार· पाल्किपुतवारस्मेत् जना·

८५६. २४[१७] लाई कुर्था· सुरुवाल् चर्ना· टेपि बक्स

८५७. ज्मा रु २४९।।·८२

८५८. लाठ्साही रु· १५७।/२

८५९. मोहर रु· ७८।।।·

८६०. पैसा रु· १३।४

८६१. ये· सुदि ६ रोज· काजी कालु साहीका मुष्या-

८६२. नीके जनै चह्राउदा बक्स· मोहरु· २५

८६३. श्रावणसुदि ९ रोज· नारान्हिटीमा बस्न्या फ-

८६४. कीरके बक्स मोरु· ५

८६५. ये· रोज· श्री ५ वलीअहद महाराजाधिराजका·

८६६. कुकुरगोठाला जना· २ के बनात्को कुर्था सुरु-

८६७. वाल् टेपी बक्स १७ /।।।२

८६८. लाठ्साही रु· १२ /।।।२

८६९. मोहर रु· ५

८७०. ये· रोज· श्रीजगदल्· ९ पट्टिका हाजिरि ज·-

८७१. वान्· ४९ के भोजबक्स दर· ।।· ताके पैसा·-

१७. २४ पछि एक अक्षर मेटिएको देखिन्छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

रु· टुडीषेल् षंदा· २४॥·
श्रावणसुदि ११ रोज· सिंहअस्तको· १२ ब·-
र्षको मेलामा· श्रावणसुदि १० रोज·का· दिन·
श्री ५ सर्कारका गोदावरी सवारी·मा आउन्या·
मानीस्हरुके·षानाषर्च बक्स २३५/
मोहरु· ५२॥/
पैसा रु· १८२।/

ये· सुदि १२ रोज· श्री ५ वलीअहद कांछा म-
हारानीके पोसाक् बिछ्यौनाके र· नजरमा आरा-
म् नहुंदा पुरश्चरणके स्मेत् बक्स· मोहरु ५२६॥·
पोसाक् बिछ्यौनाके ३३५॥·
पुरश्चरणके· १९१

ये· रोज· जना· २ के बक्स· मोहरु १२
साञीके· ४
अंग्रेजका छोराहरुलाई षेलाउन्या·
ददाके· नारान्हिटीमा· ८

ये· रोज· चौतरीया· बबरजङ्ग साहका नाती८-
का पास्नीके षर्च बक्स· पैसा रु· २५
श्रावणसुदि १३ रोज· सुबेदार· बेकुसिंके· हेटौ-
डामा गैडी· १ चह्राउदा बक्स लाठ्साही रु १२००
ये· रोज· दलेल्सिं थापाका छोरीको वैसाष·
मैन्हामा विवाह भै षर्च बक्स भयाको· नगै र·-
हन गयाको· मोरु· ५०

लाठ्साही रु ११७६६।·ऽ·१
मोहर रु· २१५७९/।।।१
पैसा रु· २४५।/

४ लं ·३३५९०॥/।।।२

रु

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

भाद्रबदि १ रोज· श्रीकम्यांडिङ् जनरल जगत्स-
म्सेर जङ्ग कुंवर राणाका छोरा बेरामि भै· श्री ५ पशुपति-
मा स्वामि तुल्याउदा काम कामके बक्स· मोहरु ३७४
स्वामि हुदा श्रीगुरु नगेन्द्रराज पंडीतज्यू ब-
क्साउदा भेटि चह्रायाको· १००
रुद्राक्ष लाउनुपर्दा· रुद्राक्ष मोल् ४
स्वामि कृस्नानंदसंग· मंत्र सुनिबक्सदा नी-
जके भेटि राषिबक्स्याको· पुराना कल्दार·
असर्फि थान्· १० के दर· २७ ताके २७०

ये· बदि ४ रोज· श्रीवाग्मतिको किनारामा होम ग-
र्न्या· ब्राह्मणले· झारा फिर्‍यो भनि चप्रासीले चार चो-
ट् लठ्ठीले हान्दा. ब्राह्मणके बक्स· मोरु २
भाद्रबदि ५ रोज· सरज्यूदास् वैरागीके गोदावरी स-
वारिमा बक्स भयाको सट्टा भर्ना· मोहरु ५
ये· बदि ६ रोज· श्रीगुरुप्रोहीत अंबरराज पंडी·-
तज्यूको गाई पाल्न्या धन्याके बक्स· मोहरु १
भाद्रबदि १० रोज· मकवान्पूरमा बाग मार्न्या·
भोड्या महत्त्के बक्स· पैसा रु· ५
ये· बदि १२ रोज· जना के बक्स· मोरु ६३
बलेटी· फेर्न्या· बाबाजीके· ५
थापाथलीमा· भजन् गाउन्या साल-
मिहरुके ४
साईके बक्स· ४
बाजावाला· मास्तर साल्दुनके ५०

भाद्रबदि १४ रोज· श्रीछास्कामिनीप्रसाद पल्टन्-
का पिपाहवल्दार· वर्णवीरले· फाषेल्बाट ठु·-
लो बदेल्· १ बंदुकले हानि मारि ल्याउदा बक्स· पै-
सा· २२।।· गंडी रु· १५

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

९२७. ये· रोज· राजा कुलराजसिंको· भगेन्द्ररोगको·
९२८. औषधी गर्न्या· वैदके बक्स· मोहरु· १०
९२९. भाद्रसुदि २ रोज· नेपाल हातिसारमा रह्याका·
९३०. मधेस्या माहुत् जना· २१ के रोजिन्दा ठेकियाको·
९३१. माना· २ ले नपुग्दा थप् सिधा बक्स· मोरु १४
९३२. ये· सुदि ४ रोज· रागा लडाईबक्सनुहुंदा गो-
९३३. ठालाके बक्स· मोहरु· १
९३४. भाद्रसुदि ५ रोज· श्री ५ बडा साहिला महारानी·-
९३५. तर्फका सुसान्या चन्द्रप्रभा· सुत्क्यारी हुदा षर्च
९३६. बक्स· पैसा· २२।।· गंडी रु· १५
९३७. ये· सुदि ६ रोज· चोपदार· चामुसिंके पंजा
९३८. जोर· १ चह्राउदा तस्को मोल् बक्स· मोहर·
९३९. रु· ४
९४०. भाद्रसुदि ८ रोज· माहादेउपोषरीबाट जि-
९४१. उदो बुवासा समाई ल्याउन्या· श्रीछास्का·-
९४२. मिनी पल्टन्· ५ पट्टिका सिपाही· अजंबर
९४३. सुनुवारके बक्स· पैसा रु· १०
९४४. ये· रोज· सुब्बा गंगानाथ वैदके श्री ५ वली-
९४५. अहद महाराजाधिराजका· दोश्रा विवाह·-
९४६. को सिरोपाव बक्स· नगै रहन गयाको· मोह-
९४७. र रु ५००
९४८. भाद्रसुदि ८ रोज· भित्र षोपिषोपिमा रह्या-
९४९. का धाई द्वान्या कोठामोच्या· भान्सासुसान्या
९५०. गैह्रके पोसाक् बक्स मोहरु· ११०१२॥।३
९५१. ये· रोज· श्रीकम्यांडर इन चिफ जनरल कृ.-
९५२. स्नबहादुर कुंवर राणाके· १९ सालका थ९ -
९५३. मौतीको सिरोपाव बक्स· मोहरु १२२६॥·
९५४. भाद्रसुदि ९ रोज· असन्ढोकाको बा·-
९५५. हिर पाटीमा बस्न्या· भक्त मध्येस्याके बक्स
९५६. मोहरु· १०

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

९५७.	ये· रोज· श्रीकम्प्यांडर कर्णैल् दिप्बहा·-		
९५८.	दूर कुंवर राणा· बेराम् हुंदा· औषधी गर्न्या·		
९५९.	वैद कुलानंदके रोगस्नान हुंदा सिरोपा·-		
९६०.	व दिनाके बक्स· पैसा· २२॥· गंडी रु·		२००
९६१.	भाद्रसुदि ११ रोज· चौतरीया गुरुप्रसाद		
९६२.	साहका केटाके बक्स· मोहरु·		१०
९६३.	ये· सुदि १४ रोज· सुबेदार विरभद्र बोह-		
९६४.	रा षस्दा क्रियाषर्च बक्स· पैसा· २२॥· गं-		
९६५.	डी रु·		२५
९६६.	भाद्रसुदि १५ रोज· थापाथलीमा श्री ५		
९६७.	वलीअहद ज्येठा महारानीका सगमा रह-		
९६८.	न्या मिश्री सुसान्याके बक्स· मोहरु		१२२॥/२
९६९.	मोहरु	४२५२॥/१	
९७०.	२२॥· गंडी रु·	२५५	
९७१.	१६ गंडी रु·	१५	
९७२.	५ लं	४५२२॥/१ रु	
९७३.	आश्वीनबदि २ रोज· साहु धर्म्मनारान्के इन्द्र-		
९७४.	जात्रामा गणेश भै आउदा बक्स· मोहरु		२५
९७५.	ये. बदि ३ रोज· जना· २ के बक्स· मोहरु		१०
९७६.	सुबेदार· धनपाल् लिम्बुके हातिला-		
९७७.	ई पासो थापन्या जाल् बुंदा बक्स·	५	
९७८.	रसुवा बस्न्या लछिमन् लामाले साफ्रा		
९७९.	१ चह्राउदा बक्स्·	५	
९८०.	आश्वीनबदि ६ रोज· जना· ४ के इन्द्रजात्रा-		
९८१.	मा नाचको इनाम् बक्स· मोरु		१९२॥·
९८२.	अजुध्याके	१५०	
९८३.	जाग्राम्को·	३०	

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

९८४. इन्द्रध्वज षडाको· ६०
९८५. अंग्रेज आउदाको· ६०

९८६. चंपा कस्बीके· ३०
९८७. जाग्राम्को· १०
९८८. इन्द्रध्वज षडाको· २०

९८९. ढाडी· २ के· १२।।·
९९०. जाग्राम्को· २।।·
९९१. इन्द्रध्वज षडाको ५
९९२. अंग्रेज आउदाको· ५

९९३. ये· वदि ७ रोज· सुगौलीको जानकी कहार·-
९९४. के परवर चह्राउदा बक्स· मोर्रु १०
९९५. आश्वीनबदि ८ रोज· श्रीनरसिंहदल्· ३ पट्टिका·
९९६. सिपाही· सिंहवीर कार्किके कागती भारि· १ च·-
९९७. ह्राउदा बक्स· पैसा रु· १२
९९८. आश्वीनबदि १० रोज· जना· ३ के बक्स· मोर्रु ५१
९९९. ठुलो भालु मारि ल्याउन्या सिकारीके ५
१०००. परवर चह्राउन्याके· ४
१००१. थापाथलीमा रहन्या द्वार्‍याहरुके· ५०

१००२. आश्वीनबदि १२ रोज· थापाथली हातिसार·-
१००३. मा हाति जगाउन्या श्रीजगद्दल् पल्टन्के भोज·
१००४. बक्स· मोहरु ५०
१००५. ये· बदि १४ रोज· बालज्यू सवारी हुदा भोड्या·
१००६. परमहंसके बक्स· मोहरु ५
१००७. ये· रोज· कर्णैल् हेमदलसिंह थापाको हाति·
१००८. २ को मोल् बक्स· ३६००
१००९. मुहलगाको लक्ष्मिप्रसाद हाति· १ के·
१०१०. मोहरु· ६।।· हातको ३०००
१०११. ४।।· हातको· मकुंदा· १ के लाठ्साही रु· ६००

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१०१२. आश्वीनबदि ३० रोज· पोसाक् बक्स· मोहर	
१०१३. रु	७२५८·।।
१०१४. श्री ५ वलीअहद ज्येठा महारानीके	८९।।⁄।।
१०१५. श्री ५ वलीअहद कांछा महारानी-	
१०१६. के	८९।।⁄।।
१०१७. श्रीमाहिला महारानीके	८९।।⁄।।
१०१८. बागका· श्रीसाहिला ज्येठा रानीके	९३।⁄
१०१९. ऐंका श्रीसाहिला कांछा रानीके	१४१।⁄
१०२०. ऐंका· श्रीज्येठा बाबुसाहेबका·	
१०२१. श्रीज्येठा रानीके	९३।⁄
१०२२. ऐंका· ऐंका कांछा रानीके	९३।⁄
१०२३. श्रीबाबुसाहेबहरुका भित्रीके गु·-	
१०२४. लाबी नैनसुष थान्· ५ के दर· ७	
१०२५. ताके·	३५
१०२६. ये· सुदि १ रोज· इन्द्रजात्रामा दिन· ८ सम्म·-	
१०२७. को नाचके ईनाम्· पैसा रु·	१३६०⁄।
१०२८. आश्वीनसुदि २ रोज· दरियावनूर· कोईनूर·	
१०२९. २ के· गाछका पछ्यौरा· २ मा लाउनाके पट्टा·	
१०३०. मोल बक्स मोहरु·	५०
१०३१. ये· रोज कपतान् जगत्सिं बस्न्यात्के दसै-	
१०३२. षर्च बक्स पै रु· ५० बाबत्· मोहरु·	३५।।·।।।
१०३३. ये· रोज· जना· ३ के बक्स. मोहरु.	६
१०३४. पिजरा ल्याउन्याके·	४
१०३५. बगैचाबाट उमक्याको कस्तुरी स·-	
१०३६. माई ल्याउन्याके	१
१०३७. मृगसिकारीले· भालुको बच्चा भालु	
१०३८. समाई ल्याउदा·	१
१०३९. आश्वीनसुदि २ रोज· जना· ७ के पोसाक्मा·	
१०४०. लाउनाके बक्स· पट्टा तोला· २३६।५। के दर·	
१०४१. ताके मोहरु	६१५।·

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१०४२. श्री ५ वलीअहद ज्येठा महारानीके १०७।।।·
१०४३. श्री ५ वलीअहद कांछा महारानीके १०७।·
१०४४. श्रीमाहिला महारानीके ८१।।।४
१०४५. बागका श्रीसाहेबज्यूका रानी· २ के १६३।~।।
१०४६. श्रीबाबुसाहेबका रानी· २ के १५४।।।~।।

१०४७. ये· सुदि ५ रोज· जना· २ के दसैषर्च बक्स·
१०४८. पैसा रु ·७५
१०४९. नेहालसिं बस्न्यात्के २५
१०५०. पर्वत्या मैनाके· ५०

१०५१. ये· रोज· भड्यानी थर· १९ के इन्द्रजात्रा·-
१०५२. को ईनाम् बक्स· पैसा रु· २५१
१०५३. आश्वीनसुदि ६ रोज· डोटिका पातर· देउ-
१०५४. लीके दसैषर्च बक्स· मोहरु· १०
१०५५. ये· सुदि १० रोज· भित्र श्री ५ सर्कारका षोपि-
१०५६. षोपिमा रह्याका धाई द्वाऱ्या कोठामोच्या सु-
१०५७. साऱ्या गैह्र जना· २०० के दसैको मासु षानाके
१०५८. बक्स पैसा रु· १०२।।/
१०५९. ये· रोज· जना· २ के दसैषर्च बक्स· मोह-
१०६०. रु· ६०० बाबत्· २० का दरले लाठ्साही रु· ५००
१०६१. काजी मेघगंभीरसिं बस्न्यात्के मोह-
१०६२. रु. ५०० बाबत्· ४१६।।~।।२
१०६३. कपतान् भवानीभक्त साही मोह-
१०६४. रु. १०० बाबत् ८३।/।।२

१०६५. आश्वीन्सुदि १० रोज· १८ साल· श्रावणसु-
१०६६. दि १० रोज· गोदावरी सवारीमा बक्स भयाको
१०६७. द्वाऱ्या वसंत गिरिको सापट् भर्ना· १८।४
१०६८. मोहरु· १०
१०६९. पैसा रु· ८।४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

ये· सुदि १२ रोज· रामगोविंद वैदके श्री ५ वलीअहद कांछा माहारानीका गाथमा आराम्· नहुदा आराम् गराई· रोगस्नान हुदा बक्स पै·सा· २२।।· गंडी रु· ५०

ये· रोज· नाना बाला राउका परियारबाट षान्याकुरा ली आउन्या· प्रसुरामके बक्स· मोह·रुं· १०

आश्वीनसुदि १३ रोज· आर्ज्याघाट्मा पुल् घाट् बनाउन्या नञा गोरष पल्टन्के भोज· बक्स· मोहरुं· ८०

ये· रोज· जना· के बक्स· ·१४७

अंग्रेज बडा साहेबमार्फत्· भिकाको पाल् बोकि आउन्या चप्रासी· १ षलासी· २ के बक्स लाठ्साही रु· ९०

टिकाको दिन· बडा साहेबबाट· आउन्या चोपदारके बक्स· मोहरुं १०

साहु धर्म्मनारानूले· श्रीकाठमाडौ· श्रीगणेशका जात्रा थापाथलि जा॰दा भजनिञाहरुके बक्स मोहरुं ११

हवल्दार· लाहुऱ्या गुरुंपट्टीका॰ सिकारीहरुले जिउदो मृग चह्राउदा बक्स· मोहरुं· ७

बल्सि चह्राउन्या रत्नवीर माझिके· बक्स· मोरुं २

हातिसारमा बस्न्या बाबाजीके धोति पछेउरा किंनाके बक्स· मोरुं २।।·

श्री ५ वलीअहद ज्येठा कांछा महा·रानीबाट· कंन्या षुवाईबक्सनुहुदा· बक्स मोहरुं २४।।.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

११००. लाठ्साही रु· ९०
११०१. मोहर रु· ५७
११०२. १४७
११०३. आश्वीनसुदि १४।१५ रोज· १२५
११०४. श्री ५ बडा साहीला महारानीका षो‍८ -
११०५. पिका सुसाऱ्या· छुनुले छोरि पाउदा·
११०६. सुतुक्यारीषर्च बक्स· मोहरु· १५
११०७. भित्र षोपिषोपिका सुसाऱ्या गैह्रके
११०८. बडा दसैको ष्या[१८]लाषर्च· बक्स १७ सा-
११०९. लमा गयाबमोजीम्· १८ सालको पै-
१११०. सा रु· १०५
११११. केरुंसम्म· घोडा लिन जान्या चिरुवा-
१११२. दार जना· २ के बाटेषर्च बक्स मोहर
१११३. रु ५
१११४. भाजुवीरके· २।।·
१११५. टुईसिंके· २।।·
१११६. लाठ्साही रु· ११९०
१११७. मोहर रु· ·४९७०।/।
१११८. २२।। गंडी रु ५०
१११९. १६ गंडी रु· ११९४७।
११२०. ६ लं· ८१२४।७।।
रु·
११२१. कार्तिकबदि १ रोज· कपतान् सम्सेरबहादुर·-
११२२. पांडेका कांछा छोराको विवाहषर्च बक्स· पै-
११२३. सा· २२।।· गंडी रु· १८०
११२४. ये· रोज· नेपाल् हातिसारमा रह्याका मधे·-
११२५. स्या माहुत् जना २५ के रोजिन्दा माना· २ ले
११२६. नपुग्दा थप् सिधा बक्स· मोहरु· १५७/।३

१८. यो अक्षर चित्र नसकिएकोले मूलको प्रतिलिपि दिइएको हो ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

११२७. कार्तिकबदि ३ रोज· जना के बक्स·			१७२
११२८. इन्द्रजात्रामा दिन· ८ सम्म· भन्सारी·-			
११२९. मार्फत् देवीनाचके इनाम्· पैसा रु		८०	
११३०. रागा· ४ को मोल् मोहरु		९२	
११३१. श्रीहल्चोक् भैरवके १ के	२५		
११३२. मुडीपाल् लाष्याके· १ के	२२		
११३३. साहु धर्म्मनारान् गणेश भै			
११३४. आउदा १ के	२२		
११३५. रिपुभंजन् पाडेले चह्रायाको			
११३६. तरवारको बाड् हेर्नाके १ के			
११३७. मोरु	२३		
११३८. ये· रोज· श्रीविस्नुदल् कंपनीका सिपाही॰			
११३९. रुद्रवीरके देउराली कुषुरा[१९]·चौर·मा मानिस्			
११४०. काट्न्या मानिस् पक्रि ल्याउदा बक्स· मोहरु			२
११४१. कार्तिकबदि ६ रोज· नारायणदत्त गुरुघरा·-			
११४२. ना पंडीतज्यूको· सिर्षा यगन् घोडा· १ ली श्री-			
११४३. माहिला साहेब· उपेन्द्रविक्रम साहका बाबु॰-			
११४४. साहेबहरुलाई बक्स हुदा तस्को मोल् मोहर			
११४५. रु			३००
११४६. ये· बदि ७ रोज· जना· २ के बक्स· मोहरु·			२५
११४७. स्युंपुरीका लेषमा बाज पारि ल्याउन्या			
११४८. भोट्याके·		२०	
११४९. नीज बाज जगाउन्याके		५	
११५०. ये· रोज· नरकेसरसिं बस्न्यात्का मुष्यानी का-			
११५१. सि जादा बक्स· मोहरु·			५०
११५२. कार्तिकबदि ९ रोज· जना· ७ के बक्स·			४१॥·
११५३. लैन्मा बस्न्या अंग्रेज बडा साहेब-			
११५४. का साथमा बस्न्या चोपदार सागर			

१९. रा लेखी त्यो केरिएको छ, तर ठाउँको नाउँ नै त्यही भएकोले रा माथि हटाइएको छैन ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

११५५. **पेसाके बडादसैको षर्च बक्स·** ३७।।
११५६. **लाठ्साहि रु·** २५
११५७. **चोपदारके** १०
११५८. **चप्रासी· ३ के** १५

११५९. **सागर पेसाके मोरु** १२।।·

११६०. **परवर चह्राउन्या कोइरि जना· २ के**
११६१. **बक्स· मोर्रु** ४
११६२. **बिठर कोइरिके** २
११६३. **दुपार कोइरिके** २

११६४. **ये· रोज· थापाथली हातिसारमा रह्याका बा·-**
११६५. **बाजीके कपडा बक्स· मोहर्रु** ५।।।⁄।।
११६६. **कार्तिकबदि १३ रोज· गैडागोठाला राजवीर**
११६७. **१ जित्मान्· १ जगनारान्· १ ज्मा· ३ के सवारी-**
११६८. **मा जानाके कुर्था· चुक्ता· लफरवाला टेपी ब·-**
११६९. **क्स·** २४ ऽ·।।।२
११७०. **लाठ्साही रु** १७।।·ऽ[20]।।।२
११७१. **मोहर रु** ६।।·

११७२. **ये· रोज· नेपाल् हातिसारमा रह्याका· मधे-**
११७३. **स्या माहुत् जना· २५ के· जडावरी· सुर्ति· तमा-**
११७४. **षु षर्च बक्स· मोर्रु·** ५८।·
११७५. **ये· रोज· जना· ३ के बक्स· मोर्रु** ११२१
११७६. **राजवैद चक्रपाणीके** ५००
११७७. **गंगानाथ वैदके** ५००
११७८. **किर्तिमाधव जैसीके** १२१

११७९. **ये· रोज· श्री ३ महाराजका बैन्ही· श्रीकां-**
११८०. **छा मैञा रणदिव्येश्वरीके मसलंदषर्च-**
११८१. **बक्स मोर्रु·** १००

---

२०. पङ्क्तिको अन्तमा आउने यो चिह्न यहाँ एक ठाउँमा मात्र अङ्कको बीचमा आएको छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

११८२. कार्तिकसुदि १ रोज· श्री ३ महाराजके९
११८३. गोसाईस्थान् सवारी हुदा कामकामका ष-
११८४. र्चके बक्स ज्मा रु २३६७।।।/।।
११८५. लाठ्साही रु· २०२६
११८६. मोहर रु ३४१।।।/।।

११८७. ये· रोज· जना ५ के भाईतिहारको स·-
११८८. राजाम गर्नाके बक्स· मोरु २५०
११८९. श्रीमाहिला साहेबज्यूका दुल·-
११९०. ही महारानीके· १००
११९१. बागबगैचाका श्रीमाहिला साहे-
११९२. बका रानी· २ के ९०
११९३. श्रीज्येठा रानीके ५०
११९४. श्रीकांछा रानीके ४०

११९५. श्रीमाहिला साहेबका श्रीबाबु·-
११९६. साहेबका रानी· २ के दर· ३० ता·-
११९७. के ६०

११९८. कार्तिकसुदि २ रोज· दर्बारको केटी जना·
११९९. २ भागदा अडाअडामा षोजन जान्या· सिपा-
१२००. ही जना· ३८ के बाटेषर्च बक्स· मोरु ७६
१२०१. ये· रोज· श्री ३ महाराजका छात्या जना· ९
१२०२. के चामु चौबंदी कुर्था· ९ सुरुवाल· ९ बक्स·
१२०३. ज्मा रु २०१/।।।३
१२०४. लाठ्साही रु· १।/।३
१२०५. मोहर रु· १९४[21]/ /।।
१२०६. पैसा रु· ५।।/

१२०७. कार्तिकसुदि ३ रोज· जना· २ के बक्स· २०

---

२१. यसपछिको अङ्क नबुझिने गरी काटिएको छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१२०८. श्री ५ बडा कांछा महारानीत्तर्फका·
१२०९. सुसाऱ्या हर्किके छोरीको पास्नीष·-
१२१०. र्च बक्स पै रु ५
१२११. डिठ्ठा कालीदास् धमालाले जिउ-
१२१२. दो मृग· १ चह्राउदा बक्स मोरु १५

१२१३. कार्तिकसुदि ४ रोज· श्री ३ महाराजका स·-
१२१४. वारीमा लैजान्या कामकामके बक्स· ८७ ॥
१२१५. श्री ३ महाराजके· रजाईका षोल्·
१२१६. षाष्ये तंनाके र· झुल्के· नैनसुष·
१२१७. थान्· ४ के मोरु· ·४८
१२१८. डोल्याहरुका कुर्था टल्नाके १३॥
१२१९. लाठ्साही रु· १३।
१२२०. पैसा रु ॥·

१२२१. बंदुक्का षोल्के र. लत्ताके २५।/॥
१२२२. ~~लाठ्साही रु~~ मोरु २३
१२२३. लाठ्साही रु २१/॥

१२२४. ये· सुदि ५ रोज· हातिसारमा रह्याका वैरागी-
१२२५. के भात पकाउन्या भाडा बक्स· मोहरु १॥।२
१२२६. ये· रोज· आजिम्बक्स· मिञाके श्री ३ महारा-
१२२७. जका सवारी हातिषेदामा लैजान्या हवाई च९ -
१२२८. र्षि बनाउनाके बक्स· मोहरु १५
१२२९. कार्तिकसुदि ५ रोज· श्री ३ महाराजका गोदाव-
१२३०. री गोठ्मा बस्न्या· गोठाला· भुपाल्या· १ सेत्या
१२३१. १ ज्मा· २ के· बक्स· मोहरु· १६
१२३२. ये· रोज· श्री ३ महाराजका बाबुसाहेब मैञा·-
१२३३. साहेबहरुके बक्स· बनात बस्ता· ८ के गज्·
१२३४. २२६ के दर· १।·॥ ताके लाठ्साही रु· २८९॥/
१२३५. कार्तिकसुदि ८ रोज· जै राउत्के मधेस् जिल्लै
१२३६. बारा मौजे मेवा· टेढा बजारका· सायेरका इजारा-

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१२३७. मा नोक्सान् पर्दा बक्स मोरु ५०
१२३८. ये· सुदि ९ रोज· भाजुवीर· वैदके श्री ३ महा-
१२३९. राजका सवारीमा जानाके भरियाषर्च औष·-
१२४०. धी मोल् बक्स· पैसा· २२॥ गंडी रु ५१
१२४१. ये· रोज· बिकुसिंके कालो पगरी· १ बक्स·
१२४२. मोहरु १॥~
१२४३. कार्तिकसुदि ११ रोज· नारानुहिटीमा रह्या-
१२४४. का गंगाप्रसाद हातीका मधेस्या माहुत् जना·
१२४५. ३ के थप सिधा बक्स दिन· १० के मोरु १/१
१२४६. यें सुदि १२ रोज· श्री ५ बडा साहीला महारा-
१२४७. नीतर्फका सुसाऱ्या तिलक्वदन्कुमारीकी बै-
१२४८. न्ही १ मर्दा कात्रो दारुवा मोल्स्मेतके बक्स·
१२४९. पैसा रु ३॥।·
१२५०. ये· रोज· चषेल्बाट· बदेल् मारि ल्याउ-
१२५१. न्या पिपाज्मादार· सुरवीरके बक्स· मोरु १५
१२५२. कार्तिकसुदि १४ रोज· मेजर कपतान् विरभं-
१२५३. जन् माझीके· १९०९ सालमा नीजका ल९ -
१२५४. क्ष्मिनीत्रा हाति ढोई· १ ली· भुइला हाति· १
१२५५. सट्टा दी· नपुग्याको थप बक्स· सिक्का रु· ५००
१२५६. के सैकडा· २० का दरले· मोहर रु· ६००

१२५७.	लाठ्साही रु·	२३७५।·ऽ॥।१
१२५८.	मोहर रु·	३४४१ ऽ·।२
१२५९.	२२॥· गंडी रु·	२३१
१२६०.	१६ गंडी रु·	९४॥।/
१२६१.	७ लं·	६१४२~३ रु·

१२६२. मार्गबदि १ रोज· जना· ४ के श्री ३ महाराजका स·-
१२६३. वारीमा जानाके षर्च बक्स भरियाषर्चस्मेत्· ३०२
१२६४. राजवैद चक्रपाणीके· मोहरु १००

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

वैद कुलानंदके· पैसा· २२॥· गंडी रु	१००
नाउवैद मनिनारान्के	४६
औषधि बनाउनाके २२॥ गंडी रु	२५
ऐं· बनायाको बोक्न्या भरिया· २ के मैन्हा· ३ को ज्याला दर· ३॥· ताके· मोहरु	२१

आष्या वैद जोगराजके	५६
सवारीषर्च बक्स· २२॥· गंडी·	३५
भरिया· जना· २ के मैन्हा· ३ को ज्याला मोहरु	२१

मार्गबदि २ रोज· नेपाल् हातिसारमा रह्याका· मधेस्या माहुत् जना· २ के रोजिन्दा ठेकियाको माना· २ ले नपुग्दा थप् सिधा बक्स· मोहरु	१/२
ये· बदि ३ रोज· डिठ्ठा कालीदास् धमालाके· जिउदो दाह्र्या मृग· १ चह्राउदा बक्स· मोरु	१५
ये· रोज· जना· ३ के बक्स· मोरु	९४
काजी प्रसादसिं बस्न्यात्का छोरि· बेराम् भै घाट् लैजादा दान्प्रदान् गर्नाके बक्स·	५०
बेगम्संग रहन्या षोदाबक्सके मोर्बा चह्राउदा बक्स·	२०
बेलायति कुकुर पाल्न्या हवल्दार· धर्म्मराज षत्रिके नीजले पाल्याको· घोडा· १ के बर्ष· १ को दानाषर्च बक्स·	२४

मार्गबदि ५ रोज· दुल्लु दैलेषमा· मानिस् मार्न्या बाग मारि ल्याउन्या श्रीसम्सेरदल्· ३ पट्टिका सिपाही· दलवीर सुनुवारस्मेत् जना ६ के बक्स· पैसा· २२॥· गंडी रु	२५

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१२९४. ये· रोज· आजिम्बक्स मिन्नाके श्री· ३ म-
१२९५. हाराजका सवारीमा लैजान्या·······के
१२९६. बक्स· पैसा· २२॥· गंडी रु· २०
१२९७. ये· रोज· किसन गिरि बाबाजीके बक्स मो-
१२९८. हर रु ५०
१२९९. मार्गबदि ७ रोज· श्री ३ महाराजका सवारीमा·
१३००. जान्याहरुके बक्स· ज्मा मिलेन· ·१११
१३०१. रामगोविन्द वैदके ५६
१३०२. औषधी मोल् पैसा. २२॥·
१३०३. गंडी रु ३५
१३०४. भरिया· २ के मैन्हा· ३ को·
१३०५. ज्याला दर· ३॥· ताके पैसा·
१३०६. २२॥· गंडी रु· २१

१३०७. जना· ३ के नाच लाग्दा ईनाम् बक्स
१३०८. मोहरु ३०
१३०९. बक्तवार चित्रकारीके २५
१३१०. भरियाषर्च· २२॥· गंडी रु २०
१३११. रंग मोल्· २२॥· गंडी रु ५

१३१२. मार्गबदि १० रोज· भोट्यंको हातिराम् भोट्या·-
१३१३. ले डाफ्या· १ भारल्· १ चहाउदा बक्स· मोरु १२
१३१४. ये· रोज· जना· २ के बक्स· मोरु ९०
१३१५. दोलषा बुलुंबाट· बाज· २ चहाउ-
१३१६. न ल्याउन्या पृथु हमाल्के बक्स·
१३१७. मोहरु ५०
१३१८. डिठ्ठा· धर्म्मसिं बरैके श्री ३ महा·-
१३१९. राजका सवारीमा लैजान्या पान् बो-
१३२०. काउनाके भरियाषर्च बक्स· मो-
१३२१. हर रु ४०

१३२२. ये· बदि ११ रोज· जना· २ के बक्स मोरु ३५

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१२६५. वैद कुलानंदके· पैसा· २२।।· गंडी रु १००
१२६६. नाउवैद मनिनारान्के ४६
१२६७. औषधि बनाउनाके २२।। गं-
१२६८. डी रु २५
१२६९. ऐं· बनायाको बोक्न्या भरि·-
१२७०. या· २ के मैन्हा· ३ को ज्याला
१२७१. दर· ३।।· ताके· मोहरु २१

१२७२. आप्या वैद जोगराजके ५६
१२७३. सवारीषर्च बक्स· २२।।· गंडी· ३५
१२७४. भरिया· जना· २ के मैन्हा· ३
१२७५. को ज्याला मोहरु २१

१२७६. मार्गबदि २ रोज· नेपाल् हातिसारमा रह्याका·
१२७७. मधेस्या माहुत् जना· २ के रोजिन्दा ठेकियाको मा-
१२७८. ना· २ ले नपुग्दा थप् सिधा बक्स· मोहरु १/२
१२७९. ये· बदि ३ रोज· डिठ्ठा कालीदास् धमालाके·
१२८०. जिउदो दाह्र्‍या मृग· १ चह्राउदा बक्स· मोरु १५
१२८१. ये· रोज· जना· ३ के बक्स· मोरु ९४
१२८२. काजी प्रसादसिं बस्न्यात्का छोरि·
१२८३. बेराम् भै घाट् लैजादा दान्प्रदान् ग·-
१२८४. र्नाके बक्स· ५०
१२८५. बेगम्संग रहन्या षोदाबक्सके मो-
१२८६. र्बा चह्राउदा बक्स· २०
१२८७. बेलायति कुकुर पाल्न्या हवल्दार·
१२८८. धर्म्मराज षत्रिके नीजले पाल्याको·
१२८९. घोडा· १ के बर्ष· १ को दानाषर्च बक्स· २४

१२९०. मार्गबदि ५ रोज· दुल्लु दैलेषमा· मानिस्·
१२९१. मार्न्या बाग मारि ल्याउन्या श्रीसम्सेरदल्· ३
१२९२. पट्टिका सिपाही· दलवीर सुनुवारस्मेत् जना
१२९३. ६ के बक्स· पैसा· २२।।· गंडी रु २५

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१२९४. ये· रोज· आजिम्बक्स मिञाके श्री· ३ म-
१२९५. हाराजका सवारीमा लैजान्या·······के
१२९६. बक्स· पैसा· २२।।· गंडी रु· २०
१२९७. ये· रोज· किसन गिरि बाबाजीके बक्स मो-
१२९८. हर रु ५०
१२९९. मार्गबदि ७ रोज· श्री ३ महाराजका सवारीमा·
१३००. जान्याहरुके बक्स· ज्मा मिलेन· ·१११
१३०१. रामगोविन्द वैदके ५६
१३०२. औषधी मोल् पैसा. २२।।·
१३०३. गंडी रु ३५
१३०४. भरिया· २ के मैन्हा· ३ को·
१३०५. ज्याला दर· ३।।· ताके पैसा·
१३०६. २२।।· गंडी रु· २१

१३०७. जना· ३ के नाच लाग्दा ईनाम् बक्स
१३०८. मोहरु ३०
१३०९. बक्तवार चित्रकारीके २५
१३१०. भरियाषर्च· २२।।· गंडी रु २०
१३११. रंग मोल्· २२।।· गंडी रु ५

१३१२. मार्गबदि १० रोज· भोटंको हातिराम् भोट्या·-
१३१३. ले डाफ्या· १ झारल्· १ चह्राउदा बक्स· मोरु १२
१३१४. ये· रोज· जना· २ के बक्स· मोरु ९०
१३१५. दोलषा बुलुंबाट· बाज· २ चह्राउ-
१३१६. न ल्याउन्या पृथु हमाल्के बक्स·
१३१७. मोहरु ५०
१३१८. डिठ्ठा· धर्म्मसिं बरैके श्री ३ महा·-
१३१९. राजका सवारीमा लैजान्या पान् बो-
१३२०. काउनाके भरियाषर्च बक्स· मो-
१३२१. हर रु ४०

१३२२. ये· बदि ११ रोज· जना· २ के बक्स मोरु ३५

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१३२३. सर्वजित् थापाकी छोरिके २५
१३२४. श्रीकाशीको जल् चह्राउन्या नर· ब्रा-
१३२५. ह्मणीके १०

१३२६. मार्गबदि १२ रोज· कपतान् सनमानसिं ष८-
१३२७. त्रि क्षत्रिके टुडीषेल्को· तस्‌बीरका· किताप
१३२८. चोरन्या· पक्रि ल्याउदा बक्स· मोहरु १००
१३२९. ये· रोज· डिगर्चाका ताल्बयेले घोडा च-
१३३०. ह्राई पठाउदा बक्सी पठायाको मोरु १२५
१३३१. अफिम् धार्नि· ४ऽ· के दर ३० ताके १२०
१३३२. ऐं ली जान्यांके षर्च· ५

१३३३. ये· रोज· अंग्रेजका डाक्‌डरका छोरा मर्दा·
१३३४. क्रियाषर्च बक्स लाठ्साही रु· २००
१३३५. मार्गबदि· १३ रोज· डिठ्ठा कालीदास् धमाला·-
१३३६. के बदेल् चह्राउदा बक्स· पैसा· २२॥· गंडी रु-
१३३७. पैया ५०
१३३८. ये· रोज· ठानाका डिठ्ठा· कुंजरमणि पाध्या·-
१३३९. के औनका कुरा बिन्ति चह्राउदा· मुषारि च८-
१३४०. लायाको रिझबाबत् बक्स· मोहरु १०० बाब·-
१३४१. त् सैकडा· २० का दरले लाठ्साही रु ८३। ⁄।१
१३४२. मार्गबदि १३ रोज· कपतान् बलबहादूर·
१३४३. पांडेका सानिआमा षस्दा· क्रियाषर्च बक्स·
१३४४. पैसा रु· ५०
१३४५. ये· रोज· कपत्तान् चन्द्रभान् कार्किमार्फ-
१३४६. त् ल्हासा बसि काजकाम् गर्न्या· हुदा सिपा-
१३४७. ही जना· १२ के पोसाक् बक्स· नंबु थान् १२ के
१३४८. मोहरु १०२॥।ऽ॥
१३४९. मार्गबदि १४ रोज· कालीदास् धमालाके
१३५०. जिउदो थार· १ चह्राउदा बक्स· मोहरु १०

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१३५१. ये· बदि ३० रोज· अजुध्या छोकडाके बडा·
१३५२. दसैको मुल्‌चोक्‌मा बलि पऱ्याको· ठाउमा·
१३५३. नाच लाग्दाको· इनाम्· मोहरु ३०
१३५४. ये· सुदि २ रोज· श्रीकाहिला जनरल साहेब-
१३५५. का श्रीरानी· १ श्रीबाबुसाहेब· १ बिरामी हुदा·
१३५६. दान्‌दक्षिणा गर्नाके बक्स· मोरु २००० के
१३५७. सैकडा· २० का दरले लाठ्‌साही रु· १६६६।।⁄।।२
१३५८. ये· रोज· कृस्नानंद स्वामीके मोहर रु·
१३५९. ६५० के ऐंका दरले लाठ्‌साही रु· ·५४१।।⁄।।१
१३६०. मैन्हा· ३ को सिधाषर्च दर· ५० ता-
१३६१. के १५०
१३६२. बिदाई बक्स· ५००

१३६३. मार्गसुदि ३ रोज· भांजी मैञाके भाईतिहा-
१३६४. रको दक्षिणा बक्स· मोहरु १५०
१३६५. ये· रोज· सल्ल्यानी मैञाके· ऐंको ऐं २००
१३६६. १७ सालको· मोरु १००
१३६७. १८ सालको· मोरु १००

१३६८. मार्गसुदि ३ रोज· श्री ५ वलीअहद ज्येठा महा-
१३६९. रानीका सवारी थापाथलिबाट· मार्गबदि ५ रो-
१३७०. ज· का दिन दर्बार हुंदा बक्स· मोहरु· ५५
१३७१. थापाथलीबाट आउन्या सुसा[ऱ्या][22]हरुके
१३७२. बक्स मोरु ५०
१३७३. पाल्‌कीपुतवारके बक्स मोरु ५

१३७४. ये· सुदि ४ रोज· सर्दार प्रल्हाद थापा क्षत्रिके·
१३७५. बक्स लाठ्‌साही रु १००
१३७६. मार्गसुदि ६ रोज· १८ सालको ईन्द्रजात्रामा श्री-
१३७७. कुमारीका रथको पांग्राले· गोडा मिचिन्या वैरागी·-
१३७८. के बक्स· मधेस्या मंडी· १ के मोरु. १३⁄

---

२२. मूलमा ऱ्या छुटेको छ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१३७९. ये· रोज· पश्चिमाहरुका झगडा छिंन्या जना
१३८०. ५ के सिरोपाव बक्स· मोहरु २५०
१३८१. कपतान्सनमानसिं षत्रि क्षत्रिके साल
१३८२. जोडा· १ के १५०
१३८३. अदालत्का विचारी जना· ४ के· १००

१३८४. ये. सुदि ७ रोज· जना· २ के विवाहषर्च ब-
१३८५. क्स· पैसा रु· ३०० बाबत्· मोहरु २१३। ⁄।२
१३८६. कपतान्· जगत्बहादूर षत्रि क्षत्रि·
१३८७. के पै रु १५० के·
१३८८. काजी जस्पाउ थापाकी मुष्यानीके.
१३८९. छोरिको विवाहषर्च बक्स· पै रु १५० के·

१३९०. ये· रोज· मुन्सी हराधन घोस्· बिदा भै घर जा·-
१३९१. दा बिदाईषर्च बक्स· लाठ्साही रु· १००
१३९२. मार्गसुदि ८ रोज· डिठ्ठा· कालीदास् धमाला·-
१३९३. के ज्यूदो मृग· १ चह्राउदा बक्स· मोहरु· १५
१३९४. ये· रोज· कर्णैल्· तोरणध्वज कुंवर राणाका·
१३९५. बर्षिषर्च बक्स मोहरु· ५००
१३९६. मार्गसुदि ११ रोज· श्रीकम्यांडर इन चिफ जन·-
१३९७. रल कृस्नबहादूर कुंवर राणाके· श्री ५ व८-
१३९८. लीअहद महाराजाधिराज· श्रीमाहिला सा.-
१३९९. हेबज्यूलाई· श्राद्धको दक्षिणा चह्राउनाके·
१४००. बक्स· मोहरु १५
१४०१. ये· रोज· बालाज्यू सवारि हुदा जना· ४ के ब-
१४०२. क्स· मोहरु ३
१४०३. कनफट्टा· जोगि २ के २
१४०४. जुमल्याहा· २ के १

१४०५. मार्गसुदि १३ रोज· श्रीमाहिला· प्राईम् मिनिष्ट-
१४०६. रका छोरा· श्रीबाबुसाहेबका विवाहमा· लोगंत८
१४०७. आउन्याहरुके अघि बक्स भयाको नगै रह्या-
१४०८. को· मोहरु २००

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१४०९. ये· सुदि १४ रोज· षजांची तारानाथ अर्ज्या-
१४१०. ल्के· श्रीकाशीवास जानाके बक्स· मोहरु ४००
१४११. मार्गसुदि १५ रोज· जना· ३ के बक्स· पैसा
१४१२. रु ११
१४१३. श्री ५ बडा साहिला महारानीतर्फका·
१४१४. सुसाऱ्या चन्द्रप्रभाके छोरीको पा९
१४१५. स्नीषर्च बक्स· ५
१४१६. कोट्भडारको पद्मसोभाके छोरा·९-
१४१७. को पास्नीषर्च बक्स· ५
१४१८. श्री ५ बडा कांछा महारानीतर्फका सु-
१४१९. साऱ्या· चन्द्रवदन्के भऱ्याङ्बाट·
१४२०. लोटी हात भाचिदा औषधीके· तेल्
१४२१. मोल् बक्स· १

१४२२.	लाठ्साही रु·	·२६९१॥~॥१
१४२३.	मोहर रु·	·२८३९।~।
१४२४.	२२॥· गंडी पै रु·	·३३६
१४२५.	१६ गंडी पै रु·	·६१
१४२६.	८ लं	५९२८ ऽ।[23]॥१

१४२७. पौषबदि १ रोज. कपतान् उदैबहादुर पांडे-
१४२८. के कनसिं बस्न्यात्को सर्वश्व भै· श्री ५ सर्का-
१४२९. र लाग्याको· घरषेत् नीजले· १९०० साल मा-
१४३०. र्गसुदि १० रोज·मा मोहरु· १०७८॥~॥ तिरि
१४३१. लालमोहर गराई लियाको· सोहि घरषेत् नी-
१४३२. ज कपतान्को सर्वश्व हुदा· श्री ५ सर्कार लाग्या·-
१४३३. को· नीज घरषेत्को परल्· लाल्मोहरबमोजी-
१४३४. मको रुपैया फिर्त्ता बक्स हस्ते कर्णजङ् पांडे मो-
१४३५. हर रु· १०७८॥~॥

२३. यहाँनिर मसी बढी फैलिएको छ। छोपिएको अंश हिसाब गर्दा एक आना देखिएकोले यो '।' हुनुपर्छ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

पौषबदि २ रोज· मुगा कस्बीके बिदाई ब·-
क्स· मोहरु १०००
ये. बदि ४ रोज· रमता जोगि जना· २ के ब९ -
क्स. मधेस्या मंडी· २ के मोरु ·२।~
पौषबदि ८ रोज· कपतान् सम्सेरबहादुर·
पांडे क्षत्रिका छोराको विवाहके पोसाक् ब·-
क्स· मोहरु· १२४~।।३
चोलाके किंषाब थान्· ।· के २५
फरियाके ऐं थान्· १ के ·८६।।~।।३
पछ्यौराके दोपट्टा· १ के १२।।·

ये· रोज· जना· २ के तुलादान्मा संकल्प
भयाको षेत मुरि· ।४५ को निग्रह बक्स हस्ते·
जोगेश्वर पाध्या· पैसा रु· ९०
······· के श्री ५ वली-
अहद महाराजाधिराजका जन्मोत्स-
व तुलादान्को षेत मुरि ।२५ के नि·-
ग्रह· ५०
रामसाली पंडीत् पाल्पालीके श्री
५ बुढा महाराजाधिराजका जन्मो·-
त्सव तुलादान्को मुरि· ।२० के ४०

पौषबदि ९ रोज· सुर्जनारान् छिपाके· तपसि-
ल्बमोजीमको मोल् बक्स मोहरु ३३७।~
ग्वारनेट्का झल्लर· पठा लाग्याको९
छाता· ४ को मोल्· २२०
श्री ३ महाराजका पोसाक र अरु का·-
म कामके १०१।।~
श्री ५ वलीअहद महाराजाधिराज९ -
का काम कामके· ३५।।।~
रंग मोल्· २९।·

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१४६५. माला उन्याको·		६॥/
१४६६. ये· रोज· श्री ३ महाराजका बाबुसाहेबहरु·-		
१४६७. लाई नञा हिराका चाद तयार भै पगरि बाधनाके		
१४६८. बक्स· भरि ली फेट्य थान्· ५ के दर· १० ताके ला-		
१४६९. ठ्साही रु		५०
१४७०. पौषसुदि ७ रोज·······का		
१४७१. श्रीजनरलनीके थापाथली सवारी हुँदा ज्यौ-		
१४७२. नारको सराजाम् बेस् गरि बनाउदा बक्स भयाको		
१४७३. नगै रहन गयाको दिनु भंन्या प्रमानगि कपता-		
१४७४. न् भोटु थापा क्षत्रि हस्ते जोगनरसिं मोहरु		१०००
१४७५. ये· रोज· डिठ्ठा कालीदास् धमालाके जिउदो		
१४७६. मृग चह्राउदा बक्स· मोहरु·		१५
१४७७. पौषसुदि ११ रोज· असंटेल्को भागिवंत		
१४७८. उदास्ले सह्मे षुवाउदा सिरोपाव बक्स मो·-		
१४७९. हरु		२९२॥·
१४८०. नीज भागिवंतके	१३८॥।·	
१४८१. ऐंको स्वास्नीके पोसाक् जोर·		
१४८२. १ के	१२॥·	
१४८३. ऐंको भाईके पोसाक् जोर· १ के	३६॥।·	
१४८४. ऐंको छोराके ऐं· १ के	२६॥।·	
१४८५. ऐं ऐंको स्वास्नीके ऐं १ के	१२॥·	
१४८६. ऐंको छोराके· ऐं १ के	२६॥।·	
१४८७. ऐं ऐंको स्वास्नीके ऐं १ के	१२॥·	
१४८८. ऐंका प्रोहीत· ४ उपाध्या· १ ना-		
१४८९. ईक्या· १ सुसान्या· १ ज्मा· ७ के· २२		
१४९०. गजि पगरि थान् ७ के दर· १॥· के	१०॥·	
१४९१. ऐं ले चतुर्थि· गरि प्रसाद चह्राउदा·		
१४९२. बक्स्याको· २२ गजि पगरि· २ के दर·		
१४९३. १॥· ताके	३	

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१४९४. ऐंको भाईको स्वास्नीके १२॥·

१४९५. ये सुदि १२ रोज· श्री ५ वलीअहद महाराजा-
१४९६. धिराजका थापाथलि सवारि हुंदा बेलायति कु-
१४९७. कुर पाल्न्या र· बट्टै चह्राउन्याके बक्स· मोरु १

१४९८.	लाठ्साही रु	· ५०
१४९९.	मोहर रु	· ३८५१२⁄३
१५००.	पैसा १६ गंडी रु	· ९०
१५०१.	९ लं	३९९१२⁄३

१५०२. १८ साल·[२४]
१५०३. माघबदि २ रोज· श्री ३ महाराजका श्रीबाबु-
१५०४. साहेब· २ के पल्टनीञा लामु कुर्थि· २ स्युना-
१५०५. के बक्स लाल् बनात् गज्· ३ के दर· ६।· ताके
१५०६. लाठ्साही रु· १८॥।·
१५०७. ये· बदि ६ रोज· श्री ३ महाराजका भित्र्यानी
१५०८. जिनाका· मैञाका पास्नीके बक्स मोहरुं ६३
१५०९. ये· रोज· मुगा कस्बीके घर जादा बायषर्च ब·-
१५१०. क्स मोहरुं· २००
१५११. माघबदि ९ रोज· भित्र श्री ५ सर्कारका षोपि८-
१५१२. षोपिमा रह्याका सुसात्या गैह्र जना· १३५ के बि८-
१५१३. छ्यौना बक्स· मोहरुं ·४७५
१५१४. पाषी गोय· १३५ के दर· २।⁄ ताके ३२०॥⁄
१५१५. मंडी गोय· १३० के दर· १⁄ ताके १५४।⁄

१५१६. ये· बदि १४।३० रोज· गंगाप्रसादका मध्ये·-
१५१७. स्यां माहुत् जना· २ के रोजिन्दा ठेकियाको चाव-
१५१८. ल् माना· २ ले नपुग्दा थप बक्स मोहरुं· १⁄॥२

२४. ९ लं लेख्ने मान्छेले नै रुजु गर्दा १८ साल थपेको देखिन्छ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१५१९. माघसुदि १ रोज· कपतान् नरबहादूर· पांडेका·
१५२०. छोराको व्रतबंधषर्च बक्स· पै रु ५० बाबत् मो-
१५२१. हर रु· ३५।।०।।
१५२२. ये· सुदि २ रोज· श्री ५ बडा साहिला महारानी·-
१५२३. का सुसाऱ्या रत्नप्रभाके छोरिको पास्नीषर्च ब·-
१५२४. क्स· पैसा रु· ५
१५२५. माघसुदि ५ रोज· नासल्चोकमा श्रीपंचमी·-
१५२६. को वसंत सुनिबक्सदा ढाडी· २ के इनाम् बक्स·
१५२७. मोहरु· १०
१५२८. हरिनारान्के· ५
१५२९. पद्मनारान्के· ५

१५३०. ये· सुदि ७ रोज· श्री ३ महाराजका श्रीबाबुसा·-
१५३१. हेब श्रीमैञासाहेबहरुके मोजा पंजा षरिद गर्ना·-
१५३२. के बक्स· मोरु· ८४
१५३३. ये· सुदि ९ रोज· श्री ३ महाराजका· श्रीबाबुसा-
१५३४. हेब मैञासाहेबहरु जना· ३ के बनात्का भुल् च-
१५३५. दुवा बक्स् रातो बनात् गज्· ७५।।· के दर १।।ℴ।।। ताके
१५३६. लाठ्साही रु १२६ℴ।।२
१५३७. माघसुदि १० रोज· कपतान् जुद्धरंजन् साहीका·
१५३८. मुमाके बिरामीषर्च बक्स मोरु· १००
१५३९. ये. सुदि १५ रोज· डिठ्ठा कालीदास् धमालाके·
१५४०. जिउदो मृग· २ चह्राउदा बक्स पैसा· २२।।· गंडी
१५४१. रु· ३०

१५४२.	लाठ्साही रु·	·१४४।।ℴ।।२
१५४३.	मोहर रु·	· ९६८।।ℴ।२
१५४४.	पैसा· १६ गंडी रु·	· ५
१५४५.	पैसा· २२।।· गंडी रु	· ३०
१५४६.	१० लं	११४८ ।।ℴ

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१५४७. फागुनबदि १ रोज· कपतान् जुद्धरंजन् साही·-
१५४८. का मुमा षस्दा क्रियाषर्च बक्स· मोरु· १००
१५४९. बाबत्· २१ का दरले लाठ्साही रु ८२।।~।१
१५५०. ये· बदि ८ रोज· श्रीकाशीबाट सोमसिंले श्री
१५५१. ३ महाराजका· श्रीगंगा महारानीलाई पठाया-
१५५२. को जल फिर्ता हुंदा जल् बोकी आउन्याके बा-
१५५३. टेषर्च बक्स· मोहरु· २।।·
१५५४. फागुनबदि १२ रोज· शिवरात्रीमा श्रीपशुपती
१५५५. सवारी हुंदा जना के बक्स मोहरु ·७
१५५६. वैरागी २ के · ·१
१५५७. सानु नेवारनीके ।।·
१५५८. थाक्स्या भोट्याके ·।।·
१५५९. टुकुचामा· मागन्याके· ।।·
१५६०. मंगताके· ।।·
१५६१. मधेस्यानी बुढीके· ।।·
१५६२. संन्यासिके १।।·
१५६३. सान्नीके ।।·
१५६४. नंसाल्मा मागन्याके ।।·
१५६५. हुकुम्नाथके १

१५६६. फागुनबदि ३० रोज· श्रीकम्यांडिङ् जनर-
१५६७. ल बद्रिनरसिंह कुंवर राणा बहादूरका श्री·-
१५६८. ज्येठा रानी· बिरामी हुंदा बेरामीषर्च बक्स मो-
१५६९. हर रु· ५००
१५७०. ये· सुदि ९ रोज· कपतान्· अर्जुन् थापा क्ष-
१५७१. त्रिका छोराके विवाहषर्च बक्स· पैसा रु ५०
१५७२. फागुनसुदि १२ रोज· हिल्याटार बस्न्या श्रीनर-
१५७३. सिंदल्· ७ पट्टिका सिपाही· गोठु षत्रि क्षत्रि·
१५७४. मर्दा· सतिषर्च बक्स· पैसा रु ५

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

ये· सुदि १४ रोज· श्री ३ महाराजका श्रीबुहारी मैञा जना ३ के· १८ साल· पौष· माघ· फागुन् मैन्हा· ३ को फर्मायसीषर्च बक्स· दर जना· १ के मैन्हा· १ के रु ५ ताके मोहरु ४५

लाठ्साही रु· · ८२॥~।१

मोहर रु· ·५५४॥·

पैसा· १६ गंडी रु · ५५

---

११ लं ·६९२~।१

चैत्रबदि ३ रोज· नेपाल् हातिसारमा रह्याका· माहुत् जना· ८ के जिन्को चर्ना· चौबंदी मैल्·-पोस् बनात्को टोपी बक्स· २२॥/।३

लाठ्साही रु १०॥/।३

मोहर रु· १२।·

ये· बदि ४ रोज· श्री ३ महाराजका सवारीमा· साथ आउन्याके बक्स मोहरु· ६०

श्रीरैफल् पल्टन्के ५०

ऐंका बादसाही बाजाका बाना·-दारके· १०

ये· रोज· जना· के बक्स मोहरु २०॥·

पांचायणीघाट्मा रह्याका फकीरके १४॥·

पहल्मान्· भुंडे षाके ४

नञा आयाका पहल्मान्के २

चैत्रबदि ४ रोज· पांचायणीघाट्मा रह्याका· वैरागी महंतहरुलाई भडारा बक्स· मोरु ६५

ये· रोज· नेपाल् हातिसारमा रह्याका· मधेस्या· माहुत्· २ के रोजिन्दा ठेकियाबाहेक थप बक्स· दिन· १५ के मोहरु १।·

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१६०२. ये· बदि ६ रोज· पांचायणीघाट्मा रह्याका फ-
१६०३. कीरफकेडाके गाजा सुर्ति तमाषु मोल् बक्स. २८।~
१६०४. मोहर रु ·१०
१६०५. पैसा· २२।।· गंडी रु ·४~
१६०६. पैसा· १६ गंडी रु· १४।·

१६०७. चैत्रबदि ८ रोज· श्रीपशुपति सवारी हुंदा ढोका·-
१६०८. मा बस्न्या फकीरहरुके गाजा सुर्ति· मोल् बक्स मो-
१६०९. हरु ५
१६१०. ये· बदि १० रोज· नेपाल् हातिसारमा रह्याका
१६११. माहुत्· तोफानी· १ लुल्या· १ ज्मा· २ के जीन·-
१६१२. के चौबंदी मैल्पोस् चर्ना· बनात्को टेपी ब·-
१६१३. क्स ६/३
१६१४. कंपनी रु ३ऽ· ३
१६१५. पैसा· २२।।· गंडी रु· ३/

१६१६. चैत्रबदि १३ रोज· नेपाल्या राउत् माहुत् जना· ८ के
१६१७. कपडा बक्स हुदा· पटुका नजांदा पटुकाके बक्स·
१६१८. मोहरु· ५
१६१९. ये· सुदि २ रोज· जना· २ के बक्स मोरु ११
१६२०. अैतराम् लामाके नीजको आलमाल्·
१६२१. चोरिन्दा बक्स १०
१६२२. गोकर्णबाट· स्याल ल्याउन्याके· १

१६२३. चैत्रसुदि ३ रोज· दारोगा राजवीरमार्फत् ल्हासाबाट·
१६२४. षरीद भै आयाको घोडा· केरुंसम्म लिन जान्या बुध-
१६२५. सिंस्मेत्· चिरुवादार जना· १२ के बाटेषर्च बक्स·
१६२६. दर जना· १ के २।।· ताके मोहरु· ३०
१६२७. ये· रोज प्रोहीत अंबरराज पंडीतज्यूके चैत् ला-
१६२८. गन्या संक्रांती सुनाउदा दक्षिणा बक्स· मोरु· ५।।·
१६२९. ये· रोज· डिठ्ठा कालीदास् धमालाके जिउदो मृ-
१६३०. ग· २ चह्राउदा बक्स· पैसा· २२।।· गंडी रु· ३०

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१६३१. चैत्रसुदि ६ रोज· श्रीज्येठा मैञासाहेब श्रीकांछा·
१६३२. मैञासाहेब· २ के बक्स· मोहरु ३००
१६३३. ये· रोज· श्रीसेर· १ पट्टिका सिपाही· भिम्सेन्·
१६३४. अधिकारीके नंबुढाबाट बाग मारी ल्याउदा बक्स·
१६३५. पैसा रु· ५
१६३६. चैत्रसुदि ८ रोज· भित्र सबै श्री ५ सर्कारका षोपि-
१६३७. षोपिमा रह्याका धाई द्वाऱ्या कोठामोच्या सुसा·-
१६३८. ऱ्या गैह्रके चैत्या दसैको· मासुषर्च बक्स· पै रु ३३।।।~।।
१६३९. ये· सुदि ९ रोज· श्री ५ वलीअहद कांछा माहा-
१६४०. रानीके श्रीकम्यांडर इन चिफ जनरल कृस्नबहा·-
१६४१. दूर कुंवर राणाका छोरि मैञा· २ का· मुष हेर्नाके·
१६४२. र· बडादसैको टिकाको दक्षिणाके बक्स· मोर्रु १००
१६४३. चैत्रसुदि १२ रोज· जना· २ के बक्स· मोर्रु १०
१६४४. कास्की हर्पन् बस्न्या बहाबल् गुरुंको·
१६४५. सिकारी कुकुर· १ को मोल् बक्स· ८
१६४६. गोकर्णबाट स्याल् समाई ल्याउन्या·-
१६४७. के बक्स· २

१६४८. ये· रोज· दारोगा राजवीरके चिनिञा· भोटे· १ च·-
१६४९. ह्राउदा बक्स· मोहरु· ६०
१६५०. चैत्रसुदि १५ रोज· फागुका अंग्रेज बडा साहे-
१६५१. बका साथमा आउन्याके· १७ सालमा गऱ्याब·-
१६५२. मोजीम बक्स· ३७।।·
१६५३. लाठ्साही रु २५
१६५४. चोपदारके १०
१६५५. चप्रासीके· १५

१६५६. सागर पेसाके मोर्रु १२।।·

१६५७. ये· रोज श्री ५ वलीअहद ज्येठा· कांछा महा·-
१६५८. रानी· २ के पोसाक् बक्स· मोर्रु· २०४० बाबत्·

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१६५९. सैकडा· २० का दरले लाठ्साही रु· किंषाबको[२५] १७००
१६६०. चैत्रसुदि १५ रोज· श्री ३ महाराजके· कोट्याहु-
१६६१. ती जङ्ग गर्नाके बक्स मोरु ८००० के लाठ् रु ६६६६॥~॥३
१६६२. ये· रोज· श्री ५ वलीअहद महारानी· २ के ब-
१६६३. क्स· ५७८२॥।/
१६६४. श्री ५ वलीअहद ज्येठा महारानीके सु·-
१६६५. नाको सुरही बनाउनाके· सुन तोला· १००
१६६६. के दर· २१ ताके मोरु २१००
१६६७. श्री ५ वलीअहद कांछा महारानीके· ३६८२॥।/
१६६८. सुरही बनाउनाके मोरु २१००
१६६९. सुनाका डाठ् सुनाका गजू-
१६७०. र भयाको छाता विवाहमा ग-
१६७१. याको सरहबमोजीम नहुंदा
१६७२. सो छाता· श्री ५ बुढा महारा·-
१६७३. जाधिराजका हजूरमा जादा·
१६७४. तस्को सट्टा सरह बमोजीम पु-
१६७५. ऱ्याइ गयाको मोरु दे. छ·[२६] १५८२॥।/

१६७६. चैत्रसुदि· १५ रोज· श्री ३ महाराज जङ्गबहादूर
१६७७. राणा· जी· सी· बी· प्राईम् मिनिष्टर यान्ड कम्यां·-
१६७८. डर इन चिफके· जुवा षेली हार्दा बक्स लाठ्सा-
१६७९. ही रु· १४०००
१६८०. पटक्· १ के १००००
१६८१. पटक्· १ के· ४०००

१६८२. ये· रोज· श्रीगुरु नगेन्द्रराज पंडीतज्यूके श्रीका-
१६८३. शी जादा बिदाई बक्स लाठ्साही रु २७००

---

२५. कपडाको किसम खुलाउन पछि सानो अक्षरले **किंषाबको** थपिएको छ।

२६. पछि थपिएको यसको अर्थ स्पष्ट भएन।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१६८४. चैत्रसुदि १५ रोज· श्री ३ महाराज जङ्गबहादूर
१६८५. राणा· जी· सी· बी· प्राईम् मिनिष्टर यान्ड कम्यांड-
१६८६. र इन चिफ केजुसंग· श्री ५ महाराजाधिराजबा-
१६८७. ट जुवा षेली हारिबक्सनुभयाको तिर्नाके हस्ते
१६८८. मेजर कपतान् मेहेरमानसिं राजभडारी· मोरु ×[२७]
१६८९. २४०००
१६९०. ये· रोज· राजा कुलराजसिंके बक्स· मोरु ५००

१६९१.	लाठ्साही रु	२५१०५।·ऽ।१
१६९२.	मोहर रु·	·६९९०॥।⁄
१६९३.	२२॥· गंडी रु	·३७⁄ ⁄
१६९४.	१६ गंडी रु	·५३⁄॥
१६९५.	१२ लं	३२१८६।⁄॥।१

१६९६. यकुन्[२८]

१६९७.	लाठ्साही रु·	·४३७००।⁄२
१६९८.	मोहर रु·	·६९४१०॥·ऽ२
१६९९.	पैसा· २२॥· गंडी रु	·१०४८॥⁄॥।१
१७००.	पैसा· १६ गंडी रु	·३१८३।⁄॥।
१७०१.	२४ का दरको असर-	
१७०२.	फी थान्·	·११२
१७०३.		११७४५४॥।⁄॥।१

२७. रकम नलेखी × हाले पनि अर्को पङ्क्तिमा रकम हालिएको छ ।

२८. यस शब्दको अर्थ नलागे पनि १२ महीनाको हिसाब यसभित्र देखाइएको छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

परिशिष्ट

खर्चको विवरण

महीना	मो.रु.	लाठशाही रु.	२२॥ गंडी रु.	१६ गंडी रु.	पैसा रु.	२४ दर असर्फी	नयाँ नेपाली असर्फी	जम्मा
वैशाख	६६९०।/॥	५५॥/	९॥.॥।१	५०				६८०५।~।१
ज्येष्ठ	८३९५।/॥। १	-			४८५			८८८०।/॥।१
आषाढ	४८७७~॥	२३८॥~।३	१००	११५			११२	५४४२॥।/॥।३
श्रावण	२१५७९/॥।१	११७६६।·ऽ·।१			२४५।/			३३५९०॥~॥।२
भाद्र	४२५२॥/१		२५५	१५				४५२२॥/१
आश्विन	४९७० ।/।	११९०	५०	११९४~।				८१२४।~॥
कार्तिक	३४४१ऽ·।२	२३७५।·ऽ॥।१	२३१	९४॥।/				६१४२~३
मार्ग	२८३९।~।	२६९१॥~॥१	३३६	६१				५९२८ऽ॥।१
पौष	३८५१~३	५०		९०				३९९१~३
माघ	९६८॥~।२	१४४॥।~॥२	३०	५				११४८॥~
फाल्गुन	५५४॥·	८२॥~।१		५५				६९२~।१
चैत्र	६९९०॥।/	२५१०५।·ऽ।१	३७~/	५३~॥				३२१८६।~॥।१
	६९४१०॥·ऽ२	४३७००।/२	१०४८॥~॥।१	३१८३।~॥			११२	११७४५४॥।~॥।१

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

यस दस्तावेजमा परेका विषयवस्तुको वर्गीकरण

अड्डाखाना

अस्तबलषाना (४७)
कोट्भडार (८४, ५७७, १४१६)
छाउनी (१२९, २१२-२१३)
जिन्सीषाना (१७६)
तोसाषाना (५१०)
पाल्किषाना (८५४) ~
हातिसार (१६९, २०६, २५८, ८१७, १००२, १०९५, ११६४, १२२४; नेपाल् हातिसार २३२, ११२४, ११७२, १२७६, १५८३, १५९९, १६१०; नेपाल हातिसार ९२९)

आलमाल

कटौडा (२७९; चिनिया कटौरा ७५०)
कपडा (१८१, ३०८, ८३९, ११६५, १६१७)
कसौंडी, ढलवट्या (२७८)
किंषाव (१६५९; चोलाके किंषाब १४४३; फरियाके ऐं १४४४)
किताप, तस्बीरका (१३२७)
कुर्था (८५६, ११६८, १२१८; बनात्को कुर्था सुरवाल् ८६६-८६७; चामु चौबन्दी कुर्थि १२०२; पल्टनीत्रा लामु कुर्थि १५०४)
षल्, फलाम्को (३१७-३१८)
षाष्टो (१२१६)
षोर (८४५)
षोल् र लत्ता, बंदुकका (१२२१)
षोल्, श्री ३ महाराजके रजाईका (१२१५)
गोषुर, सुनाका (१७७)
चर्ना (८५६, १५८४, १६१२)
चर्षि, हवाई (१२२७-१२२८)
चाद, हिराका (१४६७)
चौकडी (२९९; मोति दाना ४ पंना दाना २ सुना तोला लाग्याको चौकडी ३१०-३१२)
चौबंदी (१५८४, १६१२)
छाता, ग्वारनेट्का झल्लर पठा लाग्याको (१४५८; सुनाका डाद् सुनाका गजूर भयाको छाता १६६९-१६७०; छाता १६७२)
जडावरी (११७३)
जनै (८६२)
जाल्, हातिलाई पासो थापन्या (९७६-९७७)
झुल् चदुवा, बनात्का (१५३४-१५३५; झूल् १२१६)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

टोपि	(८५६, ८६७; बनात्को टोपी १५८५, १६१२; लफरवाला टोपी ११६८)
डारु	(२८२)
तंना	(१२१६)
तसला	(२८१-२८२)
तस्बीर	(२६१, २६७, १३२७)
थाल्, पितल्या	(२८१)
दोपट्टा, पछ्यौराके	(१४४५)
धोति	(१०९५-१०९६)
नैनकिलाट्	(१७२)
नैनसुष, भित्रीके गुलाबी	(१०२३-१०२४; रंगरंगका नैनसुष टुक्रा ७९४-७९५; रजाईका षोल् षाष्ये तंनाके र झुल्के नैनसुष १२१५-१२१६)
पगरि	(१४६७, १४९०, १४९२; पगरी कपडा ३०१; पगरी थान् ३०७; कालो पगरी १२४१)
पछ्यौरा, गाछको	(१०२९; पछेउरा १०९६)
पंजा	(९३७)
पटुका	(४०१, १६१७)
पठ्ठा	(१०२९, १०४०)
पन्यु	(२८२)
पराल, छाप्रो बनाउनाके	(७८८)
पाषी	(१५१४)
पाल्	(६६६, ६७९, ७०८, १०८२)
पाल्कि	(४९२)
पिजरा	(७५०, १०३४)
पोसाक्	(१२४, ७९४, ८००, ८८०, ८८२, ९५०, १०१२, १०३९, १३४७, १४४१, १४८१, १४८३, १६५८; पोसाक ८१४, १४६०)
बनात	(१२३३; रातो बनात् १५३५)
बस्ता, बनात	(१२३३)
बाङ्, तरवारको	(११३७)
बाला, चादिको	(१७९; सुनाका बाला २९६, ३०३)
बिछ्यौना	(८८०, ८८२, १५१२-१५१३)
भऱ्याङ्	(१४१९)
भाडा, भात पकाउन्या	(१२२५; भात् षान्या भाडा २७५)
भोटे, चिनिञा	(१६४८)
मंडी	(१७१, ७२२, १५१५)
माला	(१४६५)
मैल्पोस्	(१५८४-१५८५, १६१२)
मोजा पंजा	(१५३१)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

पांग्रा, रथको (१३७७)
रंग (१३११, १४६४)
रुद्राक्ष (९०४)
लोहट्य (२७८)
साल् (२२४, ७८२; साल ३००; साल जोडा ३०६)
सुना तोला (३११)
सुरही, सुनाको (१६६४-१६६५; सुरही १६६८)
सुरुवाल् (८५६, ८६६-८६७; सुरुवाल १२०२)

ओखती

प्राणेश्वररस (११५)
रससिंदुर (७३५)

खाने वस्तु, मादक पदार्थ र बोटविरुवा

अफिम् (१३३१)
आप (१९१, ३२६)
कट्हर (३८३)
कनकचंपाको विरुवा (७८५)
कागती (९९६)
केरा (४७२, ५७५)
गहु (७०९)
गाजा (१६०३, १६०८)
चावल (१५१७, १५१८; सिरौंलाको चावल् ४७०)
तमाषु (४८५, ११७३-११७४, १६०३)
दहि (४८३, ४९०)
परवर (२२७, ९९४, १०००, ११६०)
पान् (१३१९)
पेडा (७००)
प्रसाद (१४९१)
भात् (२७६; भात १२२५)
मकै (३९५, ६६७, ६८१, ६८४, ७०९; हरियो मकै २४३)
मासु (१०५७, १६३८)
मिठाई (२१९)
मेवा (८०५)
मोर्बा (१२८५-१२८६)
रोटि (५७७)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

साफ्रा (९७८)
सिकर्नि (२५४)
सिस्नु (६२०)
सुर्ति (११७३, १६०३, १६०८)

जीवजन्तु

अर्ना (१६६)
कस्तुरि (६३८; कस्तुरी १०३५)
कालेज (४७२)
कुकुर (४९९, ५२१-५२२, ५३७, ५६६, ५७०, १६४५)
कुघुरा (६७८)
षसि (९२, ९४, ३८०, ३८१)
गाई (६०८)
गैडी (८९१)
घोडा (८१९, ११११, १२८९, १३२९, १६२४, १६६४; अर्बि घोडा ७६२; सिर्षा टागन घोडा ११४२)
घोरल् (५१२, ५५५)
चितल् (१६७)
चौघरा (१६७)
झारल् (१३१३)
डाफ्या (१३१३)
तित्रा (२५२)
थार (५३१; जिउदो थार १३५०)
पाठो, मृगको (५४३)
बट्टै (१४९७)
बदेल्, ठुलो (२१५, ९२४-९२५; बदेल् ४७५, ५१७-५१८, ५४५, ६२५, १२५०, १३३६; बदेल्को साप्रो ५८४; माऱ्याको बदेल् ६२९-६३०)
बाघ (८४६; बाग ९१५, १२९१, १६३४)
बाज (६७८, ११४९, १३१५)
बुवासा, जिउदो (९४०-९४१)
भालु, ठुलो (९९९; भालुको बच्चा भालु १०३८)
भैंसि (८०२-८०३)
मृग, जिउदो (२४५, ६२९, ६३२, ६३७, १०९१, १२११-१२१२, १३९३, १५४०, १६२९-१६३०; ज्यूदो मृग १४७५-१४७६; दाह्या मृग ४७६, १२८०; मृग ६०३, ६२७, ६५१, ६५३, ६५७, ६७२, ६८६, ७१०)
मजूर (१६७)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

माछा (२२५, ३९०, ४९७)
रागा (९३२)
वानर (६५५, ७७१)
स्याल (१६२२; स्याल् १६४६)
हाति (१३, २०७, १००३, १००७, १००९; हातिदान् ८११; हातिषेदा १२२७; हाती १२४४; लक्ष्मिनीञा हाति १२५३-१२५४)

दर्जा, पेशा वा सम्प्रदाय बुझाउने शब्द

अमल्दार (५३)
आठ्पहरिया (३९-४०, ४२, ४५-४६, ५१२-५१३)
कटुवाल (१०९)
कथा हाल्न्या (१०-११)
कपतान् (२२१, ३१७, ४३१, ७४२, १०३१, १०६३, ११२१, १३२६, १३४२, १३४५, १३८१, १३८६, १४२७, १४३२, १४४०, १४७३-१४७४, १५१९, १५३७, १५४७, १५७०)
कम्प्यांडर कर्णैल् (४१२, ८३३-८३४)
कर्णैल् (३५२, ३७४, ४१६, ५६४, ५८७, ६१९, १००७, १३९४)
कर्मि (१२९)
कस्बी, कस्बी (३२०, ३४१)
काजी (३८६, ८६१, १०६१, १२८२, १३८८)
कारबारि (७३)
कुकुरगोठाला (८६६)
केटा (७२१; पांडेका केटा ४८६)
केटि (५५१; केटी ११९८)
कोइरि (११६०)
कोठामोच्या (९४९, १०५६, १६३७)
कोत्या (८९)
षजांची (१४०९)
षलासी (१०८३)
षान्सामा, अंग्रेजका (१८३)
षोपिका सुसाऱ्या (११०४-११०५; षोपिषोपिका सुसाऱ्या ११०७; षोपिषोपिमा रह्याका सुसाऱ्या १५११-१५१२)
गोठाला (९३२-९३३, १२३०; गाईका गोठालाहरु ६०८; गाईगोठ्का गोठालाहरु ६४९; गाईगोठाला ६२३)
गोसाई (६९९)
घासि (५०)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

चट्टे	(१२)
चप्रासी	(९०९, १०८२-१०८३, ११५८, १६५५)
चित्रकारी	(२६०, ८२८, १३०९)
चिफ कर्णैल्	(१६५, ८२६)
चिराकी	(३०, १०६)
चिरुवादार	(६५५, ७६३, ८२३, ११११-१११२, १६२५)
चोपदार	(९३७, १०८६, ११५४, ११५७, १६५४)
चौतरीया	(१८५, ७८३, ८८८, ९६१)
छात्या	(६६, ५०१, ५२४, ५२६, ५५३, ६१३, ६६९, १२०१)
छोकडा	(१३७)
जवान्	(१७, १५५)
जोगि	(१७०, २५८, ३५३, ३७८, ३९२, ४९५, ५७२; जोगिनी ७८८; कनफट्टा जोगि १४०३)
ट्हलुवा	(७५)
डिठ्ठा	(८२, ८८, १०३, २४४, ५३४, ६१०, १२११, १२७९, १३१८, १३३५, १३३८, १३९२, १४७५, १५३९, १६२९)
डोल्या	(१२१८)
ढाडी	(९८९, १५२६)
ददा	(८८७)
दनुवार माझि	(३९०-३९१)
दारोगा	(८१६, ८२१, १६२३, १६४८)
द्वान्या	(४६३, ९४९, १००१, १०५६, १०६७, १६३७)
धाई	(३३३, ९४९, १०५६, १६३७)
धोबिनाईक्या	(१०७)
नजिकी चिरुवादार	(४९)
नाईक्या	(७१, १९०, ३२५, ८५५, १४८८-१४८९)
नाउ	(११०)
नाउवैद	(२९, ७३१, १२६६)
नेपाल्या राउत् माहुत्	(१६१६)
पहल्मान्	(१५९५, १५९६)
पातर, डोटिका	(१०५३)
पानिपुतवार	(६५)
पाल्किपुतवार	(६८, ८५५, १३७३)
पिपा	(५६१, ६०३-६०४, ६२८, ६३५, ६५१, ६५३, ६५७, ६७२, ६९४, ७११)
पिपा षलासी	(९०)
पिपाज्मादार	(१२५१)
पिपाहवल्दार	(९२४)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

पुजाकोठ्या (६१)
पुतवारनाईक्या (५८)
पोसाक्या (९, ५७)
प्रत्तपु (८४८)
फकीर (८६३-८६४, १५९४, १६०८, १६०२-१६०३)
फकीरफकेडा (३७५)
फरास् (५२, ५४)
बजाहारी, अंग्रेजका (१८४; बजाहारि ५३७; बजाहारी ५६६)
बाला (८५)
बेलायति कुकुर पाल्न्या र बट्टै चह्राउन्या (१४९२-१४९७)
बैठक्या (५९, १११)
भजनित्रा (१०८९)
भड्यानी (२२९; २६५; १०५१)
भन्सारी (११२८)
भरिया (३-४, २०, ३७, ८२, १००, ५०२, ५०४, ६६०, ७९१, १२३९, १२६३, १२६९-१२७०, १२७४, १३०४, १३१०, १३२०)
भान्स्या (६७, ४०३; भान्सासुसाऱ्या ९४९)
भोट्या सिकारी (२३१, ४७८; ५१४, ५३९; भोट्या गैह्र सिकारी ७१८-७१९)
मधेस्या, माहुत् (२३३, ९३०, ११२४-११२५, ११७२-११७३, १२४४, १२७७, १५१६-१५१७, १५९९-१६००; माहुत् १५८४, १६११)
महर (७६)
माझी (२२५, ४९७-४९८; माझि ३९१, १०९३)
मुषतियार (७८३)
मुन्सी (१३९०)
मृगसिकारी (१०३७)
मेजर अजिटन् (६५९, ७९०)
मेजर कपतान् (४२७, ७१४, १६८८)
राउत् माहुत् (२०७-२०८, २१०)
लेषन्या (७४)
लेफटेन् (५५, ५६, १२७, २५६-२५७, ४३७, ४४२, ५५९, ५८०, ५९५)
लेफटेन्ट कर्णैल् (२२-२३, ४२३)
विचारी, अदालत्का (१३८३)
वैद (५, २३६, २९५, ३०२, ५०२, ६९६, ९२८, ९४४, ९५९, १०७०, ११७७, १२३८, १२६५, १३०१; आष्या वैद ३२८, ५०४)
वैरागी (१२२४, १३७७, १५५६, १५९८)
वैरागी महंत (१५९८)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

श्रीकम्प्यांडर इन चिफ जनरल (३८)
श्रीकम्प्यांडिङ् जनरल (४४)
श्रीगुरुज्यू (७००)
श्रीगुरुराज पंडीत (२७१, ८०४; श्रीगुरुराज पंडीतज्यू ८०२)
सर्दार (८३०-८३१, १३७४)
साञी (१५६३)
सामादान् समाउन्या (७७-७८)
सार्कि (१)
साहु (९७३, १०८७, ११३३)
सिकारी (२०, २५, ८०, २१६, २३१, २५६, ४७५, ५६२, ५९०, ५९४, ५९८, ६४०, ७१८-७१९, ९९९, १०९१)
सिपाही (१३, १४, १३५, २०८, २८९, ४५३, ५६०, ७११, ७४४, ९४२, ९९६, ११३८, ११९९-१२००, १२९२, १५७३, १६३३)
सुबेदार (६, ४४७-४४८, ४५२, ४५८-४५९, ४६१, ५८९, ८९०, ९६३, ९७७)
सुब्बा (३१३, ३५७, ६४६-६४७, ६९६, ७१६, ९४४)
सुसाऱ्या (११८, १४५, १४८, १९४, ३५०, ५४९, ६०६, ६४५, ९३५, ९६८, १०५६, १०५७, १४१४, १२०९, १२४७, १३७१, १४१८, १४१९, १४८९, १५१२, १६३७-१६३८; भान्सासुसाऱ्या ९४९)
हजाम् (८३८)
हलुवाई (७०, ७२)
हल्कारा (१०५)
हवल्दार (७९, ३३७, ८५५, १०९०, १२८७)
हाजिरि जवान (१७)
हुद्दा सिपाही (४४४-४४५, ४४९-४५०, ४५५-४५६, ४५९, ४६२, ४९३-४९४, १३४६-१३४७)
हौदा (१३)

दल र पल्टन

जंगनाथ पल्टन् (४५१)
नरसिंदल् (४४७; श्रीनरसिंदल् ९९५; श्रीनरसिंदल् ७ १५७२-१५७३)
नञा गोरष पल्टन् (१०७९)
राम पल्टं (३७३)
रैफल् पल्टन् (४४४, ४९३; रैफल्का सिपाही ५६०; श्रीरैफल् ७१३; श्रिरैफल् पल्टन् १५९०)
श्रीकालीबहादूर पल्टन् (१३४-१३५)
श्रीगणेशदल् पल्टन् (१५)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

श्रीछास्कामिनीप्रसाद पल्टन् (९२३; श्रीछास्कामिनी पल्टन् ९४१-९४२)
श्रीजगद्दल् पल्टन् (२०८, २११, ८७०, १००३; थापाथली जगद्दल्‌को छाउनी १२८-१२९, २१२-२१३)
श्रीविस्नुदल् कंपनी (११३८)
श्रीसम्सेरदल् ३ (१२९१)
श्रीसिंहनाथ २ (१५४)
श्रीसुर्य्यदल् २ (२८८-२८९)
श्रीसेर १ (१६३३)
समरजङ् (४५५)

व्यक्तिविशेष

अजंबर सुनुवार, श्रीछास्कामिनी पल्टन् ५ पट्टिका सिपाही (९४१-९४३)
अजुध्या छोकडा (१३७, १३५१; अजुध्या ९८२)
अंग्रेज बडा साहेब (१०८१, ११५३, १६५०-१६५१)
अंतरी रानि, श्री ३ महाराजका (१४१-१४२)
अंबरराज पंडीतज्यू, श्रीगुरुप्रोहीत (९१३-९१४; अंबरराज पंडीतज्यू १६२७)
अमरभूप साह, चौतरिया (७२८-७२९)
आजिम्बक्स मिञा (१२२६, १२९४)
इन्द्रध्वज षडा (९८४, ९८८, ९९१)
इन्द्रानंद, वैद (२३६)
उदैबहादूर पांडे, कपतान् (१४२७-१४२८)
उसुरी, सुसाऱ्या (११८)
अैतराम् लामा (१६२०)
अैमान् बिष्ट, कपतान् (३१७)
कनसिं बस्न्यात् (१४२८)
कमान्सिं थापा, लेफटेन् (४८०, ५४१)
कर्णजङ् पांडे (१४३४)
कर्णवीर पांडे, कर्णैल (४१९)
कांछा छोरा, कपतान् सम्सेरबहादुर पांडेका (११२२-११२३)
कांछा महारानी, श्री ५ वलीअहद (८७९-८८०, १०१५, १०४३, १०७०-१०७१, १६३९-१६४०, १६६७)
कांछा रानी, बागका श्रीज्येठा बाबुसाहेबका (१०२२)
कालिदास् धमाला, डिठ्ठा (२४४; डिठ्ठा कालीदास् धमाला १२११, १२७९, १३३५, १३९२, १४७५, १५३९, १६२९; कालीदास् धमाला १३४९)
कालु घर्ति (३९५-३९६)
किर्तिमाधव जैसी (११७८)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

किर्तिराज, सुब्बा (३५७-३५८, ६४६-६४७)
किसन गिरि बाबाजी (१२९७)
कुंजरमणि पाध्या, ठाना डिठ्ठा (१३३८)
कुलमान् (६४)
कुलमानसिं बस्न्यात्, कर्णैल (४१८)
कुलराजसिं, राजा (९२७, १६९०)
कुलनंद, वैद (९५९, १२६५)
कृस्नबहादूर कुंवर राणा, श्रीकम्यांडर इन चिफ जनरल (९५१-९५२, १३९६-१३९७, १६४०-१६४१)
कृस्नानंद, स्वामि (९०५; कृस्नानंद स्वामी १३५८)
केसर थापा, मेजर अजिटन् (७९०)
कोईनूर (१०२८)
षोदाबक्स, बेगम्संग रहन्या (१२८५)
गंगानाथ वैद, सुब्बा (६९६, ९४४, ११७७)
गणेशध्वज कुंवर, कपतान् (४३४)
गंभीरसिं माझी, कपतान् (४३१)
गंभीरसिं गुरुं, लेफटेन् (१२७-१२८)
गरुडध्वज कवर, लेफटेन् (५५, ५८०-५८१)
गुमान्सिं कार्कि, मेजर कपतान् (४२९, ७१४-७१५)
गुरुप्रसाद साह, चौतरीया (१८५, २४७, ८३२-८३३, ९६१-९६२)
गोठु षत्रि क्षत्रि, हिल्याटर बस्न्या श्रीनरसिंदल् ७ पट्टिका सिपाही (१५७२-१५७३)
गोपाल् भार्ति, महंत (३१-३२, ८५०)
चक्रपाणी, राजवैद (११७६, १२६४)
चंपा कस्बी (३२०, ३४१, ९८६)
भैचंपा चंपा, प्रत्तपु (८४८)
चन्द्रकान्त पंडीत, सुब्बा (७१६)
चन्द्रप्रभा, श्री ५ बडा साहिला महारानीतर्फका सुसाऱ्या (९३४-९३५, १४१३-१४१४)
चन्द्रभान् कार्कि, कपतान् (१३४५)
चन्द्रवदन्, श्री ५ बडा कांछा महारानीतर्फका सुसाऱ्या (१४१८-१४१९)
चामु भडारि, सुबेदार (६)
चामुसिं, चोपदार (९३७)
चिलम्या भोट्या (५५५)
छुनु, श्री ५ बडा साहीला महारानीका षोपिका सुसाऱ्या (११०४-११०५)
छोरा, अंग्रेजका डाकडरका (१३३३)
छोरा, कपतान् अर्जुन् थापा क्षत्रिका (१५७०-१५७१)
छोरा, कपतान् नरबहादूर पांडेका (१५१९-१५२०)
छोरा, कपतान् सम्सेरबहादुर पांडे क्षत्रिका (१४४०-१४४१)
छोरा काजि, बागमा श्रीमाहिला साहेबका (८४०-८४१)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

छोरा, कोट्भडारको पद्मसोभाके (१४१६)
छोरा बाबुसाहेबहरु, श्री ३ महाराजका (७९३-७९४)
छोरा, श्रीकम्यांडिङ् जनरल जगत्सम्सेर जङ्ग कुंवर राणाका (८९९-९००)
छोरा, श्रीबाबुसाहेब, श्रीमाहिला प्राईम् मिनिष्टरका (१४०५-१४०६)
छोरा, मुगा कस्बीका (३७१)
छोराहरू, अंग्रेजका (८८६)
छोरि, काजी प्रसादसिं बस्न्यात्का (१२८२)
छोरि, काजी जस्पाउ थापाकी मुष्यानीके (१३८८-१३८९)
छोरि, माननैनाकी (१५२)
छोरि, मुसुरिकी (१५१)
छोरि मैञा २, श्रीकम्यांडर इन चिफ् जनरल कृस्नबहादूर कुंवर राणाका (१६४०-१६४१)
छोरि मैञा, श्री ३ महाराजका (६१७-६१८)
छोरि, श्री ५ बडा साहिला महारानीका सुसाऱ्या रत्नप्रभाके (१५२२-१५२३)
छोरि, सर्वजित् थापाकी (१३२३)
छोरी, कालुका (१५३)
छोरी, दलेलसिं थापाका (८९२)
छोरी, श्री ५ बडा कांछा महारानीत्तर्फका सुसाऱ्या हर्किके (१२०८-१२०९)
जगत्बहादूर षत्रि क्षत्रि, कपतान् (१३८६)
जगत्सिं बस्न्यात्, कपतान् (१०३१)
जगनारान्, गैडागोठाला (११६७)
जङ्गबहादूर राणा जी.सी.बी. प्राईम् मिनिष्टर यान्ड कम्यांडर इन चिफ्, श्रीमहाराज (११२-११४; श्री ३ महाराज जङ्गबहादूर राणा जी.सी.बी. प्राईम् मिनिष्टर यान्ड कम्यांडर इन चिफ १६७६-१६७८, १६८४-१६८६)
जंगवीर, श्री ५ महाराजाधिराजका सामादान् समाउन्या (७७-७८)
ज्येठा कांछा महारानी २, श्री ५ वलीअहद (१२०-१२१, ७६६-७६७; श्री ५ वलीअहद महारानी २ ३६६-३६७, १६६२; श्री ५ वलीअहद ज्येठा कांछा महारानी १०९७-१०९८, १६५७-१६५८)
ज्येठा महारानी, श्री ५ वलीअहद (९६६-९६७, १०१४, १०४२, १३६८-१३६९, १६६४)
जहरसिं षड्का, डिठ्ठा (८८)
जित्मान्, गैडागोठाला (११६७)
जुद्धविक्रमसिं थापा, लेफटेन्ट कर्णैल् (४२३-४२४, ७३९-७४०)
जुद्धवीर अधिकारि, कर्णैल (४२१)
जोगनरसिं (१४७४)
जोगनरसिं, नाउ (११०)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

जोगमान्, कटुवाल (१०९)
जोगराज, आष्यावैद (१२७२; आष्यावैद ५०४)
जैमंगला अर्ज्यालनी, अघि भान्स्या हुन्या (४०३-४०४)
जै राउत् (१२३५)
जोगेश्वर पाध्या (१४४८)
टुईसिं, चिरुवादार (१११६)
डिल्लिसिंह बस्न्यात्, चिफ् कर्णैल् (१६५-१६६; चिफ कर्णैल् ८२६-८२७)
ताकु, जिन्दा रानीका केटि (५५१)
तारानाथ अर्ज्याल्, षजांची (१४०९-१४१०)
तारिन् लामा, सिकारी (६७७)
तुलसिदास्, बाबाजी (५२८)
तेजविक्रम् ठकुरी, हवल्दार (७९)
तोफानी, माहुत् (१६११)
तोरणध्वज कुंवर राणा, कर्णैल् (१३९४)
त्रिविक्रमसिं थापा, कर्णैल् (३७४, ४१७, ५६४, ६१९-६२०, ७०४-७०५)
दरियावनूर (१०२८)
दल्जित् बिष्ट, लेफटेन्ट कर्णैल् (२२-२३)
दलवीर सुनुवार, श्रीसम्सेरदल् ३ पट्टिका सिपाही (१२९१-१२९२)
दलसूर सुनुवार, श्रीसुर्य्यदल् २ पट्टिका सिपाही (२८८-२९०)
दिप्तमान्, राईटर (४३८)
दिल्धर, सुबेदार (७)
दिल्सोभा सुसान्या (५४९-५५०)
दीपबहादूर कुंवर राणा, श्रीकम्यांडर कर्णैल् (८३३-८३४; श्रीकम्यांडर कर्णैल दिप्बहादूर कुवंर राणा ९५७-९५८)
दुपार कोइरि (११६३)
दुर्गानाथ पाडे, देउराली बस्न्या (२४२)
दुलही महारानी, श्रीमाहिला साहेबज्यूका (११८९-११९०)
देउली, डोटिका पातर (१०५३-१०५४)
देबु पांडे, वैद (२९५; देबु वैद ५०२)
देविदास् पाध्या, कपतान् (२२१)
देविबहादूर षत्रि, मेजर अजिटन् (६५९)
धनपाल् लिम्बु, सुबेदार (९७६)
धनवीर, सुबेदार (८)
धन्या, गाई पाल्न्या (९१४)
धर्म्मनारान्, साहु (९७३, १०८७, ११३३)
धर्म्मराज षत्रि, हवल्दार (३३७-३३८; बेलायति कुकुर पाल्न्या हवल्दार धर्म्मराज षत्रि १२८७-१२८८)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

धर्म्मसिं बरै, डिठ्ठा (८२, १३१८)
धिरसम्सेर जङ्ग कुंवर राणा, श्रीकम्यांडिङ् जनरल (४४-४५; श्रीकम्यांडिङ् जनरल धीरसम्सेर जङ्ग कुंवर राणा ४०९-४१०; श्रीकम्यांडीङ् जनरल धीर सम्सेर जङ्ग कुंवर राणा ६६४-६६६, ६९३-६९२)
नगेन्द्रराज पंडीतज्यू, श्रीगुरु (९०२, १६८२)
नंबर घले, सिकारी (६७६)
नरहरी जैसी, हल्कारा (१०५)
नाती, चौतरीया बबरजङ्ग साहका (८८८)
नारान् स्वामि, श्रीपशुपति आर्य्याघाट्मा बस्न्या (२७५-२७६)
नारायणदत्त गुरुघराना पंडीतज्यू (११४१-११४२)
नाहारसिं, सुबेदार (५८९)
नेहालसिं बस्न्यात् (१०४९)
नैनवदन्, सुसान्या (६०६)
नैनसंषर पाध्या (७३५)
नैनसिं घले, लेफटेन् (२५६-२५७, ५५९, ६७०)
नैनसिं थापा, सिपाही (९४-९५)
पद्मनारान्, ढाडी (१५२९)
पद्माकर भट्ट (६८८)
परमहंस, भोड्या (१००५-१००६)
पर्वत्या मैञा (२९१, १०५०)
पहल्मान्, नञा आयाका (१५९६)
पुड्क्या, सिकारी (६४०; पुड्क्या गुरुं ६८६)
पुतली रानि, श्री ३ महाराजका (१९६)
पुरन, हजाम् (८३८)
पृथु हमाल् (१३१६)
प्रल्हाद थापा क्षत्रि, सर्दार (१३७४)
प्रसुराम, नाना बालराउका परियारबाट षान्याकुरा ली आउन्या (१०७४-१०७५)
प्रसुराम्, बैठक्या (१११)
प्राणजीवन् पाठक्, सेतो ठुलो षसि चह्राउन्या (३८१)
प्रान्ज्या भोट्या (४९९)
प्रेम् बरै (७८५)
बक्तवार चित्रकारी (२६०, १३०९)
बडा साहेब (१०८५)
बलंतकुमारी, हर्दियारका बाबु जैसिरिसिंकी छोरि (८१२-८१३)
बलबहादूर पांडे, कपतान् (१३४२-१३४३)
बलभद्र पाध्या, दारोगा (८१६)
बहाबल् गुरुं, कास्की हर्पन् बस्न्या (१६४४)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

बानादार, श्रिरैफल् पल्टन्का बादसाही बाजाका (१५९१-१५९२)
बाबाजी, बलेटी फेर्न्या (९१८)
बाबुछोरा, पनौत्या कथा हाल्न्याका (१०-११)
बाबुसाहेब मैञासाहेबहरु, श्री ३ महाराजका (१२३२-१२३३)
बाबुसाहेब, श्रीमाहिला साहेब उपेन्द्रविक्रम साहका (११४२-११४४)
बाबुसाहेबहरु, श्री ३ महाराजका (१४६६)
बाला राउ, नाना (२५३, १०७४)
बिकुसिं (१२४१)
बिठर कोइरि (११६२)
बिब्बं, चिराकी (१०६)
बुधसिं, चिरुवादार (१६२४-१६२५)
बुध्या भोट्या, जफे बस्न्या (२५१-२५२)
बुहारी, काजी जंगवीर पांडेका (३८६)
बुहारी ४, बाघका माहिला साहेबज्यूका (१२२-१२३)
बेकुसिं, सुबेदार (८९०)
बैन्ही, श्री ५ बडा साहीला महारानीतर्फका सुसाऱ्या तिलक्वदन्कुमारीकी (१२४६-१२४८)
भक्त मध्येस्या, असनढोकाको बाहिर पाटीमा बस्न्या (९५४-९५५)
भक्तरूप चंद बुढा, लाहुरी (४६७)
भवानीभक्त अधिकारी, सिरौंलाको चावल् चह्राउन्या (४७०-४७१)
भवानीभक्त साही, कपतान् (१०६३)
भागिवंत उदास्, असंटेयल्को (१४७७-१४७८; भागिवंत १४८०)
भाजुवीर, चिरुवादार (१११४)
भाजुवीर, वैद (१२३८)
भांनारान्, चित्रकारी (८२८)
भिमनर घले, यार्साको मिफार (५०८-५०९)
भिम्सेन् अधिकारी, सिपाही (१६३३-१६३४)
भुंडे षा, पहल्मान् (१५९५)
भुपाल्या, श्री ३ महाराजका गोदावरी गोठ्मा बस्न्या गोठाला (१२२९-१२३०)
भैरवसिं, नाईक्या (१९०, ३२५)
भोटु थापा क्षत्रि, कपतान् (१४७३-१४७४)
मन, वैद (५, ३०२)
मनिनारान्, नाउवैद (७३१, १२६६)
मनिमाधौ, नाउवैद (२९)
मस्तराम, फनैत (१७३)
महत्, भोड्या (९१६)
मिश्री सुसाऱ्या (९६८)
मुडीपाल लाष्या (११३२)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

मुष्यानी, काजी कालु साहीका (८६१)
मुष्यानी, नरकेसरसिं बस्न्यात्का (११५०)
मुष्यानी, सुब्बा बषत्सिंकी (३१३)
मुगा कस्बी (३७१, १४३६, १५०९)
मुमा, कपतान् जुद्धरंजन् साहीका (१५३७-१५३८, १५४७-१५४८)
मुमा, मुषतियार चौतरीया फत्यजङ्ग साहका (७८३-७८४)
मेघगंभीरसिं बस्न्यात्, काजी (१०६१)
मेहेरमानसिं राजभडारी, मेजर कपतान् (१६८८)
मोजीम बक्स (१६५२)
मैञा महारानी, श्री ३ महाराजका (७६९-८२९)
मैञा, श्री ३ महाराजका भित्र्यानी जिनाका (१५०७-१५०८)
रंजित्, कपतान् (४३५)
रणउज्वलसिं थापा, कर्णैल (४२२)
रणउद्दीपसिंह कुंवर राणा, श्रीकम्यांडर इन चिफ जनरल (३८-३९, ४०६-४०८, ६६३-६६४, ६९०-६९१, ७७७-७७८)
रणदिव्येश्वरी, श्री ३ महाराजका बैन्ही श्रीकांछा मैञा (११७९-११८०)
रणसिं षत्रि, कर्णैल् (३५२, ४१६)
रणसूर बिष्ट, कपतान् (४३६-६७४)
रत्नमानसिं, आष्या वैद (३२८)
रत्नवीर माझि (१०९३)
राजवीर, गैडागोठाला (११६६)
राजवीर, दारोगा (८२१, १६२३, १६४८)
राजवीर, पोसाक्या (९)
रानि २, श्रीमाहिला साहेबज्यूका (३६७-३६८; बाग बगैचाका श्रीमाहिला साहेबका रानी २ ११९१-११९२)
रानी २, बागका श्रीसाहेबज्यूका (१०४५)
रानी २, श्रीबाबुसाहेबका (१०४६)
रानी २, श्रीमाहिला साहेबका श्रीबाबुसाहेबका (११९५-११९६)
रानी ३, जनरलहरुका (३६०)
रानी ८, श्री ३ महाराजका (३५९)
रानी, श्रीमाहिला साहेबज्यूका (१२१-१२२)
रानीहरु, श्री ३ महाराजका (५७९)
रामगोविंद, वैद (१०७१-१३०१)
रामनारान्, धोबिनाईक्या (१०७)
रामसाली पंडीत्, पाल्पाली (१४५३)
रिंज्या भोट्यानी (६८४)
रिपुभंजन् पांडे, मेजर कपतान् (४३०; रिपुभंजन् पाडे ११३५)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

रुद्रवीर, श्रीविस्नुदल् कंपनीका सिपाही	(११३८-११३९)
रेवतीरमण सत्याल्, डिठ्ठा	(१०३, ५३४, ६१०, ७७४)
लछिमन् लामा, रसुवा बस्न्या	(९७९)
लक्ष्मि, श्री ३ महाराजका श्रीमिना रानि साहेबका श्रीमैञा साहेबका धाइ	(३३३-३३४)
लक्ष्मिनारान् जैसी, द्वान्या	(४६५)
ललितादेवी	(२४९)
लाहुन्या गुरुं	(२५; हवल्दार लाहुन्या गुरुं १०९०)
लिन्दिन्, दोभास्या	(५४७)
लुल्या, माहुत्	(१६११)
लेषध्वज षत्रि, लेफटेन्	(४४२-४४३)
वर्णवीर, पिपा हवल्दार	(९२४)
वसंत गिरि, द्वान्या	(४६४, १०६७)
वामदेव पंडीत्तज्यू, श्रीगुरुप्रोहीत	(४१४-४१५)
विजयेजङ् पांडे, काजी जंगवीर पांडेका नाति	(३८६-३८८)
विरभंजन् माझी, मेजर कपतान्	(१२५२-१२५३)
विरभद्र बोहरा, सुबेदार	(९६३-९६४)
विस्वरूप सास्त्री	(३२३)
शिवप्रसाद अर्ज्याल्, षजांची	(४२५-४२६)
श्रीकांछा रानी, बाग बगैचाका श्रीमाहिला साहेबका	(११९४)
श्रीगंगा महारानी, श्री ३ महाराजका	(१५५०-१५५१)
श्रीजनरलनी	(१४७१)
श्रीज्येठा मैञा	(७६८)
श्रीज्येठा मैञासाहेब श्रीकांछा मैञासाहेब	(१६३१-१६३२)
श्रीज्येठा रानी, बागका श्रीज्येठा बाबुसाहेबका	(१०२०-१०२१)
श्रीज्येठा रानी, बाग बगैचाका श्रीमाहिला साहेबका	(११९३)
श्रीज्येठा रानी, श्रीकम्यांडिङ् जनरल बद्रिनरसिंह वर राणा बहादुरका	(१५६६-१५६८)
श्रीबाबुसाहेब, श्रीकम्यांडिङ् जनरल जगत्सम्सेर जङ्ग कुंवर राणाका	(८०८-८१०)
श्रीबाबुसाहेब, श्रीकाहिला जनरल साहेबका	(१३५४-१३५५)
श्रीबाबुसाहेब श्रीमैञासाहेबहरु, श्री ३ महाराजका मैञासाहेबहरू जना ३	(१५३०-१५३१, १५३३-१५३४)
श्रीबाबुसाहेबहरु, श्री ३ महाराजका साहेब २	(७४९-७५०, १५०३-१५०४)
श्रीबुहारी मैञा जना ३, श्री ३ महाराजका	(१५७५-१५७६)
श्रीभांजी मैञा	(७९९; भांजी मैञा १३६३)
श्रीमाहिला महारानी	(१०१७, १०४४)
श्रीमाहिला साहेबज्यू	(३३४, १३९८-१३९९)
श्रीमैञा साहेब, श्री ३ महाराजका श्रीमिना रानि साहेबका	(३३२-३३३)
श्रीरानी, श्रीकाहिला जनरल साहेबका	(१३५४-१३५५)
श्रीविजयराज पंडीतज्यू, श्रीगुरुराज पंडीत	(२७१-२७२, ८०४-८०५)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

श्रीसाहिला कांछा रानी, बागका (१०१९)
श्रीसाहिला ज्येठा रानी, बागका (१०१८)
श्री ३ महाराज (१३१, २६१, ५८६, ६६६, ७०३, ७३६, ११८२, १२१३, १२३८-१२३८, १२६२, १२९४-१२९५, १४६०, १५८८, १६६०, १६७६, १६८४)
श्री ५ बडा कांछा महारानी (११७, १४९, १९३-१९४, ८५४, १४१८)
श्री ५ बडा साहिला महारानी (१४७, ८५३, ९३४, ११०४, १२४६-१२४७)
श्री ५ बुढा महाराजाधिराज (१४५३-१४५४, १६७२-१६७३)
श्री ५ महाराजाधिराज (३५, ७७, ७४५, १६८६)
श्री ५ वलीअहद महाराजाधिराज (२३६-२३७, ३२८-३२९, ७३२, ७६१-७६२, ७९९-८००, ८६५, ९४४-९४५, १३९७-१३९८, १४४९-१४५०, १४६२, १४९५-१४९६)
श्री ५ सर्कार (४९२, ७०७-७०८, ८७५, १०५५, १४२८-१४२९, १४३२, १५११, १६३६)
सनकसिं षत्रि, कम्यांडर कर्णेल् (४१२-४१३)
सनमानसिं षत्रि, कपतान् (७४२; कपतान् सनमानसिं षत्रि क्षत्रि १३२६; कपतान्सनमानसिं षत्रि क्षत्रि १३८१)
सरज्यूदास्, वैरागि (४०२, ५२७, ९११)
सल्ल्यानी मैञा (१३६५)
ससिधर (७४३)
साई फकीर (२१८; साई ९२१; साञी ८८५, १५६३)
सागर पेसा, लैन्मा बस्न्या अंग्रेज बडा साहेबका साथमा बस्न्या चोपदार (११५३-११५५; सागर पेसा १६५६)
साना मैञा (३६८)
सांतकुमारी, नाचने (३४३)
साल्दुन, बाजावाला मास्तर (९२२)
सिंहवीर कार्कि, श्रीनरसिं दल् ३ पट्टिका सिपाही (९९६-९९७)
सिद्धिमानसिं राजभडारी, सर्दार (८३०-८३१)
सुकमान् गुरुं (२७)
सुदर्सन् पाध्या (६२)
सुरवीर, पिपाज्मादार (१२५१)
सुर्जनारान् छिपा (१४५६)
सेत्या, श्री ३ महाराजका गोदावरी गोठ्मा बस्न्या गोठाला (१२२९-१२३०)
सोमसिं (१५५०)
स्यामवदन् सुसाऱ्या (५४९-५५०, ६०६)
स्यामलाल् षनाल् (१०२)
स्यामलाल्, बुढा ब्राह्मण (३९८)
हंवीरसिं विष्ट, लेफटेन् (४३७; हनवीर ५९५)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

हराधन घोस्, मुन्सी (१३९०)
हरिनारान्, ढाडी (१५२८)
हरिप्रिया, श्री ५ बडा साहिला महारानितर्फ सुसाऱ्या (१४७-१४८)
हरिराम पंत (११४)
हर्कबहादूर कुंवर, कपतान् (४३३)
हर्कि, श्री ५ वडा कांछा महारानीका षोपिका सुसाऱ्या (१९४)
हर्षमान् (४८)
हातिराम् भोट्या, भोटांको (१३१२)
हुकुम्नाथ (१५६५)
हेमदलसिंह थापा, कर्णैल् (४२०, ५८७, १००७)
हेमत्कुमारि (३४३)
हेमत्बहादूर साह, मेजर कपतान् (४२७-४२८)

स्थाननाम

असंटेल् (१४७७)
असनढोका (९५४)
आर्य्याघाट् (२७५; आर्ज्याघाट् १०७७)
काठमाडौ (३९२; काठमाडौं ४५७)
कासी (१९०-१९१, ७२९; श्रीकाशी ७७५, १३२४, १४१०, १५५०, १६८२-१६८३; कासि ११५०-११५१)
कास्की (२८७)
कास्की हर्पन् (१६७४)
केरुं (११११, १६२४)
गेर्षु (५०६)
गोकर्ण (१६२२, १६४६)
गोदावरी (८७५, ९११, १०६६)
गोसाईस्थान् (३, १९, ३६, ९९, ३४६, ६९८, ७६४, ११८३; गोसाईकुंड ४५७-४५८; गोसाईथान् १२३, ७९०-७९१)
घुगी (२८७)
चषेल् (१२५०)
चतुर्आलेका पौवा (४८२)
चन्दन्बारि (५६२; चंदन्बारी ५९८, ६९८-६९९)
चौंरिया (३१)
छह्र्या (५६८)
जफे (२५१)
ज्याबलाषेल् (७४६)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

जित्पूर (७०७)
टुडीषेल (२६६; टुडीषेल् ८७२, १३२७)
डिगर्चा (१३२९)
डुम्रीचौर (३७७)
डोटि (१०५३)
तादि (४९०)
तिन्पिपल्या (१३३)
तिष्टुं (२१५)
थाडे (४८८)
थापाथली (१२८, २१२, ९१९, ९६६, १००१, १००२, ११६४, १३७१, १४७१; थापाथलि १६९, १०८८, १४९६)
दुल्लु दैलेष (१२९०)
दोलषा बुलुं (१३१५)
देउराली (२४२)
देउराली कुषुराचौर (११३९)
धिम्सा (५३१, ५३७, ५५७)
धुंच्या (४९५, ५४३, ५७०, ५७७, ५८४, ६२५, ६२९, ६३८, ६४५, ६५३, ७१९, ७२१; धुन्छे ७७१)
धूम्थलि (५१९)
धैबुं (६८२, ७०३)
धैबुं उपल्लो पौवा (६७९)
नंबुढा (१६३४)
नगरकोट् (८४५)
नारान्हिटी (८६३, ८८७, १२४३)
नासल्चोक (१५२४)
नुवाकोट ब्यासि (३९०)
नुवाकोट् (५७२)
नेपाल् (६०३, ६२७, ६५७, ६७२, ७१०)
पांचायणीघाट् (१५९४, १५९७, १६०२)
पान्सये षोला (७१८)
फाषेल् (९२४)
बकभंडा (६२७, ६८९, ७१८)
बाग (८४०; बागबगैचा ११९१)
बालाज्यू (१००५, १४०१)
भार्षु (६०१, ६३२, ६४०, ६८६)
भालुडाडा (३९५, ४८५, ४९७)
भोयं (१३१२)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

मकवान्पूर (९१५)
मधेस् (१३१-१३२, ८२७)
मधेस् जिल्लै बारा मौजे मेवा टेढा बजार (१२३५-१२३६)
मर्स्यांदीको पुल् (१५५)
माहादेउपोषरी (९४०)
मुल्चोक् (१३८, १३५२)
यार्सा (४७८, ५०८, ५१४, ५२१, ६३६)
रसुवा (९७९)
रानीपोषरि (२१८)
राबे (६८४)
राम्च्या (७१०)
लैन् (११५३)
ल्हासा (८१९, १३४६, १६२३)
वेत्रावती (६६३)
श्रीकाठमाडौ श्रीगणेश (१०८७-१०८८)
श्रीगुह्येश्वरि (१९७, २०३)
श्रीजगंनाथ (१८७)
श्रीपशुपति (१९७, २००, २७५, १५५४, १६०७; श्री ५ पशुपति ९००)
श्रीवाग्मतिको किनारा (९०८)
श्रीत्रिपुरेश्वर (७८७)
श्रीहल्चोक भैरव (११३२)
सुगौली (९९३)
हिल्याटार (१५७२)
हेटौडा (८९०-६९१)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

पूर्णिमा १११३ अङ्कदेखि १४४ अङ्कसम्म छापिएका लेखको सूची[१]

-सुजिता माःजु

*पूर्णिमा*का, वि.सं. २०६० देखि २०७४ भित्र छापिएका, ११३ देखि १४४ पूर्णाङ्कका लेखको सूची हामीले अकारादिक्रमले यहाँ दिएका छौँ । लेखको शीर्षकको उठान अक्षरबाट नभई अङ्कबाट भएको हकमा भने अङ्कक्रमअनुसार हामीले सूची राखेका छौँ । दुइ वा दुइभन्दा बढी लेखको एउटै शीर्षक भएको खण्डमा जुन अङ्क पहिले छापिएको हो, त्यस अङ्कको क्रमअनुसार लेखको सूची यहाँ दिइएको छ । एउटै लेख खण्डशः छापिँदा दोस्रो खण्डदेखि लेखको शीर्षकको अगाडि **क्रमागत** लेख्ने गरिएको छ । विषयसूचीमा उल्लेख नगरी कुनै ठूलो लेखको पुछारमा राखिएको *आत्मसंशोधन* आदिलाई भिन्नै शीर्षकमा यहाँ राखिएको छ । कुनै कुनै लेखमा शीर्षक नभएकोमा आफ्नो तर्फबाट यस्तो [ ] कोष्ठभित्र शीर्षक थप्ने गरेको कुरा हामीले अन्यत्र खुलाइसकेका छौँ ।[२] कुनै लेखको परिशिष्टको रूपमा छापिएको अर्को लेखमा रचयिताको नाउँ विषयसूचीमा अलग्गै नदिई त्यस परिशिष्टलाई मूल लेखमै अन्तर्भाव गरिएको खण्डमा हामीले त्यसलाई भिन्नै लेख नमानी त्यसको पृष्ठसङ्ख्या मूल लेखमै गाभेर दिएका छौँ, परिशिष्ट दिँदा **रचयिता**को नाउँ विषयसूचीमा अलग्गै दिएको खण्डमा भने त्यसलाई हामीले भिन्नै लेख मानेका छौँ ।

मूल लेखमा परेका प्रूफका वा अरू किसिमका गल्ती सच्याई *पूर्णिमा*मा छापिएका शुद्धिपत्रमा पनि पाठकको आँखा परोस् भन्ने मनसायले हामीले तिनलाई पनि लेखसूचीमा राखेका छौँ । मूल लेख र त्यसको शुद्धिपत्र उही अङ्कमा परेको खण्डमा लेखको पृष्ठसङ्ख्या दिँदा शुद्धिपत्रको पृष्ठसङ्ख्या पनि मूल लेखसँगै दिई त्यस शुद्धिपत्रलाई अलग्गै हामीले राखेका छैनौँ । तर शुद्धिपत्रमा एउटा मात्र लेखको शुद्धि नगरी एकभन्दा बढीको शुद्धि गरिएको छ भने त्यसलाई भिन्नै राखेका छौँ ।

लेखको शीर्षक दिइसकेपछि त्यो लेख कसले लेखेको हो, त्यो हामीले खुलाई **रचयिता**को खानामा नाउँ दिएका छौँ । **रचयिता** शब्दले यहाँ लेख लेख्नेलाई मात्र नबुझाई प्राचीन अभिलेख आदिका वा अरूका लेखका सम्पादक/अनुवादक आदिलाई पनि बुझाउँछ भन्ने कुरा हामीले सम्झनुपर्छ ।

लेख्ने मान्छेको नाउँ नदिएर नै छापिएका लेखको हकमा मूल लेखभित्र जसको नाउँ परेको छ, त्यसको नाउँ

---

१. *पूर्णिमा*का १ देखि ११२ पूर्णाङ्कभित्र छापिएका लेखको सूची वि.सं. २०६० मा प्रकाशित *पूर्णिमा* ११३ पूर्णाङ्कका १-५३ पृष्ठमा छापिएको; प्रजीत शाक्य, राजेश आचार्य र ज्ञानबहादुर के.सी.को *पूर्णिमामा छापिएका लेखको सूची*मा प्रकाशित छ ।

२. वि.सं. २०६० मा प्रकाशित *पूर्णिमा* १०६ पूर्णाङ्कका १-५० पृष्ठमा छापिएको; प्रजीत शाक्य, राजेश आचार्य र ज्ञानबहादुर के.सी.को *नयराज पन्त (वि.सं. १९७०-२०५९)को जीवनकालमा प्रकाशित, उहाँका कृतिको सूची* (२ पृष्ठ)मा ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

यहाँ **रचयिता**को रूपमा यस्तो (   ) कोष्ठभित्र हामीले राखेका छौँ । जुन जुन लेखमा लेख्ने मान्छेको नाउँ पनि दिइएको छैन, मूल लेखभित्र पनि लेख्ने मान्छेको नाउँ परेको पनि छैन भने त्यहाँ हामीले रचयिताको नाउँ थप्ने चेष्टा गरेका छैनौँ । कुनै कुनै लेखमा मान्छेको नाउँ नदिई **सम्पादक** मात्र लेखिएको छ भने हामीले पनि **सम्पादक** नै लेख्ने गरेका छौँ ।

रचयिताको खानापछि पूर्णाङ्कको खाना हामीले राखेका छौँ । त्यस खानामा कुनचाहिँ पूर्णाङ्कमा त्यो लेख छापिएको हो, त्यो खुलाइएको छ । त्यसपछि पृष्ठको खाना राखिएको छ । त्यहाँ कति पृष्ठमा त्यो लेख छापिएको हो, त्यो खुलाइएको छ । आखिरमा सालको खाना दिइएको छ र त्यहाँ कुन सालमा त्यो लेख छापिएको हो, त्यो खुलाइएको छ ।

*पूर्णिमा*मा छापिएका लेख कुनै एकै विषयको मात्र नभई विद्याका फरक फरक शाखाप्रशाखाका भए तापनि हामीले भने यस सूचीमा विषय छुट्ट्याउने काम गरेका छैनौँ ।

लेख	रचयिता	पूर्णाङ्क	पृष्ठ	साल
३ वय लालमोहर	महेशराज पन्त	१३१	२२६-२३२	२०६६
२६ वर्षको उमेरमा नयराज पन्तले लेखेका २ कविता	नयराज पन्त	१३३	८०-८१	२०६७
२६ वर्षको उमेरमा नयराज पन्तले लेखेका ६ कविता	नयराज पन्त	१२५	६०-६२	२०६३
अठ्ठाइसौँ वर्षको आम्दानीखर्चको विवरण		१२४	७८	२०६३
अर्जुनदेवको शासनको फ्याक्सिमिलि	महेशराज पन्त	१४४	१९५-१९६	२०७४
अशोक चल्लको समय	महेशराज पन्त	१३०	१२५-१३५	२०६६
अशोक र ब्राह्मण	नयराज पन्त	१३६	४३७-४४१	२०६९
आत्मसंशोधन	महेशराज पन्त	१२६	१६३-१६४	२०६४
आत्मसंशोधन र थप कुरा	महेशराज पन्त	१३७	८७-८९	२०६९
आदर्शः ए सप्लिमन्ट् टु पूर्णिमा, द जर्नल् अफ् द संशोधन-मण्डलमा छापिएका लेखका शीर्षकको नेपालीमा उल्था		११८	१६८	२०६२
इटुंबहालको प्रज्ञापारमिता– खस-नेवारसम्पर्कको नतीजा	महेशराज पन्त	१३४	८७-३५४	२०६९
इटुंबहालको प्रज्ञापारमितातर्फ फेरि एकपल्ट– आत्मसंशोधन	महेशराज पन्त	१३६	४४२-४५०	२०६९
इटुंबहालको शतसाहस्रिका प्रज्ञापारमिताको पुष्पिकातर्फ फेरि एकचोटि	महेशराज पन्त	१३८	९५-११५	२०६९
इतिहास-संशोधनको सूची	प्रजीत शाक्य, राजेश आचार्य, ज्ञानबहादुर के.सी.	११७	४२-५२	२०६१
उनन्तीसौँ वर्षको आम्दानीखर्चको विवरण		१२९	९२	२०६६

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

एकतीसौँ वर्षको आम्दानीखर्चको विवरण		१३२	३५८-३६०	२०६७
ऐतिहासिकपाश डिल्लीरमण रेग्मीबारे फेरि एकपल्ट	महेशराज पन्त	१३१	२३४-२९४	२०६६
कमलप्रकाश मल्लको प्रधानसम्पादकत्वमा निस्केको कोष यसो हेर्दा	महेशराज पन्त	१२१	१५-२८	२०६२
काजी जगजित् पाँडेका नातिले तर्पण गर्ने कागत	महेशराज पन्त	१४३	१८१-१८२	२०७३
काठमाडौँ टेबहालको यक्ष मल्लको पालाको ने.सं. ५८३ (वि.सं. १५१९) कार्तिकपूर्णिमाको दिन स्थापना गरिएको चन्द्रमूर्तिको चित्र		१२३	६८	२०६३
काठमाडौँ ह्युगलटोलको कुमारमूर्तिको चित्र		१२३	६७	२०६३
काशिकराजकीयसंस्कृतपाठशालाको पुरानो खालको प्रमाणपत्रको विषयमा	महेशराज पन्त	१३३	७०-७९	२०६७
कीर्तिमाला र त्यसभित्र जङ्गबहादुर	महेशराज पन्त	१४४	२४०-२८८	२०७४
के कैलासकूटवज ठीक पाठ हो	महेशराज पन्त	११९	१-१३	२०६२
खस-अभिलेखमा ब र व	महेशराज पन्त	१२९	११-१३	२०६६
गीर्वाणयुद्धविक्रम शाहको चिनाका चित्र	महेशराज पन्त	१३५	४१३-४२२	२०६९
गौरीको विषयमा	महेशराज पन्त	१३०	९५-१२४	२०६६
ङतपिथ्या	महेशराज पन्त	१३३	१८-२६	२०६७
चौँतीसौँ वर्षको आम्दानीखर्चको विवरण		१४०	३११-३१२	२०७१
चौ. फत्यजङ्ग शाहको नाममा रेजिडेन्टको याददास्त	महेशराज पन्त	१३१	२३३	२०६६
छब्बीसौँ वर्षको आम्दानीखर्चको विवरण		११३	६१-६२	२०६०
जगदम्बा पुरस्कारको आधार के ? पढिसकेपछि	महेशराज पन्त	१४१	५२-५४	२०७१
जगदम्बाश्रीपुरस्कार आफूले पाउँदा संशोधन-मण्डलद्वारा प्रस्तुत वक्तव्य		१३७	९३-९४	२०६९
जयप्रकाश मल्लको लागि गुह्यकालीको पुरश्चरण गर्न तयार गरिएको पुस्तक	महेशराज पन्त	१३५	४०३-४१२	२०६९
जुद्धशमशेरले पाटनमा जग्गा खरीद गर्दाका ३ वटा फार्छेपत्र	महेशराज पन्त	१४२	१०५-११३	२०७२
जोरावरसिंहको वि.सं. १८०४ को भद्रकालीको शिलालेख	रामजी तेवारी, देवीप्रसाद भण्डारी, शङ्करमान राजवंशी	१३२	३४९-३५३	२०६७
ज्योति:प्रकाश मल्लका पालाको अभिलेख	रामजी तेवारी, देवीप्रसाद भण्डारी, शङ्करमान राजवंशी	१२५	३६-३९	२०६३
डिल्लीरमण रेग्मीको बिहेको निम्तो	महेशराज पन्त	१४१	४४-४५	२०७१
ताडपत्रका लिखतपत्रमा अधिमास	महेशराज पन्त	११४	१-५९	२०६१
[क्रमागत] ताडपत्रका लिखतपत्रमा अधिमास	महेशराज पन्त	११५	१-६२	२०६१

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

[क्रमागत] ताडपत्रका लिखतपत्रमा अधिमास	महेशराज पन्त	११६	१-४५	२०६१
ताडपत्रमा लेखिएको, वि.सं. १६०५ को एउटा लिखतपत्र	महेशराज पन्त	११६	४६-४७	२०६१
तास्को वुवा गादह तासकि आमा सुग्रि	महेशराज पन्त	१२८	२६३-२७०	२०६५
तीसौँ वर्षको आम्दानीखर्चको विवरण		१२९	९२-९४	२०६६
तेत्तीसौँ वर्षको आम्दानीखर्चको विवरण		१३५	४३६	२०६९
त्रिभुवनविश्वविद्यालयले वि.सं. २०२३ मा लिएको परीक्षामा धाँधली	महेशराज पन्त	१४०	२९९-३१०	२०७१
त्रैलोक्यविक्रम शाहको श्राद्धमा पाठ गरिने ग्रन्थ र पाठ गर्ने ब्राह्मण	महेशराज पन्त	१४२	९९-१०४	२०७२
थबुटेलमा ब्राह्मण	महेशराज पन्त	१२९	३७-४७	२०६६
थानकोट चन्दनप्रभातेश्वरस्थानको अभिलेखको सारभाग	महेशराज पन्त	१२६	१२३-१२४	२०६४
दण्डको तल चिह्न भएका, केही लिखतपत्रको फ्याक्सिमिलि	महेशराज पन्त	१२९	३०-३६	२०६६
दाहाको अर्थ गर्ने प्रसङ्गमा	महेशराज पन्त	१२७	२५०-२५५	२०६४
नयराज पन्तका ३ पद्य	नयराज पन्त	१४२	११५-११६	२०७२
नयराज पन्तका ५ लेख	नयराज पन्त	१२५	६८-७८	२०६३
नयराज पन्तको दृष्टिमा वि.सं. २००७-०८ को नेपाल ४ खण्ड	महेशराज पन्त	१२१	१-१४	२०६२
नयराज पन्तको दृष्टिमा वि.सं. २००७-०८ को नेपाल ६ खण्ड-खड्ग मानसिंहको बिहे	महेशराज पन्त	१२३	६९-७०	२०२३
नयराज पन्तको दृष्टिमा वि.सं. २००७-०८ को नेपाल ७ खण्ड	महेशराज पन्त	१२४	३२-३५	२०६३
नयराज पन्तको दृष्टिमा वि.सं. २००७-०८ को नेपाल ८ खण्ड	महेशराज पन्त	१२५	६३-६७	२०६३
नयराज पन्तको, वि.सं. १९९४-१९९९ को टिपोट	महेशराज पन्त	१३५	४३१-४३५	२०६९
नयराज पन्तको वि.सं. २००६ को टिपोटको एक अंश	महेशराज पन्त	१२७	२५६-२५७	२०६४
नयराज पन्तको श्री ३ महाराज चन्द्रशमशेरको आत्मकथा	महेशराज पन्त	१४३	१८३-१९२	२०७३
नयराज पन्तले ३० वर्षको उमेरमा नेपालीमा लेखेको कविता	नयराज पन्त	१४१	४६	२०७१
नयराज पन्तले आफ्ना विद्यार्थीको लागि वि.सं. २००९ को दशैँमा गरेको प्रार्थना	महेशराज पन्त	१३७	९०-९२	२०६९
नयराज पन्तले वि.सं. २००८ मा संस्कृतमा लेखेका ६ कविता	महेशराज पन्त	१४१	४७-५१	२०७१
नयाँ ठ्यासफू	महेशराज पन्त	१३८	१२९-१७४	२०६९
नेवारराज्यमा ब्राह्मण– २ वटा थप पत्र	महेशराज पन्त	१२६	१०४-१२२	२०६४
नेवारराज्यमा ब्राह्मण– अर्को एउटा पत्र	महेशराज पन्त	१२७	१९०-२०९	२०६४
नेवारराज्यमा ब्राह्मण– जयप्रकाश मल्लले गरिदिएको जितापत्र	महेशराज पन्त	१३५	३९५-४०२	२०६९
नेवारराज्यमा ब्राह्मण– थप २ थान ताडपत्र	महेशराज पन्त	१३५	३८७-३९४	२०६९
नेवारराज्यमा ब्राह्मण– थप २ थान ताम्रपत्र	महेशराज पन्त	१३५	३७८-३८६	२०६९
नेवारराज्यमा ब्राह्मण– थप २ थान पत्र	महेशराज पन्त	१४२	६४-६८	२०७२
नेवारराज्यमा ब्राह्मण– नरदेवीका भट्टसम्बन्धी २ वटा लिखत	महेशराज पन्त	१३३	२७-५७	२०६७

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

नेवारराज्यमा ब्राह्मण– नरदेवीका भट्टहरूको विषयमा	महेशराज पन्त	१३३	५८-६९	२०६७
नेवारराज्यमा ब्राह्मण– प्रताप मल्लका २ ताम्रपत्र	महेशराज पन्त	१३६	४५१-४९८	२०६९
नेवारराज्यमा ब्राह्मण– वि.सं. १९७४ वैशाख ३० गतेको फैसला	महेशराज पन्त	१२६	१२५-१५९	२०६४
नेवारराज्यमा सारिएका ४ पुस्तकका पुष्पिका	महेशराज पन्त	१२५	३१-३५	२०६३
ने.सं. ५३८ देखि ने.सं. ६४५ भित्रका ४ वटा लिखत	महेशराज पन्त	१३८	११६-१२८	२०६९
ने.सं. ५९३ (वि.सं. १५३०) देखि ने.सं. ६१८ (वि.सं. १५५५)सम्मका, अहिलेसम्म प्रकाशमा नआएका, ताडपत्रका ७ वटा लिखत	महेशराज पन्त, रोशनी श्रेष्ठ	१४४	१९७-२१५	२०७४
ने.सं. ६०३ (वि.सं. १५४०)देखि ने.सं. ६१२ (वि.सं. १५४९) भित्रका अहिलेसम्म प्रकाशमा नआएका ६ वटा लिखत	महेशराज पन्त	१४३	११७-१३२	२०७३
ने.सं. ६४८ देखि ८६६ भित्रका, ताडपत्रका १५ वटा लिखत	महेशराज पन्त	१३९	१८९-२४२	२०७०
ने.सं. ७७७ (वि.सं. १७१४) आश्विनशुक्लएकादशीको एउटा लिखत	महेशराज पन्त	१४१	२३-२४	२०७१
ने.सं. ८६० (वि.सं. १७९७) वैशाखकृष्णचतुर्थीका २ वटा ताम्रपत्र	महेशराज पन्त	१२७	२१०-२४९	२०६४
पञ्चाङ्ग-संशोधनको सूची	प्रजीत शाक्य, राजेश आचार्य, ज्ञानबहादुर के.सी.	११७	५८-६०	२०६१
पण्डित कृष्णदत्त पन्त र अरू केही पण्डितहरूको विषयमा	महेशराज पन्त	१२०	१-२७	२०६२
पण्डित कृष्णदत्त पन्त र अरू केही पण्डितहरूसँग सम्बद्ध ११ वटा पत्र	महेशराज पन्त	१२०	२८-६०	२०६२
पण्डित कृष्णदत्त पन्त र अरू केही पण्डितहरूसँग सम्बद्ध ११ वटा पत्रका फ्याक्सिमिलि	महेशराज पन्त	१२१	४२-६२	२०६२
पण्डित नयराज पन्त, वैद्य दिव्यवज्र वज्राचार्य र आयुर्वेद-रक्षा	महेशराज पन्त	१२४	३६-७६	२०६३
परराष्ट्रमन्त्रालयमा रहेका २ पत्र	महेशराज पन्त	१३२	३५४-३५७	२०६७
पशुपतिको मन्दिरको पश्चिमढोकाबाट गर्भगृहमा देखिने २ स्त्रीमूर्ति	राजेश आचार्य	१२५	२८-२९	२०६३
पाटन सौगलका वैद्य	महेशराज पन्त	१४०	२४३-२९५	२०७१
पुराना अभिलेखमा मानेश्वरी	महेशराज पन्त	१३९	१८१-१८८	२०७०
पूर्णिमामा छापिएका चित्रको सूची	प्रजीत शाक्य राजेश आचार्य ज्ञानबहादुर के.सी.	११३	५४-५५	२०६०
पूर्णिमामा छापिएका लेखको सूची	प्रजीत शाक्य, राजेश आचार्य, ज्ञानबहादुर के.सी.	११३	१-५३	२०६०

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

पृथ्वीनारायण शाह परलोक भएको मिति भएको श्लोकको परम्पराको विषयमा	महेशराज पन्त	१२८	३४२-३४५	२०६५
पैँतीसौँ वर्षको आम्दानीखर्चको विवरण		१४३	१९३-१९४	२०७३
प्रताप मल्लको तीर्थजात्रा	महेशराज पन्त	१३७	१-८६	२०६९
प्रताप मल्लको तीर्थजात्रामा थप कुरा	महेशराज पन्त	१४०	२९६	२०७१
बहादुर शाहलाई लक्ष्मीपति पाँडेको चिठी	महेशराज पन्त	१३०	१६८-१७२	२०६६
बालेश्वरको ताम्रपत्रबाट के क्रा चल्न कहिले राजा भए भन्ने थाहा हुन्छ	महेशराज पन्त	१२९	१-१०	२०६६
ब्राह्मणपुत्र क्रिस्तान स्कूलमा पढ्दा नयराज पन्तको मनमा खेलेका कुरा	महेशराज पन्त	१३८	१७५-१८०	२०६९
भारतीय संविधानको नयराज पन्तले संस्कृत गद्यमा गरेको उल्था	महेशराज पन्त	१२८	३४८-३५२	२०६५
भास्कर मल्ल/महीन्द्र सिंहका लिखतपत्रमा साक्षीहरू	महेशराज पन्त	१२८	३३४-३३८	२०६५
भीमसेन थापाको सन्तानदरसन्तानको सिफारिश नगर्नू	महेशराज पन्त	१२८	३४७	२०६५
भोला गुरुलाई सम्झँदै	महेशराज पन्त	१३०	१७८-१९२	२०६६
मधिसेको सट्टा नेवार चिराकी	महेशराज पन्त	१२८	३४६	२०६५
मल्लकालको जातिनिर्णय	महेशराज पन्त	१४०	२९७-२९८	२०७१
महीन्द्र कि महेन्द्र	महेशराज पन्त	१२८	३२०-३२७	२०६५
महीन्द्र मल्लको एउटा र उनकी आमाको एउटा गरी २ वटा लिखतपत्र	महेशराज पन्त	१२८	३१४-३१९	२०६५
महीन्द्र मल्लको पालाका ५ वटा शिलापत्र	महेशराज पन्त	१२८	२९२-३१३	२०६५
महीन्द्र मल्लको पालामा सारिएका २ वटा पुस्तकका पुष्पिका	महेशराज पन्त	१२८	२८५-२९१	२०६५
महीन्द्र सिंह (भास्कर मल्ल)का ३ वटा लिखतपत्र	महेशराज पन्त	१२८	३२८-३३३	२०६५
माणिग्लाधिपति शिवसिंहको एउटा लिखतपत्र	महेशराज पन्त	१२९	५४-५८	२०६६
यक्ष मल्लको आफ्नै र उनको पालाका, ताडपत्रमा लेखिएका पत्रको सूची	महेशराज पन्त सहायक – राजेश आचार्य, ज्ञानबहादुर के.सी.	११९	४५-७०	२०६२
यक्ष मल्लको पालाका ३ वटा शिलालेख	महेशराज पन्त	११९	१४-२४	२०६२
यक्ष मल्लको पालामा सारिएका ९ वटा पुस्तकको पुष्पिका	महेशराज पन्त	११९	२५-४४	२०६२
यक्ष मल्लसम्बन्धी टिपोट	महेशराज पन्त	१३०	१३६-१४४	२०६६
रानी वृद्धिलक्ष्मीका २ वटा अभिलेख	महेशराज पन्त	१२८	३३९-३४१	२०६५
रामविनोदकारिका	महेशराज पन्त	१२९	४८-५३	२०६६

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

रामविनोदोदाहरण	महेशराज पन्त	१३०	१४५-१६७	२०६६
लक्ष्मीनरसिंह मल्ल र सन्न्यासी	महेशराज पन्त	१३५	३६१-३७७	२०६९
लक्ष्मीपतिसङ्ग्रहमा रहेका, अहिलेसम्म प्रकाशमा नआएका ५ वटा लालमोहर	महेशराज पन्त	११६	४८-५९	२०६१
लक्ष्मीपतिसङ्ग्रहमा रहेका, अहिलेसम्म प्रकाशमा नआएका १७ वटा राजकीय पत्र	महेशराज पन्त	११७	१-४०	२०६१
लक्ष्मीपतिसङ्ग्रहमा रहेका लेखोट पात्राहरूको सूची	महेशराज पन्त	११३	५५-६०	२०६०
[क्रमागत] लक्ष्मीपतिसङ्ग्रहमा रहेका लेखोट पात्राहरूको सूची	महेशराज पन्त	११४	६०-६१	२०६१
[क्रमागत] लक्ष्मीपतिसङ्ग्रहमा रहेका लेखोट पात्राहरूको सूची	महेशराज पन्त	११६	६०-६२	२०६१
[क्रमागत] लक्ष्मीपतिसङ्ग्रहमा रहेका लेखोट पात्राहरूको सूची	महेशराज पन्त	१२०	६१-६२	२०६२
[क्रमागत] लक्ष्मीपतिसङ्ग्रहमा रहेका लेखोट पात्राहरूको सूची	महेशराज पन्त	१२१	२९-४१	२०६२
[क्रमागत] लक्ष्मीपतिसङ्ग्रहमा रहेका लेखोट पात्राहरूको सूची	महेशराज पन्त	१२५	४५-४७	२०६३
[क्रमागत] लक्ष्मीपतिसङ्ग्रहमा रहेका लेखोट पात्राहरूको सूची	महेशराज पन्त	१२९	८७-९१	२०६६
लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाको अन्तिम पद्यबारे	महेशराज पन्त	१३०	१७३-१७७	२०६६
ललितावल्लभको थरबारे	महेशराज पन्त	१२५	४०-४४	२०६३
लिच्छविकालका २ बौद्ध शिलालेख	महेशराज पन्त सहायक- प्रकाश खड्का, भरत गिरि, रोशनी श्रेष्ठ	१४१	१-२२	२०७१
लिच्छवि राजा प्रथम शिवदेवका २ सनद	महेशराज पन्त सहायक- प्रकाश खड्का, भरत गिरि, रोशनी श्रेष्ठ	१४२	५५-६३	२०७२
लेलेयात्रा	नयराज पन्त	१३४	३५५-३५८	२०६९
वाणीविलास पण्डितको विषयमा थप कुरा	महेशराज पन्त	१२५	४८-५९	२०६३
विद्या-रक्षाको सूची	प्रजीत शाक्य, राजेश आचार्य, ज्ञानबहादुर के.सी.	११७	६१-६२	२०६१

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

[नयराज पन्तको] विशालता कि संकीर्णता	महेशराज पन्त	१३३	१-१७	२०६७
विश्वराज वैद्यसम्बन्धी अर्को एउटा लिखतपत्र	महेशराज पन्त	१२९	५९-६२	२०६६
[विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको राष्ट्रभक्तिको विषयमा]	नयराज पन्त	१४२	११५	२०७२
वि.सं. १५१४ देखि १८२५ भित्रका, अहिलेसम्म प्रकाशमा नआएका ८ वटा पत्र	महेशराज पन्त	११८	१८-३०	२०६२
वि.सं. १५३८ देखि १८३६ भित्रका, ताडपत्रमा लेखिएका, अहिलेसम्म प्रकाशमा नआएका ११ वटा लिखतपत्र	महेशराज पन्त	११८	३१-५२	२०६२
वि.सं. १८०८ को ज्योतिःप्रकाश मल्लका पालाको अभिलेख	रामजी तेवारी, देवीप्रसाद भण्डारी, शङ्करमान राजवंशी	१२९	८३-८६	२०६६
वि.सं. १८२९ देखि १८६४ भित्रका ७ वटा राजकीय पत्र	महेशराज पन्त	१४१	२५-३९	२०७१
वि.सं. १८५६ देखि १८७१ भित्रका ९ पत्र	महेशराज पन्त	१३५	४२३-४३१	२०६९
वि.सं. १८६६ देखि १८७४ भित्रका ८ वटा लालमोहर	महेशराज पन्त	१४२	६९-९८	२०७२
वि.सं. १८७१ पौष १९ गतेको एउटा लालमोहर	महेशराज पन्त	११७	४१	२०६१
वि.सं. १८७२ को एउटा लालमोहर	महेशराज पन्त	११४	६२	२०६१
वि.सं. १८७५ देखि १८८० भित्रका ८ वटा लालमोहर	महेशराज पन्त	१४४	२२३-२३९	२०७४
वि.सं. १९२५ मा परलोक भएका भानुभक्तले वि.सं. १९२६ मा जन्मेका गान्धीजीको जीवनको कसरी बयान गर्दा हुन्	नयराज पन्त	१४२	११४	२०७२
व्याकरण-संशोधनको सूची	प्रजीत शाक्य, राजेश आचार्य, ज्ञानबहादुर के.सी.	११७	५७-५८	२०६१
शरभपुरका नरेन्द्रको चौबीसौँ राज्यभोगवर्षको ताम्रपत्र	महेशराज पन्त	१२७	१६५-१८२	२०६४
शुद्धिपत्र		१२२	पछाडि गाताको भित्र	२०६३
शुद्धिपत्र		१२७	पछाडि गाताको भित्र	२०६४
शुद्धिपत्र		१३४	पछाडि गाताको भित्र	२०६९
शुद्धिपत्र		१३५	पछाडि गाताको भित्र	२०६९
श्री ३ चन्द्रलाई सिल्विं लेविले लेखेको चिठी	महेशराज पन्त	१४१	४०-४३	२०७१
श्री ३ जुद्धको खड्ग निशाना पर्सिभल ल्यान्डनको गल्ती सच्याउन	महेशराज पन्त	१३३	८२-८६	२०६७
श्री ५ त्रिभुवनको अन्तिम संस्कार	नयराज पन्त	१२७	२५८-२६२	२०६४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

श्री ५ त्रिभुवन परलोक हुँदा नयराज पन्तले लेखेका प्रबन्धको अन्तिम खण्ड	नयराज पन्त	१२८	३५३-३५६	२०६५
श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहका २ अप्रकाशित लालमोहर	दिनेशराज पन्त	१४४	२१६-२२२	२०७४
श्री ५ राजेन्द्रको आश्रयमा बसेका भारतीय पण्डितहरूको विषयमा प्रकाश पार्ने एउटा पत्र	महेशराज पन्त	१२६	१६०-१६२	२०६४
श्रीनिवास मल्लको एउटा लिखतपत्र	महेशराज पन्त	१२९	६३-६५	२०६६
संसारदेवीको एउटा अभिलेख	महेशराज पन्त	१२६	९१-१०२	२०६४
संसारदेवीको प्रतिमाको वर्षवर्धनपूजाको विषयमा	महेशराज पन्त	१२६	१०३	२०६४
संसारदेवीको प्रतिमामा चढाइने भोग र पूजाआजाको विषयमा	राजेश आचार्य	१२५	३०	२०६३
संसारदेवीको प्रतिमास्थापना गरी राखिएको ताम्रपत्र	महेशराज पन्त	१२२	१-६१	२०६३
नेवारी अर्थसहितको एउटा अमरकोषमा वि.सं. १५२७ को घटनाको टिपोट भएको पृष्ठको फ्याक्सिमिलि			३५	
नेवारी अर्थसहितको, वि.सं. १४३८ को अमरकोषको पुष्पिका भएका पृष्ठको फ्याक्सिमिलि			३३	
नेवारी अर्थसहितको, वि.सं. १४४३ को अमरकोषको पुष्पिका भएका पृष्ठको फ्याक्सिमिलि			३३	
नेवारी अर्थसहितको, वि.सं. १४८६ को अमरकोषको पुष्पिका भएको पृष्ठको फ्याक्सिमिलि			३४	
नेवारी अर्थसहितको, वि.सं. १५७४ को अमरकोषको पुष्पिका भएका पृष्ठको फ्याक्सिमिलि			३४	
नेवारी अर्थसहितको, वि.सं. १५९९ को अमरकोषको पुष्पिका भएको पृष्ठको फ्याक्सिमिलि			३५	
नेवारी अर्थसहितको, वि.सं. १६५५ को अमरकोषको पुष्पिका भएका पृष्ठको फ्याक्सिमिलि			३६	
वि.सं. १७६८ को अमरसिंहसफुलिको पुष्पिका भएको पृष्ठको फ्याक्सिमिलि			३६	
संसारदेवीको प्रतिमास्थापना गरी राखिएको ताम्रपत्रको फ्याक्सिमिलि			४५ पृष्ठको अगाडि	
[क्रमागत] संसारदेवीको प्रतिमास्थापना गरी राखिएको ताम्रपत्र	महेशराज पन्त	१२३	१-६६	२०६३
[क्रमागत] संसारदेवीको प्रतिमास्थापना गरी राखिएको ताम्रपत्र	महेशराज पन्त	१२४	१-३१	२०६३
संसारदेवीको प्रतिमास्थापना गरी राखिएको ताम्रपत्रको सिद्धिहर्ष वज्राचार्य (वि.सं. १९३६-२००९)ले पढेको पाठ र गरेको उल्था	महेशराज पन्त	११८	१-१७	२०६२
संसारदेवीगूठीसम्बन्धी, अहिलेसम्म प्रकाशमा नआएंका ५ वटा पत्र	महेशराज पन्त	११८	५३-६७	२०६२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

संसारदेवी परलोक भएको दिन	महेशराज पन्त दिनेशराज पन्त	१२५	२-२७	२०६३
संस्कृत-सन्देशमा नेपालका लेखोट पुस्तक	महेशराज पन्त	१२६	७९-९०	२०६४
सत्ताइसौँ वर्षको आम्दानीखर्चको विवरण		१२४	७७	२०६३
सबभन्दा पहिले प्रचारमा आएको ठ्यासफू २ खण्ड	महेशराज पन्त	१३१	१९३-२२५	२०६६
सबभन्दा पहिले प्रचारमा आएको ठ्यासफू ३ खण्ड	महेशराज पन्त	१३२	२९५-३४८	२०६७
सबभन्दा पहिले प्रचारमा आएको ठ्यासफू ४ खण्ड	महेशराज पन्त सहायक- रोशनी श्रेष्ठ	१४३	१३३-१८०	२०७३
सबभन्दा पहिले प्रचारमा आएको ठ्यासफूको विषयमा	महेशराज पन्त	१२९	६६-८२	२०६६
सावधान-पत्रको सूची	प्रजीत शाक्य, राजेश आचार्य, ज्ञानबहादुर के.सी.	११७	५२-५६	२०६१
सिद्धिनरसिंह मल्लका ४ वटा लिखतपत्र	महेशराज पन्त	१२८	२७१-२८४	२०६५
सिद्धिनरसिंह मल्लका लिखतपत्रमा साक्षीहरू	महेशराज पन्त	१२७	१८३-१८९	२०६४
सुवर्णमाला लिन के गरोइन	महेशराज पन्त	१२१	६२	२०६३
सोझो डिको भएका लिखतपत्रका फ्याक्सिमिलि	महेशराज पन्त	१२९	१४-२९	२०६६
हाम्रो वक्तव्य		१२५	१	२०६३
[नयराज पन्तको] *हेलिओदोरको गरुडध्वज*	महेशराज पन्त	१३५	३५९-३६०	२०६९

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

बिक्रीमा भएका हाम्रा कृति

१.	अभिलेख-संग्रह (१-१२ भाग) (फोटोकपी १-६ भाग)	१७५।००
२.	इतिहास-संशोधन (फोटोकपीसमेत)	५००।००
३.	इतिहास-संशोधनको प्रमाण-प्रमेय (फोटोकपी)	५२०।००
४.	को हुन् त नयराज पन्त	७५०।००
५.	गोरखाको इतिहास (४ भाग)	२००।००
६.	गोरखाली विजययात्रा	२२५।००
७.	जनैपूर्णिमादेखि रानीपोखरीसम्म	८२५।००
८.	त्रिकोणमिति (ज्योत्पत्ति)	२६।००
९.	त्रिरत्न-सौन्दर्य-गाथा (फोटोकपी)	३३०।००
१०.	धादिङ्मा फेला परेका नेपाली कविता	७५।००
११.	नयराज पन्तका गणितीय कृति	४५०।००
१२.	नयराज पन्तको दृष्टिमा श्री ५ पृथ्वीनारायण शाह	३२५।००
१३.	नयराज पन्तलाई चिनाउनको लागि	२५।००
१४.	नयराजपन्तश्रद्धाञ्जलि	१२५।००
१५.	नेपालसंवत्को राष्ट्रिय मान्यताको अनौचित्य	५।००
१६.	पञ्चाङ्ग-संशोधन (फोटोकपीसमेत)	१२५।००
१७.	पं. गोपाल पाँडे र उनको घनमूल ल्याउने रीति	१६।४०
१८.	पूर्णिमा (१-१४५ पूर्णाङ्क) (फोटोकपी १-१७, २१, ३३-३८, ४० र १२० पूर्णाङ्क)	१४०००।००
१९.	प्रसिद्ध ज्योतिषी भगीरथ जैसी	२००।००
२०.	प्राचीन गणित र नवीन गणितको तुलना	१५।००
२१.	बडागुरुज्यू विजयराजसँग सम्बद्ध पत्रहरू	५२५।००
२२.	बुद्धिविनोद-प्रश्नावली र त्यसको उत्तर	५०।००
२३.	महामण्डलदेखि काँगडासम्म	१७५।००
२४.	रत्नदीप (मूल मात्र)	२।५०
२५.	रत्नदीप १ भाग	१०५।००
२६.	रत्नदीप २ भाग	९२।००
२७.	राजज्योतिषी लीलानाथ पाँडेले तयार पारेको तिथ्यावली	१५०।००
२८.	राजीवलोचन जोशीका बराज्यू दामोदर जोशी	१५०।००
२९.	विद्या-रक्षा (फोटोकपीसमेत)	१५०।००
३०.	विद्वच्छिरोमणि हेमराजको गोरखासम्बन्धी अनुसन्धान	१५०।००
३१.	विश्रान्ति	८२।००
३२.	व्याकरण-संशोधन (फोटोकपीसमेत)	१५०।००
३३.	वृत्तशतक	३।००
३४.	श्री ३ महाराज पद्मशमशेरका कुरा	१२।००
३५.	श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहको उपदेश (फोटोकपी)	१५५०।००
३६.	साधनमाला	१०००।००
३७.	सावधान-पत्र	२००।००
३८.	सिद्धान्तज्यौतिषे नयराजपन्तस्य योगदानम्	२२५।००
३९.	हनूमान्ढोकादरबार मनमोहनचोकको दलानको शिलापट्ट र त्यहाँका शिलामूर्ति	५००।००
४०.	हाम्रो उद्देश्य र कार्यप्रणाली	१००।००
४१.	Adarsha (A supplement to Purnima, the journal of the Samshodhana-mandala)	५५०।००
४२.	Inept Specimen ? (फोटोकपी)	१२०।००
४३.	On Sanskrit Education (फोटोकपी)	२५०।००
४४.	What did Amsuvarman write Rhetoric or Grammar ?	४०।००

संशोधन-मण्डल

२७ डल्लुआवासमार्ग, काठमाडौँ, नेपाल

फोन नं. ५६७०३८०, ५३०१०२५

११६ पावनगल्ली, धुम्बाराही, काठमाडौँ, नेपाल

फोन नं. ४५३५७४९, ९८४९२२१६४२

ई-मेल– samshodhanamandala@gmail.com

पो.ब.नं. ४१६६, काठमाडौँ, नेपाल